

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Heinz Dieterich

21. Yüzyılın Sosyalizmi

Küresel Kapitalizmden Sonra
Ekonomi, Toplum Ve Demokrasi

Türkçesi: Beray Tamar - Canan Şahin

Heinz Dieterich
21. YÜZYILIN SOSYALİZMİ
Küresel Kapitalizmden Sonra Ekonomi,
Toplum ve Demokrasi

Bu kitabın Yayın hakları
Pencere Yayınlarına aittir
© Heinz Dieterich
Birinci Baskı: Aralık 2007
Kapak: Katja Zenrfeld
Kapak ve İç Baskı: Kilim Matbaacılık Maltepe Mah. Litros yolu
Fatih San. Sitesi No: 12/204 Zeytinburnu - İstanbul
Tel: 0212 612 95 59

Yayın Yönetmeni: Muzaffer Erdoğan

ISBN 978-975-8460-21-2

PENCERE YAYINLARI: 227
pencereyayinlari@hotmail.com

Osmanağa Mah. Pavlonya Sok. No. 10/6 Nuhoglu İşhanı
Kadıköy / İSTANBUL TEL: (0216) 414 64 41

Heinz Dieterich

21. YÜZYILIN SOSYALİZMİ

**Küresel Kapitalizmden Sonra Ekonomi,
Toplum ve Demokrasi**

Türkçesi: Beray Tamar - Canan Şahin

*Yeni zamanlar, eskinin yarasıyladır yine,
Biz yeniden ayağa kalkabilirsek yenilenebilirler.
Ve ellerimizin altındayken asıl nedenler,
Dertler sona erer ya da sonumuzu getirebilirler.*

Volker Braun “Büyük Barış” (Sonsöz)*

*** şiirin Türkçesi: Yaşar Akalın**

İÇİNDEKİLER

Çevirmenin Notları	7
Almanca Baskıya Önsöz	11
Giriş	17
1. Burjuva toplumunun sonu	27
1 “Bilim ve Sosyalizm” ya da burjuva toplumunun son aşamasına geldiği kanıtlanabilir mi?	27
2 Burjuva kurumlarının yapısal tükenişi	41
1 Ulusal ekonomisi.	42
2 Biçimsel-temsili demokrasi	56
3 Sınıf devlet	67
4 Burjuva özne	71
2. Marks’ın Tarihsel Projesi: Doğrudan Demokrasi (Sosyalizm), 19. Yüzyıl	80
1 Tarihsel projeler: Tarihin itici gücü.	80
2 Marks’ın projesinin kuramsal temelleri.	85
3 Projenin tarihsel olanaksızlığı	94
4 Projenin kuramsal durağanlığı	102
3. Yeni Tarihsel Proje: 21.Yüzyılın Katılımcı Demokrasi, Sosyalizmi	108
1 Demokratik planlı eşdeğerli ekonomi	108
2 Doğrudan demokrasi	136
3 Akılcı-etik-estetik özne	148
4 Burjuva kuramsallığı katılımcı kurumsallığa karşı	149
4. Yeni Sosyalizme Geçiş Dönemi	155
1 Küresel egemenlik sistemi	155
2 Küresel eşitlik sistemi	160
3 Değişimin özneleri	161
4 Emek- Değer	174

5 Karmaşık Emek	180
6 Bir Ekonomi ne zaman sosyalist olur?	185
1 Sosyalizmin taktik ve stratejik tanımlaması	185
2 Çoğunlukların makro-ekonomik süreçler üzerine gerçek demokratik etkileri	189
3 Ekonominin önemli sektörleri değer üzerine yönlendirilmelidir.	190
4 Çalışanların mikro-ekonomik temel anayasal kararları	193
5 Lenin'de üretkenlik ve ekonomik demokrasi	195
Soru ve Yanıtlarla 21 yy. Sosyalizmi	200

ÇEVİRMENİN NOTLARI

Ülkemizde Latin rüzgarları estireceğine kesin gözüyle bakılan 21. Yüzyılın Sosyalizmi'nin Almancasını, basılmadan önce ilk kez fotokopi olarak eski bir Doğu Almanya dosyası içinde gördüğümde açıkçası çok heyecanladım. Kitap, Brecht öğrencilerinden Prof. Manfred Wekwerth'in çalışma masasındaydı ve bir solukta okuduğu kitabın Almanca baskısına önsöz yazmaya çalışıyordu. Daha önce onun "*Brecht'le Havana'da*"* adlı kitabını okumuş olduğumdan ve o ana dek aramızda sürekli tiyatro konuştuğumuzdan olacak, üzerinde çalıştığı bu kitapla da özel olarak ilgilenmem onu hem şaşırtmış, hem de çok sevindirmiş olmalıydı ki heyecanla Heinz Dieterich'in 21. Yüzyılın Sosyalizmi'nin önemini, neleri harekete geçirebileceğini, böyle bir çalışmanın dünya sol hareketinde edineceği yeri anlatmaya koyuldu.

Savaş sonrası Almanya'sında matematik öğretmenliğinden Berliner Ensemble'da Brecht öğrenciliğine geçerek unutulmaz sahnelemelere imza atmış olan ve kendinin de birçok kitabı bulunan, seksen yaşlarındaki bu "eski tüfek" in sözleri dinlenmeye değerdi gerçekten. Disiplinli bir bilim adamı ve kılı kırk yararak çalışan dünya çapındaki

* Brecht'le Havana'da, M. Wekwerth. Mitoş/Boyut 2006

yönetmenlerden sayılan Wekwerth'in delikanlı heyecanı ve hayranlık uyandıran coşkusu bana da geçmişti sanki.

"Bu kitap bir şeyleri harekete geçirecek, belki de 21. yüzyılın Komünist Manifesto'su olacak!" diyordu büyük bir inançla. Bu söz, kitabı Türkçeye kazandırma kararında çok etkili oldu. Sonra hemen o akşam bana da bir kopyası verilip içinden birkaç bölüm okuduğumda söylediklerine hak vermeden edemedim.

Ancak kitabı çevirmeye başladığımda ne denli zorlu bir işe kalkıştığımı da hemen anladım. Önce çeviriyi Türkiye'deki hatırı sayılır çevirmenlere ve benden daha iyi olduklarını düşündüğüm arkadaşlarıma önermeye çalıştım, ama nedense kimse yanaşmadı bu işe. Sonunda iş başa düştü ve artık geri dönüş yoktu.

Yazar'ın kullandığı, belki de ilk kez duyduğumuz olağanüstü kavramlar, tarihin derinliklerinden çıkardığı, alışılmadık, nadide, kimi zaman mitsel sözcükler, uzun ve dolambaçlı cümlelerle birlikte kullandığı ağıdalı dil, çeviriyi zorlaştırdığı gibi, bir o kadar da ilginç ve iddialı kılıyordu. Okumayı akıcı kılmak ve anlamayı kolaylaştırmak için daha kısa yollu anlatım biçimini seçtim; yan cümleleri bol uzun cümlelerin yerini birkaç kısa cümle aldı. Tabii ki anlamı olabildiğince zedelememeye özen göstererek. Kitapta en sıklıkla geçen "*krematistik*"* ve "*Aequivalenz*"** kav-

* Krematistik: KAZANÇBİLİM, (Os. İlmi servet, İng. Chrematistic) Ticaretle para kazanma sanatı... Antik çağ Yunan düşünürü Aristoteles tarafından ileri sürülmüştür. Türkçemizde Kazançbilim deyiimiyle dile getirilmiştir. Aristoteles krematistiki ekonominin karşısına koyar; krematistik, amacının saltık olarak zenginleşme olmasıyla ekonomikten ayrılır. Ekonomik, geçimini sağlama ve yaşamak için gerekli kullanma değerlerini edinmekle sınırlıdır. Aristoteles'e göre gerçek refah ekonomik olandır ve krematistik tiksiniyecek bir olgudur. Aristoteles, Krematistik'i Ekonomi'nin karşısına koymuştur ve terim sözcük anlamında Yu. Perakende mal ticareti demektir. Krematistik, bir yandan ticarete ve öteki yandan ekonomiye ait iki yönlü bir bilimdir. Ekonomiye >>>>

ramları, her ne kadar çalışma boyunca ayrıntılarıyla ele alıyor olsa da, siyasal bilimci, ekonomist, ya da uzman olmayan okurlar için mutlaka önceden açıklanmalıydı.

Kitabın en son bölümü İspanyolca olarak, Türkçe baskıya yetiştirilmesi için Heinz Dieterich tarafından bana sonradan ulaştırıldığından çeviri çalışması biraz gecikmeye

dayanan yönü gerekli ve değerli, ticarete dayanan yönüye dolaşıma ve doğaya değil, karşılıklı aldanmaya dayandığı için gereksiz ve değersizdir. Bu yüzden tefeci pek haklı olarak tiksiniyecek bir kimsedir, çünkü burada paranın icadedilme amacı saptırılmış ve kazancın kaynağı bizzat paranın kendisi olmuştur. Para, malların dolaşımı için icadedildiği halde paranın geliri olan para (eşdeyişle faiz) parayı üretmeye başlamıştır. Paranın parası olan faiz, Yu. çıkar ve doğurma anlamlarına gelir; kazanç yolları arasında doğaya en aykırı olanı budur. Aristoteles'e göre mal ticaretinin ilk biçimi trampadır, bunun yapılp genişlemesi zorunlu olarak mal ticaretine dönüşmüştür. Bu da, başlangıç amaç ve eğilimine tümüyle karşıt olarak, para yapma sanatı (Yu. Krematistik) haline gelmiştir...

Kimilerinin paranın çoğaltılması işini ekonominin amacı saymaları bu iki bilimi birbirine karıştırmaları yüzündendir. Ekonomi, gerçekte, geçimini sağlama ve yaşamak için gerekli kullanım değerlerini edinmeyle sınırlıdır. Gerçek zenginlik, yaşamı tatlılaştıran ve satın alınabilecek miktarları sınırlı olan bu kullanım değerlerinden meydana gelir. Ekonomik sınırlı, krematistik ise sınırsızdır. (*Ekonomi Sözlüğü*, s. 219, Orhan Hançerlioğlu)

**** Aequivalenz: EŞDEĞERLİK:** (Os. Muadelet Teadül; Al. Aequivalenz, İng. Equivalency) İki şeyin birbiriyle aynı değerde olması durumu... Ekonomik değıştirme olayının genel yasası eşdeğerlerin değıştirilmesidir. Bu bakımdan paraya da genel eşdeğer denir. İki malı aynı değerde kılan şey, onların üretimleri için toplumsal olarak gerekli emek süresidir. İnsanlar ilk değıştirme işlemlerinde bile bu gerçeği sezmışlerdir. **EŞDEĞER:** (Os. Muadil kıymet, Al. Aequivalent, İng. Equivalent) Değerleri eşit olan... Eşdeğerli, eşit değer ve özdeş değer deyimleriyle de dile getirilir. Denk deyimlele anlamdaştır. Mantıkta, fizikte, matematikte ve ekonomide kullanılır. Bir başka değerin yerine konabilen değeri dile getirir, aynı ölçüde bulunan iki niceliğin birbirlerine karşı durumları ve harcanana karşı elde edilen değerce eşitliği olarak tanımlanır. (*Ekonomi Sözlüğü*, s. 108, Orhan Hançerlioğlu)

uğradı. Ama imdadımıza yetişen İspanyolca çevirmenimiz Canan Şahin arkadaşımızın yardımları, o sorunu da çözmemizi sağladı.

Tüm dünyada büyük bir ilgiyle karşılanan ve hakettiği değere en kısa zamanda ulaşacak olan bu benzersiz çalışma Almanca'nın yanısıra, İspanyolca, İngilizce ve Çince olarak yayımlandı. Rusçası da bugünlerde bitmiş olmalı.

Heinz Dieterich, Türkçe yayımlanan ilk kitabının ilk tanıtım toplantısında ilk kez aramızda olacak. Yıllarını Latin Amerika'da geçirmiş olan yazarın ilk Türkiye gezisi bu. Sorusu olanların, söyleyecek, ekleyecek sözü olanların birinci elden yanıtını alacağı bir toplantı da gerçekleştirilecek. Darısı Türkiyeli 21.yüzyıl sosyalistlerinin başına.

Kitabın oluşmasında dikkatli okumaları, eleştirel bakışları ve hiç esirgemedikleri coşku dolu yardımlarıyla 21.Yüzyılın Sosyalizmi'ne katkıda bulunan can dostum Yaşar Akalın'a, sevgili Taşkın Sözdinler'e, Dirk, Katrin ve Katja'ya ayrıca bu kitabın Türkçe okurlar için ele avuca gelir olmasını, olağanüstü sabrı ve özverisiyle sağlayan sevgili Muzo Abi'ye de eksilmez dostluğum, coşkum ve kararlılığım ile içten teşekkürlerimi sunmayı bir borç biliyorum.

Bu çeviriyi, geleceğin genç sosyalistlerine armağan ediyorum ve 21.yüzyılın gezegenimizde barış ve demokrasi ile birlikte insan, kültür, sanat, doğa ve çevre duyarlılığının egemen olması için çabalayanların yüzyılı olmasını diliyorum, çünkü ancak temelinde insan ve doğa merkezli kültürle yoğrulan toplumlar, gerçek toplumcu sistemlerdir.

21. yüzyılın umutlu yeni rüzgarların, coşkulu yeni başlangıçların yüzyılı olmasını da diliyorum.

"En güzel deniz henüz gidilmemiş olandır!" diye düşünenlerin de...

ALMANCA BASKIYA ÖNSÖZ

Bir şey kesin: Bu kitap bir şeyi harekete geçirecek. Ya da Brecht'in dediği gibi: Durağanlığı diyalektize edecek. Bu, bizde sermayenin alternatifsizliğinin büyümlü formülü ile tarihsel akışı durdurmak için her yolu denediği bir döneme rastlıyor. Sosyalizm üzerinde kazanılan zaferin sona erdirildiği bildirilmiş olsa bile, görünen o ki sosyalizmden eskisinde olduğundan daha fazla korkuluyor. Kürsülerde, mimberlerde, ekranlarda dur durak demeden sistemin her türlü değişiminin ne denli anlamsız olduğu anlatılıyor. Spartaküs'ün köle ayaklanmasından başlayarak sistematik olarak devrimlerin yol açtığı her şeye kara çalıp böylelikle insanların cesaret ve alternatif arama isteğini azaltıyorlar. Her yerde rastlanan tipik sav olan, bu dünyanın belki en iyisi olmadığı ama bugün olabilecek tek dünya olduğu yönündeki düşüncelerin günlük genel geçer bilinç durumuna sokulması, çünkü bu, “düzenlenmiş bir düzensizlik ve planlı bir başına buyrukluğun”¹ sahiplerine her türlü şiddet kullanımından daha güvenli bir savunma olanağı sunuyor.

Kendilerine solcu diyenler bile “büyük masalların sonu”nu keşfettiler. Dünya, artan bir uygarlaşma ile küresel olarak öyle karmaşıklaştı ki, toplumsal bağlantılar artık an-

1 Bertolt Brecht

laşılmaz duruma geldiler ve bu nedenle toplumsal dönüşümlerle aralarına üzümlere bir mesafe koymak zorunda kalıyorlar. Onlara göre dünya tek tek parçalarına ayrılmış olup ve bu parçalar anlaşılabilir tek gerçekliği oluşturuyorlar. Gerçeği aramak ise bu koşullar altında Korintli Sisipos'un eziyet çekişine benziyor. Sisipos ise en azından taşın ne olduğunu biliyordu. Bugünse gerçeklik denilen şey, sistemler içindeki her düşünce gibi özgür iradeyi ve liberalizmi sınırlayan bir yanılgı olmalıydı. Sağaltıcı değil, hastalığın ta kendisiydi gerçeklik. “Öyleyse gerçekliğin beyaz terörüne karşı ve tekilliklerin kızıl acımasızlığı için bir savaş başlatmalıydık.”² Bugün devrimci demek, bunu pervasızca kavramak ve bu kuramın kitlelere yayılmasını sağlamaya çalışmak demektir. Solcu olmak bugün insanlara “eğer onunla kendimizi asmayacaksak kemerleri daha bir sıkmamız gerektiğini öğretmeye çalışmaktır.”³ Doğal olarak bununla sınıf savaşları da sona ermiş oluyor, tıpkı sermayenin kamulaştırılmasına yönelik olan savaşım gibi, çünkü “artık mülk sahiplerinin kim olduğu değil, tersine mülkle ne yapıldığı sorusu daha çok yöneltiyor”⁴ Ve sosyalizm artık tek yönlü olarak mazlumların ve çilekeşlerin zaferi değil, “bugün sosyalizm daha çok toplumsal bir birlikte yaşama felsefesidir.”⁵

Böylesi “soyutlamanın buz çölünde”⁶ hiç duyulmamış bir somutlukta bir kitap çıkıyor karşımıza. Bugün burada olduğundan ne bir fazla ne bir eksik olmak koşuluyla “içinde insanın aşağılanmış, köleleştirilmiş, yalnız bırakılmış ve onuru çiğnenmiş bir varlık olarak yer aldığı ilişkiler ağını”⁷ altüst etmeye çalışıyor.

2 Jean-Francois Lyotard, postmodern düşünür

3 Klaus Harprecht, SPD düşünce üreticilerinden

4 Gregor Gysi

5 Oskar Lafontaine

6 Walter Benjamin

“Bugün açıkça görünüyor ki, burjuva toplumunun belirleyici alt sistemlerinden hiçbirisi -ne ulusal pazar ekonomisi, ne sınıf devleti, ne plutokratik çoğulcu demokrasi- tüm sistem için bir sağlamaştırıcı dayanak oluşturuyor. Böylece sistem her geçen gün artarak egemen sınıfların uygun bir biçimde çözemeyeceği çelişkiler içine yuvarlanıyor. Bu çelişkiler yalnızca sistemden vazgeçilmesi yoluyla ortadan kaldırılabiliyorlar yani yalnızca egemenlerin iradesine karşı gerçekleşebilir. Bu da Yeni Tarihsel Proje’nin bir işlevidir.”⁸

Buna ek olarak kitapta neredeyse ansiklopedik bir özenle doğa ve insana ilişkin bir dizi çelişkili gelişmeler sıralanmış, hatta insanın düşünmesinden başlayarak modern iletişim bilimlerinin en karmaşık ağlarına dek uzanan gelişmeler. Çünkü yalnızca ve yalnızca “somut durumların somut çözümlemesi”⁹ gerçek bağlamları ortaya çıkarır, yalnızca bunlar insanlara kendi durumunu kavrama olanağı sunar. Ve doğal olarak: “Kendi durumunun bilincine varmış bir kişi, nasıl zaptedilebilir ki?”¹⁰

Bu kitap bir şeyleri harekete geçirecek. Solcular arasında da. Çünkü solcular arasında da bir tür “durağanlığın diyalektize edilişi” daha çok arzu edilir durumdadır. Buradaki durağanlık, bilgi eksikliğinin bir sonucu değildir, tam tersine, onun fazlalığı buna yol açıyor. Farklı görüşler, -örneğin değer kavramına, ya da yanlış ve gündelik bilinç olgusu ideolojiye ilişkin, ya da tarihsel gelişimin olası bir öznesi olarak işçi sınıfına ilişkin- sol tartışmalar içine nasıl bir dinamik katardı acaba? Gelgelelim görünen o ki, bir düşüncenin “zafer”ini bir başkasının yenilgisi üzerinden ölçmek bir gelenek durumuna dönüşmüş.

7 Karl Marx

8 Heinz Dieterich

9 Wladimir Ilyiç Lenin

10 Bertolt Brecht

Kitap başka bir yol izliyor. Burada, “21. Yüzyılın Sosyalizmi” karşımıza tüm yetkilerle donatılmış bir görüş olarak çıkmıyor, tersine “yeni sosyalizmin ortaklaşmacı yapılanmasına ve çoğunluk demokrasisine bir katkıda bulunmak ve evrensel eşitliğin yeni öznesinin doğumunun bir yardımcı ebesi olarak anılma” amacını güdüyor.”¹¹

Böylesi bir duruş, kitabın, biri veya diğerini çelişkiler yumağına çekme amaçlı olan pasajlarını da oldukça üretken kılıyor. Burada yazarın oldukça sık değindiği “eşdeğer ekonomi” açıklamaları geliyor aklıma. Üretilen değerlerin üleşiminde binlerce yıldır süregelen eşitsizliği giderme amacındaki Arno Peters, söz konusu eşdeğerlilik ilkesinin ateşli savunucusu olarak, bizim GERÇEK YOL ya da BÜ-YÜK DÜZEN gibi eski Çin ütopya kitaplarında karşılaştığımız “büyük eşitlik” düşüncesine sıkıca sarılıyor ve onu adil (eşdeğer) bir değer değiş-tokuş sistemi içinde somutlaştırıyor. Bu düşünce uyarınca, kârın ortadan kalkmasıyla da mal üretimi kendi *represif* özelliğini yitirip sonunda tümünden yok oluyor. İşverenler ve işçiler eşitleniyor ve iki taraf da yaptıkları iş için uygun eşdeğere, maaşa hak kazanıyorlar ve böylece zamanla toplumsal konumlarında da birbirlerine yakınlaşıyorlar.

Pek iyi: Philippeau ona büyük adalet düşüncesinden söz açtığında “Tüm bu güzel şeyleri kimin gerçekleştirmesi gerekiyor?” diye sorduruyor Georg Büchner, Danton’una. Benzer soruyu ben de yöneltirdim, eşdeğerlilik ekonomisinin bu olağanüstü insancıl tasarımının nasıl uygulanacağını düşündüğümde. Ancak karşıt sorularla kışkırtılarak, tartışma belki de Marks’ın bize sosyalist bir toplumun somut işleyişine ilişkin bıraktığı biçimiyle söz konusu “beyaz lekeri” aşma yönünde harekete geçecektir.

Bu kitap bir şeyleri harekete geçirecektir. Harika bir si-

¹¹ Heinz Dieterich

yasal metin olmakla kalmayıp aynı zamanda yazınsal da. Sol düşünürlerin yazıları bugün gittikçe artan bir biçimde o sözkonusu “bilim dili”ne hizmet ediyor, buna ilişkin Martin Heidegger bile o dilin düşünmediği tersine düşünceden uzaklaştırdığı yolunda sözler eder. İçeriklerden söz edilirken bile düşünmeye yönelten –buna zevke yönelten de denilebilir- bir itki eksikliği oluyor.

Burada kitap, büyük “tarihsel proje” geleneğini benimsiyor. “*Komünist Manifesto*” Pyotr Kropotkin’in “*Ekmeğin Fethi*” ya da Frantz Fanon’un “*Bu Dünyanın Lanetlileri*” “zincire vurulmuş Prometheus’un nasıl kurtarılacağını göstermekle kalmayıp, onu bir hazla kurtarmayı da öğretiyor”.¹²

“21. Yüzyılın Sosyalizmi” gerçekten estetik ve böylece siyasal bir güç içeren pasajlar içeriyor. Örneğin, pek tanınmayan ama kararlarında sonsuz güce sahip olan ve adına “dünya pazarı” denilen gökyüzünün yeni tanrısının anlatımında tıpkı yaşlı Yehova ve onun hem yersel hem de göksel orduları gibi kolayca deşifre ediliyor. Ne Filistinli köylü çarıkları var ayaklarında ne de İncil’de belirtilen türde bir sakal yüzünde, tersine Mercedes-Benz ve Armani kostüm içinde. Eski ahit dekalogunu, Musa’nın on emrini, tasarruf tedbirleriyle bir taneye indirgemiş: Bu, onun kâr oranı. Onun tapınağı ya da dua ettiği yer artık değerli banknotlar borsası, yeryüzündeki konağı büyük burjuvaların her şey içinde villaları ve semtleri olmuş.

Her şeye kadir ve her şeye hükmeden yeni Yehova, yavaş yavaş masumluluğunu ve halka aidiyetini yitiriyor artık, liturjyada önceden hiç hesapta olmayan bir bilinmezlik içinde beden ve ruhuyla arandığında onların arasında bulunacağı ölümlülerin dünyasına geri dönüyor artık.”¹³

12 Bertolt Brecht

13 Heinz Dieterich

Bu kitap bir şeyleri harekete geçirecek. Bizde de. Ve belki de daha başka bir yerlerde harekete geçmiş bir şey olacak bu. Bizde henüz “uygulama felsefesi” denilen şey, orada uygulamaya konmuş felsefe olmuştur:

“Doğu Avrupa’daki sosyalizmin çöküşünden beri dünya dengesini yitirdi. Bu nedenle 3. binyıl içindeki ilk devrimin önemi çok büyüktür. İlk kez olarak 21. yüzyılın sosyalizmini gerçekleştirme çabası oluştu” diyor Hugo Chavez, Venezuela’daki 2004 yılında 16. Dünya Festivali’nin açılışında.

Manfred Wekwerth*

** Prof. Manfred Wekwerth, matematik öğretmeniyken Brecht’le tanışmış ve son nefesine dek Brecht ve eşi Helene Waigel ile dostluğu sürmüş ve daha sonra uzun yıllar Berliner Ensemble’in genel sanat yönetmenliğini yapmış, sayıları bir elin parmaklarını geçmeyen dünyaca ünlü Brecht öğrencilerinden ve Doğu Almanya’nın politbüro üyelerindendi. Halen Berlin’de yaşıyor*

GİRİŞ

Çağdaş toplumun ilk evresi sona doğru yaklaşıyor. Fransız devriminden günümüze dek iki yüzyılı aşkın bir süredir insan türü, önüne konulan iki büyük evrim yolunu geride bırakmıştır: sanayi kapitalizmini ve tarihsel (reel olarak varolan) sosyalizmi.

İkisinden hiçbiri insanların acil sorunları olan açlık, yoksulluk, sömürünün yanısıra ekonomik, cinsel ve ırkçı karakterdeki baskıyı ve doğal yaşam temellerini yok etme olgusunu ve katılımcı demokrasinin eksikliğini gidermeyi başaramamıştır.

Bu nedenle çağımız dünya tarihinin iki alametini de anlamlandırma aşamasında bulunmaktadır: Burjuvazinin ve tarihsel proleteryanın toplumsal projelerinin tükenişi, çağdaş burjuva uygarlıklarındaki kapitalist olmayan dünya toplumlarına geçişi: evrensel taban demokrasisi.

Burjuvazi, kendi tarihsel projesini biçimlendirirken bunu kuramsal ve kılğısal açıdan dört temel direk üzerine oturtur:

1. Değişim değerine dayanan ulusal pazar veya kâr ekonomisine (Krematistik)
2. Biçimsel temsili-parlamenter demokrasiye;
3. Ekonomik elitlere hizmetle yükümlü olan sınıf devletine

4. Liberal mülkiyetçi burjuvaziye. Bu sistemle iki yüzyıl boyunca egemen bir sınıf olarak o, küresel toplumun yönünü belirlemeyi ve onu sömürmeyi başarmıştır.

Burjuvazinin programının Karl Marks ve Friedrich Engels tarafından Bilimsel Sosyalizm ile yadsınmasıyla işçi hareketinin ilk stratejik tarihsel projesi, Rusya’da Ekim Devrimi (1917) yoluyla planlama aşamasından uygulama aşamasına –üstelik olası en alt düzeydeki nesnel koşullar altında- geçmiştir. Sözkonusu bu gerçekleştirme aşaması, Avrupa’nın sosyal demokrat ve sosyalist partilerinin savaş kredileri (1914) ve hemen ardından da bunu izleyen birinci kapitalist savaş konusunda burjuvazinin “vatansever cephe”sine kaymamış olmaları koşulunda ne biçimde ne de içerikte düşünülemezdi.

Bu iki olay da, Avrupa işçi hareketinin yıllardan beri farklı yönlerle doğru geliştiği ve aslında iki büyük gelişim çizgisi doğrultusunda parçalandığını gözler önüne seriyordu. Lenin tarafından bilimsel sosyalizmin Rusya’da inşa ediliş denemesi bu kırılmayı herkes için görünür kılmakla kalmadı, aynı biçimde bu iki hareketin ve dünya görüşünün yeni bir birliğin oluşturulmasının olanaksızlığını da ortaya koydu. Lenin’in çabası Marks ve Engels’in köktenci program sistemine sıkı sıkıya sarılıp onun mirası altında “reel sosyalizm” ile sona ererken, buna karşılık sosyal demokrat bakış açısı bu programdan ve onun devrimci içeriğinden gittikçe uzaklaşıp adım adım burjuvazinin tarihsel projesini benimseme yoluna gitmiştir.

Ancak bütün bu dramatik anlamda farklı dünya görüşlerine ve nesnel çıkış noktalarına karşın uygulamada sosyalizm ve burjuvazi tarafından oluşturulmuş iki çizgi de yirminci yüzyılın sonunda birbirleriyle şaşırtıcı koşutluklar göstermiştir. Bu dikkate değer olgu, sözkonusu bu biçimlenmeye etkisi olan siyasal güçlerin birbirine benzeyen muazzam nesnel gelişim koşullarına tabi olmalarından ötürü-

dür –tıpkı sermaye birikiminin, sanayideki kitlesel üretimin (fordizm) belirli zorunluluklarının, iş üretkenliğinin ve bilimin gelişim koşullarını, dünya pazarının ve sistem rekabetinin kesin buyruklarının olduğu gibi demokratik olmayan, yukarıdan aşağı parti; devlet ve toplum yapılarını baş aktörlerinin istemlerine karşın gittikçe sınırlıyor – ki onlar da bu sistem taslaklarından ikisinin de gelişimlerinin özgürlük derecesini hiç acımasızca daraltıyorlardı.

Bugünse üzerinde iki sosyal öznenin de bir buçuk yüzyıl boyunca o zamanki tasarımlarıyla, ütopyalarıyla ve ordularıyla dünya tarihi ve bilgi kuramı boyutuyla karşı karşıya durdukları tarihin arenası boşaltılmış bulunuyor. Yıkıntıların ve harabelerin öte yanında geleceğin ana çizgileri ufukta yeni baştan kendini göstermeye başlıyor ve aynı zamanda yeni uygarlık da, kendi oluşumu içinde günümüzün öznel bir iktidar ögesi olarak ortaya çıkıyor. Sermayenin son dönemindeki “son kullanım süresi” bununla birlikte sona erdiği gibi, burjuvazinin çöküntüsü karşısındaki insanlığın evrensel can çekişmesi de bir son buluyor: Burjuvazinin ekonomi politikası ve onun aşılması yeni baştan kamuoyunun düşünce ve uygulamalarının odağında yer almaya başlıyor.

Çağdaş toplumun bu ilk aşamasını gelişim mantığı içinde kavramış olan hiç kimse, kapitalizmin geleceğin sistemi olacağına, insanın barış, onur, gerçek demokrasi ve sosyal adalet gibi sürekli olan istemlerine karşılık vereceğine inanmaz. Sistemin en uç noktalarına dek geliştirilmiş bir toplumsal biçimi olan Keynesçi refah devleti, kendi tarihsel bakış açıları içinde dünya ekonomik bunalımı ve ikinci kapitalist dünya savaşından ortaya çıkarılmış olan bir istisnai ürün olmaktan başka bir şey değildir. Ve böyle bir şey olarak da artık bir daha geri gelemez.

Bu arada tarih bir kez daha o hiç hesapta olmayan ancak toplumsal magmanın devasa devinimleriyle kendini göster-

diği sıçramalardan birini gerçekleştiriyor. Sermayenin egemenliği altındaki gezegende büyük ölçüde sona ermiş olan gerçek altlama (subsumtion), Keynesçiliği burjuva ekonomisinin “dogmalar tarihi” adını verdiği yere, yani geçmişin arşivine havale ediyor ve milyonlarca kez yok olduğu öne sürülen Marks ve Engels’i geçmişin tozlu raflarından yeniden çıkarıyor.

Bu koşullar altında egemen sınıflar, sosyal devletin sunduğu “lüks harcamaları” karşılamak zorunda olduklarından pek emin değiller, kitlelerin “demokrasi yorgunluğu” nedeniyle olduğu gibi, erken dönemlerdeki sanayi merkezlerindeki büyük işçi yığınları ve onların sendikal örgütlenmelerinin çözülmüş oluşu ve ulusal fordist sanayi toplumlarının temelini olduğu gibi üstyapı kurumlarını da nihai olarak niteliksel bir dönüşüme uğratan üçüncü sanayi devrimleri nedeniyle de. Bu açıdan bakıldığında Lafontaine’nin (Alman sosyal demokratlarından. Çev.) ve Gysi’nin (Demokratik Alman kökenli sosyalist liderlerinden ve Demokratik Sosyalist Parti PDS’in kurucularından. Çev.) Keynesçi seçim denemesini taktik nedenlerle desteklemek gerekir, çünkü ne orta ne de uzun vadeli olarak faşizan özellikler taşıyan dünya sermayesine hiçbir biçimde karşı durma olanağı vermiyorlar.

Sermayenin bu yeni ama son döneminde sistem, hemen her düzleminde kendini değiştiriyor.

Çalışma sürecinde öznel etmen olan canlı işin yerini, sürekli artan bir boyutta üretim araçlarının nesnel etmeni alıyor. Sermayenin değerlendirme aşamasında değişken olan sermaye payına oranla sabit olan sermaye payı sürekli artan bir önem kazanıyor ve resmi üst yapı düzleminde ise çoğunluğu kucaklayıcı bir demokrasiden ise gittikçe artan oranda faşizan bir denetleme sistemi yararına vazgeçiliyor.

Bu durumda liberal demokrasiden ve onun temelinde yatan özel kapitalist değer ilişkilerinden ilerici bir şey bek-

lemek artık yersiz, öte yandan gerçekçi olan hiç kimse de geçmişte “varolan” sosyalizmin bir seçenek sunacağını, kapitalizmi kitlesel hareketler yoluyla bertaraf edeceğini düşünemez. Reel sosyalizm, artık geçmişin bir gerçeğidir, gelecek için bir seçenek değildir.

Geçmiş dönemlerin mimarları, büyük tarihsel deneylerinin yıkıntıları arasında dururlarken henüz, tarih modern çağın ikinci aşaması için yeşil ışık yakmaya başlıyor, bu söz konusu olan, kendinden öncekilerin yerine getirmeyi beceremediği görevlerin çözümünün de bir parçasıdır:

Post-kapitalist uygarlığın yeni gerçekliğinin dört temel kurumunun inşa edilmesi:

1. Kullanım değeri ve değer kuramı temeline dayanan, pazar ekonomisi olmayan, ancak doğrudan değer yaratıcılarınca belirlenen demokratik eşdeğerli ekonomi.
2. Tüm toplumu kapsayan ağırlıklı sorunlarda halkçı davranan çoğunluk demokrasisi.
3. Genel çıkarları gözetip, uygun bir azınlık korumasını da içeren temsilci olarak katılımcı devlet.
4. Eleştirel sorumluluk taşıyan özne olan, akılcı, etik ve estetik anlamda özerk vatandaş.

Burada temel anlamda Marks ve Engels’in tarihsel projelerine stratejik yönelimi gösteren bir kurumsallaşmanın söz konusu edildiğini farketmek zor olmamalı. Devrimci edim, toplumun varolan kurumlarının yerini nitel anlamda diğerlerinin (sistem karşıtı) alması anlamına geldiğinden 21. yüzyıl sosyalizminin programı devrimci olmak zorunludur.

Bu saptama üzerinde temel bularak çalışmaları kapitalizm karşıtlığının yeni tarihsel projesini batıda önceden egemen olan eleştirelilik döneminin de ötesine taşıyan iki araştırma çizgisi ortaya çıkmıştır. Robert Kurz, üçüncü dünya ülkelerindeki kurtuluş savaşlarına yönelik olarak

ulusal sorunu yanlış ele alırken olduğu gibi ayrılıkçı eksiklikler bir yana bırakılacak olursa, belki de günümüz kapitalizminin en parlak eleştirel çözümlemelerini kaleme almıştır; düşünceleri için geçerli olan şey ise, eleştiri silahının yerini silahların eleştirisinin almaması yönündeki Marksçı yargıdır. Öne sürdüğu düşünceler, varolanın eleştirel olumsuzlamasında ayak direttikleri için yığınların örgütlenmesine izin vermez. Bunlar böylelikle yeni uygulama felsefesinin gelişimi için gerekli bir koşul oluşturur, ama yeterli değildir. Aynı şey Georg Lukacs'ın öğrencisi olan Istvan Mezarus'un ansiklopedik anlatımı olan “Beyond Capital” adlı yapıtı için de geçerlidir; bu yapıt, Marksçı kuram çerçevesinde çağdaş toplumun “dönüştürülmesi kuramı”nı ele almaya çalışır. Ya da Harl Draper'in yapıtı “Karl Marks'ın Devrim Kuramı”da öyle; bu yapıt da, hiç kuşkusuz Marks ve Engels'in düşünce sisteminin Lenin'den bu yana yazılmış en iyi yorumbilimsel (tarih-bilinçsel bakışla) irdelenişidir. Slovenyalı düşünür Slavoj Zizek, burjuva karşıtı uygulama üzerine bir adım daha öteye giderek, akılcı ve cesur bir biçimde kapitalist sistemle gerekli olan kesintiyi Lenin'ci bir bakış açısından yola çıkarak düşünmeye çalışır, ancak tasarımlarında bilimsel bir boyut ve post-burjuva uygarlığının somut kurumsal programı eksiktir.

Yeni kuramın ve ona uygun olan toplumsal uygulamanın gelişimin yeterli koşulu, belirttiğimiz gibi en kapsamlı biçimiyle İskoç ya da Bremen Okulu'nun çalışmalarında ele alınmıştır. “Towards a New Socialism” bilgisayar uzmanı Paul Cockshott ve ekonomi uzmanı Allin Cottrell'in harika başyapıtlarının adıdır. Bu yazarlar, araştırmalarının ağırlık noktalarını post-kapitalist ve demokratik olarak belirlenen bir ekonominin ve doğrudan demokrasinin maddi anlamdaki teknik olanaklarına odaklarlar. Daha çok kurumsal ve tarihsel yaklaşım anlayışına dayanan Bremen Okulu, ağırlıklı olarak yaygın tarihçi Arno Peters'in, Kübalı fizik

ve matematikbilimci Raimundo Franco'nun, Alman matematikçi Carsten Stahmer'in, Arjantin ve Meksikalı düşünür Enrique Dussel'in ve benim sosyabilimsel çalışmalarımın derlenmesiyle bir araya gelmiş bir çevreden oluşur. İki topluluk da birbirlerinden bağımsız olarak çalışmış olsalar da, yeni kapitalist olmayan uygarlık konusunda ulaştıkları araştırma sonuçları büyük ölçüde benzerlikler içerir; bu, Yeni Tarihsel Proje üzerine ele alınan sonuçların yöntembilimsel bakışla doğruluğunun sınanması bakımından bir belgeleme özelliği (validitaet) de taşıyabilir.¹

Berlin Duvarı'nın yıkılışından on yıl sonra Latin Amerika'da "21. Yüzyılın Sosyalizmi ve Çoğulcu Demokrasi" başlığı ile yayınlanmış olan bu kitap, son yüzyılların sosyal pratiklerini, öğretilerini, ilerleyen bilimin ulaştığı yeni bilgileri ve üretici güçlerin gelişimini hesaba katmaya çalışır. Yani ne düşlemin bir ürünüdür, ne de bir nostaljinin; onun temelinde yatan şey ne bir uçarıktır, ne de tarihsel bilinç eksikliğidir. Bu kitabın ortaya çıkarılışını belirleyen şey, daha çok dünya toplumundaki evrimin dinamikleri ve onun zamansal dönüm noktalarındaki göze çarpan yönelimlerdir. Onun en güçlü olan emaresi, burjuva uygarlığının yapısal tükenişinin emaresi ve onun kopyalamasına göre yaratılan gerçekliktir. İçine düştüğü çelişkiler yumağı içinde burjuva toplumu insanın varoluş biçimini sürekli olarak artan bir hızla özünden uzaklaştırarak yaşamsal anlamının içini boşaltmakta onu kapitalist değersizleştirme politikasıyla en uygunsuz ve onursuz varoluş biçimlerine indirgemektedir.

Güvensizlik içindeki yeniden üretime yönelik gündelik

1 Robert Kurz, Schwarzbuch Kapitalismus. Ein Abgesang auf die Marktwirtschaft, Eichborn Verlag, 1999, und Weltordnungskriege, Horemann Verlag, 2003.

Istvan Meszaros, Beyond Capital, The Merlin Press, Londra, 1995

Slavoj Zizek, Die Revolution steht bevor. Dreizehn Versuche über Lenin. Ed. Suhrkamp 2298, 2002.

varoluşundan kaynaklanan korkularının baskısı altında, tüketici denizinde seyrederken, ruhsal aşkınlıktan uzak, çevresini her geçen gün daha çok saran ve sürekli olarak artan dinsel ve büyümlü bir karanlık içinde hapsolan yabancılaşmış özne, öncelikli olarak burjuva toplumsal yapı içinde kendine bir huzur bulmaktan uzaktır. Bu ancak ve ancak yeni bir gerçeklik içinde niteliksel olarak başka türlü bir birlikte yaşamda olasıdır: Şu anda bir geçiş aşamasında bulunduğumuz, kapitalizm sonrası tarihsel süreç içinde demokratik bir ekonomi ve toplum içinde.

İnsanlığın gelişiminde niteliksel sıçramalar sürekli olarak tarihsel projeler ile sağlanır, bu, aynı zamanda büyük toplumsal aktörlerin ve sınıfların uygulama biçimlerinin ve çıkarların bir ürünüdür. Diyalektik devinimi içinde tarihin akışını sürekli olarak belirleyen ve belirleyecek olan şey, sınıflı toplumlar varolduğu sürece, karşıt tarihsel projelerin kendi aralarındaki süregelen savaşımdır. Bu cümle, Marks'ın dahiyane saptaması olan, tarihin sınıf savaşlarının tarihi oluşuna ters düşmez. Tam tersine. Onu daha az soyut olan bir kavrayışla ele alır ve somutlaştırır.

Öncelikli olarak temel sınıfların ve toplumun diğer aktörlerinin hesaplaşması içinde tasarlanan ve uygulanan, odak noktaları üretim ve artı değerin üleşimi olan tarihsel ve toplumsal projeler, tarihsel sürecin dinamiğini görünür-lüğü ve nedenselliği içinde açıklar.

Bundan çıkan sonuç şudur: Kendi sistematik gelecek beklentisinden vazgeçen bir sınıf ya da toplumsal özne, kendiliğinden tarihsel projesinden yoksun kalmış olarak kendini dile getirmeye çalışır ve asla kendi geleceğini belirleyemez, tersine galip olan sınıfın yalnızca yamağı ve uşağı olarak kalırlar. Yeni uygarlığa geçiş, bu durumda yalnızca isyan aşamasında temele inmeyi başaramayan bilinçli bir değişim olmadan kalakalır; çünkü programa bağlı olan bireylerin bilinçli etkileri ortadan kalkmıştır.

1987 yılının Ocak ayında Gorbaçov'un Sovyetler'in Komünist Partisi'nin Merkez Komitesi'ne yönelik olarak yaptığı ünlü konuşmadaki, Sovyet Sosyalizmi'nin "nefes alırken gereken hava" gibi gereksinim duyduğu şey, demokrasi ve emekçilerin demokratik-sosyalist gelişmeye katılımlarıdır açıklaması, buna iyi bir örnek oluşturur.

Teşhis ve soyut anlamda hedef saptama tümüyle doğru olduğu halde, demokrasinin kurtarılması ve emekçilerin dönüşüme katılımlarının sağlanması yıkılmaya mahkum oldu, iki kategorinin de birbirlerini bağlılık içinde tamamlayarak, 21. yüzyıl sosyalizminin somut tarihsel projesine ayak uyduramaması nedeniyle, yani burjuva demokrasisi sonrası ekonomi, kültür ve askeri güçlerin bir aradalıkları. Mistik anlamda ilerici olan eski bir KGB görevlisi ve lumpen burjuvazinin alkol bağımlısı bir kenar figürü, Lenin'in o muhteşem deneyini, Rus halkının demokrasi yolundaki kahramanca çalışmalarını sistematik olarak gittikçe demokrasiden uzaklaştırarak alçakça ve trajik bir biçimde sona erdirdiler, bu olgu türler tarihinin evrimi bakımından oldukça gerilere sürüklemiştir birçok şeyi.

İnsanlık, oluşumundan 5 bin yıl öncesine değin, gereksinimleri karşılamaya yönelik yerel ekonomiler içinde içgüdüsel olarak sağlanan eşdeğerli ürün değiş tokuşu ve dayanışma birlikteliği içinde kendi kendini yeniden üretmiş ve örgütlenmiştir. Daha sonra özel çıkarların artırılması çabalarıyla belirlenen ekonomi (Chrematistik) uygarlık gelişimine damgasını vurdu ve dayanışma içindeki grupları ortadan kaldırarak, yerine mal değişimini ve kullanım değeri odaklı çalışmayı ve üretimi getirdi. O zamandan beri insan türü üretim araçlarını elinde bulunduranların ve onların korunmasına yönelik olan devlet aygıtının özel zorbalıkları altında bir hiyerarşi ve anti demokratik bir sınıflı toplum içinde yaşamaya başlamıştır.

İnsanlık daha yeni beş bin yıldır süregelen bu özel zor-

balığın boyunduruğunun kırılması için nesnel koşulları yaratmayı başarabilmiştir. Bu çalışma, yeni sosyalizmin ve çoğulcu demokrasinin ortaklaşmacı kuruluşuna bir katkıda bulunsun ve evrensel eşitlik düşüncesinin yeni öznesinin doğumuna yardımcı olarak aramıza hoş gelsin.

1. BURJUVA TOPLUMUNUN SONU

1 “Bilim ve Sosyalizm”, ya da Burjuva Toplumunun Son Aşamasına Geldiği Kanıtlanabilir mi?

Öğrenci hareketinin en yoğun olduğu ve altmışlı yılların radikal yıllarında protestocular arasında hiç tartışmasız anlamda geçerli olan bir gerçek, burjuva kapitalist sistemin son aşamasına gelmiş olduğu yönündeydi. Sosyalist rejimlerin yaygınlaşması, birbirinin ardından gelen üretim biçimlerinin maddeci yasası uyarınca gerçekleşiyor ve sermayenin emperyalist egemenlik alanı en son ve önceden öngörülen bir sona doğru gittikçe daralıyordu.

1917 yılında Çarın kışlık sarayına yapılan başarılı bir baskınla yeryüzünün altıda biri orak çekiç işaretinin egemenliği altına girdi; bunu 1945’den 1949’a dek Doğu Avrupa ülkeleri ve Yugoslavya izledi; 1949 yılında Mao’nun Çin Halk Cumhuriyeti dünya kapitalist zincirinden kurtulmayı başardı; 1953 yılında onu Kuzey Kore ve 1975 Vietnam zaferinin desteği altında Kamboçya ve Laos, ardından da Angola, Mozambik ve 1979 yılında Nikaragua Batı Emperyalizminin tuzaklarından kurtulmayı başardılar.

Tecrübeyle sabit sözkonusu bu olgular nedeniyle sosyalizme geçişin yasal seyri ve burjuva toplumunun sona erişti

öyle kapsamlı araştırmaları gereksiz kılıyordu. Karl Marks ve Friederich Engels'in düşünceleri uyarınca nitele doğru gerçekleşen sıçrama, Engels, nitelikten niceliğe doğru ters yönlü bir hareket biçimine dikkat çekmiş olsa da, olgucu (positivist) bakışla yalnızca bir yöne doğru gerçekleşiyordu.

Altmışlı yıllardaki burjuva uygarlığının çöküşe geçtiği yargısında zaman etmeninin göz ardı edilmiş olması dünya tarihindeki savaş sonrası gelişimin etkisi ve patlak veren devrimlerin coşkusu ile anlaşılmalı ve böylelikle bu, silahların gölgesindeki haksızlıklar sistemine karşı yeni bir demokrasi için savaşılmaya hazır olanlar tarafından bugün dünya sermayesinin çöküş belirtilerinin esaslı bir kanıtı olarak ele alınmaktadır.

Buradaki sorun, dünya kapitalizmine karşı bir savaşım sürdürenler, dünya tarihinin dinamikleri uyarınca doğru yanda saf tuttuklarından kesinlikle emin olabilirler mi, yoksa korkusuz Don Kışotlar ordusunda bir kez daha yanıl-samalarla yüklü çağ değerlendirmelerinin ortaya çıkardığı yel değirmenlerine mi saldırıyorlar?

Bu soru, sağlıklı bir insan dimağının sınıfsal ve bilimsel olarak belirsizlik içeren aklı üzerinden yanıtlanamaz, tersine Hegel'in "aklın gözü" dediği olguya gereksinim duyulur, yani kurama.

Kuram, ya da eleştirel bilimin bize öğrettiği şey, var olan gerçeklik içinde, içinde yaşanan sistemde kesinlikler bulunmaz, olsa olsa olasılıklar vardır. Olasılık ise, bir aşama üzerindeki bir olayın görecelilik durumudur. Olabilirliklerin aşaması sıfırdan bire kadardır. Olası bir olayın olabilirliği sıfır aşamasında duruyorsa, o olasılık gerçekleşemez demektir. Olasılığı aşamanın son noktasına ulaşmıştır. Bir ise, elbette gerçekleşecek demektir. Söz konusu bu ikinci aşama kesin olma durumudur ve kuşkunun mutlak anlamda yok oluşu ile ilintilidir. Kesinlik ya da yüzde yüz

olabilirlik yalnızca sözü geçen mantık ve matematik gibi totolojik ve anâlitik sistemlerde ortaya çıkar, her koşulda ampirik sistemlerde değil; o sistemlerde olaylar olasıdır, göreceliyse, olasıdır ama asla kesin değildir. Örnek vermek gerekirse, sabahleyin güneşin “doğuşu” çok büyük bir olasılıkla gerçekleşecektir, ama bu mutlak değildir. Bizim uzayda bilemediğimiz etmenler onun doğuşunu engelleyebilirler. Aynı şekilde akşam yatağa giden genç bir adamın sabah uyanacağı da kesin değildir. Olasılık dahilindedir ama kesin değildir. Bu anlamda yukarıda yöneltlen soru şu biçimde yanıtlanmalıdır.

Burjuva uygarlığının şu anda yaşanagelen son aşaması üzerine bir kesinlik yoktur, ancak “insanlık” adı verilen dinamik ve karmaşık bir sistemin evrimsel mantığının bilimsel bilgisi bize yüksek bir olasılıkla sistemin post-kapitalist uygarlık doğrultusunda bir geçiş aşamasında bulunduğu gibi somut bir teşhiste bulunmamızı sağlıyor. Aşağıda gösterildiği gibi.

Bilim, diğer yandan olagelen gerçeklik üzerine çeşitli bağımlılık ve nedensellik ilişkileri üzerine akılcı açıklamalar sunarak bize evrenin gizemlerini, sonuç olarak da onun en gelişmiş biyolojik sistemi olan homo sapiens’ini (üreten insan. Çev.) anlaşılır kıldı. Bu açıklamalar uyarınca biliyoruz ki, kartezyen özne – yeni çağın tüm baskıcı sistemlerinin en korkuncu olan başbuğ hortlağı Adolf Hitler’den Woytila/Ratzinger katolisizmine hatta Busch -köktendinciliğine dek- gerçekliği yorumlamak, onun içinde yönünü belirlemek ve harekete geçmek amacıyla çok çeşitli sembolik sistemler kullanıyor. İşte bu çeşitli software-paketleri içinde diğerlerinin yanısıra kendiliğinden *ampirizmiyle* (görgülülüğü), kabul edilemez genellemeleriyle, ön yargılarıyla, olağanüstü karmaşık mekan-zaman-hareket birikiminin *ap- roksimatif* (neredeyse kesin) doğrulukta çözümleriyle “sağlıklı insan dimağı” (common sense) da bulunuyor; kurmaca

nedensellik ilişkileri ile büyüü bir kalkül, olağanüstü açılımla estetik yorumlama yetisi, yüceltilmiş gerçeklik yoğunlaşmasından temel renk, ton, biçim ve madde uyumunun en acımasız biçimde ırzına geçilmesine dek; yersiz yurtsuz kalıp bugün kilise ve laboratuvar arasında kendine yeni bir barınak arayan felsefi çıkarımlardan, aynı biçimde üyelerine ikibin yıldan beri aldatıcı bir kesinlik içinde fizik ve metafizik pazarlayan dinsel software olgusuna dek.

Bu sistemlerin her biri, insansal yaşamın süregelmesi amacıyla kendine özgü ve bir ölçüde vazgeçilmez bir işlevi yerine getirir, elbette ampirik ve formal bilim, olguların gelişimi ve oluşumuna ilişkin nesnel bilgileri bize sağlama yetisine sahiptir ve bununla onların bizim öznel (kişisel) algılamaya sınırlarımızın ötesindeki gerçeklik içinde nasıl var olduklarının bilgisini verir.

“Burjuva uygarlığının sonu”na ilişkin yargı ve kapitalizm sonrası topluma yönelik savaşımın gerekli evreleri ve biçimleri sonuç olarak bilgi alanındadır ve bilimsel çözümlemelerin bir sonucudur. Bilimi eleştirel ve etik amaçlarla, yani toplumu değiştiren özelliğiyle ele aldığımızdan, doğal olarak işlenmemiş madde olarak sermaye ile günlük deneyimler ve onun sömürücü, yabancılaştırıcı ve baskıcı politikasına yönelik çözümlemeler içinde yerini almak zorundadır. Sürekli olarak zenginleşen bilimsel bilginin üretim etmenleri yalnızca toplumsal hareketlerle kurulan iletişim ile kazanılabilir, öyle ki tıpkı Marks ve Engels’de olduğu gibi, kuram ve uygulama – farklı oranlamalardaki kişiliğe göre- yeni kuramın oluşmasında diyalektik bir çalışma birliği yaratmalıdır.

Bilgi kuramı açısından bu sorunsal ya da yeni uygarlığın bilme sorunu doyurucu bir biçimde çözüldüyse, bilimsel sosyalizmin yaratıcılarında sermayenin ikmalî konusundaki gözlemleri gibi, bu biçimiyle yeni bir uygarlığın oluşturulması sorunu da bir değişime uğruyor: Kuramsal bir so-

run olmaktan bir iktidar sorununa dönüşüyor. Bu durumda kuram, Marks'ın dediği gibi yığınları kavrayarak maddi bir güce dönüşmek zorunda kalıyor. Her iki aşama da diyalektik olarak sunulsa da, kendi yasaları altında yer almaktalar ve bu nedenle de kendi özgünlükleri içinde çözümlenmelidirler.

Yeni tarihsel kapitalizm karşıtı projenin yapılanmasındaki ikili karakter bizi öncelikli olarak daha önce değindiğimiz bir konu üzerinde durmaya götürüyor. Bu, Hegel'in "aklın gözleri" adını verdiği, devrimci Marks ve Engels'de ise "uygulama felsefesi" olarak ortaya çıkan ve bizim de basitçe bilim ya da etik bazen de eleştirel bilim dediğimiz şeydir.

Hegelci tarih felsefesinin yol gösterici bilgiye olan ilgisi, öznel özerkliğin uzlaşmasını devletin zorba iktidarı ile, burjuvazinin birbiriyle çelişkili sermaye ve iktidar birikimi aşamalarının yerine koyduğumuzda, burjuvazinin oluşumu ve tarihsel gelişimi tüm açıklığıyla kendini ortaya koyar: Sermaye ve iktidarın 17. ve 18. yüzyıllarda asıl birikiminin yaratılışıyla başlayarak, kömür, buharlı makineler, demiryolları ve telgrafın kullanılmasıyla 19. yüzyılın "ergenlik dönemi"ne geçişi ve 20. yüzyılda da yakıtlı motorlar, ford-cu ağır sanayi, yeni iletişim ağları sistemi ve iki emperyalist savaşı da arkasında bırakarak ulaştığı "olgunlaşma dönemi"nin ardından yüzyılın 1980'li yıllarına doğru bizim klasik aşama olarak tanımlayabileceğimiz bir döneme gelmiştir.

Sözkonusu olan bu klasik aşama içinde büyük sermaye sistemi ve onu taşıyan sınıf olan büyük burjuvazi, üçüncü sanayi devrimiyle (otomatikleşme), tüm yerküreyi kendi sermaye değerlendirme yaptırımları altına girmeye zorlayarak kendisinin prototipik çehresini oluşturuyor ve gittikçe artan bir biçimde sistemi kendi çelişkilerine karşın ayakta tutma yeteneğinden ne denli uzak olduğunu ortaya koyu-

yor. Burjuva üretim biçiminin ve devlet gücünün en üst gelişim aşamasına ulaşmış olması klasiği, onun aynı zamanda tarihsel varoluşundaki dönüm noktasının altını çizmekte ve aşılmasını da yeni bir post-kapitalist uygarlık yoluyla yönetmektedir.

Bu temellendirme, kuramsal açıdan dile getirilecek olursa *deskriptiv* betimleyici-tarihsel bir karakter taşımakta ve bu nedenle de çağdaş bilimin bilgi kuramına kategorik modelden daha yakın duran çözümlemeci bir eklemleme kullanılarak derinleştirilebilir. Evrendeki devinimin, dolayısıyla insan bilimlerindeki ve toplumsal bireylerdeki devinimin yasaya uygunluğu üzerine gittikçe artan sayıdaki nesnel bilgiler arasında bu tartışmada bizi ilgilendiren noktalar şunlardır:

1. Evren iki biçimde varolur: Cevher (madde) ve enerji olarak. Evrenin bu özelliğinin ya da karakteristik durumunun doğurduğu şey şudur: Tüm Olgular, taştan insan düşüncesine dek madde ve/veya enerjidir ve en son aşamada bu iki biçimde de açıklanabilirler. Bu iki biçim birbiri ile bir dönüşüm içindedir: Enerji, serbest bırakılmış maddedir, madde de serbest bırakılmayı bekleyen enerjidir. Ampirik dünyanın olağanüstü çeşitliliği ve aralarındaki nitel farklılıklar, iki temel ögenin de ayrı yapılanma karmaşıklığı içinde bulunuşunun bir sonucudur. Karmaşıklık, serbest kalma oranına göre, yani bir sistemin farklı eylemde bulunuş olanaklarına göre tanımlanabilir. Bir sistem, bir devinim, bir yapılanma vesaire, eylem olanakları el verdiği ölçüde daha da karmaşılaşırlar. Bu ölçüt aracılığıyla, hedefimize uygun olarak madde ve enerjinin yapılanma karmaşıklığını üç düzeyde tanımlayabiliriz: Anorganik, biyolojik ve insan-biyolojik-sosyal.

2. Varolan her şey sürekli bir devinim içinde bulunur, bu demektir ki, diğerlerinin yanı sıra atomda, hücrede, organizmada, yerbilimde, insansal örgütlenme biçimlerinde ve

kozmetik olgular içinde de gözlemlene olanağına sahip olduğumuz sürekli bir evrim ve dönüşüm yaşanır. Cevher ve enerjinin yanısıra, onlarla birlikte doğa ve toplumda varlığını sürdüren her şey değişken ve gelip geçicidir.

3. Bunun ardından burjuva toplumunun ve ulusal pazar ekonomisinin sürekliliği üzerine asıl soru onun gelip geçici ya da sürekli olup olmadığına ilişkin değil, daha doğru bir deyişle onun gelip geçici varlığının karakteristik yanlarının ne olduğu yönündedir; bizim bilgisel çıkarlarımız açısından, özellikle:

a) Onun ortalama “yaşam” beklentisi ya da varlık süresi nedir?

b) Yeni uygarlığın hangi tipi içinde çözülme yaşayacaktır?

Diyelim ki, burjuva kurumları gelip geçici bir doğaya sahip olmasınlar, tersine türler toplamının evriminde son noktayı (Fukuyama, Hegel), dolayısıyla uygarlığın kurumsallık aşamasında en yüksek düzeyi (Hayek’ten) temsil etsinler, bu, burjuvazi ve kendi sosyal çevresinin yaşamını ancak varlıkbilimsel yasaların ve evrenin dışında sürdürdüğü gibi çocukca bir düşüncede kalakalmak anlamına gelir.

Varolan her şeyin sürekli olarak bir devinim içinde bulunma özelliği Marks’a komünizmin aslında “insan gelişmesinin hedefi” değil, tersine yakın geleceğin “zorunlu biçimi” olduğunu; yani kapitalizmden sonraki zorunlu biçim olduğunu söyletmiştir. Hegel’le karşılaştırıldığında Marks’ın daha büyük boyutlu bilimsel ve etik tutarlılığı, Hegel’de rastlanan nesnel saptanabilir olan toplumsal dinamizmi, ortaya çıkan bilimsel sonuçlarla zorlayarak siyasal çıkarlara uydurmaya çalışma (kurban etme) eğilimine bir engel oluşturur.

4. Gerçekliğin devinimleri ya da davranış biçimleri birbirinden farklı bir mantık izler, bu aşağıdaki olgulara ikili bir bağlılık gösterir: a) (Araştırılan) olguların büyüklük dü-

zenine, yani onların mikro, mezo ya da mega kozmozlarına ait oluşlarına b) Maddenin yapılanma karmaşıklığına. Daha yalınlaştırarak diyebiliriz ki, bu devinimlerin bir çoğu matematik kavramlar ve işlemlerle betimlenebilir. Bugün gerçeklikte yaşanan devinim ve değişimi beş farklı matematiksel tanımlı dinamikle ele alabilecek durumdayız: a) Çizgisel, b) Çizgisel olmayan, c) Probalistik ya da olasılık açısından, d) Karmaşık (önceden bilinemez) e) Yukarıda söz konusu edilen dört devinim biçimi ve evrimsel eğilimin bileşimi olarak.

İnsanlar arasındaki toplumsal ilişkilerin gelişimi, genellikle davranış ve devinimin bu dört dinamiğinin bileşimi üzerinden gerçekleşir. Bu aynı zamanda “b”, “c” ve “d” davranış dinamikleri arasında bir sınır bölgesi anlamına da gelir ve bu bilginin sunduğu açıklamalar sayesinde Marks ve Engels, diyalektik süreçleri ve toplumsal evrimdeki nitel ve nicel sıçramaları anlamışlar ya da siyasal düzlemde reform ve devrimin diyalektiği olarak ele almışlar, çözümlemeler yapmışlardır. Bu, uzun bir süre çizgisel eğilim gösteren sistemin yapısal gelişme eğiliminin, hemen hemen sermayenin organik birikimi yasasında (canlı iş gücünün yerini makinelerin alması) olduğu gibi siyasal çözümlemelerle ilişkilendirilemeyeceği anlamına gelmez; ancak bu, taktik ve stratejik anlamda devrimci bir tavır için belirleyici birçokgen oluşturur, elbette “b-c-d” sınır bölgesinde.

İşte tam bu sınır bölgesi üzerine çağdaş doğabilimi yeni bilgilere ulaştı, bu bilgiler Yeni Tarihsel Proje için çok büyük önem taşımaktadır. Sınır bölgelerinin karakteristik özelliklerinin belirleyicilikleri yoluyla doğada, toplumda ve gelişiminin belirli bir evresindeki insanda devinimin (evrim) bazı süreçleri, bazı koşullar altında davranışının niteliği ya da “durumu” sıçramalı olarak değişebilir, yani başka bir davranış ya da başka bir durum alabilir.

Örnek verirse bu olgu, aşamalarüstü (supraleiter) du-

rumlarda, yani aşırı bir soğutma karşısında, neredeyse mutlak bir sıfır ısısında dirençsiz bir elektrik akımı oluşturan metal ve diğer maddelerde gözlemleniyor.

Bir sistem içinde yaşanan bu tür bir sıçramalı davranış değişimi klasik felsefede “nitel sıçrama” olarak ele alındı; politika ve sosyal bilimlerde ise “devrim” olarak nitelendirildi, çağdaş fizikte ise kuvantlar sıçraması olarak, sistemin durum değiştirmesi ve aşamalı geçişi olarak tanımlandı, sistemdeki bir dizi mikroskobik değişimlerin ardından, davranışın makroskobik değişimine yol açmasıyla gerçekleşen bu durum.

Çağdaş bilimin bu buluşunun yol açtığı şeyler, her post-kapitalist tarihsel projenin gelişimi için temel bir öneme sahiptir, çünkü:

1. Durum değişimi evrenin devriminin bilimsel yasalarının gereğidir, bu, önceki devrim anlayışlarının ve kuramlarının kabul ettiği gibi insanın sosyal sistemi ile ya da öğrenme süreci çoğunlukla çizgisel gelişim göstererek başarının artmasına dayalı (harflerin bir araya getirilmesi ile oluşan heceler ve sonra da çok heceli sözcüklerin kuruluşu gibi) “homo sapiens”in kendisi (üreten insan – çev) ile sınırlı değildir, tersine daha yüksek bir bilgi aşamasına yaratıcı bir *salto* ile geçileceğini savunur.

2. Devrimci süreçler ya da nitel sıçramalar, belirli doğa süreçlerinde de gözlemlendiği gibi bir zorunluluk önkoşulu oluşturmaz (su-buhar-su). Bu bilgi doğal olarak nitel ve nicelin diyalektiği kavramında yer almış ve 1891 yılında Engels onu Hegel’i değerlendirirken alıp tanımladı: “son derece dahiyane düşünceler ve yer yer nicelik içinde nitelik ya da tersi gibi çok önemli dönüşümler” (M/E, *Kapital Üzerine Mektuplar*, Dietz, 1954, S.332). Elbette Marks ve Engels’ten sonra uygulama felsefesinin olgucu yüzeyselleştirilmesi sürecinde nitelik ve nicelik neredeyse sürekli olarak tek yönlü ve şematik anlaşılabilir.

3. Her sistemin serbest bırakılma ölçüsü (devinim olanakları) sınırlı olduğundan, -örneğin bir bedende yatay, dikey kaydırma ve dönüş olarak limitlerine ayrılmıştır- ve buna ek olarak her yerde devinim olanaklarının engellenmesi dolayısıyla bazı koşullar altında sistemin yaşamını tehlikeye sokan bir güç oluştuğundan, toplumun dönüşümünün kendisi isteğe bağlı bir süreç olmayıp, toplumun dönüşümü, isteğe bağlı olmaksızın, rastlantısallıklar/ uzlaşmalar içeren bir süreçtir.

Evrensel sınır bölgesinin sonucu olan bilgi-kuramsal sorunlara karşın, davranışı belirleyen değişkenliğin aslına yakın bilgisi, bir açıdan sistemin durumu, diğer açıdan çözümleme kapasitesi bakımından elbette büyük ölçüde toplum ve devlet içinde nitel bir sıçramayı sağlayabilecek koşulları öngörmeyi olası kılabilir. Lenin'in olası emperyalist Birinci Dünya Savaşı'nın burjuvazi ve işçi sınıfı arasındaki süren devrimci bir iç savaşa dönüşebileceğine ilişkin ortaya attığı varsayımı ve aynı şekilde Bolşevik Parti'nin neredeyse tüm Merkez Komitesi'ne karşı tek başına (ve doğru) savunduğu, Rusya'da sosyalist bir devrimin zamanının geldiğine ilişkin 1917 Nisan Tezleri, bu durumu ayrıntılarıyla çiziyor.¹

4. Sistemin “devrimci” durum değişikliği, farklı ölçülerde “kırılma”lara ve buna bağlı olarak da farklı ölçülerde sürekliliklere yol açabilir. Bu olguya ilişkin doğal bir örnek

1 Lenin'in kavga ve hayat arkadaşı N. Krupskaya, Bolşeviklerin tepkilerini diplomatik bir dille şöyle betimliyor: “Lenin, bu konu üzerine düşüncelerini, o an neler yapılması gerektiğine ilişkin on tezle ortaya koydu (...) Bizimkiler ilk anda biraz şaşkınlık içine düştüler. Bir çoğu Lenin'in sorunu çok keskin bir biçimde formüle ettiğini, sosyalist bir devrimden söz etmek için zamanın daha çok erken olduğunu düşünüyordu.”

Arnold Reisberg, Vladimir İliç Lenin – Yaşamı Üzerine Belgeler, Cilt 2, Yayınevi: Philip Reclam Verlag, Haziran 1977 Leipzig, s. 50

ise suyun buhara dönüşmesidir; bu durum fiziğin bakış açısıyla sistemin nicel bir sıçraması olarak ele alınır (bir sıvıdan bir gaz dönüşme), gelgelelim kimyanın bakış açısından ise durum öyle değildir.

Bu olgunun çok yönlü sosyal örneklerinden birisi Latin Amerika'daki bağımsızlık devrimleridir (1810-25). Nicel sıçrama, sömürgecilik sonrası Latin Amerika toplumunda yalnızca siyasal alt sistemde gerçekleşti, egemen sınıf içinde İspanyol seçkin azınlığı *kreolik* (Latin Amerikalı) seçkin azınlık tarafından bastırıldı. Bunun sonucunda ne ekonomik sistemde ne de büyük ölçüde sömürgecilik durumunun yaşamını sürdürdüğü kültürel alt sistemde nitel bir değişiklik oldu. “Kırılma”nın ya da yeni olanın ağırlığı bu nedenle süregelen düzenin hantal güçlerinin ağırlığından daha azdı, bu, Simon Bolivar ve San Martin önderliğindeki dönüşümlerin, Napolyon Avrupa’sının ya da George Washington ve Thomas Jefferson’un Birleşik Devletler’inin tersine kendilerini çağdaş burjuva sanayi toplumlarına kadar neden gerçekleştiremediklerinin de bir açıklamasıdır. Devrimci yenilikçilerin kahramanlık dönemini burjuva sermaye birikiminin oluşturulmasına doğru bir geçiş izlemiyordu, tersine açık sömürgecilik yerini yeni sömürgeciliğe bırakıyordu.

5. Uzak, sistemler ve ağlarla örülüdür. Bu özellik şu anlama gelir: Daha yüksek bir sistemin ya da iletişim ağının bir parçası olmayan şey gerçeklikte de var olamaz. Doğal ya da toplumsal evrenin içinde yalıtılmış öğeler yoktur. Bir kişi bir şehirde oturur, bir aileye, bir iç kurumuna, bir ulusal topluluğa aittir; bu topluluk da yeniden küresel ekonomiyi oluşturan bölgesel bir alt sisteme aittir.

Evrenin bu sistemsel karakteri, anlaşılması için bir temel oluşturur ve buna uygun bir biçimde kuramda da yeniden yansımaları bulmak zorundadır, tıpkı Hegel (“Bütüncül olan gerçektir”), Marks, Engels ve Lenin gibi büyük düşünürlerin eserlerinde gerçekleştiği gibi. Örneğin ayın

devinimi, güneş sisteminin dışında (in abstracto /soyut düzlemde-çev.) akılcı bir biçimde anlamlandırılmaz. Bir bakterinin evrimi, içinde yeniden üretiminin sağlandığı çevresinin dışında açıklanamaz ve aynı biçimde insan davranışı da, toplumsal bağlamından kopartıldığında hep zıtlıklar yumağı (bilinmez) olarak kalacaktır.

Sonuç olarak evreni oluşturan tüm öğeler, kendilerine ait bir kimlik ya da altkimlik sahibidirler. Örneğin bir atom bireysel kendine özgü olduğu içinde, birçok özelliğinin yanı sıra kütlesi, elektrik yoğunluğu ve dönme hızı ile tanımlanır. Köpek, bitki ya da insan öznesi gibi biyolojik bir sistemi evrende kendine özgü bir genler ağı (genlerin bileşimi) tanımlar. Bununla birlikte homo sapiens, DNA içinde tanımlanmış tekil fiziksel ve biyolojik özelliklerinin ötesinde, kendisine ek olarak başkasıyla karıştırılamayacak özellikler sunan özgünlük olan kültürel bir kimlik ya da diğer insanlar karşısında farklı olan bir benlik sunar. İşte tam da bu insani benlik –siyasal felsefe içinde tarihsel çözümleme açısından öznenin bilinci olarak– tüm insani uygulamaların ve her tarihsel projenin temel bir öğesidir.

6. Evrende üç tür sistemi oluştukları maddenin örgütlenme ya da karmaşıklık derecesine göre, birbirinden ayırd edebiliriz. Fiziksel ya da fiziksel-kimyasal özellikleriyle prebiyolojikler, örneğin taş gibi; biyolojikler, fiziksel-kimyasal oluşumlarının ötesinde yaşayan bir özellikleri olan bir bitki, bakteri ya da hayvan gibi canlılar; ve son olarak da insanın sosyal sistemleri, bir kişi, aile, şirket ya da devlet gibi, dördüncü bir özellik olarak bireysel ya da ortaklaşmacı bir anlayışla akılcı karar verme yeteneğine sahip olanlar. Sonuncular, insan beyni sistemin geleceğini de planlama yeteneğine sahip olduğu için “propositif sistemler” olarak da adlandırılırlar.

7. Öznenin belirli bir sistemi değiştirme özgürlüğü dört etmen tarafından belirlenir:

a) Yapısal ve konjonktörel sağlamlık durumu ya da çalkantılılık, sistemin planlanan değişim anında bulunma durumu

b) Gelişiminin yönü (evrim)

c) Gelişiminin (hız) dinamiği (evrim)

d) Hedefe odaklı değişim anının varoluş çevrimi aşaması

8. Bir sistemin varoluş ve yaşama çevrimi büyük ölçüde iki etmenin işlevinden oluşur

a) Sözkonusu oluşturunca öğelerin maddesine örgütlenme karmaşıklığı

b) Çevre ile ilişkisi

Bu, bir prebiyolojik, biyolojik ya da insansal sosyal sistemin yaşam çevriminin neden farklı uzunlukta olduğunu da açıklar. Bir taş yüzbinlerce yıl boyunca varolabilir, bir memeli hayvansa en fazla 150 yıl ve bir insan toplumu ise (Çin toplumu gibi) birkaç bin yıl.

Belirleyici olan ölçüt, hangi aşamada yaşam çevriminin değiştirilmesi gereken bir sistem bulunduğu, yalnızca fiziksel-kimyasal olan olgular için iki yönlüdür, yani maddenin kendini oluşturan etmenlerden nasıl organize olduğu ve çevre. Bir taşı ele alırsak yaklaşık olarak, a) kumlu taştan mı, granitten mi yoksa mermerden mi vs. oluştuğu ve b) akan bir suyun içinde mi, yoksa güneş, soğuk, rüzgar ya da başka etmenlerle mi karşı karşıya bırakılmış olduğu.

Buna karşılık biyolojik sistemlerde ise yaşam çevrimi şunlara bağlıdır:

a) sistemin varoluş parametresini (yaşı) belirleyen uygun genetik oluşum (genom), örneğin bir bitkide.

Aşağıdaki şu bağlam içinde

b) çevre durumunun olumlu ya da olumsuz koşulları.

9. İnsanın sosyal kurumları için yaşam çevrimi, fiziksel, biyolojik ve kimyasal sistemlerde olduğundan daha başka bir biçimde tanımlanmalıdır, çünkü saydığımız diğer ilkler ne maddenin dağılmasından ne de programlanmış genetik

sonlarından (telos) haberdar olabilirler. Bu ancak sistem kuramı ile anlamlı bir duruma getirilebilir.

Biyolojik alt sistemler, örneğin bir insanın sindirim sistemi, kalp kasları ya da görme sistemi varoluş çevriminin sonuna onların üzerinde düzenlenmiş olan sistemin(homo sapiens) yaşamda kalma kapasitelerini yitirdikleri ve bir katkıda bulunamadıkları anda varırlar. Bütüncül toplumun makro sistemi için durum benzerdir.

Toplum, son noktasına şu koşullarda varır:

a) Vatandaşların ya da kurumların başlıca sektörlerinin kendi aralarında maddi ve manevi anlamda birleştirici yardımlaşmaları son bulduğunda.

b) Dışarıdan bir etki ile çözüldüğünde.

Bir toplumun ekonomik alt sistemi, örneğin vatandaşlarının temel gereksinimlerini artık karşılayamadığında, sistemin bütünlüğü içinde sürmesinin işlevsizleşmesiyle varoluş çevriminin en üst sınırına ulaşır. Böyle bir durumda ekonomi, toplumsal bir çekim/*kohezyon* kaynağı tarafından gereksinimlerin karşılanmasına yönelik olarak toplumsal çatışmaların ve hoşnutsuzluğun temel nedenine dönüşür (sınıf savaşları).

Bu anlamda bir makro sistemin “a” durumu için, yani önemli sosyal sektörlerin ve kurumların desteğinin yitimine bir örnek eski Demokratik Alman Cumhuriyeti’dir (DDR). Vatandaşlarının maddi sorunlarını büyük ölçüde çözmüş olsa da, onlara demokratik-siyasal-ekonomik bir katılım fırsatı tanımalı ve bu nedenle sosyal tabanını ve siyasal meşruiyetini yitirdi. 1989 yılında vatandaşlar büyük gösteriler aracılığıyla katılım talep ettiklerinde, Halk Ordusu kitleleri baskı altına alma emrine uymadı. Halkın önemli bir kesiminin ve merkezi bir kurumun (ordu) çifte itaatsızlığıyla Demokratik Alman Cumhuriyeti-DDR’nin toplumsal düzeninin yazgısı sona erdi: Yaşam çevriminin süresi doldu.

Bir örnek de “b” durumu için, yani bir sosyo-politik sis-

temin dış etkiler yoluyla sona ermesinin yakın tarihimizde birçok örneği vardır, tıpkı NATO aracılığıyla Balkan devletlerinin ya da Irak'taki Anglo-Amerikan işgal ile Ortadoğu'nun yeniden yapılanması gibi.

Kısaca yinelersek: Kurumsallaşmış sosyal sistem bütünlüğü içinde tarihsel uygulanabilirliğini (tarihselliğini) yitirirse, örneğin köleci toplumda, feodalizmde, Sovyet Sosyalizmi'nde ya da günümüz kapitalizminde olduğu gibi, işte o zaman kendi evrim süreci içinde nitel bir değişim için, yani bir "durum değişikliği" ya da kuanten sıçraması için kapılar açılmaya başlar, ister sovyet sosyalizminin çöküşünde olduğu gibi iç patlama yoluyla olsun, ister içsel bir gelişim yoluyla (evrim), isterse küresel çevrenin yıkımıyla olsun.

İnsan uygulamasının bu nesnel gelişim sürecine müdahalesi için konsept ve bir sosyal sistemin varoluş çevrimin somut olarak belirlenmesi çok merkezi bir öneme sahiptir, çünkü bu, bir tarih sahnesinde değişimin öznesinin kahraman mı yoksa traji-komik bir figür gibi mi davranacağı kararını belirleyecektir: Mio Cid mi yoksa Don Kişot mu?

Bugün çok açık olarak ortadadır ki, burjuva toplumunun hatırı sayılır hiçbir alt sistemi, ulusal ekonomi, sınıf devleti, plutokratik azınlık demokrasisi tüm sistemi sağlamlaştıran güçleri temsil etmezler. Bu nedenle sistem her geçen gün egemen sınıfın uygun bir biçimde artık çözemeyeceği çelişkilere saplanmaktadır. Bu çelişkiler sistemin görevleri nedeniyle ortadan kaldırılmak zorundadır ve bu da egemenlerin istemlerine karşın gerçekleşmektedir. Yeni Tarihsel Proje'nin işlevi de buradadır.

2 Burjuva Kurumlarının Yapısal Tükenişi

Burjuva uygarlığının sonuna ilişkin çıkarsama üç tartışma noktasından oluşur: 1. Burjuva sisteminin tabandaki ku-

rumlarının yapısal tükenmişliğinden, 2. Çağdaş küresel toplum içinde burjuva sonrası uygarlığın temel oluşturan (konstitütif) yapılarının ortaya çıkışından ve 3. İnsanlığın toplumsal gelişim mantığından.

2.1 Ulusal Ekonomi

Bremenli evrensel bilim adamı Arno Peters, çok az insanla birlikte, geleceğin sosyalist ekonomisi ilkesine yönelik araştırmalara yeni bir ivme kazandırmış olma şerefine sahip oldu. Bu çalışmanın iki bölümünde ona yeniden döneceğiz: Bu bölümde ulusal pazar ekonomisinin yapısal açıklarının eleştirisi ve onun zenginleştirme ekonomisi (krematistik) yönünde bozulup kalıp değiştirmesi ve dördüncü bölümde eşdeğer ekonomi üzerine değerlendirmeleri konusunda. Aşağıdaki parça, onun 1995 yılında Palermo'daki Gramsci Enstitüsü önünde “Küresel Ekonominin Temeli Olarak Eşdeğerlik-İlkesi” başlığı altında yaptığı ustaca konuşmasının sözcüğü sözcüğüne aktarımıdır.¹

Ekonomi, günümüzün diğer tüm olguları gibi, yalnızca kendi oluşumu içinde kavranmak zorundadır. Tüm önceki kuşakların emeğine dayanır ve kendisi de gelecek kuşakların yaşamının temelidir. Bu arada o, teknik, politika, hukuk, etik, bilim ve sanat gibi tarihsel gelişimin diğer tüm yanlarına çok yönlü bir biçimde bağlıdır, onlar tarafından etkilenir ve belirlenir. Böylelikle insanlığın gelişiminin her basamağı belirli bir ekonomiye uygun düşer. Ekonomimizin bugün anlamlı bir biçimde örgütlenip örgütlenmediği, günümüzün ekonomisine ilişkin düşüncelerin derinliği ve kullanımının çağımıza uygun olup olmadığı gibi soruları yanıtlayabilmek için insanlığın gelişim çizgisini ekonominin belirli bir bakış açısıyla gözden geçirmek zorundayız.

¹ Arno Peters, Küresel Ekonominin Temeli Olarak Eşdeğerlik-İlkesi, Akademische Verlagsanstalt, Vaduz, 1996

Eğer “ekonomi” kavramı altında tüm edimlerin ve genel gereksinimlerin giderilmesine yönelik tüm kurumların bütünlüğünü anlıyorsak, bizim ekonomimizin başlangıcı yaklaşık olarak 800.000 yıl öncesine, basit aletlerin yapımının başladığı aşamaya dek uzanır. İnsanlar, bu zamana dek çevrelerini saran doğa içinde hayvanlar gibi yaşayıp, buldukları nesneler ve maddeleri amaçları doğrultusunda yararlanmak üzere işlemeye başladılar. Doğanın çalışma yoluyla bu değişimi ile ekonomi tarihi de başlar. Gözlem gücü, gayret ve el becerisi insanoglunu kısa sürede düzenli bir çalışma temposuna soktu. I...I

Aletlerin daha da ıslah edilmesiyle aile, soy ve kabile içinde ilk iş bölümü başladı. Bıçak, hakkak kalemi, oyucu demir ve dikiş iğnesinin yanısıra, olta kancası, mızrak, zıpkın, ok ve yay ortaya çıktı. Erkekler avcılara dönüştüler, kadınlar yemiş, fındık, bitki kökleri ve meyveleri toplamaya ve çocuklara bakmaya başladılar. Aile içi iş bölümünün yaşandığı bu dönem yaklaşık olarak 80.000 yıl önce, insanın acımasız hava koşullarına karşı kendi yaptığı hayvan postu giysileri içinde korunmasıyla başladı.

Hayvanların evcilleştirilmesi, bakımı ve aynı biçimde tarımın da bulunuşu, yaklaşık olarak 12.000 yıl öncesinde ekonomi tarihinde yeni bir çağın açılmasını doğurdu. İnsan, kendi gıdasını kendi üretmeye başladı. I...I

Elbette ürününün miktarı hasattan hasata bir dalgalanma gösteriyordu ama artık günden güne değildi. Varlığı daha bir güvenli olmaya başladı insanın. Kendi ve hasatı için kulübeler, barınaklar yaptı, böylece kalıcı olmaya başladı. İnsanlararası ilişkiler de süreklilik kazandı. Gereksinimlerinden artakalan gıda maddeleri diğer mallarla (çakmak taşı, kalay, bronz, çömlek) takas edildi. Köyler oluştu. Köylerin ekonomisi, ailenin soyun, kabilenin gereksinimlerini karşılamaya yönelikti. Aletler ve silahlar, kişisel mülkiyet, topraksa ortak mülkiyet altındaydı. Malların değiş tokuşu

hâlâ kural olarak üretenlerin kendi arasında gerçekleşiyordu.

Beslenmenin güvence altına alınışı ve kalıcı köylerin kurulması ile nüfus artışı yaşanmaya başladı. Üretim ve tüketim çeşitlilik kazandı, daha uzaktaki mallara rağbet artmaya başladı, üretici ve tüketici daha uzun yollar katetme eğilimi gösterdiler. Bu, değiş tokuş edilen malların nakliyesini, depolanmasını ve dağıtılmasını da beraberinde getirdi. I...I

Üreticilerin sorumluluğunu taşıyan nakliyeciler, malları tüketicilere ulaştırarak tekrar üreticilere geri götürmek üzere başka mallar aldılar. Daha sonra bu malları üreticilerden kendileri satın alıp tüketicilere para karşılığında sattılar. Bu onlara nakliye, depolama ve dağıtımda kazandıklarından daha fazla yarar sağladı. Ancak, malların bozulacağı, gasp edileceği ya da uzun bekleme sürelerinden sonra alıcı bulabileceği risklerini de üstlendiler.

Çiftçilik ve hayvancılığa geçmiş sınırlı sayıdaki topluluklarda değiş tokuştan ticarete geçiş yaklaşık 7.000 yıl önce başladı. Aynı dönemde savaşçılık mesleği gelişmeye başladı; amaçları, yabancı boyları egemenlikleri altına almak ya da soymaktı ve aynı zamanda da kendi boylarını yabancı boylar karşısında korumak ve onların kendilerini egemenlikleri altına katmasına ve soyma girişimlerine karşı durmaktı. Komşu boylar arasında savaş, talan savaşlarından daha öncesine dayanır. Bu savaşa köyün tüm erkekleri katılıyordu. Gelgelelim savaşçılık mesleğini sürdürenler, tüccarlar gibi kendi geçimini sağlamaya yönelik olarak üretici bir çalışma koyamıyorlardı artık ortaya. Bu tür meslekler ilk köylerin kentler ve kent devletlerine doğru büyüme gösterdiklerinde ortaya çıktı.

Yaklaşık 5.000 yıl önce ticaret ve savaşla belirginleşen bu yeni ekonomik düzen, o zamanlarda dünyanın ayak basılan büyük bir kesiminde ağırlığını ortaya koydu, öyle ki bu gelişmeyle birlikte yeni bir çağın başladığından söz ede-

biliriz: Ulusal ekonomiden, yerel ekonomiyi her geçen gün çözülmeye uğratan ulusal ekonomi çağından. Burada “ulus”tan anladığımız şey, kendi geleneği ve hegemonyacı tavrıyla tarihsel gelişimi içindeki bir devlet aygıtıdır; yani bu kavramdan herkesin anladığı şey, kendi kendine yettikleri çerçeveyi aşan, tıpkı bundan 5.000 yıl önce ilk kent devletlerinin oluşmasından bu yana yapı ve karakter bakımından günümüze dek kalmış olan topluluklardır.

Bu yeni çağ, ulusal ekonomi, bizim zaman ölçümüzden yaklaşık olarak 3.000 yıl önce, Nil Nehri’nin, Fırat ve Dicle’nin, Huango (Sarı Nehir) ve Indu nehirlerinin havzalarında akıntının şiddetine karşı durmak ve suyu kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak amacıyla çok sayıda insanın bir araya geldiği yerlerde başladı. Çektikleri su bentleriyle, setlerle ve açtıkları kanallarla ıssız toprak parçalarını bereketli ve verimli bahçelere dönüştürdüler. I...I

Gelişen işbölümü üretimdeki kaliteyi de artırdı ve bunun işte yüksek verimliliğe de etkisi oldu. Yeni meslek kol-ları çıkmaya başladı. İnsanlar her şeyin adını koyarken kendilerine de ad vermeye başladılar. Kaldıraç ve tekerlek, güçlerinin artmasında önemli bir rol oynadı. Mal değişimi ve ticaret, düzenli bir trafiğin doğmasına yol açtı. Açık denizlere dayanıklı gemiler yapılmaya başlandı. İnsanlık, iç-güdüsel edimden düşünölmüş eyleme doğru bir geçişi tamamladı, bununla şimdiye dek olan gelişiminin en son ça-ğına doğru adım attı. Metal işlenmeye başlanması teknik düşünmenin ve edimin önünü açtı. Yazı, insan deneyimlerini aktarılabilir kıldı, aynı zamanda toplanabilir ve sonraki-lere miras bırakılabilir. Tarihin kuşaktan kuşağı aktarılır oluşuyla insanın yaratıcı çabaları ölümsüzleşti. Ticaret ve toprağın özel mülkiyete geçirilişi insanın insan hizmetine girişini doğurdu, özgür ve eşit olanlar arasındaki dayanış-manın yerini bey ve uşak arasındaki emir ve komuta aldı. Devlet, birbiri karşısında düşmanca duran insan toplulukla-

rının arasında düzeni sağlayan bir denge öğesi olarak ortaya çıktı: İçte iktidar ve zor kullanma, halklar ve boylar arasındaki ilişkilerde savaş, yağma, egemenliği altına alma ve sömürme. İnsan toplumunun doğal büyümesinin yerini askeri örgütlenme ve ekonomi aldı. Tüm malların ve değerlerin alınıp satılabilir oluşu, insanın bütünsel özünün yitimini de beraberinde getirdi. Böylece ilerleme yolundaki kazanılan her zafer bir yenilgi oldu. İnsanın en yüksek yaratımlarının yaşandığı çağ, yine onun kendini en çok alçalttığı bir çağ oldu.

Bugün ikinci binyıldan üçüncüsüne geçiş aşamasında, ardımızda bıraktığımız 5.000 yıl öncesindeki çağa doğru geriye yönelik bir bakış atacak olursak, devletler, imparatorluklar, hanedanlıklar, dinler ve toplumsal düzenlerin değiştiği bu zamanın hep aynı neden tarafından değiştiği görülür: Zenginlik ve iktidar çabası nedeniyle; tıpkı ticaret, savaş ve yağmanın dünyada yerel ekonomiden ulusal ekonomiye geçişi sağlaması gibi. Büyük nehir havzalarında bundan 5.000 yıl önce başlamış olan sözkonusu geçiş, Güney Avrupa'da yaklaşık 3.000 yıl önce, Kuzey Avrupa'da 1.500 yıl önce, Avrupa dışında kalan birçok ülkede de 500 yıl önce Avrupalı sömürgeci güçlerin ellerine geçmeleriyle birlikte ve en son olarak ıssız yerlerde kalmış kabilelerde ve halklarda ise daha 100 ya da elli yıl öncesinde gerçekleşti. Ulusal ekonomilerin yaşanan tüm bu zamanı boyunca günümüze dek yerel ekonomi adacıkları da yaşamlarını sürdürmüş olsalar da, tüm ailelerin, kabilelerin, halkların ve devletlerin zengin "efendi"-halklar tarafından örgütlenmiş olan ulusal pazar ekonomisine katılmaları artık tamamlanmış bulunuyor.

Peki amacına ulaşabildi mi? Bu ekonomi, önümüzde duran küresel ekonominin temeli olabilir mi? Sonuna doğru yaklaştığımız bu yüzyıl, kendisinden önce tüm bir dünya tarihinden daha çok bilimsel ve teknik ilerlemeler getirdi.

Seri üretim, önceleri sınırlı sayıdaki insanın eline geçen malları birçok insana bahşeder oldu. Ulaşım ve iletişim halkları daha yakınlaştırdı. Yüz yıl öncesinde bir kentliyi doyurmak için dört çiftçi gerekliyse, makineleşme, tarımdaki ilerleme ve kimya, bugün bir çiftçiyi 25 kentliyi besleyebilecek duruma getirmiştir. Durum böyleyken yeryüzünde yine yokluk, yoksulluk ve kıtlık hüküm sürmektedir. Bir milyar insan refah içinde yaşamaktadır (bunun onda biri bolluk içinde), üç milyar insan yoksulluk sınırındadır ve bir milyardan fazlası ise açlık çekmektedir. 1945 yılından bu yana 600 milyon insan açlıktan ölmüştür. Bu İkinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı ölü sayısının on katıdır, her gün tüm dünyada 40.000 çocuk açlıktan ölmektedir ...ve bu Avrupa devletleri bereketli tarlalarımızı kapatmak için ödeme yaparken yaşanıyor. Gelgelelim zengin ülkelerde de yokluk vardır: Oniki AB ülkesinde toplam 44 milyon insan yoksulluk içinde yaşıyor, bu toplam nüfusun %14'ü demektir; ABD'de beyazların %10'u ve Afro-Amerikalıların % 31'i. Burada da zenginler yıldan yıla daha zenginleşmektedir. ABD'de son on yılda en zengin nüfusun %20'sinin gelir düzeyi tam tamına %62 oranında artmıştır, bu arada aynı zaman içinde ABD nüfusunun en yoksul olan %20'sinin geliri %14 oranında aşağıya inmiştir. Sanayi ülkeleri içindeki kutuplaşma arttığı gibi, bu sanayi ülkeleri ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki ilişkilerde de kendini göstermektedir.

Dünyanın her yerinde her türlü ürün ve hizmete acil olarak gereksinim duyulmaktadır, böyle olduğu halde Batı Avrupa'da 35 milyon insan işsizdir, bu sayı, tüm dünyada 820 milyondur; nerdeyse çalışacak durumda olan tüm insanların üçte biri oranında. Ve her geçen gün yoğunlaşan küresel sermaye akışları yeni iş alanları ya da maddi değerler yaratmıyorlar, onlar artık kâra yönelik değiller, yalnızca faizlere odaklanmış durumdalar. Uluslararası para akışının şid-

deti (volümü) son altı yıl içinde on katı arttı. Her gün 1.000 milyar dolar dünya çapında sahip değiştirmektedir – bu miktarın yalnızca %1'i (günlük yaklaşık on milyar dolar) dünya ticaretine yöneltilmektedir- para deviniminin % 99'u salt spekülatif karakterdedir. Bankaların 1980 yılında 1.836 milyar dolar olan yurtdışı mevduatları 8.000 milyar doların üzerine çıkarak dörde katlanmıştır. I...I Salt faiz gelirinin kazanç payı girişim yoluyla edinilen kazanç oranla 1960 yılının %7'sinden günümüzün %60'ına sıçramıştır.

En zengin ülkelerde yaşayan insanlar, en yoksul ülkelerde yaşayan insanlara oranla 400 kat daha fazla tüketiyorlar; yani İsviçre'de oturan insanlar bir günde Mozambik nüfусundan fazlasının tüm bir yıl boyunca tükettiklerinden daha fazlasını tüketiyorlar. Bu oranlamada sözkonusu olan ortalama değerlerdir. Zengin ülkelerdeki büyük sanayi şirketlerinin yöneticilerinin bir dakikada kazandıkları meblağ, yoksul ülkelerdekilerin ömür boyu kazandıklarına eşittir. Ve mal sahiplerinin geliri ise daha da yüksek: Güney Afrikalı bir maden ocağı sahibi yılda iki milyar kazanıyor, bu beş milyon nüfuslu Çad'ın bir yıllık gelirinin toplamının üç katıdır.

Bir ekonominin görevi, insanların temel gereksinimlerini emeğin anlamlı bir örgütlenmesiyle karşılamak ise, saptamak zorunda olduğumuz şey bizim pazar ekonomisi endeksli sistemimizin bu görevi hakkıyla yerine getiremediğidir.

Bu görevi gelecekte yerine getirebileceğine dair de bir emare görünmemektedir ufukta, çünkü ekonominin temelinde yatan sistemin içinde barındırdığı eğilim, zengini daha zengin yoksulu daha yoksul yapma yönündedir. Bu kutuplaşma da yüzyılımızın atmışlı yıllarında siyasal sömürgeciliğin sona ermesinden beri, insanların artık iyi bir döneme girdiklerine dair umut taşıdıkları bir dönemde iyice keskinleşmiştir. Dünya nüfusunun en yoksul olan %20'si-

nin payına düşen son yirmi yıl içinde %2,3'ten %1,4'e düşmüştür, bu arada en zengin olan %20'nin payına düşen ise %74'ten (1970) %83'e (1990) fırlamıştır. Açlıktan ölenlerin sayısı yıllık kırk milyon gibi bir sayıya ulaşmıştır. Bu arada yalnızca dünya çapında üretilen tahıl, (ortalama kişi başına günlük 944 gram) tüm insanları doyurmaya yetecek düzeydedir (günlük gereksinim 750 gram). Ancak Avrupa'da tahılın %57'si hayvan yemi olarak kullanılmaktadır, bu oran ABD'de %70'tir.

Ne nüfus artışı, ne doğa, ne de insandır, yoksul ülkelerdeki açlık ve kıtlığın sorumluluğunu taşıması gereken; içinde yaşadığımız ekonomik sistemimizdir, içinde ürün ve hizmetlerin değerleri uyarınca üleştirilmediği, tersine almış yıllardan beri sürekli olarak artan bir hızla zengin sanayi ülkeleri yararına belirlenen dünya pazarı fiyatına göre satışa sunulduğu pazar ekonomisidir suçlu olan. Böylelikle bir lokomotif için 15.000 çuval kahve ödeyen Brezilya bugün üç katını (46.000 çuval kahve) ödemektedir. Gelgelelim lokomotifin değeri geçtiğimiz yirmi yıl zarfında üç katına çıkmadı, kahvenin değeri de azalmadı. Değişen tek şey yalnızca şu oldu: Dünya Pazar fiyatı. Bu pazar fiyatı, ağırlıklı olarak zengin ülkeler tarafından satışa sunulan sanayi ürünleri ile ağırlıklı olarak yoksul ülkelerece satışa sunulan doğal ürünlerin değişim oranlarını belirliyor. Gerçi sanayileşmiş ülkelerdeki hızlı rasyonelleşme aslında sanayi ürünlerini tarım ürünleri karşısında daha da ucuzlatması gerekirdi, buna bağlı olarak da tarım ürünlerinin dünya pazar fiyatları sanayi ürünleri karşısında artmalıydı, ancak 1990 yılındaki doğal ürünler (hammadde ve tarımsal ürünler), 1980 yılındaki fiyatının %59 daha altına düştü. Bununla birlikte yoksul ülkelerin dünya ticaretindeki payı %43'ten (1980) %26'ya düştü; bu düşüş ne miktar ne de değer bakımından gerçekleşti; yalnızca sömürgeciliğin sona ermesin-

den bu yana Avrupa dışındaki dünyanın sömürülmesinin bir kaldıracı olan dünya pazar fiyatı uyarınca.

Ama zamanı geçen yalnızca siyasal sömürgecilik değildir. Bir bütün olarak, 5.000 yıldan beri dünya ekonomisini belirleyen ulusal ekonomi çağı da artık sonuna gelmiş bulunuyor. Dünya, biricik yaşama alanı olan yeryüzü için bir araya geliyor. Artık ekonomi tarihinin yeni bir çağına giriyoruz, bu küresel ekonomi çağıdır. Gözlerimizin önünde gerçekleşen bu geçiş, son bir buçuk yüzyıllık teknik ve bilimsel bilgi kazanımları sayesinde hazırlandı. Otomobil ve uçak, dünyayı saran kara ve demiryolu ağları insanları iyice birbirine yaklaştırdı, mal değişimi de iyice kolaylaşıp hızlandı. Elektrik, enerjiyi bir yerden başka bir yere aktarılabilir kıldı. Petrol, doğal gaz, atom enerjisi, su ve güneş enerjisi üretimi ucuzlattı ve aynı zamanda da dünya çapındaki mal nakliyesini. Telefon, radyo, televizyon, bu küresel ağ içinde insanları, tüm dünyada aynı anda yaşanan olayların tanıklarına dönüştürdü. Bir dil, dünya dili olma yönünde ilerliyor. Birçok para birimi tüm dünyada geçerlilik kazandı. Rasyonelleştirme ve otomatikleştirme üreticiliği iyice kolaylaştırıyor; bilgisayarın yaygınlaşması, kendi kendini yeniden üreten bir sistemle azalan çalışma süresinde tüm insanların hayatını karşılayabileceği bir aşamaya doğru gidiyor. Dünya çapında bu tür bir genel yaşam güvencesinin ön koşulu ama, bu görevi yerine getirebilme yetisinde olan bir ekonomik sistemdir. Günümüze dek geçerli olan ulusal ekonomi ve onun temelindeki pazar ekonomisi değildir, kastedilen bu sistem.

Peki, sözkonusu bu ekonomik sistemi küresel ekonominin gerekleri uyarınca ayarlamak olası mıdır?

Aşağıda sayılanlar ulusal ekonominin temelindeki ilkelere, son yüzyıllardaki öne çıkarak belirginleşen özellikleriyle:

1) Ekonominin amacı kendi ulusunun refahıdır.

2) Devletin görevi ekonominin çıkarlarını dışarıya karşı korumak (gümrükler, vergiler, giriş sınırlamaları), içe yönelik olarak desteklemek (kesinti-azaltmaları, ayrıcalıklar, parasal destekler) ve dünya karşısında güçlendirip geçerlilik kazandırmaktır.

3) Devlet, ekonominin serbest gelişimini sınırlayamaz.

4) Toprak, yeraltı ve yerüstü kaynakları ve üretim araçları özel mülkiyetin elindedir.

5) Ekonomik yapı hiyerarşiktir, tüm karar mekanizmasının yönetim erki üretim araçları mülkiyeti sahipleridir.

6) Üretimin türü, miktarı ve aynı biçimde üretilen malların paylaşımını düzenleyen arz ve taleptir (pazar ekonomisi).

7) Serbest rekabete dayalı pazar ekonomisi kendiliğinden bireysel ve toplumsal çıkarların uyum içinde olmasını sağlar.

8) Serbest rekabet yoluyla her ürünün fiyatı “doğal fiyatı”nın üzerine tırmanır, ancak uzun vadeli olarak değerinin ortalamasına denk düşer.

9) İnsan emeği alınıp satılabilir, onun fiyatı da diğer ürünlerde olduğu gibi arz ve talep uyarınca belirlenir.

10) Bireysel kazanma çabası, ekonominin belirleyici ve son itici gücüdür.

Pazar ekonomisinin bu öğretici cümleleri (6,7,8) gerçeklikle örtüşmez ya da değişime uğramamış biçimde olan bir durumu anlatır; asıl amacı yeryüzündeki tüm insanların gereksinimi olan ürün ve hizmetleri yerine getiremeyen küresel ekonomiyi betimler (1,2,3,4,5,9,10).

Voltaire, ulusal ekonominin burada on cümle ile toparlanmış ilkelerini tek bir cümle ile anlatır: “Bir ülkenin yalnızca diğeri yitirdiğinde kazanabileceği açıktır.” Bunu bizim yüzyılımızda Pareto şöyle dile getirdi: “Kimse başkalarının durumunu kötüleştirmeden daha iyi bir konuma

gelemez.” Ancak küresel ekonomide bir ülke ya da bir insan diğerlerinin pahasına kazanamaz.

Fakat, bu can alıcı noktada pazar ekonomisinden farklılık gösteren başka bir ekonomik sistem var mı? Ulusal ekonomi karşısında başka bir seçenek var mı? Ekonomi ve tarihin temelinde yatan ilkeleri de göz önünde bulundurarak araştırarak olursak yalnızca iki temel tipe rastlarız: İçinde ekonomi tarihinin başından bu yana insanların 800.000 yıl boyunca yaşadıkları bir sistem olan eşdeğerli ekonomi ve eşdeğerli olmayan ekonomi, yaklaşık 6.000 yıl önce ekonomiyi yeni bir temele oturttarak başlayan ve geçen beş binyıl boyunca tüm yerküreyi kendi sisteminin boyunduruğu altına alan. I...I Ekonominin bu iki ana tipi de temel ilkeleri bakımından bir araya gelemez. I...I Ve her aşamasında girdi (input) ve çıktının (output) bütünsel uyumu eşdeğerli ekonominin özelliğidir, öte yandan uyum olmayışı da eşdeğerli olmayan ekonominin belirgin özelliğidir.

Eğer ekonominin kökeninde yatan bir biçim olarak eşdeğerli ekonomi, gözlerimizin önünde sonuna doğru yaklaşan eşdeğerli olmayan ekonominin biricik alternatifi ise, zorunlu olarak sormamız gereken soru şudur: Ekonominin asıl amacı insanların genel gereksinimlerini karşılamak iken nasıl oldu da bunu yoksayan eşdeğerli olmayan ekonomiye geçildi? Öyleyse geriye, ekonomi kuramının başlangıcına doğru bir gidelim.

Aristo, doğru kavramlar, yargılar ve çıkarımlar yoluyla eşyanın özüne ulaşan mantık bilimi gibi bilimsel kategoriler öğretisinin de kurucusudur. Bundan 2300 yıl önce tek tek bilimleri –aynı zamanda ekonomiyi de, ilk ekonomi kuramcısı oldu– bağımsızlaştırdı; sözcüğün gerçek anlamında bir kuramcı oldu, gerçekliğin düşünerek gözlemine yapan, ekonominin temel ilkelerini ortaya çıkarıp tanımlayan. O, ekonomiyi politikanın, etik, hukuk ve tarihin arka planında görüyordu. Aristo’nun öğretisinde “ekonomi”, içeriği bakı-

mından hane ve devletin geçimi için gerekli malzemelerin sağlanmasına yönelik bir alış-veriş sanatı olarak tanımlanır, yani gereksinim karşılama. Bunun yanı sıra Aristo, ikinci bir tür alış-veriş sanatından daha söz eder, bu, birinciye göre doğa vergisi olmayan, tersine yapay bir biçimde eklenmiş bir olgudur. Söz konusu bu ikinci tür alış-veriş sanatı, ekonomiye ait değildir; o, kendi konumunu belirler ve zenginleşme (krematistik) anlamına gelir. “Ekonomiye yakın durması nedeniyle” diyor Aristo, “çoğu kimse onu ekonomiyle özdeşleştirir; ancak öyle değildir.”

Aristo, Yunanistan ve Küçük Asya’da içinde ürünlerin ağırlıklı olarak, neredeyse tümüne yakınının üreticiler tarafından eşdeğerli bir temelde doğrudan değiş tokuş edildiği köy topluluklarına rastladı. Bu konuya ilişkin olarak şunları söyler: “ Bu değiş tokuş, ne doğaya karşıdır, ne de bir tür para kazanımıdır, çünkü bu edim yalnızca onların serbest çalışmalarının tamamlanmasına hizmet etmektedir.” Daha sonra Aristo, paranın ortaya çıkışıyla (ilk sikkeler Küçük Asya’da Aristo’dan 300 yıl önce yapıldı) alış-veriş sanatının ikinci türünün nasıl başladığını betimler. Ticaret, artık gereksinimleri karşılamaya yönelik değildi ve olabildiğince büyük çaplı bir kazancı hedefliyordu. Bu tip bir zenginleşme (krematistik), Aristo için insan yeteneklerinin doğadışı bir kullanımı anlamına geliyordu, ekonominin zedelenmesi anlamına.

Daha sonra Aristo, zenginleşmenin doymak bilmezliği-ne dikkat çeker: Gereksinimlerin karşılanmasını hedefleyen ekonomide doğal bir sınır varken, zenginleşme (krematistik) ise parasını sonsuza dek artırmanın yollarını arar: “Haklı olarak lanetlenecektir” diyor Aristo, “çünkü doğanın izinden gitme amacıyla değildir, tersine sömürü yolunu izlemektedir. Onun yanıbaşında ise çok haklı nedenlerle nefret edilen tefecilik yer almaktadır, çünkü tefecilik, kazancını işletmesi için piyasaya sürülen şeylerden değil de

paranın içinden kendisi çekip almaktadır. Paranın piyasaya sürülüş nedeni ise değiş tokuşun daha kolaylaştırılmasına hizmet etmesiydi, ancak faiz, paranın kendi kendini çoğaltmasını sağladı. Bundan dolayı alış-verişin bu türü doğaya en ters gelenidir.” Sonuçta, zenginleşme tutkusunda doruğa çıkan bencilliği genel olarak reddeder: “Her insanın kendini sevmesi doğamızda vardır. Buna karşılık bencillik ise haklı olarak lanetlenenecektir. Çünkü o, insanın kendi kendini sevmesinden değil de gerektiğinden fazla sevmesinden kaynaklanır.”

Aristo’ya göre ekonomi özerk değildir, yani yalnızca kendine ait olan yasaları yoktur. İnsan, doğası gereği topluluklar kuran bir öze sahiptir, bu onun tek başınalığında değil devletler içinde yerine getirilir. Bu nedenle Aristo’nun ekonomisi sürekli olarak devlet ve insan öğretisi olarak kalır. Bundan dolayı ona göre en önemli olan, her şeyin üzerinde yer alan bilim, politikadır. Onun altında ekonomi ve aynı biçimde savaşma ve konuşma sanatı yer alır. Bu nedenle Aristo, ekonomi kuramına ayrı bir bölüm ayırmamıştır, etik ve politika üzerine yazdığı kitapların bir parçasıdır.

Aristo’nun öğretilerinde Pitagoras’dan beri Yunan düşünürlerin dünyası bir bütün içinde kaynaşmış ve düzenlenmiştir. Böylelikle kaleme aldığı sayısız yazıların olduğu gibi ekonomisi de bu dönemin siyasal-düşünsel ekonomi öğretisinin bir anlatımıdır. Aynı biçimde öğretmeni Platon ve onun öğretmeni Sokrat’ın bilgi ve düşünceleri de temel söylemlerinde bulunur. Zenginleşme tutkusunun (krematistik) doymakbilmezliğinin savaşların kaynağını oluşturduğu düşüncesi de böyle oluşmuştur: Platon, insanın doğal gereksinimlerini, beslenme, barınma, giyinme ve “bir ölçüde sağlıklı olan adil bir kentte” doyurulma diye sıralar. Sağlıklı ve adil kent’in karşısına ise gereklilik sınırının çiğnendiği, ölçüsüzce sahip olma çabalarının insanları israf ve lükse sürüklediği “şişirme kent”i koyar. Burada gereksinimin kar-

şılanmasına yeterli olan toprak, şimdi iyice küçülmüştür. “Öyleyse komşularımızdan bir parça toprağı topraklarımıza katmak zorundayız, onlar da aynı biçimde bizden almak zorundalar ve bundan böyle savaşmak zorundayız”. Ve Platon bağlar: “Savaşın kökenini, genel anlamda gerek devletler için, gerekse tek tek yurttaşlar için olsun çoğı kez kişisel olarak bir belaya yol açan varlığında bulduk” –zenginleşme tutkusu ile ekonomiyi sımsıkı kavramış olan ölçüsüzlükte. Platon’nun yaşama tüm hatlarıyla hizmet eden ekonomisinin devlet ve insanın bir aracı olmaktan öte bir işlevinin olamayacağı yönlü öğretisi, öncelikli bölümlerin temel ilkelerindeki parçalardan çıkarak büyümeye başlar.

Platon’un öğretmeni Sokrat, çok daha öncesinde ekonominin belirleyici ölçütlerini en genel hatlarıyla dile getirmişti zaten: “En yüce erdem azla yetinmektir.” Bu, zenginleşme tutkusuyula (krematistik) ekonomide yer etmiş olan ölçüsüzlüğün reddedilişiydi. Tüm bu bilgiler, Aristo’nun ekonomi öğretisinde yer aldılar; bu öğretinin temel ilkelerini kısaca söyle sıralayabiliriz:

1) İnsan, doğası gereğı ortaklık oluşturan bir öze sahiptir, kendini devlet ve yasaları içinde gerçekleştirir.

2) Ekonomi devlete karşı tek başına ve karşıtlık oluşturmaz, tersine ona hizmet eden bir etmendir.

3) Ekonominin görevi insan gereksinimlerinin giderilmesidir.

4) İnsan gereksinimlerine olduğu gibi ekonominin alışveriş tutkusuna da doğal sınırlar çekilir.

5) Mal üretiminin zorunlu olarak tamamlanması ekonomiye ait olan mal değişimidir, mal değişiminde farklı ama eşdeğerde olan, kazanç gözetmeksizin (= eşdeğer) değiş tokuş edilir.

6) Ekonominin dışında bir de zenginleşme (krematistik) vardır ki bu, ticarete, ödünç para vermeye dayanır ve güttüğü tek amaç para kazanmaktır. Ekonomiyi serbest gelişimi

içinde zedelemekte ve görevlerini yerine getirmesinde bir engel oluşturmaktadır.

7) Zenginleşmenin (krematistik) kazanma tutkusu sınır tanımamaktadır. Doymak bilmezliği doğadışı ve yaşam düşmanıdır.

8) Zenginleşme (krematistik) ticaretin, soygunun ve savaşın nedenidir.

9) Kıtlık ve bolluk, yoksulluk ve zenginlik birlikte ortaya çıkmıştır ve birbirlerini belirler durumdadırlar.

10) Yaşam bir iştir. Yalnızca istekleri doğrultusunda sürdürülen bir iş sürekli bir doyumu birlikte getirir. Para alım satımı ile doldurulmuş bir yaşam yaşamaya değer değildir.

Arno Peters'in ulusal ekonomiye ilişkin açıklamaları buraya kadar.

2 Biçimsel Temsili Demokrasi

Var olan reel burjuva demokrasisi, “var olan” reel sosyalizm ile tözsel bir karakteristiği paylaşır: Kurucu atalarının saptadığı sorun ve ideallerin kaynağıyla kendi arasında oluşan uçurum. Öyle derin bir uçurum ki, sovyet sosyalizmi ile Karl Marks'ın Paris yazılarının eşitlikçi tarih felsefesi arasındaki boyutlarda.

Biçimsel demokrasinin düşünsel temelleri ile onun çağımızda yaşanan gerçekliği arasındaki fark, burada söz konusu olanın temsili bir demokrasi olduğu yönündeki isteğiyle işe başlayarak bütünsel siyasal yapısı içinde kendini gösteriyor.

Temsil edicilik söylemi (mitos), aşağıdaki nedensellikler zincirinde temellendirilir: Demokratik egemenlik biçiminin yasallığı ve egemenliği, köken olarak ve en son kertede halkın çoğunluğunun kararının ve yalnızca onun sonucudur. Çoğunluk, egemenliğini doğrudan uygulayamayacağına göre, bu amaçla seçimler aracılığıyla kendilerine göre

resmi organları oluşturan parlamento temsilcilerini seçer. Resmi iktidarın tüm dalları bununla birlikte doğrudan ya da dolaylı olarak halkın egemenliğinden, sonuç olarak da yüce anayasa mahkemesinden kaynaklanır. Diğer bir deyişle onlar, halk ve anayasa önünde yasal güçlerdir.

Parlamentar demokrasinin bu savunuluşu mantıksal bir zorlayıcılığa sahiptir. Gelgelelim gerçeklikle ne yazık ki hiç örtüşmez. Çünkü, burjuva demokrasisinin senatör ve milletvekilleri, kendilerinden yetki aldıkları insanları *temsil etmezler*, onların vekilliğini yaparlar. Sosyal güvenlik, kadın hakları, vb. gibi çoğunluğun yaşadığı büyük sorunların çözülüyor olmasının başka türlü bir açıklaması olamaz. Egemenlik halkındır ilkesi ile anlatılan, yalnızca iki efendiye hizmet etmektir: Seçkin azınlığa ve kendi çıkarlarına.

Burjuva seçim sistemi, sık sık temsilcilik düşüncesinin biçimsel yanlarını bile yozlaştırır; seçilen yönetimler yurttaşların çoğunluğunu kararının değil, tersine bir azınlık tavsiyesinin ortaya çıkardığı bir sonuçtur. ABD başkanı Bush örneğin, 2000 yılındaki seçimlerde rakibi Al Gore karşısında kullanılan oylardan yaklaşık beş yüz bin oy daha az aldığı halde “Delegeler Kurulu” - sistemince başkanlığa taşındı, yani, verilen oylardan en azını alan başkan adayı koltukla ödüllendirildi.

Bu çelişkili karar öncesinde de George W. Bush, Florida eyaleti valisi olan kardeşi Jebb Bush ile birlikte Florida’da sistemli olarak yürütülen ve kendisine de delege oylarını garantileyen seçim sahtekarlıkları yaptı. Demokratların Washington’daki yüksek mahkemeye yaptıkları itirazlar beşe karşı dört oyla reddedildi. Cumhuriyetçilerin seçim sahtekarlığını yasallaştıran beş yargıcın tümü de cumhuriyetçi başkan tarafından göreve getirilmişlerdi. Bu karara karşı çıkan dört yargıcın tümü de demokrat başkanlar döneminde makama getirilenlerdi. Burjuva demokrasisinin skandalı elbette bununla sona ermiyor. Seçime katılım ora-

nının %50'nin altında olması ve Bush'un da verilen oyların yarısından da azını alması nedeniyle, ABD'de seçme hakkı olan yurttaşların tümü göz önüne alındığında seçmenlerin yalnızca dörtte birini temsil ediyor demektir – 1933'te Hitler'in aldığından da az. Bu tuhaf yasallaştırma yoluyla Bush, Irak'a karşı bir saldırı savaşı ve ABD'nin yoksullarına karşı da yukarıdan aşağıya bir sınıf savaşı başlattı.

Eksilen temsilcilik konusunda benzeri sorunlar, bir yönetim halkta aşırı bir sevgi yitimine uğradığında yaşanıyor, tıpkı 2004 yılında Peru ve Ekvator'da olduğu gibi. Gerek Peru'daki başkan Alejandro Toledo, gerekse Ekvator'daki başkan Lucio Gutiérrez, o yıl oyların yaklaşık olarak yüzde altısına sahipti ve bu nedenle demokratik temsilcilikleri ve yasallıkları bakımından saygınlıklarını tümenden yitirmişlerdi. Bu durum, aslında iş göremez durumdaki yönetimlerinin “halk adına”, milletin çıkarları adına harekete geçmelelerine ve gelecekte iki ulusun da bağımsızlıklarını tehlikeye atmalarına bir engel oluşturmuyordu.

Temsilcilik düşüncesi, burjuva parlamentarizmi ve partiler devleti yoluyla yaşamını bes (ad absurdum)a bir durumda sürdürüyor, kadınların, işçilerin, köylülerin, etnik azınlıkların, işsizlerin ve diğerlerinin yasal ve hukuksal kurumlar içindeki karar alma düzeyleri, olması gerekli oranların tümüyle altında yer almakta yani toplumun tümünü kapsayan istatistiksel temsilciliğin geçerlilik oranının çok uzaklarında bulunmaktadır. Örneğin Fransa'da 577 üyeli olan Ulusal Meclisin yalnızca 73 üyesi kadındır; yani yaklaşık olarak halkın %50'sini oluşturan kesim %14 çevresinde temsil edilmektedir.

Özgürlükçü demokrasinin üzerinde yükseldiği temel ilkelerinden birinin, yasaların, çıkar çatışmalarından değil, düşünce ve olguların gerçeği ortaya çıkaran çatışmalarından doğduğu yönündedir. Eski Yunan agora düşüncesinin babası da buradadır. Ancak, çağdaş parlamentonun partileri

içinde ulusal tartışmaların yapılması ve tezlerin öne sürülmesi gereken yer çoktan belirleyici çıkarların soğuk hesaplarının, sürü (parti) disiplinin, demagojinin ve gücün darbe yaptığı bir yere dönüşürken, öte yandan kitlelere karşı ise koşullandırılmış bir “uzlaşma sağlama” söylemi öne çıkarılmaktadır; bu İngilizce’de çok uygun bir tabirle dile getirildiği gibi “perception management”tir, yani algılama yönetimi ve uzlaşmanın inşası anlamına gelen, “the manufacture of consent”.

“Halkın Evi” olması gereken parlamento, oluşan gerçekliğin tartışıldığı bir forum yeri olmaktan çok, seçkinlerin birçok farklı kümeleri arasında iktidar ve toplumsal zenginliklerin paylaşım pazarlıklarının sürdürüldüğü bir “pazar yeri”ne dönüşmüştür. Batı demokrasisinin temel ilkeleri ve kurucu atalarının siyasal tasarımları, tıpkı “government by discussion”, tartışarak yönetim; milletvekilleri ve politikacıların halk önünde doğrudan ve birincil sorumlulukları olduğu, partileri, lobileri ya da Wall Street önünde değil; (arcana imperii) devlet sırlarının yokluğu; katliam yapma hakkı, üretici mülkiyet oluşturma izni; yasa önünde gerçek eşitlik ya da devlet organı içinde en üst düzeyde siyasal güç paylaşımı gibi kavramlar diğerlerinin yanında bugün daha çok romantik kalıntılar olarak ve kayıp gitmiş kurucular çağından kalma miadını doldurmuş yazılar olarak görünüyorlar, çünkü res publica’nın yaşayan pratiğinin öğeleri olarak geçerler. Gerçek olarak varolan demokraside ülkeyi meclis içinde ekonominin seçkin azınlığının uzun elleri yönetir, parti diktatörlüğü ve aynı biçimde ideolojik ve maddi rüşvet; bunun dışında belirleyici olan “algılama yönetimi”, “uzlaşma çabaları” ve kitlelere düşünce aşılama (medya) doktrinci mekanizmanın uluslararası kesiminin (oligopol) sistemli aptallaştırma kampanyası ve tüketicilik afyonu. Bu sayılanların tümü de, üçüncü dün-

yanın ve kendi halkının soyup soğana çevrilmesiyle finanse edilir.

Burjuvazinin siyasal üst yapısı için Montesquieu şiddet dağılımı meclisten ve parti egemenliğinden daha az önemli değildir. Bu, burjuva hukuk devletinin içsel bir çekim merkezi konumundadır. Elbette onun gerçek durumu meclisinkine bir benzerlik gösterir, çünkü Montesquieu'nün devlet erkinin denetlenmesinde belirleyici olan doktrini –bunun yanısıra daha başka yada daha etkili olan modelleri de vardır, John Locke ya da Simon Bolivar gibi– devletin üç ayrı gücünün (yasama, yargı, yürütme) yalnızca çifte bir ayrılık yaşamasıyla gerçekten uygulanabilir: Biri hukuksal-örgütsel boyut ve diğeri de toplumsal boyut olarak.

Jeremias Bentham tarafından Montesquieu'ye karşı dile getirilen, güçler dağılımının üç iktidar organının yalnızca bir sosyal kesim ya da topluluk tarafından denetlenmesi durumunda yurttaşların özgürlüğünü güvence altına alıp alamayacağı kuşkusuna çok yalın bir karşılık veriliyor: Alamaz. Güçler dağılımının yapısal ilkesi, onu taşıyan toplumsal güçlerin dengesinin toplumbilimsel ilkeleriyle birlikte bir bütünlenmesini gerektirir, bu şu anlama gelir: Her devlet gücü (yasama, yargı, yürütme), işlevsel zorunluluk ölçüsünde özerklik sahibi olabilmek için toplumun farklı kesimleri ve sınıflarını temsil etmek zorundadır.

Montesquieu, bu sorunsalı şöyle açıklar: “Eğer yasama ve yürütme aynı kişi içinde ya da aynı makamda bir araya gelmiş olsaydı, özgürlük olamazdı, tersine (yalnızca) korkunç bir mutlakiyet (despotizm) olurdu”, tıpkı yaşadığı çağda Osmanlı İmparatorluğu'nda gözlemiş olduğu gibi. Dünya üzerindeki güçler dağılımının durumu araştırılacak olursa, açık seçik bir biçimde devletlerin büyük bir çoğunluğunun gerçekte egemen sınıfın bir “korkunç mutlakiyet”i olarak varoldukları, düşünsel yaratıcılarının güçler dağılımı ilkeleriyle çok az ortak yanının olduğu sonucuna varılır.

Oligarşinin ciddi anlamda bir irdelemesi yapılacak olursa ilke, müzeli bir didaktik ile ele alınır: Sağlam cam vitrini- nin ardında etkin bir ilke yüce değerlerin ve iki yüzlü bir bağlılığın nesnesine dönüşerek dejenere olur.

Biçimsel demokrasinin öğretisel anlamdaki diğer bir id- diası da, belirli zaman aralıklarında gerçekleştirilen genel, yerel ve gizli seçimlerin siyasal konularda çoğunluğun ka- tılımının güvencesi olduğudur. Bundan daha gem vurulma- mış bir saptırmaca tasarlamak gerçekten çok zordur. Tüm sosyal alanlara gittikçe artarak giren değişim değeri mantı- ğının artan ağırlığı altında siyasal etki alanı pazara dönü- şür, bu pazarda ilkesel değerler, resmi siyasal güç ve yüce yetkiler özel ekonomik ayrıcalıklar, güç ve zenginlik karşı- lığında pazarlık konusu edilir.

Bu sosyo-politik bağlam içinde seçici sistemin ana işle- vi belirginlik kazanır; egemen sınıfın farklı fraksiyonları- nın devlet erkine eşit haklarla katılımının güvence altına alınması. Burjuva seçim sistemi, oligopolitik (büyük ser- mayenin tüm piyasaya egemen olduğu- çev.) bir rotasyon sisteminden başka bir şey değildir; bununla politika paza- rının tek elde toplanmasını engellemek amaçlanır, ister ger- çekte, ister sözde tek parti diktatörlüğünde olsa da. Egemen sınıf bugün tüm çağdaş sanayi devletlerinde büyük ölçüde iki büyük politik blokta örgütlenmiştir; bunlar tutucu ve hi- ristyan demokratlar ya da sosyal demokratlar ve sosyalist- lerdir, kendilerini oldukça yakınlaştırmacı bir programla öne çıkarıp çok özenle ve gözlerini dört açarak politika paza- rındaki arpalıklardan aldıkları payın yitmemesine çalışırlar.

Bu siyasal birlik karşıtı ve ideolojik işlevinde, bu tür bir sınıf egemenliğini ezilenlere demokrasi olarak yutturmak, seçim sistemin varlık nedenini oluşturur. Engels, bu neden- le burjuva demokrasisindeki genel oy hakkını burjuva ege- menliğin bir aracı olarak ele almıştır.

Seçimlerin halkın siyasal iktidara katılımı ya da onu bir

ölçüde de olsa gerçek anlamda etkilemesiyle hiçbir ilgisi yoktur, ne gösterilen çaba açısından ne de sistem gerçekliği açısından. Bu olgu, burjuva demokrasisi bir “bunalıma” girdiğinde dolaysız bir açıklık kazanır. Çoğunluklar, belirli koşullar altında kendi çıkarlarına uygun demokratik bir yönetimi seçmeyi başardıklarında egemen sınıf, kendi kurumsal yöntemlerini ve normlarını yadsımaya başlar ve bir hükümet darbesi yapar. Burjuva devletin demokrasi işlevine yönelik olarak sınıfsal işlevinin üstünlüğünden başka hiçbir şeyi anlatmayan bu mekanizma, doğal olarak siyasal etiğin temel kuralı, burjuva sosyal bilimlerinde sıradan bir pişkinlikle demokrasinin ikilemi (paradoksu) olarak tanımlanır. Demokrasinin kurumları yalnızca demokrasinin dostları için vardır; yani onun sınıfsal karakterini öncelikli olarak tanıyanlar için, toplumu yapısal olarak ve barışçı yollarla değiştirme amacını güden çoğunluklar için değil, ya da seçim sisteminin reel demokrasi ile biraz ilişkisinin olabileceğine inananlar için de. Salvador Allende ve Şili halkının büyük burjuva demokrasisine sadakat yanılısaması birçok kurbanla birlikte pahalı ödediği bir derstir.

Ulus devletlerin küreselleşme nedeniyle karşı karşıya kaldıkları bağımsızlık yitimi, biçimsel demokrasinin zaten sınırlı olan anlamını daha da aza indirgemektedir. Ulus devlet, dünya örgüsünde çifte bir altsınıflandırmaya tabi tutulmaktadır: Siyasal, kültürel ve askeri açıdan hem bölgesel hem de küresel devletin alt kademesinde yer alırken ekonomik olarak da bölgesel pazarlara ve dünya pazarına bağımlıdır. Dünya devletin, Dünya Ticaret Örgütü (WHO), Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB) ve NATO gibi hiyerarşinin üstünde yer alan yürütmeye yönelik yapılarının yetkilileri, ülkenin hiçbir vatandaş tarafından seçilmedikleri halde, ulusal konulara etkileri herhangi bir demokratik seçilmiş bir halk temsilcisiyle karşılaştırıldığında çok daha yüksektir. Aynı şey seçilme-

miş olan ama ekonomi politiğın belirleyici değışkenliklerini tanımlayan, büyük sermayenin yatırımlarını yönlendiren “Uluslararası Kuruluş Yöneticileri Parlamentosu” için de geçerlidir; halkın siyasal düşüncesini ve kararlarını oluşturmada çok önemli bir rol oynayan ancak biçimsel demokratik anlamda hiçbir yasallığa gereksinim duymayan ya da buna uygun hiçbir denetimden geçmeyen büyük medya kuruluşlarının sahipleri ve yöneticileri de böyledir. Zenginler iktidarının bu ani patlaması İtalya’da daha belirgindir; siyasal iktidarın en üstündeki kişi olan başbakan Silvio Berlusconi, aynı zamanda ülkenin en büyük medya kuruluşunun da sahibidir, yani siyasal hükümlanlık gücü ile ekonomik özel güç, yekpare olarak antidemokratik ve oligarşik bir egemenlik sistemi içinde birbiriyle kaynaşmıştır.

Liberal demokrasilerde rastlanan diğler bir sorunlu olgu da, John Locke tarafından adlandırılan “iktidara özel hak” ya da “iktidar ön hakkı”dır. Burjuvazinin dominasyon sistemi içindeki bu dördüncü kaba güç, yürütme erkinin “halkın refahı için yasal temsilcisi olduklarının desteğine bile dayanmadan, hatta gerekirse onlara karşı da olarak “bağımsız davranma” yetkisidir. Uygulamada, öncelikli olarak üçüncü dünya demokrasileri de dışarda bırakılmadan yürütme erkindeki iktidara özel hak, sıkıyönetim ilanı haklarında ya da yönetim üzerine yürütme kararnamelerinde, meclis ya da vatandaşların çoğunluğu seçkin azınlığın kararlarını kabul etmediğı durumlarda, örneğın ulusal yeraltı kaynaklarının özelleştirilmesi gibi planlamalarda, büyük bir grev patlak verdiğinde ya da askeri müdahalelerde, tıpkı İspanya devlet başkanı Jose Maria Aznar olayı gibi durumlarda kendini gösterir. Aznar, İspanyol halkının neredeyse %90’ının istemlerine karşı çıkarak ABD’nin Irak’a karşı başlattığı saldırısına katıldığında, sözkonusu bu yönetim özel hakkı ile kendi kendini görevlendirmişti.

Buradaki devlet mekanizmasında demokratik irade oluşturma sürecinde meclislerin yasal yollarla sınırlanmasından başka bir şeyin söz konusu olmadığını görmek pek zor olmasa gerek. Aynı biçimde açıkça görülüyor ki, burjuva devletinde özellikle başkanlık sistemlerinde başkan, halkın huzuru için “ve gerektiği durumlarda”, “bağımsız ... yasalara karşı davranan”, laik, mutlakiyetçi bir monarştan başka bir şey değildir. Bu aşamadan sonra führer ya da başbuğ mertebesine pek fazla uzaklık kalmıyor zaten.

Burjuva siyasal felsefesinin son önemli ögesi de üzerinde durmayı hakediyor: Devlet tavrındaki etik, Hegel tarafından aydınlanmacı Prusya Mutlakiyeti üzerine talep edildiği biçimiyle. Hegel’i hiç tanımayanlar bile, düşünürün devleti neredeyse tanrısal bir merciye yükselttiğini ileri sürebilirler; diğerlerinin yanısıra Marks’ın da “Hegelci Devlet Felsefesinin Eleştiri”sinde gösterdiği gibi gerçekte bu konuya ilişkin olarak çok çeşitli biçimde duruma uygun mistikleştirme eğilimleri yer almaktadır. Ancak Hegel, mistikleştirme eğilimleri ve yanılgılarının ötesinde ne bir putperest uşağıydı (idolatrie) ne de gerici biriydi. Onun daha çok anladığı şey, burjuva toplumundaki zengin ve yoksul diye oluşan kutuplaşmanın toplumdaki çözülmez sınıf karşıtlıklarının bir sonucu olduğu ve yalnızca etik bir devletin büyük özel çıkarlara karşı kamusal huzuru sağlayabileceğiydi.

Sınıflı bir toplum içinde bu düşünce tabii ki bir kuruntudan başka bir şey değildi, Marks’ın da çok önceleri kuramsal olarak saptadığı ve uygulamada açıkça yoksulların yanında devlete karşı taraf tuttuğu için Almanya dışına sürgüne gönderildiğinde öğrendiği gibi.

Hegelci “özel çıkarlar sistemi” (aile ve burjuva toplumu) nin kimlik durumundan çok uzakta, “genel çıkarların sistemi” (devlet) ile devlet, kendisini çoğunluğun sistematik olarak yağmalanması doğrultusunda istismar eden oli-

garşik çıkarların aynı anda hem avı hem de avcısı konumundadır.

Liberal demokrasilerin oligarşik-zenginler iktidarı olma karakteri üçüncü dünya ülkelerinde olduğu gibi birinci dünyada da oldukça açık olarak ortadadır. Daha önce de değindiğimiz gibi yönetim ve devletin, siyasal belli başlı fraksiyonların av nesnesi olduğu üçüncü dünyada bugünlerde burjuvazi bu fraksiyonlar içinde kendini gerçekleştirmektedir. Kabinesinin ve siyasal yönetici yapılarının üyeleri işadamları, politikacılar ve askerlerden oluşan küçük bir seçkin azınlıktır; bunlar, kayda değer özel servetleri ile donatılmış olarak bu üç iktidar kesimi içinde hareket etmektedirler. Bununla birlikte dünya sisteminin sömüren kutbunda zenginler iktidarının demokrasisi birinci dünya ile sömürülen kutup ikinci dünya arasında temel bir farklılık varlığını sürdürmektedir. Birincisi kişi başına düşen yüksek gelir (per capita) dolayısıyla nüfus çoğunluğunun desteğine sahiptir ve bu nedenle de egemen olan büyük burjuvazi hegemonyayı elinde bulunduran ya da yöneten sınıf olarak kabul edilmektedir ve zenginleşme girişimlerini göreceli bir sükunet içinde de olsa sürdürebilir. Üçüncü dünyada ise büyük burjuvazi egemen sınıftır ve başka bir şey değildir.

Türünün siyasal yaşam birlikteliğini daha adil yönelimli bir toplumda sürdürebilmek için burjuvazinin tarihi boyunca başardığı aşkın (transzendental) olan tek katkı, anayasasının anahtar öğeleri, güçler ayrımı (yasama, yargı, yürütme) ve biçimsel yurttaşlık haklarıyla hukuk devletidir. Bu önlemlerin tümü, mutlakiyet (saltçılık) karşısı bir doğaya sahiptir.

Niyeti ise kamusal efsanevi ejder (leviathan) ile vatandaşlar arasında iktidar ilişkisini siyasal anlamda genel geçer ölçülere oturtmak, bunu yaparken de soylu mutlakiyetçi şiddet yetkisini olumsuz yönde sınırlandırmak. Sınıflı toplumlar varolduğu sürece devlet gücünün aşırı kullanımı va-

tandaşların özgürlüğü üzerinde sürekli olarak bir tehdit oluşturacağından biçimsel demokrasilerdeki hukuk devleti öğelerinin yeni sosyalizme geçiş sürecinde reddedilmesi doğrudan doğruya devlet bürokrasisinin ve iktidar seçkinlerinin yararınadır, vatandaşların değil. Bu durumdam çıkarılacak mantıklı sonuçlar açıktır: Bazı biçimsel demokratik haklar, vazgeçilmez ve zorunludur ancak geleceğin demokratik toplumu için yeterli olmayan koşullardadır; onlar, bir şeylerle değiştirilmek yerine toplumsal ve siyasal anlamda eşit haklar kazanımına yönelik olarak genişletilmelidirler.

Benzer bir biçimde, siyasal-ekonomik feodal mutlakiyetçiliğin demokratikleşmesini kendisine dayatılan biçimsel demokratik yurttaşlık haklarıyla yaşamak zorunda kalması gibi, büyük sermayenin ekonomik-siyasal mutlakiyetçiliği demokratikleşmesini maddi demokrasinin uygulanması ve onun karakteristik özelliği olan tüm sosyal alanlarda çoğunluk kararlarının yaygınlaşmasıyla yaşayacaktır.

Burjuva sistemi, zenginler iktidarına dayalı özünün siyasal, ekonomik, kültürel ve askeri anlamda gerçek demokrasi ile örtüşmemesi nedeniyle onu demokratikleştirmek neredeyse reddi ile eş anlama gelmektedir. Gerçek demokrasinin uygulanması demek sermaye uygarlığının sonu demektir.

Tıpkı kendisinden önceki tüm egemen sınıflar gibi burjuvazi de asla demokrasinin özünde yatan, iktidarın sürekli ve en üst düzeyde çoğunluk aracılığıyla denetlenmesini öngören ilkeyi asla kabul etmedi. Kendisinin gerçek makya-velist niyetlerine karşın demokrasiyi XVII. ve XVIII. yüzyıl devrimlerine ve bazı biçimsel demokrasi yöntemlerini de tarihsel projesine uydurdu; bunu yaparken de feodal soylu sınıfı ve mutlakiyetçi devleti yenilgiye uğratmak ve onların yerine kendini yerleştirmek için işçiler, köylüler ve zanaatkarlardan oluşan kitleleri kendi safına çekmek zorundaydı. Ancak yüreğinin derinliklerinde her zaman için-

de ekonomik gücün kendisini dolaysızca siyasal olarak dile getirdiği yitık cennet feodalizm düşlerini gördü.

Miras hakkı nedeniyle özel mülkiyetin dokunulmazlığı, iktidara özel hak olan sınıf hukuku, baba mirası ile belirlenen seçme ve seçilme hakkı, makam satın alma yoluyla kamusal iktidara sahip olma, resmi ve ulusal servetin özelleştirilmesiyle kazanılan ekonomik ayrıcalıklar, eğitim düşmanlığı ve düşüncenin engizisyonu aracılığıyla beyinlerin denetlenmesi, ayrıca işçinin, ekonomik iktidarın haksız, hukuksuz ve güvencesiz bir kölesine indirgenmesi aslında onun en kısa zamanda geri dönmek istediği yitık cennetin hiç dinmeyen düşleridir.

Onun bugünkü tavrını belirleyen de işte bu derinlerde yatan dinamiktir, Kant ve Hegel'in dönemlerinde yükselen bir tarihsel özne olmasının dinamiği değildir, daha çok bu yolu terketmiş bir egemen sınıfın dinamiğidir. Burjuvâzi öncesi hiç sınırsız sömürü konumuna El Dorado'ya* bir dönüştür onun bugün izlediği günlük politikası ve sahip olduğu gerici-ütopyacı düşü; insanlığın ilerleme aşamasındaki (evrim) sınıfının belirgin bir gerilemesidir (involution); onun değişmez yazgısı.

3 Sınıf Devlet

Sosyal bir varlık olarak insan, bireysel bir biçimde çözümünün olası olmadığı üç hayati görevi toplumsal bir biçimde örgütlemekle yükümlüdür: Üretim, savaş ve kamusal düzen. Doğayı çalışma ve araç kullanarak insanların yaşamlarını sürmesine yönelik ürün ve hizmete dönüştürme zorunluluğu, bir kişi tarafından yalnız olarak üstesinden gelinecek bir şey değildir, körelmiş bir etkinliğe dönüşen avda bile böyledir. Aynı şey diğer boylarla şiddete dayalı

* Efsanevi altın ülkesi, düşsel cennet (çev.)

hesaplaşma (savaş) ya da bir topluluğun kendi üyeleri arasında iç düzeni ve istikrarını tehdit eden ciddi çatışma durumları için de geçerlidir.

Bu üç büyük hayatta kalma işlevinden, yaşamı güvence altına almaya yönelik olarak doğa ile, bir topluluk içinde örgütlenmeleri ve yapılanmaları yeniden bir sistemi ve ortaklaşmacı bir eşgüdümü ve kararı gerektiren kendileri dışındaki insanların oluşturduğu kolektifleriyle ve aynı topluluğun üyeleriyle bazı etkileşim bağlamları ortaya çıkar. Maymunların insan olma yolundaki evrimleri (hominisasyon) ile benzeşim içinde toplumun bütünsel yapısı, gelişimdir belirli bir karmaşıklık düzeyinde yaşamını onsuз sürdüremeyeceği bir tür beyin geliştirdi, yani bir bilgi, yönetim ve denetim merkezi. Siyasal bir dille söylersek, bununla birlikte yatay yapılanmış bir topluluk içinden ilk dikey siyasal yapı ya da otorite, olası bir kent (polis) oluşmaya başladı.

Bu demokratik ve ön devlet mercinin kararlarını ve kolektife uygun ölçülerdeki tavırlarını uygulamaya yönelik olarak hizmetlerindeki araçlar, ana hatlarıyla iki tanedir: a) ahlaksal otorite ya da mercinin tadını çıkardığı, “yönetiminin”-müvekkilliğinin yönetilenler yoluyla oluşturulduğu, oluşan norm ve kararların gönüllü bir saygı ile sonuncular tarafından uygulandığı yasallık durumu ve b) fiziksel şiddet kullanma tehditi ya da bu şiddetin gerçekten kullanılması. Bu anlamda aslolan şey, kararları veren ve kurallara uyulmasını talep eden kamu otoritesi, kolektiften uzaklaşmış bir merci değildir, bu, ne bir devlet dairesi ne de yetkililer bürokrasisini ortaya koymaz, bütünlük içinde aynı kolektifin korunmasına özen gösterilir ve nesnel bir biçimde temsil edilir. Örneğin birinci olay, köyün tüm yetişkinleri tarafından eşit haklar altında ve herkese açık bir toplantıda bir yargı kararının alınması. İkinci olay ise, doğrudan demokrasi ilkesinden yavaş yavaş uzaklaşan, ortak ve özel çı-

karları anlatan, yani kamusal şiddetin temsili düşünceleri yönünde bir gelişme, örneğin, yaşlılardan oluşan, topluluğun daha geniş bir kesimini temsil eden bir kurul ya da Germenlerin kabile içinde, halk ve adalet toplantısı (der Thing). Her iki durumda da eşgüdümlü siyasal otorite bir ön-devlet olarak anlaşılabilir, yani, ortaklaşmacı karar ve önlem sistemi, sınıflar öncesindeki bir toplumda belirli bir nüfus oranından ve istatistiki bir yoğunluktan başlayarak topluluğun korunması ve eşgüdümü için vazgeçilmez olan.

İçinden ortaklaşmacı ya da bireysellik ötesi bir eşgüdümün zorunluğunun olduğu bu üç büyük toplumsal etkileşim dizisi, belirli koşullar altında, emeğin belirli bir üretim aşamasından sonra insanın ve doğanın sömürülmesine yol açmaya başladı, bu, yaşamak için gerekli olan miktarın yanı sıra buna ek olarak bir ürün fazlalığı (artık ürün) üretilmesi suretiyle gerçekleşir. Diğer insanlar üzerindeki egemenlik, kölelik, zorunlu çalıştırma ya da vergi ödeme biçiminde olsun, bundan böyle kârlı bir işe ve ekonomi de zenginleşme amacına yönelir. Dayanışma, demokrasi ve eşitlikten oluşan eski bağlar çözülmeye başlar, toplum birbirleriyle uzlaşmaz çelişkileri olan sınıflara bölünür, birbirinden dışlanmış kesimler ve sektörler yüzünden vatandaşların yaşamında çelişkiler her geçen gün artar: Bunun sonucu da ekonomik sınırlamalar, ataerkil baskılar, etnik dışlanmışlıklar ve doğadaki ekolojik yıkımdır.

Bunun hemen ardından ön-devlet, sayısal bir dönüşüm yaşamak zorunda kalır. Kökeninde yatan varoluş hakkı, topluluğun yönetimini ilgilendiren işlevler ikincil duruma düşer. Onun belirleyici olan yeni ve temel varlık nedeni artık ekonomik alandaki seçkin azınlığın çıkarlarını savunmak ve bu azınlığın sömürü ve egemenlik sistemini korumaktır. Ön-devlet, artık kamu çıkarlarını temsil eden bir merci ve bir kurul olmaktan, halkın genel iradesinin temsil-

cisi olmaktan egemen sınıfın özel iradesini temsil eden bir devlete bunun sonucunda da bir sınıf devletine dönüşür.

Bu sınıf devleti de toplumun belirli genel gereksinimlerini olduğu gibi sağlık ve kamu düzenini de sağlamayı yine sürdürür, gelgelelim yürüttüğü genel işlevleri, gerçekleştirme izni çıkmadan önce artık onun sınıfsal karakteri ve sınıfsal görevleri süzgecinden geçirilmeye başlanır.

Yurtdışı borçları ve eğitim alanlarında parasal harcamaları aynı anda ödemeye yeterli meblağ olmadığında öncelikli olarak bankerlerin payı ödenir. Finans kapitalin istekleri doyurulduktan sonra sıra geride kalanlara, eğitim sektörüne gelir. Devlet bütçesi aynı anda iç borçları ve kamu sağlığını karşılamaya yeterli değilse, önce sağlık sektöründe bir tasarrufa gidilir. Arjantin devlet başkanı Carlos Saul Menem, bu mantığı bir defasında çok etkileyici bir biçimde örneklemişti. Yönetimin dış borçlar ile devlet memurlarının aylıklarını aynı anda ödemek için yeterince parası olmadığında başkan, uluslararası bir finans kuruluşuna yapılacak ödeme daha önemli olduğundan devlet memurlarını üç hafta bekletir. Sistem adamlarının ya da devlet ve parti bürokratlarının özel çıkarları bu örnekte de olduğu gibi devletin genel işlevlerini ve zorunluluklarını belirleyip farklı bir yöne kanaliz edebiliyor, üstelik çoğunluğun zararına.

Ön-devletin halka açık-demokratik otoritesinin ekonomideki seçkin azınlığın ezici çıkarları ve sömürünün garantisi altına alınması doğrultusunda bir özelleştirme kuruluna dönüşmesiyle birlikte, fiziksel zor kullanma işlevi de tüm topluluğun yetkisi olmaktan çıkar; fiziksel zor kullanma yetkisi, hem topluluğun yetki alanından hem de denetiminden çıkınca polis ve askeriye gibi kendine özgü silahlı birimler olarak devlet hiyerarşisinin emri altında örgütlenir; bu hiyerarşi de ekonomik sistemin önde gelenlerinin temsilciliği altında bulunur.

Bu, tarihsel geçmişinde ön-devlet olup bundan yaklaşık olarak beş bin yıl önce çözülen sınıf devletinin doğasıdır; doğrudan katılımcı demokrasinin ve yeni ekonominin eşdeğerli üretim ilişkilerinin uygulamaya geçmesiyle de ortadan kalkacaktır. “Kişiler üzerinde bir hükümetin yerini” diyor Engels, *Anti-Dühring* adlı çalışmasındaki olağanüstü cümlelerinden birinde, “eşyanın yönetimi ve üretim süreçlerinin düzenlenmesi alacak. Devlet, ortadan kaldırılmayacak’, yavaş yavaş yok olacak.”¹ Onun yerine yeni bir kamu otoritesi gelecek, genel çıkarları ön plana alan ve sınıfsal işlevinin kalkmasıyla baskıcı kimliğini de yitiren.

Daha sonra yönetenlerin ve kamu kuruluşlarının otantik temsilcilikleri ilkesi devleti de içine alır, burjuva zenginler iktidarının demogojisine indirgenip kendi kendine savrulan devlet, kaynağındaki demokratik anlamına geri dönerek, Hegel’ce talep edildiği gibi genel çıkarlar sistemiyle özel çıkarlar sisteminin özdeşliğinden doğacak somut özgürlük, varsayımların düşsel dünyasından çıkıp insanın gerçek dünyasında yerini alır. Devlet, “akılcı özgürlüğün gerçekleştirilmesi”ne dönüşür.

4 Burjuva Özne

Değişim değerinin tarih boyunca sürdürdüğü olağanüstü yürüyüş, kullanım değeri odaklı ürün değiştirmeden nitel bir sıçrama yaparak bundan yaklaşık beş bin yıl önce başlayan, daha sonra ulusal pazar ekonomisine doğru ilerleyen

1 Friedrich Engels, “Herr Eugen Dührings Umwälzung der Wissenschaft” /*Bay Eugen Dühring’in Bilimdeki Devrimleri* Karl Marks / Friedrich Engels, Eserler, 20. cilt Berlin 1962, s. 261, 2

Marks, Engels ve Lenin’in devlet sorunu üzerine yaptıkları en önemli çalışmaları Engels’in “*Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*”, Marks’ın *Paris Komünü ve Napolyon Bonaparte’ın 18. Brumaire* üzerine yazdıkları ve Lenin’in “*Devlet ve Devrim*” adlı yapıtı.

paraya-endeksli ticarete geçerek zenginleşmeye yönelik “uygarlık yolunda ilerleme”nin kurbanlarının yığınla zaiyatı üzerinden, sonuna doğru yaklaşıyor. İki yüz yıldan beri zenginleşme tutkusu (krematistik), önce endüstriyel daha sonra da güdümbilimsel anamalcılık (sibernetik kapitalizm) biçiminde hiç ara vermeden üretici güçleri ve toplumsal ilişkileri devrimci bir anlamda kökten değiştirdi. Ama bununla da yetinmedi. Bilgi donanımı (hardware) ile birlikte yeni bir sınıf için ona uygun bir yazılımı (software) yarattı yani üretim ilişkilerinin öngördüğü insanbilimsel (antropoljik) karşılığını: Varlık nedeni, mal üreticisi ve artık-değer yaratıcısı olarak iki katı kapasitede çalışıp bitkin düşmek olan, maaş bağımlısı homo economicus.

İnsanlığın en değerli yeteneği, aydın-akılcı düşünme yeteneği, sistemin sürekli olarak eleştirel öğelerini ve birikimini köreltme çalışmasına maruz kalıyor. Burada sözkonusu olan vatandaşların çoğunluğunu oldukça enstrümental bir biçimde düşünsel anlamda bilim ve ahlak öncesi bir döneme hapsedme çabasındaki bir tür kültürel *lobotomidir**. Sistemin sahiplerince hedeflenen amaçlar ne denli kriminal ve ahlak dışı olsalar da araçlaştırılmış akıl onların hizmetindedir: İşçilere karşı gerçekleştirdikleri günlük artık değer gaspından küresel köyün kızılötesi dünyasındaki muhaliflerin bilimsel yollarla ortadan kaldırılmasına dek sermayenin olgucu amaç-arac hesabıyla yok edemeyeceği hiçbir şey bulunmaz.

Ortaklaşmacı ve dayanışmacı birlikte yaşama etiği, insan türünün yüzde ellisinden fazlasının yaşadığı can çekişme olgusunu onların kendi hatasından kaynaklanan yeteneksizlikleriyle açıklayan güçlülerin, dünya pazarında rekabeti sürdürebilmeleri için sosyal-Darvinci ahlakı tarafından köşeye sıkıştırıldı. Sermaye, tüm insanlığı, geliştirilmiş sermaye biri-

* Lobotimi: Beynin iki yarısının birbirinden ayrılması.

kiminin roman sirk çadırında yaşamaları için savaşmak zorunda olan, bu arada da çoğunun er ya da geç “meslek riski”nin kurbanı olduğu bir gladyatörler sınıfına indirgedi.

Romalı imparatorların *panem et circenses* (ekmek ve oyunlar) gösterisi yineliyor kendini, ancak yalnızca yarı yarıya, çünkü Romalı kent proleteryasına oranla küresel toplumun proleteryası, imparatorluğun bundan ikibin yıl önce “mesleği ve geliri olmayan vatandaş” (proleter) diye tanımlamış olduklarına sağlayabildiği ekmekten bugün vaz geçiyor.

Modern kapitalizmde pazar, değiş tokuş işleminin gerçekleştiği masum bir toplanma yeri ve aynı zamanda karşılıklı gereksinimlerin isteğe bağlı olarak giderilişi değildir, tam tersine başka araçlarla savaşın sürdürülmesidir, vatandaşların birbirinin geçim kaynaklarının yok edilmesinin hedeflediği bu savaş, genellikle sessiz ama acımasız bir rekabetle doğrudan doğruya *laudatio* (övgü konuşması) ile diğerlerinin yıkımının sergilenişidir. Yaratıcı yıkım, “creative destruction”, ekonomibilimci Joseph A. Schumpeter, sistemin bu savaşçı doğasına bu adı verir; ancak sistemin insanı onursuzlaştıran karakterini, Clausewitz’in klasik yapıtında savaşın amaç ve araçlarını açıkladığında daha da bir açıklık kazanır: “Düşman güçlerinin yok edilişi, diğer herkesin boyun eğmesi gereken daha etkileyici ve daha gelişmiş bir araç olarak gösterilir”.¹ Bu, askeri bir tanımlamayla, kapitalist birikimin merkezileşme ve tekelleşme eğilimidir aslında, yani her mal ekonomisine göre örgütlenmiş topluluğun (sozietaet), eğilimi.

Kapitalist toplumun bu düşünsel ve uygulama bakımından son derece yıkıcı ve dayanışma dışı bir ilke üzerinde kuruluşu, bu ilkenin ekonomik düzlemde sermayenin değer kazanması ve en uygun düzeye getirilmeye zorlanması ola-

¹ Carl von Clausewitz, Vom Kriege, rororo 45138, Hamburg, 2003, s. 30

rak kendini göstermesi ve toplumun neredeyse tüm üyelerinin geçim kaynaklarını ve hayatta kalabilme şanslarını (bağımlı çalışma ve küçük özel mülkiyet) tehdit edişi, tartışma götürmez bir zorunlulukla Hobbes'ın "Leviathan" ve Machiavelli'nin de "II Principe" adlı yapıtlarında da ayrıntılarıyla betimlediği toplumsal ilişkileri ve onun insan tipini oluşturur.

Pazarın mutlaklaştırılması ve gizemlileştirilmesi ve onun gerçek anlamda transsubstantiatonu* Thomas Malthus'ta ve onun çağdaşlarından inancını paylaşanlarda iyi dozda uçarı bir postmodernizm, taze katılmış sosyal Darwinizm, Fransız usulü bozulmuş bir psikoanaliz, ortaçağdan kalma sağcı katolikçilik ve süslemeli neofaşistçe bir "top-yekün-bir-pazar-istiyoruz" credosu, yeni türden gerici bir metafiziğin temelini oluşturur ve bu da sonunda kartezyen özneyi, Nietzsche'nin kuşkucu öznesini ve Marks ile Engels'in devrimci-diyalektik öznesini hırsla yok etme amacını gütmektedir.

Rousseau'ca ortaya atılan "contrat social" (sosyal sözleşme), yeni fizik ötesi bir tavsiyeye bıraktı yerini, dünya pazarına; Yehova adlı tanrının eski ahidinin alametleri doğrultusunda onun sınırsız bencillikteki acımasızlığına, güncelliğine ve kudretine bıraktı.

Biri "vatandaş" olarak varoluşunun temelini yitirecek olsa -işini ya da geçim kaynağını- bu, dünya pazarının suçu olur. Gencecik bir insan, iş bulamayacak olsa ya da mesleki ya da yüksek öğrenim görme açısından uygun bir yere yerleşemeyecek olsa, bu onun "rekabet yapma yeteneği"nden yoksun olduğunun göstergesidir. Bir işçi elli yaşına gelir ve ne "üretici" ne de "iş görebilir" durumda değilse, ona pazarın bu yargısını kabullenmekten başka bir şey kalmaz geriye. Bu durumda pazar ve devlet, tıpkı aklın ka-

* Katolik inanışa göre şarabın Hz. İsa'nın kanına dönüşmesi.

ranlık çağlarında olduğu gibi kudretli tanrılar ya da yargılandıklarını hiçbir savunma ve itiraz hakkı tanımadan keyiflerinin oyuncağına dönüştüren engizisyon kurulu gibi kurbanlarına karşı son derece acımasızca iş-özgürlüğünün aldığı yargı kararını infaz ediyor. Yunan tragedyasının kör tahliline ya da her şeye kadir tanrının hiddetinin tüm halkları (üçüncü dünyanın halkları) olduğu gibi bireysel özneleri de toza dönüştürmesine bugün “pazar” adı veriliyor.

Uluslararası büyük burjuvazinin gelecek için sunduğu iki toplumsal seçenek vardır. Birincisi: Evrende akıl ile donatılmış biricik öznenin (bireyin) kayıtsız ve şartsız olarak gerilemesidir ve ikincisi de: Kendi çıkarlarını “pazarın talepleri” ve sosyal Darvinci bir “felsefe” gibi iki yüzlü ideolojik bir maske ile koruyan ‘değer yasası’ karşısında öznenin (bireyin) diz çökmesidir (prosternation).

Burada sözkonusu olan şey, –iki bin yıldır tarihsel sürecin dinamiğinin özü olan- özneye ve ütopyaya karşı otuzlu yılların totaliter rejiminden bu yana gidebileceği en uç noktaya dek vardırılan totaliter saldırılardır.

Pazarı, kendi kendini düzenleyen ve anonim (sibernetik) bir sistem olarak ele almak –tıpkı sermayenin ideologlarının sanayi pazarında hep bir ağızdan bağırarak inandırıcı olmaya çalışmaları gibi- elbette ki propaganda amaçlı bir şifredir. Bu şifrenin anlamı burjuva ekonomistlerinin krematist tanrıbiliminde (ilahiyat) karşılığını bulur; bu tanrıbilimde, diğerlerinde de olduğu gibi gerçekler pek büyük bir rol oynamaz.

Adını “dünya pazarı” koydukları, söylentiye göre pek tanınmayan ve kararlarında da son derece kudretli olan yeni tanrı, tıpkı kara ve hava ordularına sahip yaşlı Yehova gibi çok kolay kodlanıp deşifre edilebilir. Yürürken ne ayağına Filistin köylülerinin çarığını geçiriyor ne de İsavari bir sakal taşıyor, tersine altında Mercedes-Benz ve üzerinde de Armani oluyor çoğu kez. Eski ahidin, musevilğin on emri-

ni kemerleri sıkma politikası uygulayarak biricik bir emre indirgeme kararı aldı: Kâr oranına. İbadet ettiği ya da tapındığı yer ise menkul değerler borsası, yeryüzündeki konaklama yeri ya da malikanesi ise tüm zenginlerin villalarının bulunduğu semt ya da uydu kent. Kayıtsız ve koşulsuz olarak yeni ceza tanrısı Yehova masumlüğünü ve adsızlığını yitiriyor ve dinsel törenlerde öngörülmeyen bir manevra ile aralarında artık rahatça bulunabileceği ölümlülerin beden ve ruhlarına geri geliyor.

O, "Forbes" adlı derginin içinde dünyanın beş yüz en zengininin sıralandığı, en üste de yaklaşık 46 milyar dolarla Bill Gates'in (Microsoft) yer aldığı özel eklerinde bulunabilir. Ya da o, borsayı belirleyen en büyük beş yüz işletme arasında, içinde milyarlarca insanın yaşadığı ve onların kendi türlerine karşı kalkıştıkları komplonun büyük korkuları dışarı taşırdığı Dante'nin cehenneminden sorumlu ve onların hizmetindeki profesyonel entelektüel ya da politikacılar arasında da aranmalıdır.

Bu küresel zenginler iktidarının seçkin azınlığı, en üst düzeyde kâra ulaşma çabalarında verdiği yatırım kararlarıyla işsizlik oranını belirleyebileceği gibi, küresel açlığı, çevre felaketlerini, finans sermayenin yağmalamalarını ve talan savaşlarını da belirleyebilir. Bireyleri ve halkları insafsızca unufak edip tozunu çıkaran dünya pazarının ne insanüstü bir bilinmezlik ya da tanınmazlıkla bir ilgisi vardır, ne de gökyüzüne uzanan bir kudretle ya da siberetik bir uyum sağlama sitemiyle. Bu, dünya oligarşisi tarafından oluşturulan, yönetilen ve aynı zamanda demokrasi ve etik karşısı küresel bir rejimin içinde tortulaşmış insan yapımı bir sistemdir.

Kapitalist pazarın ulusal ekonomisi homo sapiens'i homo economicus'a indirger ya da ekonomi uzmanlarının adlandırdığı gibi, humankapital'e. O artık sermayenin bir görünüş biçiminden başka bir şey değildir, ikiz kardeşinin ya-

nında varolan biridir: Açık satılan sermayenin (teknoloji) ve finans sermayesinin. *Bir zamanlar Marks'ın çok ustaca dile getirdiği gibi o yalnızca sermaye değerinin kabul ettiği bir varoluş biçimidir "para biçiminden çıkıp çalışma sürecinin bir etmenine dönüşme aşamasında."*²

Sistem ve onun yüksek memurları, bilimsel sosyalizmin yaratıcılarının bundan yüzelli yıl önce yarı saydam açıklıkla anlattıklarını doğruluyor. İnsan burjuvazi için değişken bir kapıtdır ve asla başka bir şey olmayacaktır: Geçici bir nesneleşme (konkretion) sürekliliği içinde varolan toplumsal sömürü ilişkisinde.

Tarihsel bilincin ve dayanışmanın –yoksulların son kaleleri- kesin olarak yerle bir edilmesiyle birlikte kapitalistler için tüm pazara egemen olma ütopyasının ilkesel olarak hayata geçirilmesi için zorunlu olan koşullar gerçekleşmiş ve Üçüncü Dünya'da kitlelerin, içinde homo sapiensin (üreten insan) aklın çocukluk aşamasınca çifte kölelik konumuna mahkum edildiği, taşdevrinin düşünsel düzeyine doğru planlanan getirilmesi başarılmıştır:

Onun nesnel koşullardan kaynaklanan ve kendisinin anlayamadığı öznel durumlarından ileri gelen bir sonuç olarak.

Incipit vita nuova –yeni bir yaşam başlıyor- yeni bir dünyayı kendi tasarımları uyarınca biçimlendiren “mimarların” felsefesi ve parolası: İncil'deki yaradılış efsanesini taklit eden uluslararası yatırımcılar, menejerler, simsarlar ve politikacılar insanlığın yeni yuvasını otokratik süreçler aracılığıyla dünya nüfusunu hiçe sayarak hiçbir demokratik denetleme olmaksızın kurma aşamaları. Bununla birlikte sözkonusu olansa insanlığın geleceğidir ve bu da sömürüdeki başarılarını tanrısal ilkelerle ve değer yasasını da

2 Karl Marks / Friedrich Engels, Yapıtları, 23. cilt, Dietz Verlag, Berlin 1979, s. 223

insan varlığının varlık nedeniyle karıştıran yararcı beyinlere ve kâr amaçlı çıkarılara bağlanamayacak bir olgudur.

Burjuva toplumunda öznenin (bireyin) yok edilişi kaçınılmazdır. Bu, ilk Frankfurt Okulu'nun düşünürlerinden, Theodor W. Adorno, Max Horkheimer ve diğerlerinin bundan yetmiş yıl önce yakındıkları şey olan, kendi kurumsal sistem çevrelerine karşı eleştirel vatandaşların işlevsizleştirilmiş olmalarının mantıksal sonucudur.

Üretici güçlerin gelişmesi ile toplumsal zenginlik arasındaki büyüyen çelişkiden önce –ilk kez olarak öznenin tümüyle kendi kaderini belirler, akılcı, etik ve estetik anlamda kendini gerçekleştirebilir oluşu- sistemin zengin egemen-biçimsel demokrasisinin üzerindeki deli gömleği bilinçli öznenin parçalanmasını kaçınılmaz kılar, çünkü o öznenin burjuva toplumuna karşı kalkışacağı şiddetli bir isyanı engellemek zorundadır.

Burjuva aydınlanması ve demokrasinin beşiğinde konumlanan Prometheusvari özne, küresel sermaye için bir engel ve tehlike oluşturmaktadır, bunun nedeniyse neyin ne olduğunu ve ne olması gerektiğini bilmesidir. “Yaşam, düşünenler için bir komedya duygulular içinse bir tragedya-dır” der Miletli Anaksimend ve sermaye yoksulluğu evrenselleştirdiği ölçüde, tragedyanın gazabına uğrayan insanların sayısı her geçen gün artıyor. Duyumsamak ve düşünmek gerçi diyalektik-maddeci bir biçimde birbirine bağlıdır ve her ne kadar yeni dönüşüm kuramı bu organik bağı bilginin daha yüksek bir düzlemine duyarlılığına çıkartmak istese de, insanlar sistem tarafından uygulanan varlıklarından uzaklaştırma olgusuna karşı yükselen bir direnişle karşılaşılacaklardır.

Yeni binyılın maddi birikimi ile biçimsel demokrasinin kısıtlamaları ve aynı zamanda öznenin gereksinim ve arzuları arasındaki çelişkilerin arttığı ve keskinleştiği ölçüde insanların nitel bir değişim için bir savaşım sürdürme eğilim-

leri de artıyor. Ekonomiyi ya da burjuva toplumunu değiş-tirememeleri durumunda, o zaman geriye açıkça bir sonuç ve bir seçenek kalıyor: Başka bir uygarlık.

Burjuvazi bir saatli bomba üzerinde oturuyor. Bu bomba patladığında dünya nüfusunun vatandaşları, sermayenin değerler mantığının zincirlerini de kırıp ellerinden alınan geleceklerini geri alacaklardır. Ve insan yalnızca sermaye kendi belirleyim alanında olduğu zaman, kendisini tümüyle akılcı, etik ve estetik birikimine verebilmek amacıyla duracaktır.

Böylece hayvanlar aleminden bu yana uzun süreli toplumsal geçiş tamamlanır ve insanlık tarihi yaşanmaya başlayabilir.

2.
MARKS'IN TARİHSEL PROJESİ:
DOĞRUDAN DEMOKRASİ (SOSYALİZM)
19. YÜZYIL

1. Tarihsel Projeler: Tarihin İtici Gücü

Bu çalışmanın en önemli kuramsal kavramı Tarihsel Proje konseptidir (TP). Burada anlatılmak istenen ne burjuva sosyal bilimlerine bir yakınlığı olan, ne de Marks ya da Engels'te kullanılagelen bir kategoridir. Aynı zamanda bu kategori egemen bir sınıfın uygulamasını, isyancı ya da devrimci bir sınıfın programını karakterize eden modellerin sömürü, egemenlik ve yabancılaşma modellerinin tanımlanması için de oldukça yararlıdır.

Kavram, insanın içinde kendini yeniden ürettiği dört temel toplumsal boyutu ya da ilişkiyi kapsar: Ekonomik, politik, kültürel ve askeri. Tarihsel sosyalizmin bu kavramları içinde anlatılmak istenen üretici güçler ve üretim ilişkileri, diyalektik anlamda kısaca söylenirse üretim biçimi ve aynı zamanda politik ve politik olmayan üstyapı kurumları ve insan edimi.

Tarihsel Projesi (TP) olmayan bir egemen sınıf düşünülemez ve bu açıdan baktığımızda tarihsel proje olarak Romalı köle sahiplerinden, feodal derebeylerinden, kapitalist-

lerden ve sosyalistlerden söz edebiliriz. Bu konsept, Marks'ın "sosyo-ekonomik toplumsal biçimler"iyle benzerlik gösterir, ancak bir gerçeği üstüne basarak dile getirir. Bu da tarihin somut anlamıyla egemen sosyal özneleri tarafından harekete geçirilen stratejik iktidar ve çıkar düzenlemeleri ile yapıldığı, egemenlikleri altına aldıkları sosyal aktörlerin, farklı ölçülerde akılcılık, yabancılaştırma, yaratıcılık, şiddet eğilimi, örgütlenme vs. sunarak kendi dünya görüşlerini ve programlarını hangi ölçüde planlayabildikleriyle ilintilidir.

Her Tarihsel Projenin en belirleyici varlık nedeni, en son kertede, ekonomik artık değere sahip olabilmek savaşlarıdır. *Burada söz konusu olan devletin kendi sürekliliğini sağlamasıdır.* Ekonomik kazanç için yürütülen bu savaş, normal koşullarda yalnızca iki ana temel sınıf tarafından sürdürülmez, iki tarafın da öncüleri çevresinde toparlanan toplulukların oluşturduğu farklı sosyal güçlerin bir araya gelişleriyle hayat kazanan Tarihsel Bloklar (TB) ile.

Genellikle tarihsel bir proje, kendilerini tüzüklerde ve esas oluşturan bildirgelerde ortaya koyan dört temel öğeyi içinde barındırır: 1. Planlanan ya da yaşatılması gereken toplumsal düzenin programı ya da içeriği. 2. Değişimin özneleri dolayısıyla statükonun sürdürücüleri. 3. Dönüşüm zamanları ya da tutuculuk. 4. Savaşın biçimleri ve yöntemleri.

Küresel toplum, bu dört öğeye ek olarak çapraz bir görünüm daha katmıştır; yani öyle bir görünüm ki, daha önce belirttiğimiz her şeyin içine sızan ve onları üç türlü kavramak zorunda bıraktıran bir bakış açısı: Ulusal, bölgesel ve küresel boyutlarıyla.

Bu projelerin sınıf karakteri ya da demokratik insancılık ölçüsü, türünün gerçek toplumsal demokrasi karşısında duran yapısal mekanizmalarla ilişkisi içinde ölçülebilir: Sömürü, egemenlik ve yabancılaştırma. Demokrasiyi engelle-

yen ya da yıkan bu üç düzenek, insanın her büyük boyutlu etkileşim ilişkisinde bir araya gelir: 1. Ekonomik nesne olarak diğerleriyle etkileşimi içinde oluşu ve bundan sınıf sorununun oluşumu; 2. Doğayla ilişkisi ve bundan çıkan çevre sorunları; 3. Cinsiyetler arasındaki ilişki ve bundan çıkan cins ayrımcılığı ve ataerkillik; 4. Diğer etnik gruplarla kurulan bağlantı ve bundan kaynaklanan ırkçılık alanı.

Yeni Tarihsel Projemizi, bu üç demokrasi karşıtı engel karşısında daha iyi bir yere oturtabilmeyi kolaylaştırmak için her değer karşısında “evet” ya da “hayır” yazan bir tabela kullanabiliriz.

Demokratik Dünya Toplumunun Yerleştirilmesinde Üç Yapısal Engel

Sömürü	Egemenlik	Yabancılaşma	
Evet	Evet	Evet	Kapitalizm
Daha az	Evet	Evet	Sosyalizm
			Stalin sonrası
Hayır	Hayır	Evet	Gerçekdışı
Evet	Evet	Hayır	Gerçekdışı
Evet	Hayır	Hayır	Gerçekdışı
Evet	Hayır	Evet	Gerçekdışı
Hayır,	Evet,	Hayır,	Gerçekdışı,
nitel olarak az	nitel olarak az	nitel olarak az	21.yy
			Sosyalizmi
Hayır	Hayır	Hayır	Gerçek
			Demokrasi

Sonuçlar çok açıktır. Olası dokuz bileşim (kombinasyon) arasından yalnızca dördü gerçeklik alanında bulunuyor. Bu dörtlüden kapitalizme ilişkin olanlar üzerine tartışmak gereksizdir, çünkü o, gerçek katılımcı demokrasi ile örtüşmemektedir. Kapitalizm gerici karakter taşıyan birçok

toplum tipinde işleyişini sürdürür, ancak çoğulcu toplumsal demokrasiye karşı içinde zıtlıklar barındırır.

Buna karşılık gerçekte varolan sosyalizm ise dikkate değer bir biçimde ekonomik sömürüyü ve sosyal farklılıkları sınırladı, ancak düşey sosyo politik egemenlik ilişkilerini ve yabancılaşmayı engelleyemedi ve bu nedenle ileri toplumlar için çekiciliğini büyük ölçüde yitirdi.

Bu sistemlerin parti yönetimleri için 19. yüzyıldaki işçi hareketinin eski sosyal güvence düşü ideolojik bir deli gömleğine dönüştü ve onlar 21. yüzyılın düşünsel ve maddi kurtuluş programı için maddi anlamda yarı yarıya kısıntıya gittiler. Gerçek demokrasiye karşılık sosyal güvenlik, bu indirgemecilik üzerine - postleninist deney diyalektik dışı bir biçimde karanlığa saplanmaya ve dolaşım bozuklukları çekmeye başladı. “Sovyetler Birliği’nde ve Demokratik Alman Cumhuriyeti’nde (DDR) Marks’ı çürütmek için çok kapsamlı bir deney gerçekleştirildi.”¹ diye işneleyici bir üslupla yazar, Doğu Almanyalı oyun yazarı Heiner Müller.

Volker Braun, bu ikilemi, devrimi ve tarihsel projesi yarı yolda kalmış, reel sosyalizmden gerçek sosyalizme geçiş için gerekli adımı atamamış köktenci-demokratik işçi hareketinin bu trajedisini, dahice bir özdeyişle dile getirir: “Halk mülkiyeti artı demokrasi, dünyanın hiçbir yerinde bu daha denenmedi”.

Avrupa’daki tarihsel işçi hareketinin trajedisi, sınıfının tarihselliğinden kaynaklanan bir bakış açısıyla çözümü burjuva sonrası toplum için gösterir, hem yanlı içeriği (maddesellik) ve 21.yüzyıl sosyalizminin geçiş döneminin biçiminde (tabelanın sondan bir önceki satırı), hem de son dönemindeki biçimi nihai bir maddeselliği içinde: Toplumsal mülkiyet ve doğrudan demokrasi.

Tabelanın son aşaması olan gerçek toplumsal demokrasi, Yeni Tarihsel Proje’nin stratejik hedeflerinde

tanımladığı konuları gösterir ve ona kendi kimliğini verir: Kapitalizmin ve pazarın, gerici bir baskı aracı olarak devletin ve yabancılaşmanın olmadığı bir toplum. Bunlar toplumsal demokrasinin ve burjuva sonrası uygarlığın stratejik hedefleridir. Ancak sınıflı toplumun kesin olarak aşılmasıyla sona erdirileceği anlamını taşır.

Tarihsel Proje'nin belgeleri genel anlamda değişik sınıflara ve toplumsal aktörlere yeni bir dünya düşüncesi vermek gibi bir işlev taşır. Bu, onları "henüz uygulanmamış olan" ancak gelecekte gerçekten "istenen" üzerine bilgilendirme işlevidir.

Yeni Tarihsel Proje, bunun ardından bir bilinç oluşturma aracıdır; toplumsal anlamda dışarı itilmişlerin açısından bakarak, egemen söylemlere (mitlere) karşı düşüncenin açıklığını oluşturup ve böylelikle de değişimin öznesinin eğitimi sağlar. Burada anlatılmak istenen şey, bir açıdan bilinçli, bir açıdan da bilinçsiz bir biçimde nesnel koşulların toplumsal sınıflar aracılığıyla öznel olarak oluşturulmasından başka bir şey değildir. Egemenlerin konumundan bakışla söz konusu olan bu oluşum, ezilenlerin tümüyle karşıt olan bir niyetiyle gerçekleşir: Tarihsel Proje, dışarıda bırakılanların özne olmalarını engellemek üzerine oturtulur: Burada düşünsel ve maddi şiddet, üretim fazlasının yasa dışı yollarla ele geçirilişinin örgütlenmesidir.

Luther'in 1517 tezlerinde olduğu gibi, Birleşmiş Milletlerdeki (1776) ve Fransa'daki (1789) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin okunması da aynı amaçla hizmet etmektedir ve burjuvazinin aynı türden program belgeleridir; Komünist Manifesto, tarihsel sosyalist hareketin kuruluş belgesidir. Yeni kapitalizm karşıtı projenin, her yerde üzerinde çalışılan en hatırı sayılır belgeleri tarihsel öncüleri gibi benzer bir işlevi yerine getirirler, zamanın ve uygarlığın dönüşümüne eşlik eden yeni, sembolik, etik ve estetik ile birlikte.

2 Marks'ın Projesinin Kuramsal Temelleri

Tüm bilimsel toplum kuramlarının sorununun odak noktası, anlamak ve mümkünse sistemin düzenliliği (mantık) ile toplumsal öznelerin eylem mantığı arasındaki değişken etkileşimlerin dinamiğini ölçmektir. Her iki ögenin de göreceli gücü, biçimsel ve biçimsel olmayan etkileşim ve ilişkilerinin (tutanaklar) kurallara uygunluğu bir toplumun somut evrimini belirler, yani, hem nesnel gelişme olanaklarını hem de onlar üzerinde bilinçli bir etkileme (uygulama) olanağını. Birbirinden farklı, eşitsiz bir biçimlendirme gücüne sahip olan ekonomi, devlet, ideoloji, hukuk sistemi, aile, okul vs. gibi kurumların gücü bugün ulusal, bölgesel, küresel bağlamların eşzamanlı ve karşılıklı etkileşimleri altında kalmışlar, bu nedenle de bu konumları içinde ele alınmalıdır.

Bu bilgi kuramsal ve yöntemsel öncülleri somut bir araştırmaya uygun olarak hesaba katmayı başarabilen ilk toplumbilimsel kuram, Marks ve Engels'inkidir. Bu durum, öncüllerin sözkonusu sonuçlara götüren çalışmalarının değerini ortadan kaldırmamalıdır. Fizyokratlar, bu sorun üzerine çalışmışlar ve arkaik bir sistem kuramı modeline, Quesnay'ın "Tableau economique" kuramına varmışlardır. Hiç kuşkusuz, devasa bir adımdır bu.

Adam Smith'de daha sonra kapitalist toplumun dinamiklerine ilişkin sistematik bir kuram üzerine çalışmalar yapmış ve sözkonusu bu toplum da ulusal pazar ekonomisine, üretim araçları özel mülkiyetine ve biçimsel demokrasiye dayanıyordu. Smith, buna ek olarak bilmeden sibernetik model tasarımını kullandı; bu tasarım uyarınca pazar, sibernetik bir makro sistem olarak, neredeyse görünmez olan bir elin, yönlendirici düzenekleriyle olabildiğince ayarlanıyordu, ekonomiye katılan ekonomik öznelerin bireysel çıkarlarının yanı sıra asla tükenmez dinamiklerle ve

yanlış kararların da pazar tarafından acımasızca cezalandırılmasıyla işletiliyordu.

Sanayi-kapitalist toplumunun evrim mantığına bu ikinci kuramsal yaklaşımın en can alıcı eksikliği, sistemin kurallara uygunluğu (görünmeden düzene sokan el) ile insan eyleminin “kurallara uygunluğu” arasındaki etkileşimin aslına tümüyle uyumu içinde kavranamaz oluşudur.

Bu ilişkinin diyalektiği, pazarın sistem mantığı üzerine “düzedilir”, aynı mantık Calvin’de daha sonra hatta metafizik olarak yüceltilip kutsallaştırılarak bir tanrı kayrasına dönüştürülür (yazgibilim). Gerçekte ise bu tasarım, sistemin kötü gerçekliğinin bir görünümünü kavrar:

Bireysel ekonomik özne sermaye önünde pazar mantığına bağımlı değer üretimi işlevinden ve onun gerçekleşmesinden fazla bir şey değildir. Gerçi Smith, bu saptamadan hiçbir zaman neoliballerin tümüyle ahlakdışı ve etik karşıtı oldukları sonucunu çıkarmamıştır; örneğin kamu eğitim sistemine bakıldığında, Smith ve Calvin’in öznenin/bireyin tek yönlü değer işlevli yorumu, modellerine açıkça bir ideoloji karakteri verir, çünkü o modelde insan uygulaması (pratik), toplumsal anlamda adil bir düzenin kurulmasına yönelik bilinçli bir yetenek olarak yadsınır. Bu nedenle de kapitalist sanayi toplumunun Smith modeli, çelişkilerle dolu kapitalist gerçekliğin bilimsel anlamda kavranmış bir anlatımı değil, Marksçı anlamda bir ideolojidir, yani tek yönlüdür, aynı şeyin isabetsiz bir odaklama ile bir indirgemeye uğratılarak yeniden yapılandırılmasıdır.

Marks ve Engels, 19. yüzyılda dinamik, karmaşık insani sistemin bilgi kuramsal sorunlarını çözen ilk yöntembilimsel yaklaşımı bulmuşlardır. Bu, daha sonra sosyal bilimlerde geliştirilen ve genel anlamda araştırma nesnesinin diyalektiği olarak “toplum”u ele alan Marks-Engels kuramını diğerlerine oranla daha üstün kılan birçok olgudan yalnızca biridir.

Smith'de olduğu gibi sistemin etkisine (sistem mantığı) ya çok aşırı bir anlam yükleniyor ve gerekirciliğı olduğundan fazla öne çıkarılıyor, bu da sonra mekanizm, nesnelcilik ve yapısalcılıkla son buluyor ya da akılcı müdahalelerin kapasitesi, öznenin toplumsal yapıya etkisi aşırı gerekircilikle açıklanıyor. Bu da kuramın kaçınılmaz olarak iradecilik, öznelcilik ya da ruhbilimcilik anlayışına “saplanması” yol açıyor. Bunlar, Marks ve Engels'in toplum kuramını Yeni Tarihsele Proje için merkezi kuramsal bir çıkış noktası olarak değerdendirme yönündeki haklı nedenledir.

Marks ve Engels'in uygulama felsefesi, burjuva toplumdaki toplumsal davranışların çözümlemesiyle başlar. Her iki düşünür de erken kapitalizm dönemindeki kitlelerin yoksulluğına bir açıklama arayarak işe koyulur, aynı zamanda burjuvaziye karşı savaşım biçimleri üzerinde dururlar ve bunu yapmalarındaki amaç da sisteme bir seçenek oluşturmaktır. Engels, bu çabayı “İngiltere'deki Emekçi Sınıflar”a ithaf edilmiş olan değerdendirmesi *“İngiltere'deki Çalışan Sınıfların Durumu”*nda (1844-1845) şöyle yazar:

“İşçi sınıfının durumunun kavranması... vazgeçilmez bir zorunluluktur... bir yandan sosyalist kuramlar açısından, öte yandan da haklılıkları doğrultusunda yargıların sağlam bir zemine oturtulması ve yandaşı veya karşıtlarının kendilerinden geçip düşler alemine dalmalarına bir son verilmesi için”. “Komünizm, işçi sınıfının kurtuluş koşullarının öğretisidir” (M. E. Toplu Eserler 4. S.363) ve bunun ardından da eleştirel bilimin görevi bu koşulları kendi nedenselliğı içinde kavramaktır.

Bu anlamda Almanya için söz konusu olan şey belirli kuramsal ve siyasal bir zorunluluktur diye yazar Engels, çünkü ona göre Alman sosyalizmi ve komünizmi, “diğerlerine oranla daha fazla kuramsal varsayımlardan yola çıkar”, demek istediğı, “Hegelci kuramların Feuerbachçı çözümlemelerinin üzerinden komünizme gelmiş” olduğıdur.

Öte yandan Marks ise Ekonomi-Politik Taslakları'nda (Paris 1844), daha sonra bunun karşısında yalnızca “burjuva toplumu”, “insancıl toplum” ya da “toplumsal insanlık” diye adlandırdığı bir noktaya (Feuerbach üzerine onuncu tez) gelir. Hegelci felsefe, buna ek olarak Marks’a kuramsal bir anahtar kavram sunar “yabancılaşma” ya da “vazgeçiş”. Bu kavram, iki şey arasındaki farklılığa atıfta bulunur, burjuva siyasal felsefesi uyarınca toplumsal özne olması gerekenle –bilinçli, etik ve estetik varlık- erken kapitalist dönemin gerçekliğine ve aynı zamanda da bu ayrımın açıklayıcı kökenlerine.

19. yüzyıl kapitalizminin yurttaşlarının, olması gereken durum ile olan durum arasındaki yaşadıkları dramatik farklılık, çifte bir nedensellik ortaya koymaktadır. Yabancılaşmanın yapısal kökeni, burjuva toplumunu belirleyen ve onun “fetiş karakterini” yaratan mal ve egemenlik ilişkilerinde yatar. Aynı şekilde büyü, dinsel bir düşünmeyle gerçekleştirilen koşullandırma, planlı kültürsüzleştirme yoluyla, çoğunluğun demokratik ve kültürel katılımı olmaksızın, kısacası sistemin diğerlerinin yanısıra gazeteler, kiliseler, okullar ve aileler gibi ideolojik aygıtlar aracılığıyla yarattığı yanlış bilincin sürekli olarak üretimiyle bilinçli olarak oluşturulan bir yabancılaştırma yaşanmaktadır.

Bireysel olduğu gibi hem de ortaklık içindeki toplumsal özneler (sınıflar, sendikalar, partiler, vs.), bir bileşim içindeki nesnel koşullarıyla kimliklerinin, bilinçlerinin ya da tarihsel projelerinin ne olması gerektiği karşısında yabancılaşma ya da bozulma ve koşullanmanın farklı derecelerini gösterirler. Kurtuluş aracı olarak yalnızca bilinçli bir toplumsal uygulama yabancılaşmanın deli gömleğini yırtıp atar ve Engels’in de belirttiği gibi sunuşmaz (*asimptotik*) bir ilişki içinde öznel bilinci nesnel gelişim olanaklarına ulaştırır. Ancak o zaman herkes kendi potansiyeline göre kendini geliştirme olanağına kavuşacaktır.

Bu eşitlikçi uygulama, bir yandan kendine uygun, stratejik ve tarihsel bir programla yürütülen tarihsel, çağdaş bir bilincin oluşturulmasını gerekli kılar, öte yandan da değişimin ortak öznesinin örgütlenmesinin oluşturulmasını zorunlu kılar. Çünkü seçkin azınlık ve onların devletinin elinde devasa bir güç odaklanmasından dolayı, belirli üretim biçimlerinin ve onun kendine özgü devlet aygıtının yarattığı bir sonuç olan ortak yabancılaştırmanın kökenlerini ne tek tek kişiler (terörizm), ne darbeci gruplar (Blanqui) ve ne de içten gelen bir kendiliğindenlikle harekete geçen yığınlar ortadan kaldırılabirler.

Koşulların her ikisi de o doğrultuda 1848 Şubatında dönüştürücü kitlesel temeliyle sanayii yığınlarının, yani işçi sınıfının Yeni Tarihsel Projesi'ni tanıtan Komünist Partisi Bildirgesi'nin (manifesto) yayınlanmasıyla birlikte oluştu. Eşitliğin uygulayıcısı olma yetisine sahip biricik sınıf olarak proleteriyayı görmek, açıkça görüldüğü gibi, Marks ve Engels'in dogmatik ya da romantik düşüncelerinin değil; burjuva toplumunun sistem karakterinin bilimsel çözümlemelerinden ve o toplumun 19. yüzyılda bir kitle hareketiyle siyasal olarak aşılacağı gibi somut çıkarımların bir sonucudur.

Biz de değişimin bu öznesini Marks ve Engels'in yaptığı gibi anlambilimsel korkulara kapılmadan yorumlarsak, tanımlama hâlâ geçerliliğini korur. Radikal anlamda yalnızca zincirlere vurulmuş bir sınıf, "tüm sınıfların ortadan kaldırılışı ve evrensel karakterli bir toplumun egemenliği bu eşitliğe ulaşabilir". İşçi sınıfının acılarının evrenselliği –aynı zamanda geride kalan diğer ezilen toplumsal aktörleri de içerir- tarihsel projesi olan eşitliğe de bir genel geçerlik kazandırır; toplumsal çoğunluğun temsilcisi ve alternatifin uygulayıcısı olarak.

İnsanları yapısal olarak yabancılaştıran ve yıkan sistemin mantığının ayrıntılı çözümlemesi, Marks'ın Lond-

ra'daki sürgün yaşamında kaleme aldığı dev çalışması "Das Kapital"de geliştirildi, Komünist Partisi Bildirgesi'nden sonraki yapıtı. Bu olağanüstü bilimsel çalışmada yazarlar, burjuva toplumunun belirleyici dinamiğinin değer kavramına uygunluğu üzerinden ele alınabileceği bulgusuna ulaştılar. Değer kategorisi, yani çalışma süresinin bir birimi (quantum), burjuva toplumunun kurallara uygun açıklayıcılıkta kavranması, tıpkı biyolojik yaşam biçimlerinin gelişimi için gen kavramı gibi ya da güneş sisteminin düzeneği için çekim yasası gibi temel bir anlama sahiptir. Burada sözkonusu olan, sistemin devinim ve evrim olanaklarını belirleyen stratejik değişkenlerdir.

Öncelikli olarak kullanım ve değişim değerini, sonra değer ve artı-değeri birbirinden ayıran Marks ve Engels, burjuva sömürüsünün gizemine varırlar. Kapitalist, iş gücünü satın alır ve ona belirli bir çalışma süresi için ödeme yapar, diyelim ki günde sekiz saat; onun bu zaman içinde iş ücretinin "amortize" edilmesi için gerek duyduğu, yani ücretin ödenmesi için gerekli olan değer, her halükarda çalışma süresinin küçük bir kesirinde yaratılır, yani sözümona zorunlu çalışma denilen şey, diyelim ki altı saat. Geriye kalan iki saat ek bir değer yaratır, artı-değer, yani ücretin dışında kalan, kapitaliste kalan değer.

İşte bu buluşla birlikte eleştirel bilim adamlarının ikisi de yalnızca kapitalist sömürünün gizemini aralamakla kalmadılar –bu, zamanlarının ekonomistlerince, ücretin zor kullanmadan işveren ile işçi arasındaki karşılıklı anlaşmayla kararlaştırıldığı şeklinde bir tezle reddediliyordu- içinde üretim araçlarının mülkiyet sahipleri ile doğrudan üretim yapanların özdeş olmadığı her sınıflı toplumunun sömürü mekanizmasını, zorunlu çalışmanın ötesindeki artı-değeri gözler önüne serdiler. Bir kez anlaşıldıktan sonra, zorunlu ve artı-çalışma, farklı kavramsallıklar ya da düzlemler içinde ölçülür ve örneğin zamansal terim (saatler ve dakikalar)

artı-değer olarak, üretim sonuçlarının maddesel terimi de artı-ürün olarak ya da moneter terim ise belirli bir çekinceyle kar-kazanç olarak dile getirilebilir.

İnsan toplumunun evrim dinamiği, Neolithikum döneminden beri artı-çalışmaya ya da onun maddi biçimlerine artı-ürün ya da artı-değere sahip olmaya, dolayısıyla paylaşmaya yönelik olarak verilen savaşımlarla belirlenir. Bu çelişki, tabiri caiz ise sınıflı toplumun enerji merkezidir, suyun güneşin üzerinde helyum gazına dönüşmesinin toplumsal anlamdaki benzerliğidir.

Kendilerine ait olan tek üretim aracı iş gücü olan doğrudan üreticiler (işçiler), toplumsal artı-üretimden paylarına düşeni artırmaya çalışırlarken, yani yaşam kalitesini daha iyi ödemelerle, yüksek ücretlerle ve paylaşımın diğer biçimleriyle yükseltmeye çalışırlarken –gerektiğinde grev ve savaşın konumu uyarınca diğer yöntemler aracılığıyla- ekonomik gücü elinde bulunduranlar (köle sahipleri, derebeyleri ve kapitalistler) ise ekonomik fazlalıktan talep edilen payı düşük tutmaya çalışırlar. Gerektiğinde işten çıkarma, hapis ve askeri önlemler aracılığıyla Marks ve Engels'in, onları Newton ve Darwin gibi büyük evrensel düşüncüler düzeyine yükselten bu uzgörüşlü ve aşkın buluşu 19. yüzyılın ellili yıllarında gerçekleştirildi. Buradan çıkışla "Manifesto"nun neden o ünlü cümleyle başladığının da açıklamasıdır bu: "Bugüne kadarki tüm toplumların tarihi (yazılı tarihi – F. Engels) sınıf savaşlarının tarihidir". Burada söz konusu olan şey, son beş bin yıl süresince insanlığın toplumsal dinamiğinin somut bir betimlemesidir. Bu epik (destansı) savaşın oyuncularını, Marks ve Engels tarafından özgür ile köle, soylu ile plebyen, işçi ile kapitalist olarak adlandırılıp ortaya çıkarıldı, ancak aynı ölçüde olmaksızın, savaşlarının nesnesi ve avı olarak: artı-çalışma, artı-ürün, artı-değer.

Adı geçen bu hareketlerin neden-sonuç ilişkilerinin sı-

nıfları adlandırmaktan öteye uzanan açıklaması, daha sonraki çalışmalarda son beşbin yılın insan türünün tarihinin mantığının temelden anlaşılmasına katkıda bulundu.

Kapitalist için artı-değerin gerekirci gücü, değer yasası ve kâr oranı üzerinden kendini ortaya koyar. Değer yasası ve ortalama kâr oranı, kapitalistlerin ve en son kertede tüm sınıfların edimlerini tanımlayan parametrelerdir. Bu parametreler, nesnel toplumsal güçlerdir, eğer söz konusu olan tekellerce belirlenmiş bir çevre içinde bulunmaları değilse, sanki her bireysel ekonomik özne için belirleyici konumları olan doğal güçler gibidirler. Onların egemeliği altına girmeyen, yok edilir. Onların koşullarına uymak, tıpkı bireyin yaşamını sürdürebilmek uğruna doğa tarafından belirlenmiş yasalara uyum sağlaması gibidir. Ancak, doğanın kurallılığından farklı olarak toplumsal sistemin mantığı, yerine başka bir sistem getirmek için, tıpkı 1917 yılında S.S.C.B.'de olduğu gibi, belirli tarihsel sınırlar içinde yeterli derecede güçlü bir kolektif tarafından değiştirilebilir ya da reddedilebilir.

İnsan toplumları ile diğer biyolojik ve fizyolojik sistemler arasındaki toplumsal uygulamaya yönelik olarak ortaya çıkan en can alıcı ayrılık, ilkinde insansal bir müdahalenin daha yakın olmasıdır. Bu, sistem mantığının üyeleri üzerindeki denetiminin mutlak bir biçimde gerçekleşmediği, tıpkı örneğin güneş sisteminde yığınlarca belirlenen bir çekimin gerçekleşmesi ya da bir karınca yuvasında bir karınca kabilisinin bireysel üyelerinin hormonlarca güdümlenen davranış göstermeleri gibi. Tersine kültürel birikim ya da toplumsal öznelere özdeşleşmeleri yoluyla dolaylı ve aktarılan bir biçimde gerçekleştiği anlamına gelir.

Sistemin mantığı, yani onun yasalara uygun işleyişi özneler tarafından yorumlanır, bu yorumun niteliği diğer somut koşullarla birlikte öznelere sisteme uygun mantığı a) tümüyle uygulayıp uygulamadıkları, b) yalnızca sınırlı olarak

kalıp kalmadıkları, ya da c) onlara karşı olup olmadıkları konusunda bir karara varıyor. Uygulamaları bunun sonunda şu iki etmenin bir sonucu oluyor: Sistemin mantığı ve kendi kişiliğinin mantığı.

Sistemin mantığını değiştirmek istemek, öznenin kültürel bir bilinç sahibi olmasını ya da onu edinmesini öngörür, böylelikle kendisine sağladıkları: a) bu mantığı belirleyici görünüşleri içinde daha açık anlamak, b) kendi kimliğine uygun bir bilinç sahibi olmak, c) nesnel olarak mümkün olan değişim potansiyelini kavramak.

Marks ve Engels, kayıtsız koşulsuz olarak Marks'ın devrimci eşi Bayan Jenny von Westphalen tarafından desteklendi. Onun yardımcıları olmaksızın ikisinin bu olağanüstü yapıtının ortaya çıkması mümkün olamazdı. İki de tüm yaşamlarını bu sınıf bilincinin oluşturulma olanaklarını bilimsel anlamda araştırmaya ve aynı biçimde bu bilginin uygulamada da gerçekleştirilmesine adadılar. Değişimin başrol oyuncularının siyasal örgütlerini yaratmaya: Komünist Parti Bildirgesi'nin de kendisi için yazılmış olduğu "Komünistler Birliği"nden "Dünya Devrimci Komünistler Örgütü"nü oluşturulmasına dek (Marks/Engels, Top. Es. c. 7 s. 553). "Alman Komünist Partisi" ile hesaplaşma ve bu parti içindeki "güçlü bir grup"u Marks şu sözlerle eleştirir: "onların ütopyalarına ve hitabet sanatlarına karşı çıktım" (Marks/Engels, Top. Es. c. 4 s. 457)

Bir yandan fabrika çalışmasının yabancılaştırıcı ve yıkıcı sosyalizasyonuna karşı, öte yandan da sistemin, kilise, okul ve iletişim araçları gibi ideolojik kurumları aracılığıyla gerçekleştirdiği hedefi belli bilinç koşullandırmalarının etkisine karşı açıklamalarda bulunup savaşımlar sürdürüyorlardı. Yabancılaşmanın bu iki tipini de öznelde aşabilmek, kitlelerin yararına gerçekleşecek toplumsal değişimin zorunlu bir aracıydı. Bu yolla güçler birikimi oluşturulabilir ve bu da beklenen kökten değişimi sağlayabilirdi.

“Dünya Devrimci Komünistler Örgütü”nin 1850 yılında dile getirilen konuşmasında söz konusu olan, “Tüm ayrıcalıklı sınıfların yıkılması (ve) proleteryanın diktasının egemenliği altına alınması”nın sağlanması ve “devrimin, en son insanlık ailesi olacak olan komünizm gerçekleşinceye dek sürdürülmesi” öngörülüyor”. (Marks/Engels Top. Es. c. 7, s. 553)

İşçi sınıfı toplumun çoğunluğunu oluşturduğu için, Marks ve Engels tarafından ortaya atılan “diktatörlük” mantıklı olarak çoğunluğun egemenliği ile, yani “demokrasi” ile bir özdeşlik gösterir, bu da Yeni Tarihsel Proje’nin insancı özü ile tümüyle bir uyum gösterir.

O, hadım edilmiş burjuva biçimde değil, tersine tarihsel anlamda öznenin olabildiğince geniş katılımı ile gerçekleştirilmiş akılcı bir özgürlüğün toplumsal durumu anlamak da bir demokrasi demektir.

3 Projenin Tarihsel Olanaksızlığı

Marks ve Engels, bilimsel devrimciler ya da devrimci bilim adamları olarak, yaşamları boyunca yalnızca genel anlamda toplumsal davranışların mantığını açıklayıp ve o mantığın içindeki yabancılaştırıcı olgulara karşı siyasal bir savaşım sürdümekle kalmadılar, aynı zamanda ekonomi politığın eleştirisinde özel kapitalist pazar ekonomisinin sistem mantığını da olağanüstü bir başarıyla çözümlediler. Onların bu olağanüstü araştırma başarısı, devrimci siyasal etkinliklere, sürgün yaşamına ve kişisel yoksunluklara da bağlı olarak tüm enerjilerini zorluyordu. Gelecekteki sosyalizmin ekonomik sistemine, yeni devletin kuruluşuna ve aynı zamanda onu taşıyacak kitlelerin örgütlenmesine ilişkin olarak somut öneriler geliştirmeye yetecek kadar zamanları kalmadı. Komünizme devrimci bir geçiş dönemine ilişkin önemli bilgiler, Paris Komünü üzerine yazdıkları ça-

lışmaları içinde vardır; tek ülkede sosyalizmin kuruluşu ve toplumsal gelişmişlik dönemlerinin sıçramaları üzerine ( rnek olarak Rusların ‘mir’ deneyimini ele alarak) vs. Elbette ulusal gelişme koşulları temelinde somut stratejik planlamalar ilk olarak Lenin ve Bolşevik iktidarında, yani savaş komünizmi döneminde gerçekleşti; yani 1920 yılında Lenin’in “Sovyet iktidarı artı tüm ülkenin elektrize edilmesi” diye tanımladığı yeni ekonomi politika ya da komünizm altında.

Bu durum için zamanca belirlenen nedenin dışında iki nesnel etmen daha vardı: Ne bilimsel bilgi düzeyi, ne de üretici güçlerin ilerlemesi sosyalist ekonomi programının ve gerçek anlamda çoğulcu demokrasinin biçimlendirilmesine yetecek düzeyde bir gelişmişlik aşamasında değildi.

Marks ve Engels’in ekonomi politiğinin özünü ortaya seren değer kuramı, Ricardo tarafından üretim nesnel değeri somut olarak, bir mam l n üretiminde sarfedilen soyut çalışmanın toplumsal anlamda zorunlu miktarı üzerinden belirlendi. Ancak o zamanlar, uygulamada bir ürünün değer hesaplamasını yapmak için ne bilgisayar, ne bilgi işlem aktarım ağları ne de yüksek matematik vardı. Sosyalist-demokratik bir ekonominin oluşturulması için –kapitalist *kre-matistik* ile karşılaştırıldığında nitel farklılıklar içeren- yaşamsal önem taşıyan değer oluşumu, değer büyümesi, değer biçimleri, değişim oranları gibi önermeler bundan dolayı gerçek ekonominin *m daha-le götürür temelini* oluştur-muyordu.

Bu nedenle sosyalist devletlerin halk ekonomileri, soyut işin miktar birimlerine göre değil de genellikle dünya pazarı fiyatlarına ya da yönetimin sosyo-politik yaptırımlarına göre ayarlanan paraya endeksli maliyet-fiyatı hesaplamalarına dayanıyordu. Bunun sonucunda ürünlerin, hizmetlerin ve iş gücünün değişimi de bir eşdeğerci değişim olarak aynı değer ölçülerinde değil, Arno Peters’in de ortaya çıkar-

dığı gibi yalnızca aynı fiyat ölçülerinde tamamlanıyordu, demek istediğim, denklik içeren bir değiş-tokuştur.

Ulusal *krematistik* üzerindeki yeni toplumu nitel anlamda farklı bir temel üzerinde yapılandırmanın nesnel olanaksızlığı –ki o ekonomide yararlı çalışmanın toplumsal hesaplama birimi olarak paraya endeksli maliyet-fiyatı hesaplamasının yerini bilgisayarlarca belirlenen çalışma saatlerinin ve girişimci otokrasinin yerini de çoğulcu demokratik planlamanın aldığı- sistemin varolan sosyalizmden gerçek sosyalizme nitel bir sıçrama yapmasına meydan vermiyordu. Böylelikle kapitalist barbarlığa dönüş kapısı açık bırakılıyordu ve Stalince gerçekleştirilen tüm sınıfları yok etmeye yönelik savaşlar (*Gulag Takım Adaları*) ve kısıktıcı küçük burjuvaziye karşı sürdürülen ideolojik savaşım, konumda pek büyük bir değişikliğe yol açmıyordu.

Yalnızca bu nedenden ötürü burjuva devrimi, *tersinmez* oldu, çünkü köklü bir toprak reformu ve endüstriyel bir üretim biçimine geçiş, feodal aristokrasinin geri dönüşüne karşı aşılması olanaksız tarımsal kuruluşlar devlet gücünü oluşturdular. Uzun vadeli olarak her şeyi belirlemesi olası sosyo-ekonomik temelde gerçekleşen bu durum değişimi, biraz önce değindiğimiz nedenlerden ötürü gerçekleşemedi. Değiştirilmiş olan siyasal-kültürel üstyapı, genellikle eşgüdümü ve planlama sistemi pazar ve onun içinde oluşturulan fiyatlar olan endüstriyel bir üretim biçimi ile birlikte var oluyordu. Daha sonra devletin karşısına sözümona nesnel bir tarih olarak çıkan eldeki rezervuarın birincil önemdeki bu dağılım düzeyi üzerinde (*allokation*) resmi planlama mekanizması oluştu.

Tıpkı burjuvazinin feodalizme karşı gerçekleştirdiği gibi, sosyalizmin siyasal devrimlerini de tersinmez kılmak için benzer bir biçimde toplumsal yeniden üretim alanında nitel bir sıçrama gerekliydi. Bu da kendi türünün (sınıf) gerektirdiği bir bakış açısı içinde yalnızca ekonomik olarak

geri kalmış toprakları sanayileştirme, yani burjuvazinin klasik kalkındırma görevini üstlenme değil, sosyalizme geçişte ikincil ve oldukça belirleyici bir adımda burjuvazi için hayati önem taşıyan pazarın özel ekonomi planlama mekanizmasının yerine doğrudan üreticilerin kendisinin demokratik eşgüdümlü *kibernetik* düzenlemesini geçirmek anlamı taşır. *Kazanç* dağılımının beş bin yıllık eskimiş sureti olarak pazar, fiyat hesaplamasının yerini çoğulcu demokrasi ve değer ekonomisi yönünde işleyen, elektronik ayarlı, denetimli toplumsal üretici mülkiyetin alması işte bu, burjuva sınıfının tarihsel sonu demek olurdu.

Burjuva sınıfının, Avusturya Ulusal Ekonomi Okulu üyesi Ludwig von Mises ve daha sonra onun öğrencisi olan Friedrich Hayek gibi ileri zekalı gerici aydınları, oluşmaya başlayan sosyalist dünya içinde pazarın reddi olasılığı nedeniyle burjuva sınıfını bekleyen varoluşsal tehdidi hemen anladılar ve zaman geçirmeden Mises'in 1920'lerde (!) geliştirdiği bir tez merkezinde ideolojik bir taarruza başladılar; bu teze göre özel mülkiyetin ve pazar ekonomisinin fiyat mekanizmasının ortadan kaldırılması her ekonomik sistemin akılcı planlamasını olanaksız kılar. "Sosyalist Ortaklıkta Ekonomik Hesap" adını taşıyor Mises'in düşünceleri sınıf savaşımı için kaleme aldığı bu ilk savaş yazısı. Bunu çok hızlı bir biçimde ikinci yapıtı izledi "Ortak Ekonomi" (1922); bu kitabında sosyalizmin ekonomi hesabına dayanmadığı için ekonomik olarak çökmek zorunda kalacağını yazıyordu. 1923 yılında "Sosyalist Ekonomi Hesabının Sorunları Üzerine Yeni Yazılar"ı kaleme aldı ve ölünceye dek sevgili öğrencisi Friedrich Hayek ile birlikte bugün "neo-liberalizm" olarak adlandırılan gerici neo-klasik ekonomi ideolojisinin peşinden gitti.

Elbette sosyalist ülkelerdeki birçok bilim adamı ve politikacı, fiyat ya da değer olgusuna ilişkin ekonomik modelleşme sorunsalından haberdardılar. Sovyetler Birliğinin ku-

ruluşundan beri bunu uygulamada çözmeye yönelik bir çaba içindeydiler. Marksçı çözümlemenin bir sonucu olarak ortaya çıkmış olan değer sorunsalı, Sovyetler Birliği'nin 1928 yılında Yeni Ekonomi Politikasına (YEP) yol açan ilk beş yıllık kalkınma planı tartışmalarında da hesaba katıldı. 1957-1962 yıllarında Polonya Planlama ve Ekonomi Kurulu'nun başkanı olan Polonyalı ekonomist Oskar Lange, kibernetik ekonomiye ve reel sosyalist ekonomilerin etkiyi artırıcı öğeleri olarak girdi-çıkıtı çözümlemelerine yönelik özel bir ilgi besliyordu; gelgelelim Demokratik Alman Cumhuriyeti-DDR'de ne değer tartışması çıktı ne de işletme kararlarına işçi katılımını artırmaya yönelik çabaların eksikliği hissedildi.

Elbette ki tüm çabalar, -toplumsal ve siyasal etmenlerin yanı sıra üretici güçlerin nesnel az gelişmişliği, daha sonra tüm işletme ve ekonomi programlamalarında merkezi önemde bir girdi-çıkıtı çözümlemesini bulan ve 1925 yılında sürgüne giden Wassily Leontieff örneğinde olduğu gibi siyasal bilimsel anlamda özgürlüğün eksikliği- öncelikli olarak da yetersiz bilgi desteği nedeniyle başarısızlığa mahkum oldu. Örneğin Cockshott ve Cottrell'in belirttiği gibi, seksenli yıllarda Sovyetler Birliği'nde bilgi ve iletişim alanında yani öncelikli olarak bilgi ve bellek kapasitesine yönelik olarak kullanılabilir durumda olan bilgisayarların iletişim ve girdi-çıkıtı tabelaları ve zaman girdisi (değerler) ölçen hesaplama kapasitesi birkaç yüz üründen fazlasına yetecek düzeyde değilken, ülkede yaklaşık olarak oniki milyon çeşit ürün bulunuyordu.

İşte budur aslında, en derinde yatan, üretici güçler düzenine taşınan, Sovyetler Birliği'nin ve geriye kalan diğer sosyalist ülkelerin içten çöküşlerini hazırlayan toplumsal neden. Siyasal ve ekonomik gelişme arasında karşılıklı etkileşim içinde bulunuyor, yani eşitsiz güçler arasında; birincisi ekonomik gelişimin yönelimlerinin karşısında -bu-

rada olduğu gibi, mamül üretiminin evrim mantığı- son kertede “en güçlüsü, en dirençlisi ve en kararlısı” (Engels) öne çıkıyor: Yani ekonomik olanı.

Tarihsel sosyalist toplumun gelişme yolundaki en can alıcı abluka olan kibernetik üretici güçlerin az gelişmişliği bugün aşılmış durumdadır ve bununla birlikte katılımcı demokrasi ve ona özgü olan eşdeğerli ekonominin nesnel anlamda gerçekleşebilirliği yolunda artık hiçbir engel kalmamıştır. Gerçek sosyalizme geçişin önündeki engeller bilim ve teknik tarafından açıldığı bir anda trajik bir biçimde Sovyetler Birliği dağıldı. Trajik, çünkü Lenin’de burjuva karşıtı zaferin öznel koşulları bulunuyordu ancak nesnel koşullar o derece değildi, buna karşılık Gorbaçov döneminde nesnel koşullar olgunlaşırken, öznel koşullar eksikti. Bu, sistem değişikliği yönünde çalışan herkese diyalektiğin apaçık bir uyarısıdır.

Arno Peters gibi, W. Paul Cockshott ve Allin Cottrell de post-kapitalist geçiş sürecinin tarihsel gelişme çizgisini koptuğu yerden ele aldılar: Değer kuramının müdahaleci ekonomiye uygulanmasından. Peters, tarihsel sosyalist ekonomik sistemin ekonomi politiğinin konumuna ilişkin yukarıda çıkarsaması yapılan konuyu çok iyi anlatan bazı karşılaştırmalar yaptı.

“Komünist ülkelerdeki ekonomiler eşdeğer miydi?..

Üretim araçlarının toplumsallaştırılmasıyla ekonomi, planlı bir ekonomi olarak asıl içeriğini gerçekleştiren bir konuma sokuldu. Çalışma hakkı yasalar uyarınca temel bir hak olarak garanti altına alındı. Pazar ekonomisinin doyumsuzluğunun yerini doygunluk aldı. Üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin kaldırılmasıyla birlikte kârın boy verdiği zemin de ortadan kalktı. Tek tek bütün bireylerin yaşamı bir varoluş güvencesi ve gelecek umudu kazandı. Gelir farklılıkları, bire bir milyon oranından bire on oranından daha aza indirgendi. Bütün bunlar çok önemli tarihsel

ilerlemelerdi. Ancak komünist plan ekonomisi sadece bu nedenle eşdeğerli bir ekonomi miydi?

Üretilen malların fiyatları orada değerlerine uygun değildi, yani içerdikleri iş süresine göre belirlenmiyordu. Ücretler, işçiler tarafından mallara katılan değerlere uygun düşmüyordu. Bu demektir ki, komünist ülkelerdeki ekonomi eşdeğerli değildi. Böylece insanın insanı sömürmesi de yalnızca Marksçı kategoriler uyarınca ortadan kaldırılmıştı, ancak gerçekte değil. Marks'a göre sömürü, "üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet temelinde bir başkasının çalışmasının (artı-emek) ürününe karşılığını ödemedi el kolulması"dır.

Ama: Sömürü, üretim araçlarına sahip olmaya bağlıysa eğer, yöneticiler, baş hekimler ve banka müdürleri (hiçbir üretim aracına sahip olmayıp yalnızca kendi işgücünün satışıyla yaşayanlar olarak) sömürülenler arasında sayılmalıdırlar; buna karşılık köylüler ve zanaatkarlar ise üretim araçlarının sahipleri olarak sömürülmeyenler arasında, bir köle ya da kalfa çalıştırıyorlarsa, o zaman sömürdendirler. Komünist ülkelerde insanın insan tarafından sömürüsü ücret farklılıklarına indirgenmiştir. Bununla birlikte oluşan soru, işçi tarafından ortaya konulan değer ile ücret arasındaki ilişkiye yönelik olacaktır, yani çalışma süresine göre.

John Gray, Ricardo'nun ölümünden sekiz yıl sonra, Robert Owen tarafından geliştirilen bütünlüklü bir iş randımanını üzerine hakkın gerçekleşmesi için kapalı bir sistem olarak bir iş ücreti öğretisi oluşturdu: Bir merkez bankası, harcanan iş sürelerinin saptanmasından sonra sertifika dağıtıyor, bu sertifikalar bir iş saati, bir iş günü ve bir iş haftasını gösteriyor, karşılığının benzer iş süresine denk düşen ürünlerle ödenmesi gerekliliğini belirtiyor. Mal değerinin böylesine tutarlı bir biçimde her üründe gerekli iş süresiyle denkleştirilmesi, Ricardo'nun da çaba gösterdiği gibi iş değeri öğretisinden mutlak bir ölçü çıkarıyordu. Bu öğreti,

başyapıtında şunları dile getiren Smith ile de bir uyum içindeydi: “Benzer nicelikteki işin, her zaman ve her yerde emekçiler için aynı değerde olduğu söylenebilir”.

Ancak Gray’dan 28 yıl sonra Marks, bir değer ölçüsü olarak iş süresinin mutlaklaştırılmasını reddetti, çünkü mutlaklaştırma, işin ürününü pazar ekonomisi anlamında mala dönüştürmüyordu. Marks, önce bireysel olarak ortaya konan emeğin karşısına toplumsal olarak zorunlu olan emeği koydu, yani, “varolan toplumsal üretim koşullarıyla herhangi bir kullanım değeri için harcanan zamanı, çalışmanın yoğunluğunu ve ustalığını anlatan toplumsal ortalama derecesini”. Burada daha şimdiden artık dolaysız ve nesnel bir değer ölçüsü olmayan, gerçekten harcanan emeğin görecelileştirilmesi yer alıyor. Marks’a göre insan çalışması “ortalama olarak, alışılmış her insanın bedensel organizmasında sahip olduğu basit iş gücünün harcanmasıdır. Daha karmaşık olan iş, yalnızca artan ya da daha çok katlanan basit iş olarak geçerlidir, öyle ki, karmaşık bir işin küçük miktarı, basit bir işin büyük miktarına denk düşer. Bu indirgemenin sürekli olarak gerçekleştiğini, deneyimler gösteriyor...

İçinde farklı iş türlerinin bir ölçü birimi olarak basit işe indirgenmesi olan farklı oranlar, toplumsal bir süreç sonucunda üreticilerin ardından saptanır ve bu nedenle onlara hukukça belirlenmiş gibi görünür”.

Bununla Ricardo’ya geri döner Marks ve der ki: “Eğer... çalışmadan, tüm değerlerin temeli olarak, göreceli çalışma miktarından malların göreceli değerinin belirleniş nedeni olarak söz ediyorsam, bundan benim çalışmanın farklı nitelikleri ve zorluklarını bilmediğim, bir saatlik ya da bir günlük çalışmanın aynı süredeki bir işi bir başka süredeki bir meşguliyetle karşılaştıramadığım sonucu çıkarılmasın. İçinde farklı nitelikteki çalışmaların durduğu değer belirleme olgusu, pazara çıkar çıkmaz çok kısa sürede tüm pratik

amaçlara yetecek derecede bir kesinlikte oluşur. Burada çoğunlukla belirleyici olan şey, çalışanın göreceli ustalığı ve ortaya konan işin yeğinliğidir. Ve *cetvel* bir kez oluştuğunda, yalnızca çok küçük çaplı değişiklikler ortaya çıkar”.

Ancak bu *cetvel*, (Marks’ın belirttiği gibi toplumsal bir süreç sonucunda saptanan hukuk) pazarda inişli çıkışlı bir seyri olan “doğal ücret”ten başka bir şey değildir. Böylelikle Smith, Ricardo ve Marks, mamüllerin pazar fiyatını çalışma sürelerince belirtilen değerlere göre belirlemediler (ya da sadece ona göre ölçtüler), tersine mamüllerin değerini, çalışma süresini pazarda oluşan ücretlere doğru geri döndürerek tanımladılar, bu yöntem sonucunda açıkta kalan meblağı gelir ve *kâr* olarak gösterdiler. Bununla birlikte iş-değeri-öğretisinden çıkışla kuramsal tutarlılığın en üst derecesine ulaşıldı; bu, eşdeğerli olmayan pazar ekonomisinin uygulamadaki sürekliliğiyle uzlaşa içindeydi ve hafif bir biçimde de komünist planlı ekonomide de *yazılmaya* devam etti”.²

4 Projenin Kuramsal Durağanlığı

Bilimin diğer büyük açıklama modelleri (paradigmalar) ile karşılaştırıldığında, Marks ve Engels’in bilimsel sosyalizmin evrimi çözümlemesinde hemen göze çarpan şey, onun bu çözümlemede bir ölçüde fizik, astronomi, jeoloji ya da biyolojinin paradigmalarında rastlandığı gibi bir gelişim göstermediğidir.

Marks ve Engels’in kuramsal klasik sosyalizmi, Darwin’in kuramsal klasik biyolojisi ve kuramsal klasik fizik (Nevton), 18. ve 19. yüzyılın bilim kuramları (epistemoloji) içinde ortak kökenlere sahiptirler. Böyleyken daha sonra gelişmeleri çok farklılıklar gösterir. Nevton ve Darwin’in

2 Ano Peters, “Eşdeğerlik Yasası...”

modelleri, kendini temellerine dek tümünden yenileyen kuramsal fizik ve biyolojiye dönüşürken, – 20. yüzyılda diğerlerinin yanısıra görecelilik-kuramı, kuantum-mekanik ve moleküler-biyolojinin gelişmesiyle nitel olarak derinleştirilip zenginleştirildi- aynı şey Marks ve Engels'in yapıtında gerçekleşemedi.

Bu değişken evrim dinamiği, fiziğin gelişiminin aracılığıyla kendini ortaya koyuyor.³

Nevton tarafından bulunan yasalar, büyük ölçüde doğal sistemlerin belirli mekanik devinimlerini açıklarlar. Daha karmaşık devingenlik ve gerçeklikleri çözümleme çabasına girildiğinde, örneğin termo-dinamik ya da elektro-dinamik gibi, yeni yorum modellerine gereksinim duyulur. Bu paradigmalardan ve kuramlardan birkaçı, Albert Einstein tarafından görecelilik kuramında, Werner Heisenberg ve Max Planck tarafından kuantum-fizikte ve Murray Gell-Mann tarafından da Kuarks kuramında geliştirildi.

Eğer fiziğin nesnel bilgiye ve insanın özerkliğine yönelik gerçekliğin yeni boyutlarını açmış olan bu alışılmışın dışında ilerlemesi için bilgi-kuramsal bir açıklama aranırsa, bunun mantıklı varsayılan bir karşılığı vardır: Bu, büyük bir olasılıkla deneysel fizik, kuramsal fizik, salt matematik ve mantık bilimleri arasındaki değişken (diyalektik) etkileşimli ilişkiye dek uzanır.

Görünen o ki, amprik (deneylere dayanan) bilgi ile sen-

3 Fiziğin, bazı doğa yasalarının karşılığına ilişkin açıklayıcı bir kuram sunan ve aynı zamanda fiziğin dört temel gücünün (yer çekimi, elektro-manyetizm, güçlü kuvvet, zayıf kuvvet) bir bütünlük ve uyum içinde betimlemesini olanaklı kılan bir “dünya formülü” bulma çabası, bir ölçüde yeni toplum kuramının ödevi ile bir benzerlik oluşturuyor. Burada söz konusu olan şey, toplumsal gerçekliğin dört belirleyici ve bir ölçüde de birbiriyle çelişkili alt-sistemlerini (ekonomi, politika, kültür ve silahlı kuvvetler) toplumsal yapı dönüşümlerinin bir kuramı içinde bağıntılı ve birbiriyle ilişki içine sokmaktır.

tetik (kuramsal) bilgi arasında ve salt matematiğin soyut sistemleri ile mantık arasındaki sürekli değişkenlik içeren, Newton'un fiziğine bugüne değin nefes kesen bir gelişim sunmuş olan bir etkileşimdir bu.

Ne yazık ki, aynı gelişim Marks ve Engels'in bilimsel sosyalizm paradigmasında oluşamamıştır. Vladimir I. Lenin, Rosa Luksemburg, Mao Zedung, Antonia Gramsci ve diğer büyük kişilikler, yaşamlarını sosyalizmin klasik kuramını gerçekleştirme yoluna, sermayeye karşı bir devrim gerçekleştirme ya da devrimi savunma yoluna adanmışlardır. Bu savaşımdan klasik kuramsal sosyalizmi zenginleştiren önemli deneyimler edinilmiştir: Bir yandan Marks zamanında henüz var olmayan ya da yalnızca ortaya çıkmamış olan (örneğin, tekelci-kapitalizm, işçi-aristokrasisi, yeni askeri teknolojiler) belirli gerçekliklerle hesaplaşmaları, öte yandan öngörülen modelin uygulamaya sokulmasının kurama yönelik yeni sorular oluşturan yeni gerçekliklerin ortaya çıkması açısından.

Uygulamanın zorunluluklarından ortaya çıkan ve devrimci sosyalizm kuramına dayatılan bu düşünceler, fiziğin büyük kuramsal yenilenmesi ile karşılaştırılabilecek boyutta yeni kuramsal güçleri tetiklemedi. Doğa bilimlerinde büyük yaratıcı modelleri olası kılan sözümona karmaşık *disiplinlerarası bağımsallık ilişkisi* eksikti

Bu nedenle sosyalist ülkelerdeki sahip olduğumuz şey bir tür deneysel ve uygulamalı sosyalizmdi. Bu da sistemin teknik ve bilimsel anlamda en gelişmiş kutbu olan Sovyetler Birliği'nde henüz yaratıcı büyüme aşamasındayken üstüne üstlük Stalinci bir gerileme ile engellendi. Aykırı bilimsel araştırma eğilimlerine karşı işte bu darkafalı, karşı-devrimci, Stalinci baskı, Çin devriminin sınıfsal karakteri tartışmalarında, zamanın belki de en büyük ekonomistinin, Kondratieff'in idamında, kibernetik biliminin bir burjuva sapıklığı olarak düşman ilan edilmesinde, gen araştır-

malarının küçümsenmesinde olduğu gibi, aynı biçimde Moskova'daki halka açık mahkemeler ve Gulag katliamları da reel olarak var olan sosyalizmin yenilikçiler ülkesinde dogmatik-arıtılmış bir düşünce iklimini yerleştirdi, bu da kötürümleştirici bir biçimde sistemin tüm uzuvlarına yayılmaya başladı. Bu yüzden de yaratıcı, karmaşık *disiplinlerarası bağımsallık ilişkisi* de uygulanamadı ve deneysel sosyalizm, büyük yeni çıkarımların -21. yüzyılın sosyalizmi tasarımları- kuramsal sosyalizmin, çağımızın son derece ileri bilimleri olan salt “matematik” ve mantığın ufuk açıcı girişinin eksikliği ile körelmiş bir biçimde bir kısır döngü içine düşerek yokolmaya başladı.

“Varolan reel sosyalizmin” DDR’de (Demokratik Alman Cumhuriyeti) kullanıldığı biçimiyle yılgınlık uyandıran kavramında, vatandaşlarca dile getirilen “reel sosyalizm”in “gerçek sosyalizm” ile yer değiştirmesi arzusu içinde oluşları ya da Fidel Castro’nun da Küba sosyalizmini “ustalıkla (yaratılmış) model” olarak (“modelo artesanal”) ayrıştırması, söz konusu yitik diyalektik gerçeğini ve cesaretle düşünülmüş kuramsal geleceği yansıtır.

Bilimsel kuruluş-sosyalizminin bu *Odise’sinin* yarattığı bir sonuç olarak bugüne dek bize 21. yüzyıl için geliştirilmiş, post-kapitalizme geçiş savaşını başarıyla yönlendirebilecek sosyalist bir kuram sunulmadı.

Bu sav, diğer sosyalistlerin yanı sıra Marks, Engels ve Lenin’in geliştirdiklerinin güncelliğe yönelik olarak artık işe yaramayacakları anlamına gelir mi? Bu, onların düşünceleri eskimiştir ve o kurama bir şey eklenemez demek midir?

Hayır, elbette değil. Bu, Einstein geldi diye Nevton’un modasının geçtiğini savunmak gibidir. Gerçekliğin belirli hedefleri için klasik öğretiler her zaman geçerlidirler. Örnek verecek olursak, uzaya bir füze göndermek istediğimizde, Nevton’un fizikine gereksinim duyarız. Öte yandan

belirli bilgisayarların yapımı için kuantum-fiziği vazgeçilmezdir. Bu yüzden bilimin yeni ve temelli açıklama modellerinin geliştirilmesi daha önce varolanı olumsuzlamak amacına hizmet etmez, tam tersine gelişmesi ve uzmanlaşmasına katkıda bulunur; varolan nesnel bilgiyi yıkmaz, onu zenginleştirir ve bunu yaparken de devrimci değişimin eylem olanaklarını düzene sokar.

Bu demektir ki, büyük devrimci kişiliklerin öğretileri gerçekliğin belirli olguları için gelecekte de geçerliliğini koruyacaktır; ancak diğer olgular için gerekli olan kuramsal sosyalizmin Einsteinları, Planckları ve Gell-Mannları eksiktir. Bilimsel sosyalizm, bir kere kibernetik özlü bilimkuramıdır da. Onun özü, kapsayıcı ve belirleyici makro-yapıların çeşitliliği, onun temelinde yatan mikro-yapıların içinde milyarlarca insana tarihsel anlamda olası en yüksek özerkliği vermek ise, bu amaca birbiriyle uyum içindeki bilimlerin ulaştığı en ileri aşamadaki bilgiler olmaksızın nasıl ulaşılabilir?

ISAAC NEVTON	CHARLES DARVIN	KARL MARKS
Klasik Kuramsal Fizik	Klasik Kuramsal Biyoloji	Klasik Kuramsal Sosyalizm
18. Yüzyıl	19. Yüzyıl	19. Yüzyıl
Modern Fizik	Modern Biyoloji	Modern Sosyalizm
20.Yüzyıl	20.Yüzyıl	20.Yüzyıl
EINSTEIN	CRICK/WATSON-	?
Görecelilik	DNA	?
PLANCK	MULLIS-	?
Quantum Mekanik	PCR	?
HEISENBERG	VENTER/COLLINS	?
Unschaerferelation	İnsani Genom	?
GELL-MANN	WILMUT	?
Quark Kuramı	Memelilerin Klonlanması	Sosyalizm
		21. Yüzyıl

COCKSHOT/
COTTRELL
PETERS
Eşdeğerli-Ekonomi,
Katılımcı Demokrasi,
Sınıfsız Devlet

Örneğin, karmaşıklık-kuramı olmaksızın, 2004 yılında Federal Alman Cumhuriyeti'nde var olan iletişim lojistiğinin çalışma-değeri odaklı olarak, kapitalist olmayan bir ekonomiyi kapitalizm karşıtı siyasal bir programa yönelik merkezi anlamda harekete geçirici bir etmene dönüştürmeye yeterli olup olmadığı gibi temel bir soru nasıl yanıtlanırdı? İletişimbilimin en son gelişmişlik düzeyi olmaksızın, devlet bütçesinin yıllık elektronik değerlendirmelerinin tutanakları nasıl yazılabilirdi? Teknolojik gelişmelerin işsizlik üzerine etkileri, belirleyici üretici-mülkiyet biçimi olarak kooperatiflerin sınıfsız topluma geçiş sürecindeki gelişim önerilerinin eşdeğer olup olmadıkları, 21. yüzyıl sosyalizminin yeni kuramı çerçevesinde olmazsa ne zaman değerlendirilebilir?

Kepler, Kopernikus, Galilei ve Newton arasındaki ilişki uzlaşmazlık değil, diyalektik-evrimsellik içerir. Aynı şey Newton ve Einstein için olduğu gibi, Kant, Hegel ve Marks için de geçerlidir. Hiçbir bilim adamı öncülleri olmadan düşünülemez. Hepsi geleceğin birer taşıyıcısı konumundadırlar. Bazıları farkında bile olmaksızın. Etkileşimlerden oluşan büyük bir zincirin parçası, bazen onlarca yıl durağan görünürler, ta ki yeni baştan yukarıya doğru çıkmaya başlayıp henüz yapılamamışa ve henüz ulaşılamamışa varmayı hedefleyinceye dek. İşte bu toplumsal diyalektiği tarih bugün yeniden canlandırmaya başlıyor, post-burjuva dünya toplumunun Yeni Tarihsel Projesi ile.

3.
YENİ TARİHSEL PROJE:
21. YÜZYILIN KATILIMCI DEMOKRASİSİ
(SOSYALİZMİ)

1 Demokratik Planlı Eşdeğerli Ekonomi

Kapitalist pazar ekonomisi, artık yedi milyara yaklaşan dünya toplumunun sosyo-ekonomik, ekolojik ve demokratik gereksinmelerini gerektiği gibi doyuma ulaştırma yeteneğinden uzaktır. Bu sonuç, birçok değişik ve nüfusun çoğunluğu için olumsuzluklar taşıyan sisteme özgü özelliklerden kaynaklanmaktadır.

Sistemin birincil ve en çok olumsuzluk içeren özelliği, onun sonuç olarak para yapma sanatı (krematistik) odaklı olan hedef ve hareket belirlemesi ve çoğunluğun gereksinimlerine kulak asmamasıdır. Bu sapkınlığın ekonomi politığının kökeninde para yapma sanatı olarak yansıması bir sonuçtur.

İkincisi, söz konusu olan istikrarsız bir sistemdir, çünkü stratejik değişkenlik içeren yatırım ve tüketim düzenlemesi, ne toplumun bütünlüğünü kapsama ne de makro-sosyal eşgüdüm mekanizması sağlama özelliğine sahip değildir. Üretimin toplumsal karakteri ile onun özel mülkiyeti arasındaki çelişkinin bir sonucu olarak ve aynı biçimde kapi-

talist girişimciler arasındaki baskıcı rekabetten doğan kapitalist üretimin bu anarşisi (Marks), sürekli olarak ortaya çıkan sistem bunalımlarını, sermaye, tüketim ve yatırım malları ile birlikte insanların işgücünün de artık değerlendirilemeyen “fazla kazanç”ları acımasızca ortadan kaldırmayı kaçınılmaz kılıyor.

Üçüncüsü, bu sistem asimetrik bir sistemdir, bu şu anlamı gelir: Para yapma sanatı olan krematistik, kaçınılmaz olarak sermayenin yoğunlaşmasını ve toplumsal zenginliğin her geçen gün daha az elde toplanmasını doğurur. Deneysel olarak açıkça görülmüştür ki, burjuva politik demokrasinin düzenleyicilerinin bu asimetriyi engellemeye güçleri yetmemektedir. Bunun sonucu olarak da dördüncüsü, hem Adam Smith tarafından kibernetik model olarak algılanan ekonomik sistem, hem de bütünselliği içindeki burjuva toplumu, oldukça dumura uğramış, yetkin olmayan ve elverişsiz bir geri besleme (feed-back) sistemi ortaya koyar.

Fiyat ve giderler gibi belirleyici sistem parametrelerinin değişimine yönelik olarak ekonomik öznelere (“pazarın”) tepkisi, yavaş yavaş masraflı (değerlerin bunalım kaynaklı imhası) olmaya başladı. Bu arada diğerlerinin yanısıra vergi ve miras yasaları üzerinden sağlanan gelirin merkezileşmesinin engellenmesine yönelik parlamenter tepki ortak bir hedef tasarımı ile organize edilemedi ve asla işlemedi.

Beşincisi, küresel ekonominin gelişim mantığı, aşağıdaki anlamıyla, tecimsel-milliyetçidir (merkantil-nationalist). Dinamik öğeleri uluslararası konsorsiyumlar; genellikle bulundukları ülkenin ekonomi seçkinlerinin mülkiyetinde bulunurlar ve üstlerine düşen küresel işlevlerini yerine getirebilmek için ulusal devletlerinden destek isteminde bulunurlar. Bu iki öğenin bireşimi, özel sektörün para yapma sanatı (krematistik) ile ulusal devlet iktidarının birlik oluşları, Cristobal Colon ile İspanya Kralı arasındaki East India

Company'nin dehşetengiz uygulamalarıyla anlatımını bulan Santa Fe kapitülasyonları zamanından bu yana sömürgeci ve emperyalist talan savaşlarının ilkesel nedeni olageldi. Bu savaş yoluyla da Atlantik Burjuvazisi (Avrupa ve ABD) tüm dünyayı beş yüz yıl boyunca işgal altında tuttu.

Altıncısı, uluslararası konsorsiyumların çelişkili, despotik-seçkin azınlıkçı karakteri, yalnızca kendi çalışanlarına ve diğer firmalara değil, öncelikli olarak onların kararları üzerinde hiçbir etkisi olmayan küresel toplumun vatandaşlarına karşı. Bu durum, kendi bölgelerinde bulunan diğer devletlere ve dünya devletine karşı olan ilişkilerinde de artarak geçerlilik kazanmaya başlıyor. Örgütlenme sosyolojisi açısından bakıldığında söz konusu olan şey, askeri olarak örgütlenmiş olan ve tepelerinde bir general yerine genel müdür olan yapılarıdır.

Büyük ekonomik örgütlenmelerin ve burjuva ulusal devletin demokrasi karşıtı karakteri, küresel ekonominin sonuçlarının dünya nüfusunun gereklilikleriyle neden örtüşmediğini açıklar niteliktedir. Bu bağlamda alışılmışın dışında önem taşıyan iki ögeyi de eklemek gerekir: 1. Çevrebilimsel olanaksızlık, birinci dünyanın güncel tüketim modelini sınıf düzleminin gerektirdiği gibi yaygınlaştırarak uygulamak, cevher zenginliği bakımından yaklaşık olarak en azından altı "mavi gezegen" daha gerektirebilirdi ve aynı biçimde 2. Günümüzde oluşması süren mekanik-elektirik-insan üretici güçlerinin yeni bir kibernetiksel üretim teknolojileri kuşağına geçiş süreci, üçüncü sanayi devrimi olarak nitelenen otomatikleşme ve dijital teknoloji.

Bertolt Brecht'in müziklerini yapan çalışma arkadaşı ve DDR'nin ulusal marşının bestecisi Hanns Eisler, yetmişli yıllarda Hanns Bunge adlı bir dramaturg ile kibernetik üzerine bir söyleşi sırasında yeni gelişmenin aşkın niteliğini şu sözlerle dile getirir: "Bununla birlikte başlayan, yalnızca söylendiği gibi üçüncü sanayi devrimi değil, biraz daha

fazlasıdır. İnsanlık tarihinin henüz kestirilemeyen yeni bir sayfası başlıyor. Biz yalnızca bunun ön duygularına sahi-biz, yarın öncesine.”¹

Konrad Zuse gibi bilgisayar bilimlerinin kurucuları ile çok yakın arkadaşlıklar içinde olan Arno Peters de, Zuse ile olan ikili söyleşilerinde onun aynı biçimde “dünya tarihinin yeni bir çığır”ının açıldığından iyice emin olduğunu ve bu nedenle 21. yüzyılın sosyalizmini “bilgisayar sosy-alizmi” olarak adlandırdığını anımsar.

Eisler ve Peters’in yorumları doğrudur. Üretici güçlerin kapitalist devrimi, Mises Kuramı ile kanatlanarak ve siya-sal bir inkarnation (canlanmak, boyut kazanmak) yardımıyla Ronald Reagan ve Maggy Teacher’da vücut bularak, kendi işlevsel üretim ilişkilerini serbest ticaret, özelleştirme ve neo-liberal devleti üzerinden yaratmayı başarmıştı. Bun-dan iki sonuç çıkarılabilir. Birincisi, devrimci kuram, yı-ğınları kavramayı başardığında, Marks’ın harika bir söy-lemle dile getirdiği gibi, yalnızca maddi bir güce dönüş-mekle kalmaz, gerici kuram seçkin azınlığı kavradığında da aynı etki ortaya çıkar. İkinci olarak, yeni bir dünya dö-nemi ve sosyalizmin zaferi çok keskinleşmiş sınıf savaşları sonucu gerçekleşecektir; bu kendisini zaten çoktan beri ekonomik düzlemde artan mutlak artık-değer üretiminin ve işsizliğin yoğunlaşmasında, aynı zamanda da siyasal olarak devlet aygıtının faşistleştirilişinde fazlasıyla dile getirmek-tedir.

Burjuva propagandasında genellikle kendini yenilemeyi başaramayan devletlerin iç borçlanmasının küresel yansı-maları olarak gösterilen burjuva yapısal bunalımlarının bu dışavurumları, Marks’ın sermayenin egemenliği altındaki

1 Bilgiler, Jeremy Rifkind’in Un Mundo sin Trabajo, (Driada, 2004 Meksiko) adlı çalışmasından ve Hamburger Abendblatt gazetesinin 12/13.03.2005 tarihli sayısından alınmıştır.

dünyanın “gerçek düzenlenişi” (reale subsumtion) olarak adlandırdığı gelişmenin bir sonucudur. Sözkonusu gerçek düzenlenişin, aşkın ekonomi politik anlamı, 16. yüzyıldaki dünya pazarı koşullarındaki biçimsel düzenlenişin tersine yatırım oranına etkisinde yatar. Ulusal yatırım oranları, yani toplumsal zenginliğin tüketilmeyen ya da tasarruf edilen payı, onun maddesel yapısı, çağdaş bir ulusal ya da bölgesel devletin siyasal istikrarı ve barışının belirgin anlamda bağlı olduğu üç etmen için oldukça önemlidir: 1. artı-üretimin yüksekliği, 2. çoğunluğun ücret düzeyi, 3. işsizlik oranı.

Bu demektir ki, yatırım kararlarını kim belirlerse, nesnel olasılıklar çerçevesinde bir toplumdaki sınıf ve paylaşım savaşlarının düzeyini de belirlemiş olur. Bu stratejik değişkenin denetimi sermayenin elindedir. Aynı sermaye, 200 yıldan beri tüm cephelerde –askeri diktatörlükten, canlı işgücünün yerine teknolojiyi koymaya ve hatta çalışma yasası çıkarmaya dek- bu mutlak hizmet iktidarını kendi kullanımını altına almak için savaşım verir. Gezegenin, yeni üretim teknolojileri ve ticari liberalleştirmeler aracılığıyla sermaye egemenliği altında “gerçek düzenlenişi” (tabi oluşu), sermayeyi en sonunda biçimsel demokrasinin ulusal zorlamalarından, örgütlü işçi hareketinden kurtuluş rüyasına doğru devasa bir adımla yaklaştırıyor. Gelgelelim sistem için tehlike oluşturan iki potansiyel eğilimi serbest bırakma pahasına da olsa.

Üretici ve ticari sermayenin sürekli olarak büyüyen, parasal sermayenin neredeyse tamamlanmış uluslararası serbest bırakılışı ile birlikte oluşan mekan-zaman devingenliği, değişken sermayenin dünyanın her yerinde ortalama fiyatlı bir ticari işleme tabi tutulmasını kaçınılmaz kılmaktadır; yani birinci dünya işçileri ile üçüncü dünya işçileri arasındaki ücret düzeyi birincilerinin yararına olarak aşağıya doğru ayarlanmaktadır. Bu üçüncü dünya standartlarına in-

dirgenmeyi kabullenmek istemeyen ya da kabullenemeyen bazı üretim kolları, örneğin yer değişikliği ya da “*outsourcing*” (*dış kaynak kullanımı*) yoluyla, değer yasası uyarınca, başka bir deyişle rekabet dışı bırakılarak ortadan kaldırılırlar; çalışanları da Hartz IV’e¹ düşerler.

Bu süreç yalnızca fabrika işi ile sınırlı kalmaz, sürekli olarak artan bir oranda tıbbi teşhisler, EDV ve bankacılık gibi orta sınıf işlerine de yayılır. Dünya ekonomisindeki, yüksek yoğunluktan alçağa doğru tek yanlı işleyen işçi ücretlerindeki bu yayılma (difüzyon) süreci, yakın gelecekte hiçbir Avrupa refah ülkesi tarafından engellenemiyor; dünya çapında bir dışsatım ülkesi olan Federal Almanya tarafından bile, üstelik üzerinde henüz Keynesçi otlar bile bitmemişken. İktidar ve zenginliğin de tek yanlı olarak alçaktan yükseğe doğru yoğunlaşan bir dinamik gösterdiği birinci dünyada toplanmasına karşı olan sistemsal eğilim de benzer ölçüde azdır.

Her geçen gün daha az çalışma gerektiren yeni teknolojilerin sürekli olarak yükselen verimliliği nedeniyle söz konusu bu yoksullaşma eğilimi de iyice keskinleşmektedir. Geçmişte olduğunun tersine, bu defasında imdada yetişen “IV. Sektör” olan iş soğrulması (absorbsiyon) da görünürde yoktur. Bu nedenle sorun, sistem içinde ya da ekonomik olarak çalışanların başka ekonomik alanlara “kaydırılması” ile değil, yalnızca siyasal olarak çözülecektir. Bu, tüm işleri birincil olanı, ikinciller üzerinden üçüncül alanlara dek rasyonalize edip, böylece işgücünü serbet bırakan enine-kesit ya da ara-ortay (transversal) teknoloji olarak adlandırılan kibernetik üretim teknolojisinin karakter özelliğinden kaynaklanan bir sonuçtur. Üretimin, tarihsel anlamda çalışma odaklı ya da sermaye odaklı alanlara parçalanması da aynı eğilimin bir sonucudur. Çalışma odaklı iş kollarının,

1 Wolfgang Fritzsche Haug, High-Tech-Kapitalismus, Hamburg 2003

ucuz işçi çalıştıran ülkelere doğru kaydırılması, gelecekteki nesnel anlatımını teknolojinin en ucuz işçiden daha ucuza gelmesi biçimde bulacaktır.

Burjuva neo-klasik ekonominin çıkış noktası şudur: Üretimdeki verimliliğe bağlı işsizlik, ücretleri öyle bir noktaya dek düşürür ki, belirli bir aşamada yeni işgücünün işe alınması yeni teknolojilerin devreye sokulmasından daha ucuza malolur ve böylelikle üretici güçlerden kaynaklanan iş sorunu da kendiliğinden çözülmüş olur. Ancak bu eğilim üçüncü sanayi devrimi ile mutlak bir kırılmaya uğramıştır. Bir Amerikan firması olan Alliance Capital Managament, dünya kapsamında ampirik (görgül) bir sanayi araştırmasında üretimdeki büyüme ile tüm dünyadaki, Çin'dekileri de içine alarak fabrikalardaki iş yeri kaybı arasında dramatik bir ilintiyi gözler önüne sermiştir. Bu araştırma uyarınca çalışma oranı her yıla ve yeryüzünün her bölgesine göre 1995 ve 2002 yılları arasında %16 bir iniş göstermiş, bu, üretimdeki üretkenlik %4,3 ve toplam sanayi üretimi ise %30 oranında arttığı halde gerçekleşmiştir.

Bazı öngörülerin de gösterdiği gibi, şu anda sanayi de 163 milyon dolaylarında olan işyeri sayısından 2040 yılında yalnızca birkaç milyonuna gereksinim duyulacaktır ve sanayi dünyası 2050 yılında yetişkin nüfusun yalnızca yüzde beşince yönetilip, işletilebilir durumda olacaktır. Bu rakamlar göze biraz abartılı gelebilir, ancak toplam Amerikan tarımında ülkenin ekonomik olarak etkin nüfusunun %2'since işletildiği¹ düşünülecek olursa bu öngörü daha bir gerçeklik kazanır.

Zorunlu çalışma süresinin teknik koşulların gelişmesi sonucu artan üretkenlik nedeniyle azaltılması, kapitalist pazar ekonomisinin mülkiyet ilişkilerinde de işsizliğin gazabı olarak kendini gösterir, bu durum eşitlikçi ekonomide

1 Hartz IV: Almanya'da bir tür işsizlik yardımı programı. Çev.

olumlu bir etmene dönüşür. Ekonomik demokrasi, temel ekonomik bilgi ve eğitimin dışında yurttaşlardan sistemin farklı düzlemlerindeki belirleyici ve karar alan *makamların* planlanması, denetlenmesi için fazlasıyla zaman ayırmalarını, katılımcı olmalarını gerektirir; işletmeden cemaata, ulusa, bölgeye, dünya ekonomisine dek. Lenin, 1918 yılında “bedensel çalışma” ile devlet yönetimine katılım arasında ilişkinin matematiğini şöyle açıkladı: “Günlük altı saat bedensel çalışma ve her yetişkin yurttaş için dört saat da devlet yönetimine yönelik çalışma...”

Üretici güçlerin bugünkü konumunda hiç kuşku yoktur ki, zorunlu olan bedensel ve düşünsel çalışma, geleceğin emekçi nüfusunun çok az bir çalışma süresini ve becerisini gerekli kılacaktır; Lenin’in öngördüğü altı saatin çok altına düşecektir. Post-kapitalist ekonomik düzen, yalnızca zorunlu çalışmanın serbest bırakılma koşulu altında düşünülebilir.

Pazar ekonomisi sisteminin, sözünü ettiğimiz yapısal açıklarına ve çelişkilerine karşın küresel seçkin azınlığın, çoğunluğa yönelik olarak akılcı ekonomik seçenekleri bulunmamaktadır; çünkü para yapma sanatını (krematistik) bırakıp da, kendini sınıf olarak gereksiz kılmadan ekonomi politiğe dönüş yapamazlar. Onların yaşam temeli ve varlık nedeni, halka her gün dayatılan sermaye değerlendirme olgusu, gerçek demokratik, sosyal adaletçi ve gerek ekonomik gerekse çevrebilimsel anlamda gelişme yetisine sahip küresel toplum ile bir uzlaşmazlık içindedir.

İşte pazarın bu istikrarsız, demokrasi karşıtı, doğası gereği barbar tavrı, yani ulusal ve uluslararası ekonomi seçkinlerince eşgüdümü sağlanan yarı-anarşik ekonomi tipi bu nedenden ötürü yerini demokratik anlamda planlı halk ekonomisine bırakmak zorundadır; Cockshott ve Cottrell’in de göstermiş olduğu gibi, halk ekonomisi birincil olarak yalnızca çoğunlukların gereksinimlerini dikkate almakla kal-

maz, kaynakların daha iyi paylaşımına da izin verir, çünkü onun iletişim akışı, günümüzün arz ve taleple oluşan para yapma sanatındaki (krematistik) geri besleme (feedback) den daha etkilidir. Fiyatlar ve giderlerdeki değişimler, dolaşısıyla değer oranları günümüzdeki bilişim ağı ile ulusal düzlemde her saat başı belirlenip işletme birimlerine aktarılabilir, böylelikle ekonomik parametre-değişimlerine yönelik olarak çağdaş “pazar”ın başardığıyla karşılaştırılmayacak oranda hızlı (etkili) bir biçimde tepki verme yeteneği ve esneklik sağlanabilir.

Çağdaş bir ekonominin sayısız bilgi miktarını saptamanın ve bunu değerlendirmenin olanaksızlığı yönündeki itirazlar da iyice eskidi, tıpkı karmaşık kuramların hesapları, ardıl bir öngörü yöntemi yoluyla Gauss’un elimine etme yönteminin yerini alması ve aynı şekilde bilgisayar donanım kapasitesinin hiç durmayan artışının da gösterdiği gibi. Cockshott ve Cottrell, bu bağlamda “sosyalist pazar”ın kuramcısı olan Alec Nove’dan bir alıntı yapıyorlar ve daha 1993 (!) yılında çok gelişmiş bir bilgisayarın yaklaşık 12 milyon ürün tipi olan büyük bir halk ekonomisinin demokratik tanımlı bir planlama komutunu on dakika içinde çözebilme yetisine sahip olduğunu gösteriyorlar.¹

İki yazarın kaleme aldığı bu kitabın yayımlanmasının üzerinden daha on yıl bile geçmemişken çok gelişmiş bilgisayarı eşdeğerli ekonominin birçok uğraşında gereksiz kılan dünya toplumunda bir gelişmenin yaşandığı kaydediliyor. Söz konusu olan şey, iletişimbilimde (informatik) internet-based Distributed Computing projects” olarak bilinen ve internet üzerinde bilgisayar sahipleri tarafından gönüllü ve parasız gerçekleştirilen bir ortak çalışma olan laik dünya

1- W. Paul Cockshott, Allin Cottrell, Toward a New Socialism, Spokesman, Nottingham, İngiltere, 1993, s. 57 ve 99. dijital ortamda: www.puk.de/download adresinde okunabilir.

ruhunun bir tür hazır hizmeti. Lenin'in Subbotnik-Hareketi¹, Che'nin devrimci "gönüllü çalışma"sını andıran böylesi bir ortaklaşmacılık (kolektif) ve dijital ortamda gerçekleştirilen uluslararası dayanışmayı olası kılan şey, dünya toplumunda, yalnızca ara sıra metin yazmaya ve internette sörf yapmaya yaradığından çalışma kapasiteleri tümüyle elverişli olan yaklaşık 500 milyon kişisel bilgisayarın olmasıdır; bu bilgisayarların bilgi işlem mekanizmaları birçok paralel işlem için kullanılmaya elverişlidir. İşte bu devasa üretim potansiyalinin daha sonra yararlı kılınması topu topu bir program yazımını gerektirir, böylelikle çözülmesi gereken sorun, tüm dünyanın fazla kullanılmayan özel bilgisayar kapasitelerine dağıtılan binlerce ya da yüzbinlerce küçük parçalarına ayrılır.

Bu türün en ünlü örneği, radyo-teleskopik sinyallerin yorumlanması için uluslararası bilgisayar toplumunu ortaklaşa çalışmaya çağıran Kaliforniya Üniversitesi'nin (Berkeley) SETI projesidir. Söz konusu bu projenin 1999 yılında başlangıcından bu yana beş milyondan daha fazla insan, toplam iki milyonun üzerinde kayıtlı bilgisayar çalışma yılı (!) olarak katkıda bulundu, gönüllü, proje karşılığı ücret talep etmeden, kişisel araç ve gereçlerini (bilgisayar, teleskop vs.) kullanarak. Söz konusu olan şey, tüm zamanların en randımanlı bilgisayar ağını oluşturmaktır. Böylesi ortaklaşmacı bir bilinç, hiç kuşkusuz çoğunluğun tarihsel anlamda olasılık kapsamında olan, etik anlamda ikna edici olan siyasal bir projesinde kolayca etkin kılınabilir, sosyal eylemcilerden milyonlarcası, matematikçiler, bilgisayar uzmanları, ekonomistler vd. böyle bir projeye katkıda bulu-

1- 1919/20 yıllarına Lenin tarafından hayata geçirilen, Sovyet toplumunun kurulması için iş gücü ve kaynakların gönüllü olarak hizmete sunulması hareketi.

narak kapitalizmin kendilerine hiç sunmadığı, yaşamın aşkın (transzendental) bir anlamını bulabilirler.

Dünya ruhunun yararlı kılınmasına yönelik diğer bir örnek de, daha önce de değindiğimiz gibi, Standford Üniversitesi'ndeki matematiksel bir yöntem aracılığıyla bir ana simulatörün parçalanmasıyla daha küçük tek tek hesap birimlerinin oluşması, BBA5 model proteininin katlanmasındaki simulasyon olgusu. Bir ev bilgisayarının böyle bir iş için yıllara gereksinimi vardı ve çok geliştirilmiş bir bilgisayar ise 100 milyon dolara malolurdu.

Nadasa bırakılmış sınıf bilincinin benzer biçimde kullanımı, tıpkı Latin Amerika'nın Bolivarcı uyum çabası gibi, şu anda Venezüella devlet başkanı Hugo Chavez'i de harekete geçirmiş olan bölgesel olarak sosyalizme geçiş projelerinde de tasarlanabilir. Örneğin karmaşık uyum sorunlarının çözümü üzerine internette düzenlenen uluslararası yarışmada, bir Güney Amerika merkez bankasının ya da bir referans döviz kurunun şu anda olası olup olmadığı ya da elverişli olup olmadığı konusunda çok kısa bir zaman zarfında gerekli tüm bilgiler bir araya getirilebilir.

Daha yeni geliştirilen ve "radio-frequency Identification Technology" (RFID) olarak bilinen bir elektronik teknoloji, demokratik planlanmış bir eşdeğerli ekonomi için olağanüstü bir öneme sahiptir; çünkü bu teknik, arz, talep ve stok durumu üzerine bilgi temeliyle, yani bu oranlar arasındaki esneklik denen olguyu nitel anlamda düzeltirdi. Sovyet plan ekonomisinin en önemli sorunlarından biri merkezi ekonomi yönetimindeki esneklik alanının dışına taşan parametre değişimlerine karşı aşırı yavaşlıktı, bu nedenle bir yandan nakliyat ve mal sağlamada yetersizlikler ortaya çıkarken, öte yandan ambarlarda fazlalıklar oluşuyordu. Bu hatalı gelişmenin düzeltilmesine yönelik olarak doğaçlanan dengeleme çabası da kendini karaborsada, rüşvette ya da

yıpranma payında (amortisman) gerçekleştirme fırsatı buluyordu.

RFID teknolojisi, ekonomik dolaşım içindeki belirlemeleri ve hareket yollarını izlemeyi olanaklı kılan, ürünler üzerindeki yazıcı ve küçük antenler yardımıyla işlemektedir, örneğin, fabrikadan çıkışından toptancılar üzerinden süpermarketdeki satışına dek. Ocak 2005 yılından başlayarak, bu sistem bazı Amerikan ticari kuruluşlarında uygulamaya geçirilecektir ve aynı şekilde Çinli yan sanayi işletmecilerinde de. Bununla birlikte demokratik planlı bir ekonomide dolaysız olarak arz ve talep eğilimleri, gerekli üretim işlevleri ve stokların durumu talebin doyurulması doğrultusunda incelenebilir, böylece reel sosyalist merkezi ekonomiden bildiğimiz darboğazlar ve hatalı planlamalar da büyük ölçüde ortadan kalkmış olurdu.

Yeni eşdeğerli ekonominin planlanabilir oluşu konusu, kimseyi şaşırtmamalıydı. Bugüne değin tarihte planlanmamış olan ekonomi olmadı ve bundan sonra da olmayacaktır. İnsanın kendi maddesel yeniden üretim sisteminde planlama ve plansızlık arasında seçme özgürlüğü yoktur, tersine değişik planlama türleri, farklı demokratik ve insan-cıl kolektifler arasında seçme özgürlüğü vardır. Burada belirleyici olan, sistemin müdahalecilik (operatif) ilkesini ortaya koyan, ekonomik ilişkilerin karmaşık işlevliliği, merkezi ekonomik hesaplama birimini de içine alan planlamanın türü ve boyutu, özellikle iş bölümünün, ekonomik birimlerin kendi içlerinde ve dışarda ne ölçüde içiçe geçmiş olduklarının derecesidir. Ekonomik hesaplama birimi olarak şeker ve kakao, yalnızca tarım ekonomisinde geçerlidir; fiziksel olarak para birimleri ve daha sonraki dijital birimler ise çağdaş gelişim derecesi için.

Aynı şey işletme ve ekonomi-politik planlamanın düzenlenme süreci içinde geçerlidir. Adam Smith'in küçük işletmelerine dayanan erken kapitalizminin tersine rafineri-

ler, elik fabrikaları ya da büyük altyapı projeleri gibi günümüzün devasa boyutlu yatırım projeleri de artık “trial and error-yöntemi” (deneme-yanılma) ile geliştirilemezler, çünkü teknoloji buna izin vermez –deney olsun diye yarım ya da çeyrek otoyol inşa edilmez- ya da oluşabilecek bir terslikte ortaya çıkan sermaye kaybı çok yüksek olur.¹ Aynı şekilde büyük bir işletmede yatırım kararları, aile reisinin ya da firma sahibinin bir başına ve kişisel kararları gibi alınmaz, tersine yatırım bankaları, büyük girişimciler ve özellikle borsa gibi kolektif karar mekanizmaları hesaba katılmak zorundadır. Değer yasaını, yani bir işletme yntimin doğru ya da yanlış yatırımda bulunduğunun kararını daha sonra acımasız bir biçimde geçerli kılan, bu arada hat-ta “Credit-rating”-kurumları önceden bir etkide bulunurlar-ken borsadaki büyük yatırımcıların oluşturduğu ortaklıklar-dır.

Bu konuda kapitalist seçkin azınlığın büyük çoğunluğu düşünce birliği içindedir. 1963 Haziranında gerçekleşen “Planlı ekonomi olmaksızın planlama” üzerine stratejik önemde gizli bir buluşmada, bu, Avrupa Ekonomik Toplu-luğu’nun kuruluşuyla tetiklenmiş olup Alman devletinin ve ekonomisinin seçkinlerinin de katıldığı bir buluşmadır; Friedrich List şirketi’nin yöneticisi Prof. Edgar Salin, bu gerçekliği şu sözlerle dile getirir: “Her plan, önceden yapılan bir şeydir, teker teker bir insanın, bir topluluğun, bir kentin, ya da bir devletin belirli bir düzen ya da eylem için yaptığı bir tasarıdır. Tekil bir insanın ... bir yaşam planı ya da bir tatil planı vardır, trenin hareket planı, tiyatronun oyun pla-nı, kent kurucuları bir şehir planına göre çalışırlar, trafikçi-ler bir trafik planına göre, ordu bir hareket planına göre vs.

1 Karl Schiller, Berlinli SPD ekonomi senatörü, 1963: “Altyapı ve hammadde sorunları, özellikle ulaşım, enerji ve tarım sorunları, yalnızca etkin bir rekabet politikası ile çözülemez.” Alfred Plitzko, yayıma hazırlayan, Planung ohne Planwirtschaft, Kyklos-Verlag, Basel, 1964.

vs. vs. Yani bir ekonomik planın olması da pek tuhaf bir şey olamaz, tersine böyle olmaması garip karşılanırdı ve bir açıklamayı zorunlu kılardı. Çünkü her plan, düşüncelerde gelecekte gerçekte ne olacağı ya da ne olması gerektiğini önceden belirtir.”¹

Varolan sosyalizmde planlama, birkaç bin resmi görevlinin, parti yetkilisinin, ya da ekonomi çalışanının sorumluluk alanındaydı; küresel kapitalizmde ise bu, birkaç bin ulusal ya da uluslararası kapitalistin ya da profesyonel politikacının karar yetkisi altındadır. İki durumda da halkın kendi maddi yaşam temellerinde belirleyici olan ekonomik kararlara demokratik bir etkisinden söz edilemez, ne doğrudan çalışan işçilerin ne de genel olarak yurttaşların.

İşletmelerin yatırım planları ve aynı şekilde resmi bütçe görüşmeleri de, ulusal egemenliğin dışında kalır. Bu, çoğunluğun gereksinimleri olan iş, sosyal adalet ve gerçek demokrasiye karşı taban tabana bir zıtlık içinde olan seçkinler sınıfına özgü tarihsel bir yanılgıdır; elektronik bilişim ve iletişim ağları, daha bugünden ekonomik katmana doğrudan demokrasinin karar mekanizmaları arasına girmesine izin verdikleri için tarihsel bir yanılgı içindedirler. Ne zaman ki ürünlerin fiyat hareketleri ya da yetkili sınıfın direktifleri toplumsal zenginliğin yönetimini belirlemeyip, tam tersine doğrudan üreticilerin “bilinçli ve dolaysız denetimi” (Marks) belirler, işte o zaman kaçınılmaz ekonomik planlama gerçekten demokratik olacaktır.

21. yüzyılın kullanım değeri mantığına dayalı eşdeğerlilik ekonomisinin geri dönüşüne ilişkin bilgilerimize en çok katkısı olanlardan biri de Arno Peters’dir. Bu geçiş üzerine önemli düşüncelerinden bazıları şunlardır.

“Kapitalist ülkeler, komünist ülkeler gibi I...I daha yüksek bir düzlemde eşdeğerlilik ekonomisine dönüşlerini ta-

rihsel olarak yalnızca ‘emek değeri ilkesi’ne bağılı olarak ‘eşdeğerlilik ilkesi’ ile gerçekleştirilebilirler. O zaman ücret, harcanan emeğe uygun düşer, yaştan, cinsiyetten, medeni halden, ten renginden, uyruktan, işin özünden, bedensel zorluğundan, ön eğitimden, haktan, beceriden, mesleki deneyimden, işe kişisel yatkınlıktan bağımsız, aynı zamanda işin zorluğundan ve sağlığa yönelik tehlikelerinden de bağımsız olarak, -kısacası: Ücret doğrudan ve kesin olarak emeğe uyar. Fiyatlar değerlere uyar ve mallarda vücut bulan emeğin tam karşılığından başka hiçbir şeyi içermeyiz. Böylece ekonomik dolaşım, fiyatlar yerine değerlere odaklanır. İnsanın insan tarafından sömürülmesi (= Başkasının kendi emeğinin değeri üstündeki, emeğinin sonuçlarına el koyma) son bulur, her insan, mallara yaptığı katkı ve sarfettiği emek oranında tüm değere hak kazanır.

Bu, yalın ve açıkça görülen ekonomiyi temelinden değiştirecek olan sürecin gerçekleştirilmesi birkaç koşula bağılıdır: Emek değeri öğretisi içine bireylerin kişisel gereksinimlerini karşılamasının ötesinde insana ait tüm meşguliyetler alınmalıdır. Bundan kastedilen şey, öncelikli olarak bugün ‘hizmet sektörü’ olarak adlandırılan işlerdir: Doktorların, yargıçların, hasta bakıcıların, sekreterlerin, postacıların, avukatların, öğretmenlerin, işyeri yöneticilerinin, kamyon sürücülerinin, müdürlerin, temizlik işçilerinin, aşçıların, bakanların, kuaförlerin, gazetecilerin, matbaacıların yaptıkları işler –kısacası: Sonuçları doğrudan mala dönüşmeyen tüm meslekler. Sarfedilen zamanı ve üretilen malın üretimle ilişkisi içindeki değerini aldığımızda onu sarfedilen zaman üzerinden tüm hizmetlerle ortak bir paydaya getirebiliriz. Hizmet sektörünün ve üretim sektörünün ölçülebilirlik (aynı ölçü birimi ile ölçülebilir olma) olgusu (ikisinin de emek-değeri-öğretisinden aldığımız, yalnızca nesnel ve kesin bir değer ölçüsüne indirgenmesi ile mümkündür), tüm ekonomiyi ortak bir ilke altında toplar ve

ekonominin kan dolaşımı eşdeğerlilik ilkesine odaklanır –bu, hep bir insanda başlayıp yine ona dönen bir dolaşım-
dır, tüm insanların eşit düzeyde, eşit haklara sahip ve eşit
değerde olması ilkesine dayanan küresel ekonomi çağında,
tüm dünyada tek tek her insanı becerisinin türüne bakma-
dan kapsam alanına katar.

Hatta bugün kişisel zenginleşme çabasına yönelik olan
meşguliyetler de ekonominin gereksinimi oranında buna
dahil edilmelidir. Bu aşamada ticaret, mal dağıtımı, mal
nakliyesi ve mal depolanması gibi değeri oluşturan, dünya-
daki iş bölümünde gerekli olan iş kollarına indirgenir. Bu
işler de tıpkı diğer işler gibi değerlendirilmelidir, yani sar-
fedilen emeğe göre. Aynı şey ticarete değil üretime ait olan
işletmelerin sahipleri için de geçerlidir. *Kârlarının* ortadan
kalkması ile tüm iş kollarında olduğu gibi işletmeciler olarak
meslekleri de malların değerine göre ayarlanıp, eşdeğerlilik
ilkesi uyarınca değerlendirilir; bu günümüzde neredeyse
tüm ülkelerde olduğu gibi, ekonomi öncelikli olarak inşa
edildiğinde ve askeri anlamda da örgütlülük sağladığında
ve işlemeye başladığı sürece olasıdır.

Daha zor olan bir sorun ise, cisimlendirilmiş ya da top-
lanmış emeğin düzenlenmesidir. Üretim araçlarının kamu-
laştırılmasında metaya dönüştürülmüş bir değer payı olarak
devlet içinde yer alan bir kuruma aktarılır, bu da üretim
araçlarının modernize edilmesi ve yenilenmesi ile yükümlü
olan bir merci olurdu. Üretim araçlarındaki özel mülkiyetin
saptanması sırasında cisimlendirilmiş emekten metaya ak-
tarılan değer payı, işletme sahibinin gelirini oluşturan bir
öge olarak kalabilirdi. Tümüyle yeniden yatırım yapılması
yükümlülüğüne bağlı olarak burada yapısal ögeler eşdeğer
olmayan ekonomiden eşdeğerli ekonomiye geçişte koruna-
bilirler. Toprak ve yeraltı kaynakları, tıpkı eşdeğerli yerel
ekonomi dönemlerinde olduğu gibi genel mülkiyete dahil
edilirdi. Ancak bir zamanlar olduğu gibi hava ve su gibi sı-

nırsız bir biçimde herkesin hizmetine açık olmaz, edinilmesi, kullanımı özel gereksinimlerden önce insanlık için öngörülen ve devlet tarafından işletilen değerli bir servet olurdu.

Tüm insanlar için barınma ve beslenme hakkını güvence altına alabilmek amacıyla devlet içinde organize olan kurum, toprak ve bina kullanımını genel gereksinimlere göre düzenlemelidir ... Meta üretiminde ve hizmet sektöründeki emeğin eş tutulması, bu etkinlikler için benzer tanımlamanın kullanılmasına doğru bir yol alıyor, bunun için de “verimlilik” sözcüğü ortaya çıkıyor. Böylelikle tüm bir ekonomik süreç, genel gereksinimlerin olabilecek en iyi biçimde doyurulmasına yönelik olarak bireysel verimliliklere indirgeniyor. Eşdeğerlilik-ilkesi, verimlilik karşısında verimliliğin uyumu sayesinde tüm düzlemlerde gerçekleşmiş oluyor.

Eşdeğerli ekonomiye geçiş kolaylaştırılıyor, ekonomi, yönetim ve özel yaşamın geliştirilmesi bilgisayar teknolojisinin hızlı yerleştirilmesiyle destekleniyor. Çünkü üretim, dağıtım, tüketim ve hizmet sektörünün içiçe geçmişliği bilgisayar tarafından güvence altına alınır: Gereksinimin dünyaya çapında araştırılması (bu gereksinimlerin bir sıralamasını da kapsayarak), üretimin yönetilmesi (yeni üretim alanlarının kurulmasını da kapsayarak) ve meta ve hizmet sektörünün dağıtımının sağlanması bilgisayar teknolojisiyle günümüzde bile hemen aşılabılır. Bilgisayarı bulan kişi olan Profesör Konrad Zuse, bu ekonomik düzeni eşdeğerlilik ilkesini emek-değeri öğretisi ile birleştirebilirse “Bilgisayar Sosyalizmi” olarak adlandırdı.

Zenginliğin toplanması ve yoksulluğun toplanması, kendi kutuplaşmaları içinde birbirlerini koşullandıran süreçlerdir ve bundan dolayı ancak bütünsel olarak aşılabılırler. Dünya üzerindeki tüm mallar, üretilmeleri için gerekli çalışma süresi temelinde takas edilseler (bununla birlikte o

zaman bir lokomotif için yalnızca 7.300 çuval kahve ödemek gerekirdi, yani Brezilya'daki işçilerin hasat süresi bir lokomotifin üretimi için gerekli zamana eş olurdu. (*Uzman işçilerin eğitim ve öğretimini de kapsayan birikmiş çalışma süresi, mühendisler, hammadde çıkarımı ve işleme*) doğal ürün/sanayi ürünü arasındaki sözkonusu bu yeni fiyat bağlantısı (relasyon) halklar arasındaki gerekli olan ekonomik eşitliğe doğru götüren bir olgu olurdu. Sanayi devletlerindeki aşırı tıknama ile gelişmekte olan ülkelerdeki açlık da aynı şekilde sona ererdi.

Dünyanın yoksul halklarının yaşam standartlarını Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya gibi zengin halkların sırtına yükleyerek yükseltmek, çağdaş teknolojinin meyvelerinden eşit haklarda yararlanmaları, nasıl ki eşdeğerli ekonomi ilkesinin dünya çapında gerçekleşmesi ile yakından ilgili ise, ardından zorunlu olarak elbette küresel ekonomi çağında tüm halkların eşitliği ilkesinin kabul edilişi de gelecektir. Dünyanın onda dokuzunun kıtamız tarafından yüzyıllar boyunca kolonyal güçlerce sömürüsü, Avrupa-Kuzey Amerika sanayileşmesinin ekonomik temelini oluşturduğu için, insanın aklına küresel ekonomi çağında eşdeğerli mal değişimi sırasında cisimleştirilmiş emeğin değer payını belirli bir geçiş süresi için değer hesabına katmamalı, bu değeri toprak, yeraltı değerleri ve doğal ürünler gibi insanlığın ortak malı olarak değerlendirmelidir. İşte bu aşamada Avrupa dışındaki halkların "Efendi" halklar tarafından sömürülmüş olmasının tarihsel bir düzeltilmesi gerçekleşirdi. Çünkü çağdaş sanayinin milyonlarca Afrikalıyı köle olarak Kuzey Amerika'ya satarak zenginliğini yaratan ve daha sonra da dünyanın üçte birini kendi sömürgesi olarak sömüren İngiltere'den çıkması hiç de rastlantı değildir. Tarihsel olarak Avrupalı sanayi devletleri dünyanın tüm halklarından sayısız kurbanlar vererek satın aldıkları sanayileşmenin yediminidirler ve eşdeğer olmayan takas yoluyla Avrupa dı-

şındaki halkları günbe gün tarihsel olarak zaten kendi hakları olan paylarla dolandırmakta ve o payla kendi ülkelerinde zenginliklerini artırmaktadırlar.

Şunu aklımızdan çıkarmamalıyız: Dünyanın sanayileşmemiş ülkeleri az gelişmiş değildirler – yalnızca sanayi devletlerine oranla farklı bir gelişim göstermişlerdir. Bu nedenle bugün teknik olarak daha az bir verimlilik göstermektedirler. I...I Bugün dünyanın tüm ülkelerinde tüm araçlarla hedeflenen ancak uzun vadede sanayi devletlerinin dünya pazarındaki varlık nedenini elinden alan ve aynı zamanda çevrebilimsel bir bakış açısıyla da savunulacak yanı olmayan sanayileşme, varlığını dünya ölçüsünde vazgeçilebilecek bir sanayileşme olmaksızın güvence altına alamazsa eğer birçok ülkede gereksiz karşılanabilir. Artık birbirleriyle rekabet ilişkisi içinde olmayan devletler arasında doğal iş bölümüne böylelikle ulaşılabilir. Bununla birlikte yüzyılımızda sürekli artan bir ateşlilikle çığır açan devrimlere de gerek kalmamış olur. Çünkü her devrim yoksulların toplumsal olarak iyi bir duruma getirilmesini, yani temel olarak eşdeğerlilik-ilkesini hedefler. Devrim, eşdeğer olmayan bir ekonomiyi bir diğeri ile değiştirmekle sonuçlanırsa, hedefine ulaşamaz.

1917 yılından beri şimdiye değin gerçekleşen devrimlerden temel olarak farklılıklar gösteren bir dizi devrimler oldu: Başarılıydılar, çünkü eşdeğere bir yaklaşma yaratmışlardı. Fakat komünist ülkeler üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti ortadan kaldırma konusunda beklememelidiler. Ürün değişimini gerçek ürün değerine göre (= sarfedilen tüm çalışma sürelerinin emeklerin toplamı) gerçekleştirmelidiler ve ücretlendirmeyi de yalnızca bireysel olarak sarfedilen emeğe göre ele almalıydılar; yani ekonomileri eşdeğerli olmak zorundaydı. Ancak buna hiçbir ülke ulaşamadı, dünyanın geri kalan kısmı bunu izlemedi, çün-

kü eşdeğerlilik-ilkesi zaman içinde yalnızca küresel düzlemde gerçekleştirilebilirdi.

Küresel ekonomi çağında eşdeğerlilik-ilkesi insana, doğa ile ilişkisini de egemenlik ve sömürü üzerine kurmamayı öğretir. I...I Eşdeğerlilik ilkesine dayanmayan ekonomimiz, ölçüsüz ve yalnızca kazanca yönelik pazar ekonomisi ile bugün doğanın yenileyebileceğinin iki katı kaynağı tüketmektedir. Bu yağmacılık, gelecek kuşaklarda kestirilebilir bir zaman diliminde insan türünün tükenmesine dek götürebilir. I...I

Bu yolla nesnel ve kesin bir değer ölçüsünün geliştirilmesi ve kullanımı da hemen eşdeğerli ekonomi çağına doğru götürmez. Ancak fiyat ve ücretlerin değerlere doğru yapacağı bir yakınlaşmayı destekleyebilir ve böylece ekonomide eşdeğerlilik yolunda yavaşça ilerleyen bir gelişmeyi etkileyebilir. Eşdeğerli ekonomiden eşdeğerli olmayan ekonomiye doğru binlerce yıllık bir sürecin yaşandığı düşünülecek olursa, eşdeğerli ekonomi yönünde en küçük değişimlerin bile tarihsel bir önem taşıdıklarına inanmak gerekir.”¹

Bir dizi söyleşide Peters, yeni ekonomik sistemin daha başka yanlarını da açıklıyor:

Soru: Kitabınızda “küresel ekonominin temeli olarak eşdeğerli-ekonomi ilkesi” ni anlatıyorsunuz, gereksinimin dünya çapında araştırılması, üretimin yönetimi, ürünlerin ve hizmetlerin dağılımı bilgisayarlar tarafından görülebilir diyorsunuz. Böyle bir planlama somut olarak nasıl görünür? Dünya çapındaki bir örgütlenme derken UNO ya da FAO biçiminde mi?

Yanıt: Gereksinimin araştırılması, bilgisayar tekniğinin gelişim düzeyine ve onun genel olarak kullanımına bağlıdır. Bu nedenle bölgesel farklılıklar olacaktır, ancak amaç

bireysel gereksinimin olabilecek en hızlı bir biçimde saptanmasıdır. Tek tek her bölgenin bir saptama yeri vardır ve gereksinimin giderilmesine yönelik olarak önce kendi üretimi/hizmetinden yola çıkar. Eğer bu olası değilse bölgeleştirü üretim/hizmet devreye sokulur. Gereksinim belirleme, üretim/hizmet ve dağıtım için en küçük bölgesel plan kurumları olacaktır (komün benzeri), onun üzerinde daha büyük bölgeler (semt benzeri) biraz daha büyük bölgeler (devlet benzeri) ve en büyük bölgeler (devletler birliği ya da kıtalararası ittifaklar). Bu içiçe geçmiş sistemin üzerinde yeryüzünün tüm bölgelerini içine alan merkezi planlama kurumu bulunur.

Soru: Günümüzün dünyasının gayrı safi hasılası yaklaşık değeri 30 trilyon Amerikan Dolarıdır. Bunu yaklaşık 6 milyar olan dünya nüfusuna bölecek olursak, istatistiksel olarak kişi başına düşen gelir, yaklaşık olarak 500 Dolar'dır. Sizin ücretlendirme planınız da benzer bir paylaşımı mı öngörüyor?

Yanıt: Hayır. Gayrı safi hasıla, üretilen tüm metaların ve yerine getirilen tüm hizmetlerin fiyatının toplamıdır. Eşdeğerli ekonomi metaların ve hizmetlerin fiyatlarından yola çıkmaz, onların değerini ölçüt alır. Tüm üretimlerin ve hizmetlerin toplam değeri eşdeğerli ekonomide tüm dünya nüfusuna eşit parçalar halinde paylaştırılmaz. Daha çok herkes toplam değere yaptığı katkı oranında bir pay alır.

Soru: Eğer maddi gelir uyarıcısı ortadan kalkarsa, bu zorunlu olarak bir üretim gerilemesine yol açmaz mı?

Yanıt: Hayır. Eşdeğerli ekonomi de gelir bakımından gerçek bir faaliyet-teşviki sunar; çünkü herkes meta ve hizmetlere yönelik hakkını kendi faaliyetleriyle (üretim/hizmet) yükseltir. Ve yalnızca bu yolla yükseltebileceğinden, maddi çalışma teşviki eşdeğerli olmayan ekonomilere (pazar ekonomisi) oranla daha büyüktür, o ekonomide ürün ve

hizmetlere olan hak, kişinin kendi faaliyetlerine (meta üretimi ya da hizmet) bağlı tutulmamıştır.

Soru: 40 saatlik bir çalışma sonunda oluşturulan meta üretimi ve hizmetin en yüksek nicel değerinin aşılması olası değil mi?

Yanıt: Meta ve hizmetler üzerindeki hak, sarfedilen emeğe denktir ve bu nedenle günde bir dakika ile 24 saat arasında oynayabilir. İnsanın varlığını sürdürmesi için gereken en az giderin ne olduğu sorunu, dünya ölçüsünde kullanıma açık meta ve hizmet miktarı çerçevesine bağlı olan bir olgudur.

Soru: Kendi gelir durumlarına bir kötüleşmenin getireceği kaçınılmaz görünürken, Almanya Federal Cumhuriyeti'nde hangi sosyal katmanlar ve kurumlar eşdeğerlik-ilkelerini kabul ederler? Sanayi işçileri, memurlar, orta sınıflar, kiliseler, sendikalar ve partiler mi?

Yanıt: Zengin ülkelerde eşdeğerlik-ilkesinin birden bire uygulamaya konması, görünüşe göre bugünkü maddi yaşam düzeyinde geçici bir kötüleşmeye yol açabilir. Gelgelim insanların sürekli artan bir kısmı, aynı şekilde ülkemizde de bizim standardın üzerinde yaşadığımızı kesinlikle inanıyorlar. Birçok insan da bu bilince bağlı olarak yaşam standardında dünya çapında bir denkleştirmeye doğru gidilmesi gerektiğini onaylıyor. Sürekli artan bir inançla buna hazır olduğu vurgulanırsa, eşderlik-ilkesine insanların kendi istekleriyle yaklaşmasının karşısında bu ilkenin tek seçenek olarak yokluk içinde yaşayan insanlığın dörtte üçünün zoruyla uygulanacak olduğu anlaşılıyor. Eşdeğerlik ilkesine doğru yavaş yavaş gerçekleştirilen geçiş, kendisine bağlı olarak üretim ve verimlilik gücünde dünya çapında hızlı bir yükselmeyi de beraberinde getirecektir; zengin ülkelerdeki genel yaşam standartlarının böylesi bir kötüleştirilmesinin denklenmesini (kompensasyon) ya da üst-denklenmesini olası kılacaktır.

Soru: Bu önerinizin gerçekleşmesi için “yeni insan” zorunlu mudur, Che Guevara’nın anladığı anlamda?

Yanıt: Eşdeğerlik-ilkesi yeni bir insan tipi ön koşulunu koymuyor. Bencilliğin, çıkarıcılığın ve sömürünün son bulmasını hedefliyor. Ancak bu, eşdeğerlik-ilkesine bağlı olarak, düşünce ve davranışlarda derinliğine bir değişime yol açıyor, öyle ki bu ilkenin genel bir uygulamasının ardından yeni bir insandan söz edilebilir.

Soru: Sizin önerinizle mal ilişkileri ortadan kalkacak mı? Ya da ürün, her zamanki gibi mal mı?

Yanıt: Metalar, satış üzerine sürülmüş mallardır, yani ticaretin oluşmasıyla dünyaya gelmişlerdir ve ticaretin son bulmasıyla da (pazar ekonomisinin sonu uyarınca) ortadan kalkacaklardır. Sonra (eşdeğerli bir ekonomide) mallar yalnızca gerkesinimi karşılamak üzere üretilirler ve ya üreticileri tarafından tüketilirler ya da değeri uyarınca takas edilirler (eşdeğerli ekonomideki dağıtım ilkesi uyarınca)

Soru: Eğitim neden değer yaratmayan etkinlikler arasına konuyor?

Yanıt: Eğitim, öncelikle insanlık idealine yakınlaşırken insan ruhu ve doğasının tüm güçlerinin uyumlu gelişimidir. Ona ait olan belirli ruhsal ve bedensel konuların öğretilmesi iş öğrenmek ve öğretmek eylemlerine aittirler. Öğrenmek, işbölümü dünyasında değer yaratan edimin ön koşuludur, yani bu nedenle kendisi değer yaratan edim olarak sıralanamaz. Buna karşılık öğretmek ise tüm düzlemlerde değer yaratan bir çalışmadır ve üretimin yanbaşıında olan hizmetlere aittir.

Soru: Değer yaratan edim sizce nedir?

Yanıt: İnsanın kendi ya da başkalarının yaşamsal gereksinimlerini karşılayan her edimi değer yaratıcıdır, yani meta üretiminin yanısıra bugün hizmet sektörü olarak nitelenen edimleri de kapsar.

Soru: Görünen o ki, eşdeğerlik-ilkesinin gerçekleştiril-

mesi için üretim araçları üzerindeki mülkiyet biçiminin öyle büyük bir önemi yok. Doğru mu bu?

Yanıt: Doğru. Eşdeğerli ekonominin pazar-ekonomisini ne ölçüde aşacağına bağlıdır bu, kâr olgusunun ortadan kalkışıyla üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet de temelini yitirecek ve kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

Soru: Eğer ürünün değeri emeğin niceliğiyle anlatımını bulacaksa, bunu para ile dile getirmenin ne gibi bir avantajı olur?

Yanıt: Eşdeğerli-ekonomide meta ve hizmetlerin değerinin nasıl dile getirileceği temel olarak farketmez, böylelikle o anın varolan pratik koşulları uyarınca karara varılabilir. Asıl belirleyici olan şey, tüm meta ve hizmetlerin değerinde sarfedilen emeğin toplamının dile getiriliyor olmasıdır.

Soru: Ücret, üzerinde işçinin satın aldığı değerlerin her defasında çekildiği bir tür kredi kartı ile ödenebilir mi?

Yanıt: İster ücretlerin, ister fiyatların olsun, bu iş için yapılmış bir metal, basılı bir kağıt, ya da dijital bir çekme işlemi ile yerine getirilmesi eşdeğerli-ekonomide temel olarak fark etmez, ancak o anın teknik düzeyi ile belirlenebilecek bir şeydir.

Soru: Pazar nasıl bir rol oynuyor?

Yanıt: Eşdeğerli-ekonomide artık pazar olmayacaktır: Çünkü, a) Fiyat, arz ve talepten değil, tersine üretilen metanın değerinden, ücretin değerine de uygun olarak oluşacaktır.

b) Üretilen metaların/malların depolanması, ulaşımı ve dağıtımı hizmet sektörüne dahil olacaktır, değeri –tıpkı tüm diğer hizmetlerin değeri gibi- sarfedilen emeğe denk olacak ve böylelikle de dağıtılan malların değerine eklenecektir.

Soru: Öneriniz, Marks/Engels projesinin bir devamı mı?

Yanıt: Marks ve Engels'in düşünceleri tıpkı son beşbin yılın diğer düşünürleri, tarihçileri, ekonomistleri ve top-

lumbilimcileri gibi eşdeğerli-ekonomiye dahil olmuşlardır.”¹

Sosyalist bir ekonomi, bir bakıma birbirleriyle karşıtlıklar içinde bulunan üç buyrukla yetinmek zorundadır: Sosyal adaletli, demokratik ve etkili olmak. Tarihsel olarak uygulamada sık sık birbiriyle eşgüdüm içinde de bulunan iki yöntem, ekonomik adaleti başarmaya çalışıyor: Toplumsal olarak yaratılmış bir zenginliği devlet kanalıyla dağıtmak ve üretim araçlarının devletleştirilmesi. Birincisi, sosyal demokrasinin, Keynesçi refah devletinin ve Vatikanın sosyal dönüşümlerinin biraz gerçek biraz kandırmaca (demojik) bir yoludur; ikincisi ise, Lenin’in ardından gelen bir tarihsel sosyalizm denemesidir.

Demokratik planlı eşdeğerli-ekonomi, iki yöntemin dışında, üçüncü nitel anlamda yeni bir strateji sergiler, bu strateji uyarınca toplumsal ve ekonomik adalet artık öncelikli olarak devletin müdahalesi olmaksızın, ekonomik sistemin kendisinin kurumsallaştırılması yoluyla gerçekleştirilir. Burada sözkonusu olan, sorunun ekonomik sistemin içinden çıkarak, toplumsal bir biçimde çözümdür, dışarıdan resmi yollarla değil.

Sonuç olarak değer belirlemelere ve gösterilen çalışma verimliliklerinin takasına dayanan bu yeni stratejinin gerçekleştirilmesinin önkoşulu, üretim ve hizmetin nesnel değerinin bilgisidir.

Bundan dolayı doğal takasa, yani parayla belirtilmeyen takasa dayalı sistemler, sık sık varlıklarını tehdit eden ekonomik durumlara düşmeleri gibi,² para yapma sanatına (krematistik) dayalı pazar ekonomisinin birbiriyle sıkı bağ-

1 Arno Peters, kişisel söyleşi, 2000

2 Menem’in neo-liberalizmde öngörülen Arjantin’deki 90’lı yılların ekonomik bunalımında yıllık doğal ticaret hacmi 500 milyon Dolarla ulaştı.

lar içinde olan iki temel sorununu çözemez: a) takas edilmesi gereken ürün ve hizmetlerin kesin değer derecelerinin bilinmemesi, a priori (önsel) olarak takasın adil olmasını engeller, b) “değerlerin” saptanması (para yapma sanatı/krematistikte, fiyatların saptanması), katılan ekonomik öznelerin güçleri arasındaki farka bağlı olarak işler: Daha güçlü olan fiyat-takas göreliliğini (relasyon) belirler. Benzer bir sorunsal da aynı şekilde sermaye değerlendirmelerinin dayatmalarından kaçamayan kooperatif-üretim mülkiyetinde geçerlidir; bundan dolayı yaşamını sürdürebilmek için yalnızca iki yolu vardır: Ya özel sermaye gibi aynı etkiyle üretim yapmayı sürdürmek, ya da devlet desteği almak. Ne doğal takas, ne de kooperatifçilik, bir kooperatif içinde, kapitalizm sonrası ekonomi için bir yararı olma olasılığı bulunan bir deneyim-öğrenim süreci gibi bir etkinlik içerse de, para yapma sanatının (krematistik) bu temel sorununu çözemez.

Burjuva ekonomistleri, böylesi nesnel bir değer (fiyat) olamayacağını, bunun nedeninin ise fiyatların arz ve talep ilişkisine ve aynı şekilde alıcı ve satıcıların kişisel önceliklerine göre belirlendiğini öne sürüyorlar. Takas, gönüllü yapılıyor ve iki özne de sözkonusu metadan belirlenenden daha yüksek bir yarar sağlama amacıyla oldukları için, yalnızca bundan dolayı takas gerçekleşiyor. Fiyatlar üzerinden gerçekleşen bir takas bu nedenle demokratik ve adildir, çünkü sömürü yaşanmıyor.

Nesnel değerlerin olamayacağı tezi doğru olsaydı, o zaman doğal olarak nesnel anlamda eşit değerlerin takası da olmazdı, böylece eşdeğerli-ekonomi ideali de bir hayale dönüşürdü.

Bununla meta ekonomisinde, ekonomik kaynakların eşgüdümünün resmi olmayan düzenlenişi ve olası sosyal adaletin tek için olan yanı olarak yalnızca malların serbest uzlaşmaya dayanan fiyatı olurdu ve iş gücünün de malın fiya-

tına dahil olması eklenirdi; bununla sanki yirmili yıllarda Ludwig von Mises'in çıkış noktasına yeniden dönmüş gibiyiz.

Bu, birçok açıdan gizemci (mistik) olarak görünen sav, daha önce de değindiğimiz gibi, Cockshott/Cottrel tarafından İngiltere'de ve Carsten Stahmer tarafından Almanya'da ampirik olarak çürütülmüştü. İngiliz yazarlar, doğrudan çalışmanın (ön randıman) ve bireysel ürünlerin değer hesabını yalnızca örnekleyip uygulamakla kalmayıp, 1987 yılında İngiltere'de bir saatlik çalışma süresi için ortalama değer-saptamasını da yapmışlardır. Hesaplamanın çıkış noktası olarak da pazar fiyatları uyarınca 420 milyar paund sterlin olan kesintisiz ulusal gelir (KsizUG) geçerli olmuştur. Bu rakamdan 48 milyarını tamamlayıcı yatırım giderleri olarak çıkarmak gerek, bundan 372 milyar paund ile kesintili ulusal gelir (KliUG) olduğu sonucu çıkar. 25,7 milyon çalışan emekçi sayısı dikkate alındığında KliUG'in 14.474 paund olduğu sonucu çıkar. Haftalık çalışma süresi olarak kırk saat alınıp ve yılda 48 haftalık çalışma süresi konulduğunda, emekçi başına yıllık ortalama çalışma süresi 1920 saati bulur ve ortalama bir saatlik bir değer yaratımı ise 7,53'tür. Eğer eşdeğerli-ekonomideki gibi fiyat ve değer aynı oranda olsaydı, çalışan kişi bir saatlik emeği karşılığında değeri uyarınca KliUG olarak tanımlanan gelirden kendisine düşen 7,33 birim "değer parası" (pound sterlin) kazanmış olacak ve bunu da uygun meta ve hizmetler karşılığında takas yapacaktı.¹

Aynı şekilde Almanya'da da tartışmalar, nesnel ve pazar fiyatına endekslenmemiş olan hesaplama birimleri aracılığıyla ekonomik düzenlemenin olasılıkları üzerinde –yani pazar ve plan, fiyat ve değer, merkezi çerçeveler ya da ayrıntılı planlamalar üzerine- hiç durmadı.

1 Cockshott/Cottrell, s.302

Özellikle atmışlı yılların demokrasi hareketleri yoluyla klasiklerin ekonomi politliğini yeniden toplumsal tartışmaların odağına taşıyan yeni coşkular ortaya çıktı. Bu dinamikten çıkarak yetmişli ve seksenli yıllarda Almanya'daki iş değerlerini girdi çıktı modeli çerçevesinde uygulanan ilk görgül (ampirik) hesaplamalar geliştirildi; bütünsel ekonomi hesaplamaları ve değer öğretisi arasındaki bağlamlar üzerine çalışmalar gerçekleştirildi, İş Piyasası Enstitüsü ve Federal Çalışma ve Meslek Araştırmaları Ofisi'nin çalışanları, iş hacmini, yani emekçilerin sarfettikleri emeklerinin (çalışma saatlerinin) toplamını, hem genel ekonomi için, hem de belirli üretim alanları için ayrı ayrı ortaya çıkarmayı başardılar. Bununla Leontief'in iş hacmi hesaplarının bulunduğu (*Input-Output-Tabloları Girdi-Çıktı-Şemaları* (IOT) için yol açılmış oldu.

Arno Peters'in çalışma etmeninin değerlendirilmesine yönelik önerilerinden ve üçüncü dünya ülkelerindeki daha az verimli olan üretiminden esinlenerek ve eşdeğerlilik-ilkesi aracılığıyla Alman matematikçi Carsten Stahmer, daha sonra 90'lı yılların sonuna doğru Alman Federal ekonomisinde 58 üretim alanında 1999 yılı için hesaplamalar gerçekleştirdi, Federal İstatistik Dairesinin parasal girdi çıktı şemalarını temel alarak çalışma değerlerine uyguladı. Stahmer'in araştırması, şu ara aşamalardan geçerek tamamlandı: Önce ekonomik girdi-çıktı şemalarının (IOT) başlangıç modelleri oluşturuldu ve fiyatlandırmalar tanımlandı; sonra iş değerlerinin modele uygun bildirimi, "yerli ve ithal mallar ve amortisman payları" ortaya kondu;

Ekonomik girdi-çıktı-şemalarının (IOT) üretim konseptinin geliştirilmesine yönelik olarak kapsamının genişletilmesi ev ekonomisine yönelik özel etkinlikleri de hesaba katmaya olanak tanınması, bunu izleyen aşamada çok önemsenen özel etkinlikler için çalışma değerlerini de içine alan bir adımın atılmasını sağladı.

Daha sonraki çalışmalarında yazar, hizmet sektöründe *zaman girişı* üzerinden çalışmanın nesnel değerdendirme-sini de geręekleştirmeyi başardı, örneğın: Eğitim sektöründe “human-kapital” (insani sermaye) nin biçimlendirilmesinde ve aynı şekilde çevrebilimsel-ekonomik hesaplamaların uygulanmasında.¹

Bu gelişmeyle birlikte uzun zamandan beri ürün ve hizmetleri fiyat ve değeri (zaman girişı) üzerinden parasal açıdan ölçmeye yarayan, aynı şekilde fiziksel hacim üzerinden de (ton, hektolitri, megavat, megabit, vs.) birbiriyle karşılaştırılabilir ölçü birimlerine sahibiz; bunun yanı sıra değerin doğrudan ve dolaylı çalışma olarak iki belirleyici çalışma girdisi için de bir matematiksel açıklama yöntemine sahibiz.

Bu başarı, ekonominin *aynı müdahaleci* temelının yapılandırılmasına dek götürebilecek belirleyici bir adımdır ve hiç kuşkusuz post-kapitalist toplum biçiminin en karmaşık alt sistemi olan yeni eşdeğerli-ekonominin özellikle kuramsal gelişmesini sürdürebilmesi için de ayrı bir önem taşımaktadır.

2 Doğrudan Demokrasi

Biçimsel ya da temsili demokrasinin (burjuva demokrasisi) bilim ve felsefesi üzerine büyük yazılar 17. ve 18. yüzyıldan kaynaklanır ve diğerlerinin yanı sıra Thomas Hobbes, John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Montesquieu ve Thomas Jefferson isimleriyle bağlantılıdır. Onu izleyen yüzyıllarda (XIX. ve XX.) ise artık onlarla karşılaştırılabilecek yazılar yazılmadı.

Bu kesatlığın kaynağındaki neden burjuva toplumunun

¹ Carsten Stahmer’in diğer çalışmalarıyla karşılaştırmak için internette “Das magische Dreieck” (www.puk.de/download)

temelinde yatan, yalnızca biçimsel demokrasinin temsili demokrasiye doğru nitel bir sıçrama gerçekleştirmesini değil, aynı zamanda evrimini de olanaksız kılan sömürü ilişkileridir. Bu ikinci kapitalist dünya savaşından beri siyasal egemenliğin böylesi bir biçiminin belirleyici gelişim çizgisi (involution)dir.

Bu, daha az demokrasi yönünde bir gerileme, faşist-emperyalist anlayış ve baskıcı teknikler anlamına gelir.

Tony Blair'in dış politika danışmanlarından Robert Cooper, Atlantik burjuvazisinin İngiliz Başbakanı ve Georg Busch tarafından uygulanan yeni siyasal çizgisini tüm açıklığıyla dile getiriyor. "Dünyanın Yeniden Düzenlenmesi" üzerine 2002 yılında kaleme aldığı bir makalede küresel toplumun neden hâlâ eskisi gibi büyük emperyalilere gereksinim duyduğunu açıklar; yani Atlantik sermayesinin büyük devlet bloklarına (AB ve ABD). Dünya, Somali gibi premodern ve ABD ve AB gibi postmodern ve Çin gibi modern devletlere ayrılmış bulunuyor. Premodern ve modern devletlerin güvenliğimiz üzerinde tehdit oluşturmalarından başka bir şey beklemiyor. Bu tehditleri yumuşatmak için postmodern dünya "iki yüzlü" bir tavırla hareket etmek zorunda kalıyor. "Aramızda yasalar temelinde ve açık uzlaşmacı bir güvenlik içinde hareket ediyoruz. Fakat, postmodern Avrupa kıtasının dışında kalan, eski moda devletlerle sorunumuz olduğunda eski zamanların en acımasız yöntemlerini yeniden devreye sokmak zorunda kalıyoruz –şiddet, ani baskın, yanıltma... Hâlâ 19. yüzyılın bencil devlet dünyasında yaşayanlara karşı gerekli olan her şey... Kendi aramızda olduğumuzda yasalara uyuyoruz. Şayet balta girmemiş ormanlarda hareket ediyorsak, oranın yasalarını kullanmak zorundayız".

"İşbirlikçi İmparatorluk" (cooperative empire) olgusunu dile getiren Avrupa Birliği'nin "insan hakları ve kosmopolit değerlerle uzlaşma içinde yeni tip bir emperyalizme" gerek-

sinimi vardır. Hadleri bildirilmesi gerekenlere, tıpkı Roma İmparatorluğu'nda olduğu gibi davranılacaktır: "Tıpkı Roma gibi bu Commonwealth* vatandaşlarına birkaç yasa çıkarak, birkaç para basacak ve birkaç cadde verecektir."¹

Bu arada sözkonusu bu konu da AB'nin genel tartışma malzemesine dönüştü, başta Fransız Savunma Bakanı Michele Alliot-Marie ile birlikte Norveç Savunma Bakanı ve Avrupa silahlanma ve militarizm lobisinin en güçlü seslerinden biri olan Kristin Krohn Devold, diyor ki: "Eğer Avrupa'nın insanlık ve demokrasi değerlerini dünyaya taşımasını istiyorsak, yalnızca konuşmayıp eyleme de geçmek zorundayız, gerekirse silahlarla."²

Atlantik'in iki yakasındaki burjuvazinin genel olarak birkaç taktik ayrılıklar dışında birbiriyle paylaştığı bu gerileme eğilimi karşısında, vatandaşlar arasında birlikte ve barış içinde yaşamının yeni bir özelliği olarak doğrudan ya da temsili demokrasi, kendini sisteme tek gerçek seçenek olarak sunmaktadır. Böyle bir olgunun dört bakış açısından değerlendirilmesi gerekir: a) vatandaşların parlamenter demokrasinin kayda değer kararlarına gerçek anlamda etkisinin yapısal olanaksızlığı, b) doğrudan ve katılımcı demokrasinin insanlık tarafından tüm bir tarih boyunca uygulanan içerik ve mekanizmalarının çeşitliliği, c) biçimsel ve temsili bir demokrasinin yaşanan sosyalizm içinde eksik kalan gelişimi ve onun sonuçları, d) ilerleyen bilimin daha iyi bir demokratik gerçekliğin gelişmesine yönelik olası katkısı.

* Commonwealth, Büyük Britanya Devletler topluluğuna verilen ad.

1 Robert Cooper, The Foreign Policy Center, www.fpc.org.uk

"Söz konusu olan tıpkı Nazi-işgalcilerinin sahip olduğuna benzer bir anlayıştır.

"Ironien der Weltgeschichte. Strukturparallelen wischen Nazi-Lebensraum und Erster Dritter Welt heute" Das fünfthundertjaehrige Reich, Verl. Medico International, Frankfurt 1990

2 International Herald Tribune

Tarihsel-evrimci bir bakış açısından bakıldığında, bir sistem özelliği olarak “demokrasi” Dinamik Karmaşık İnsan Sistemler (DKİS) içinde ve dışında gerçekleşen sürekli değişim süreçlerine bir uyum sağlama süreci olarak anlaşılabilir. Sosyal bir sistemin evrimci gelişme çizgisini basitten karmaşığa doğru izlemesi ölçüsünde, buna uygun olarak da kendi özelliği olan “demokrasi” yani kendi güdümbilimsel (sibernetik) sorumlulukları gelişmeye başlar.

Doğal olarak varolan fiziksel, güdümbilimsel sistemlere, sınıfsal tarihsel gelişimin akışı içinde insanlarca yaratılmış teknolojik sibernetik sistemlerin bir boyutu yardımcı olur, bu bilişsel sibernetik sistemin sonucu ise “beyin”dir; tıpkı diğer toplumsal ve siyasal sistemler, yani demokrasi gibi. Buradaki konumuz doğal olarak dinbilimsel bir süreç değildir, tersine maddenin öz örgütlenmesinin belirli süreçlerinin bir özelliğidir; biyolojik evrimde de olduğu gibi bu, artan karmaşıklığa doğru izlenen bir gelişme yalnızca belirli sistem özelliklerinin öğrenilmesi yoluyla başarıyla uygulanabilir. Bu anlamda Avrupa ulusal devletlerinin (mutlakiyetçi monarşiler), 15. yüzyılda ortaya çıkmaları ya da 18. yüzyıldan bu yana modern demokrasinin oluşması hiç de rastlantısal olgular değildirler; daha çok içkin sistem bileşenlerinin (üretici güçlerin gelişmişlik düzeyi, büyüyen nüfus yoğunluğu, kentleşme, yeni sosyal sınıflar ve sınıf karşıtıları, iletişim araçları, vs.) belirli gelişim süreçlerinin zorunluluklarına aynı zamanda doğal ve sosyal çevrenin de karşılıklı bir etkileşimi içinde bir karşılık olarak geliştiler.

İşte bundan dolayı demokrasi, yalnızca olumlu bir şey olarak değil, aynı zamanda etik olarak ilkel sosyo-politik örgütlenme biçimlerine karşı daha yüksek değerde bir oluşum olarak ortaya çıkmaz, daha çok insan toplumunun tarihsel evriminin zorunlu bir tutarlılık göstergesidir. Sistemin, aynı şekilde küresel toplum ve doğadan oluşan çevre-

sinin durmak bilmeyen içsel dönüşümüne bir uyum sağlama yetisinde, işlevsel anlamda yüksek gelişmişlik düzeyine sahiptir. Çağdaş sosyo-politik sistemlerin, etik ve pratik-işlevsel uyarılama davranışlarından eğilim olarak böylesi uzaklaşmalarının da gösterdiği gibi, 21. yüzyılın siyasal mücadelesi yalnızca gerçek demokrasi ve sosyal adaletin bayrakları altında sürdürülebilecektir. Şu da gösteriyor ki, sosyalist devletlerdeki gelişme engelinin, yani dünya tarihi ve ekonomisi bakımından evrimsel geri kalmışlığın bir sonucu olarak ortaya çıkan nesnel üretici güçlerin trajik geriliği, kendini aynı şekilde siyasal düzlemde de yeniden üretti. Türümüzün tarihi açısından siyasal anlamda dünya tarihinde ulaşılan en yüksek gelişkinlik aşaması olan biçimsel demokratik burjuva cumhuriyeti, Rusya’da uygulama olarak bilinmiyordu ve Stalin’in iktidarındaki gelişim, biçimsel demokratik burjuva cumhuriyetinin nesnel kazanımları, Lenin’in belirttiği gibi, “kapitalizmin düşünülebilecek en iyi politik kılıfı”nı evlatlık alıp daha sonra da Hegelci anlamda çoğunluğun gerçek demokrasisi içinde ayağa kaldırmaya doğru götürmedi. Böylelikle evrimin mantığı açısından zorunlu sosyalist eşdeğerli-ekonomiye geçiş sağlanamadı. Buna ek olarak da ekonomik girişimleri ideolojik kaynaklı bir baskı altında tutma, küçük burjuvazi ve orta sınıfların serbestlikleri konusundaki ikircikli tutumdan ötürü, ulaşılmış olan burjuva siyasal güdümbilimini (sibernetik) evrimsel mantık olarak temsili demokrasiye taşıma konusunda pek başarılı olunamadı. Sistemin, sınıfın evriminden kaynaklanan bu “ikili açığı” onu orta vadeli olarak körelmeye ve çöküşe sürükledi. “Ölüm, hareketin yok oluşudur” diye tanımlamış Hegel. Tarihsel projeler için de diyebiliriz ki: Ölüm, bir türün tarihsel hareket (evrim mantığı) karşısında içe kapanmasının ya da ondan ayrılmasının bir sonucudur.

Demokrasi, toplumsal sistemlerin bir niteliği (karakteristik) olarak üç boyut içinde kavranabilir ve ölçülebilir:

1. Toplumsal boyut, maddi yaşam kalitesi olarak anlaşılır;
2. Biçimsel boyut, iktidarın, hakların ve toplumsal öznelerin (devlet, girişimler, vatandaşlar vs.) yükümlülüklerin uygulanmasını düzenleyen belirli genel kuralların toplamı olarak tanımlanır;

3. Temsili boyut, toplumun önemli kamusal konulara ilişkin gerçekten çoğunluk katılımıyla ve aynı zamanda azınlıkları da koruyup gözeterek aldığı kararlar olarak anlaşılır.

Doğabilimleri dilinde, sözkonusu bu üç boyutu, “demokrasi” özelliğinin belirlenip nitel anlamda ölçülmesinde kullanılabilecek ölçütler ve *kıstaslar (magnitut)* olarak anlayabiliriz.

Modern toplumda sözkonusu bu üç boyut hiyerarşik bir sıralama içindedir: Üçüncü boyut, ikincinin, ikinci birincinin varlığını şart koşar. Her koşulda üç boyut arasındaki ilişki dinamik ve değişkendir. Herbirinin diğer ikisi üzerinde etkisi vardır ve hiçbirini vazgeçilebilir ya da bir diğerinin yerini alabilir konumda değildir. Sosyalist yönetim yapılarında çok yaygınlaşmış olan, biçimsel demokrasinin yerini toplumsal güvenliğin alabileceği düşüncesi, siyasal ve toplumsal sistemlerde toplumu kaçınılmaz olarak derebeylik benzeri ve despotik ilişki biçimlerine götürdü; tıpkı Romanya’daki Çavuşesku ve Kuzey Kore’deki Kim İl Sung iktidarı altındaki hanedan rejim silsilesinde de gözlemlendiği ve kadiri mutlak devlet bürokrasisinin vatandaşların tepesinde sürekli olarak kahya kesilmesi gibi. Vatandaşların arzulanan sadakatına günümüz küresel toplumunun sunduğu koşullar altında da aynı şekilde ulaşamaz.

Tersi bir durumda da buna benzer sonuçlar çıkar ortaya. Büyük burjuvazinin toplumsal barış stratejisi, yığınların her türlü gerçek demokratik etkisini ortadan kaldırmak ve bu hükümlerlik yitimini de gerçekten aşırı bir tüketim düzeyi ile

dengelemek. Bu stratejinin Roma İmparatorluğundaki adı: “Panem et circenses”ti. Friedrich Engels, onu İngiliz İmparatorluğu için “işçi aristokrasisi” konsepti altında inceledi ve Adolf Hitler de emperyalist “halk devleti” olarak uyguladı. Sözkonusu üç durumda da ulusal zenginlik ve buna bağlı olarak da toplumsal barış diğer halkların yağmalanmasını hedefler. Doğal olarak burada tarihsel sosyalizme ilişkin nitel bir farklılık bulunur. Tarihsel sosyalizm, farklı sistem özellikleri nedeniyle toplumsal güvenliği, devlet terörizmi ve emperyalist dış sömürü olmaksızın sağlamayı başardı. Sermaye, günümüzdeki aşırı yüksek tüketim düzeyini yalnızca Üçüncü Dünya’nın ekonomik zenginliğine saldırıp, el koyarak güvence altına alabilir. Bundan dolayı, tıpkı Tony Blair’in strateji şefi Robert Cooper’in de belirttiği gibi, “büyük güçlere hâlâ gereksinim vardır”.

Burjuva ‘quidprouquo’su –yüksek yaşam standartları karşısında demokratik haklar- anlayışı, “ikili standart” kullanmaya ve “balta girmemiş orman kanunlarını uygulamaya” zorlar. Bu, doğal olarak oldukça istikrarsız bir egemenlik sistemidir ve büyük burjuvazi kitlelerin maddi yaşam tarzını artık güvence altına alamaz duruma gelmesiyle çöker ve böylece burjuva demokrasisinin merkezi birleştirici öğeleri (kohezyon element) de yıkılır. Burjuvazi, kendi üretim ilişkilerinden ötürü evrim yasaları gereği 21. yüzyılın çoğulcu demokrasisine doğru atması gereken adımı atamadığından, ona yalnızca totaliter sıkıyönetim devletine doğru bir geri adım atmak kalıyor.¹ İşte bu nedenle burjuva demokrasisi ile emperyalist sömürü organik olarak ayrılmaz bir biçimde birbirine bağlıdır ve Horkheimer’in bir sözünü

1 İşte burada da yine sisteminde 21. yüzyılın sosyalizmine doğru gelişimde aşılabilir engelleri barındırmayan tarihsel sosyalizmin diğer bir nitel üstünlüğü daha ortaya çıkıyor.

çok iyi açıklar: “Kapitalizmden söz eden kişi faşizmden de söz etmeye mecburdur.”

Egemen seçkin azınlığın ulusal ve ülke dışındaki artı-ürünlere el koyması bir zorlukla karşılaşacak olursa, kaçınılmaz olarak keskin bir ulusal paylaşım çatışmalarına dönüşür, bu da onlar tarafından devletin demokratik yıkımlara girişmesine yol açar. Egemen sınıf, demokrasinin üçüncü niteliği (*magnitude*) olan, nesnel anlamda olası ve zorunlu olan üç boyutlu demokrasiyi 21. yüzyılın çağdaş toplumlarının genel siyasal egemenlik biçiminin bir parçası olarak –kendi varlığını gereksiz kılmadan- uygulayamayacağı için, çağa aykırı olan sisitemi bir bütün olarak sarsılmaya başlayacaktır. Büyük burjuva azınlığın, toplumsal iktidarın bu örgütlenme biçiminin sınıf-tarihsel gelişimini, kısıtla-macı bir anlayışla plutokratik (zengin erki) biçimsel de-mokراسي yardımıyla engelleme girişimleri orta vadede yeni bir faşist rejime doğru götürecektir ve o da uzun vadede yı-kılmaya mahkum olacaktır.

Karmaşık toplumsal bir sistem içinde ulaşılan demokra-si düzeyi (DKMS), üç büyüklük boyutu ya da kıstası ile ni-cel anlamda ölçülebilir. Gerçek olan bir olgu ise, “demok-rasi” tartışmasının, nitel yansımaları ve siyasal felsefe ala-nını ardında bırakıp bilimsel bir yöntembilime doğru yak-laşmasıdır. Demokراسي'nin kendisinin ya da hacminin dere-cesinin ölçülmesi, öznenin en önemli sosyal ilişkileri için-de uygulanabilir, yani: 1. Ekonomik, siyasal, kültürel ve as-keri ilişkilerde, 2. Karmaşık toplumsal bir sistem içinde ulaşılan demokrasi düzeyi- DKMS'nin temel kurumlarında 3. Toplumun mikro, makro ve meso düzlemlerinde.

Bu anlamda herhangi bir ülkenin ulaştığı demokrasi de-recesi çok uygun bir kesinlikle ortaya çıkarılabilir ve bu yolla da küresel dünyanın tüm ülkeleri için genelgeçer bir cetvel benimsenebilir. Bu cetvelin iki ucu olurdu: Biri tem-sili demokrasi (100), diğeri de totaliter diktatörlük; bu ara-

da da iki uç arasındaki boşluk, varolan DKMS ve demokrasi oranına göre doldurulurdu. Şu sıralar gerçek anlamda temsili demokrasi olarak görülebilecek tek bir ülkenin bile olmadığı açıktır ve biçimsel demokrasiyle yaklaşık otuz devlet sayılabilir, sosyal demokrasi kategorisi için de öyle.

Her ülkedeki demokrasiye ilişkin eldeki bu görgül (ampirik) bilgiler temelinde, güncel olan nesnel gelişim koşulları içinde *gerçekleştirilebilir* demokrasinin derecesi de belirlenebilir. Böylelikle baskı derecesinin kabul edilebilir ölçülerinde ya da sözkonusu ülkelerdeki çağdışı, yani tarihsel konuma uymayan demokrasi karşıtlığının boyutu hesaplanabilir.

Dünya toplumunun birçok farklı “köyleri”ndeki vatandaşların yaşam kalitesi üzerine kesin bilgilenmeye, küresel azınlığın bugüne değin eksik siyasal iradesi nedeniyle ulaşamadı. Yeni bir toplum için böylesi saptamalar küresel sistemin doğal ve toplumsal kaynaklarını incelemek açısından kaçınılmaz olmakla birlikte, bu bilgiler birçok ülke ve bölgede yaşayan insanların maddi ve kültürel yaşam standartlarında varolan aşırı eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik bir planlama programı için de vazgeçilmezdir.

Günümüzde bir toplumsal sistem içinde biçimsel demokrasinin derecesi, diğer olguların yanısıra, burjuvazinin siyasal liberalizmi tarafından ağırlıklı olarak siyasal üstyapı olarak algılanan aşağıdaki kurumların etkin olarak işlemesi ve varoluşları ile ele alınabilir: 1. İktidar paylaşımı (Montesquieu, Locke, Simon Bolivar) 2. İktidarların, hakların ve ulusun bireysel ve kolektif varlık olarak yükümlülüklerinin açık ve net biçimsel demokratik tanımlarını içeren bir anayasa (Magna Charta), resmi otoriteler için tek yasallık kaynağı olan halk egemenliğinin benimsenmesi ve bunun sonucu olarak da zorbaların yok edilmesi hakkı 3. Ulusun siyasal temsilcileri için yerelden genele ve yasal siyasal partiler üzerinden uygulanan biçimsel demokratik bir seçim sistemi 4.

Kanun çıkaran bir iktidar, halk egemenliğinin temsilcisi olarak parlamento 5. Federe bir devlet yapısı 6. Devlet mülkiyetinde olmayan kitle iletişim araçlarının varlığı 7. Özel mülkiyet edinme ve kullanım hakkının serbestliği ve hem özel mülkiyetin hem de sosyal bağlarının korunması 8. Azınlıkların güvenliğini de kapsayan bir hukuk devleti 9. Özel ve kamusal alanın temel oluşturan ayrılığı.

Bu biçimsel mekanizmalar, gerçekte onları basit beyanlardan oluşan öğretilere indirgeyen egemen azınlık tarafından bir gerileme ya da nötürleşmeye maruz bırakıldılar. Post-burjuva toplum için bu ölçütlerin genişletilmesi, derinleştirilmesi ve bazı durumlarda da ortadan kaldırılması, devlet ve toplum içindeki demokratik iktidarın yönetiminde vazgeçilmez bir parçadır.

Katılımcı ya da doğrudan demokrasi kavramı nüfusun somut çoğunluğu ile ilintilidir, ulusun en önemli kamusal konularına ilişkin, insanın belirleyici dört yeniden üretim boyutunda karar alma hedefi güder: Ekonomik, politik, askeri ve kültürel. Bu anlamda söz konusu olan şey, içinde vatandaşın periyodik aralıklarla siyasal partilere ve parti temsilcilerine ilişkin biricik siyasal karar gücünün yattığı biçimsel demokrasinin nitel bir dönüşümüdür.

Katılımcı demokrasi içindeki karara katılabilme hakkı, ne konjoktürell-zamansal sınırlamış olup, ne de ağırlıklı olarak siyasal alan için geçerlidir. Tersine kesintisiz olarak ve toplumsal yaşamın tüm alanları üzerine yayılmış olmaktadır, fabrika ve kırsallardan, üniversiteler ve kitle iletişim araçlarına dek. Söz konusu olan şey, temsili –gerçekte ve-kaletçi- demokrasinin sonu ve onun doğrudan ya da halk (plebisit) demokrasisi ile aşılmasıdır.

Bunu yaparken demokrasiyi kuran taşıyıcı bir güç olarak genel, benzeri, evrensel seçim mekanizmasının sınırlamalarını da hesaba katmak gerekir. Bir zamanlar Yunanların da kavramış olduğu gibi, seçim hakkının bu biçimi as-

linda toplumun bütünsel evreninin durağan temsili yansımasını değil, tersine egemen biçimsel ve biçimsel olmayan yönetici yapıların demokrasinin hangi nedenle oligarşik ve aristokratik bir yönetim biçimi olarak anlaşılmış olduğuna ilişkin bir tür onaylamayı sağlar. Bu nedenle Yunanlar, böylesi demokrasi karşıtı bir etkiden kaçınmak için rastlantısal seçim mekanizmasını (işlevlerin ya da makamların kuralıyla belirlenmesi gibi, rastlantı yasasına göre) da kullanırlar, elbette apaçık olan bir şey ise, gerçek demokrasinin yalnızca çeşitli birçok kurumun bir eşgüdümü ve buna uygun etik ile yaratılabilir, evrensel bir mekanizma ile değil.

Parlamento ve parti egemenliğinin seçim sistemi, bugün de çok iyi bildiğimiz gibi, ekonominin azınlıkları tarafından denetim altında tutulmaktadır; gelecekteki demokrasi de onların yeri olmayacaktır. Aynı şey görüş aşılama (televizyon, radyo, basın), üretim ve dağıtım tekelleri için de geçerlidir. Örgütsel kavramlarda özel zorbalığı askeri yapıyla ortaya koyan para yapma sanatı (krematistik) odaklı büyük işletmelerin gerçek bir demokrasi ve demokratik planlı eşdeğerli-ekonomi ile ortak yanları yoktur ve bu yüzden yeni toplumda olamazlar. Öte yandan devlet de ekonomi seçkinlerinin icra kurulu olarak aynı yolu izleyecektir. Engels'in "Anti-Dühring"de yer alan o ünlü tanımı gibi: "Kişiler üzerine olan yönetimin yerini nesnelerin yönetimi ve üretim süreçlerinin yönetimi alacaktır. Devlet "ortadan kaldırılmayacaktır, yok olacaktır."¹

Temsili demokrasi, doğrudan demokrasiye yönelik evrim içinde kitlelerin doğrudan katılımını sağlayan teknik ve kültürel araçlar olamadığı sürece vazgeçilemeyecek bir halkadır. Almanya'nın Niedersachsen kentinde yaşayan bir vatandaş, Berlin'de karara bağlanacak bir yasa tasarısı için

1 Friedrich Engels, *Anti-Dühring*, Marks/Engels Toplu Yapıtlar 20. cilt Berlin 1962, s. 261

oyunu kullanmak istediğinde, oraya yapacağı gezi, günlere hatta haftalara mal olacağı için bunu ancak bir temsilci ya da bir delege aracılığıyla gerçekleştirebilir.

Bu anlamda temsili demokrasi, burjuvazinin yalnızca ideolojik bir buluşu olmakla kalmaz, Aleksis de Tocqueville'nin ABD demokrasisi üzerine kanıtlar sunduğu yapıtında da belirttiği gibi, demokrasinin olası biricik biçimidir. Devlet örgütlenmesinin ve siyasal egemenlik uygulamasının tarihsel seçeneği son üç yüzyılda Avrupa'da monarşik üstyapı kurumlarının sürmesine ya da dumura uğramış temsili demokrasi biçimlerine geçişe indirdi. Mekan, zaman ve Avrupa devletlerinin teknolojisi başka bir oluşuma meydan vermedi.

Günümüzde bu süreç artık sona ermiştir. Teknolojik ve ekonomik koşullar artık halklara yüzlerce yıldır seçkin azınlıklarca (oligarşi) gaspedilen egemenlik ve özerkliklerinin gerçek gücünü geri alma fırsatı tanımaktadır.

Türümüzün tarihsel gelişimi açısından bakışla siyasal özerklik süreci bugüne değin asla ulaşılmamış düzeyde kültürel bir doruğa ulaştı. Yunan demokrasisi katılımcıydı, ancak evrensel değildi. Kamuya ilişkin kararlar tam vatandaşlar tarafından 'eklesiya'da alınıyordu. Hizmetçiler, yabancılar, köleler ve kadınlar siyasal egemenliğe katılma hakkına sahip değildi, bu Hıristiyanlığın ilk savunucularının ortadan kaldırdığı bir gerçektir. Paulus'un havarilerinin bildirdikleri uyarınca, Galatalılar'a yazdığı bir mektupta da sözettiği gibi cemaatlerine katılım konusunda bir sınırlama bulunmuyordu: "Burada ne Yahudi ne Yunan. Burada ne köle ne de özgür. Burada ne erkek ne de kadın; çünkü hepiniz İsa'da bir araya geldiniz."¹ Bunun Vatikan'da ve Kato-liklik içinde ne hale geldiğini görmek ilginçtir.

Buna karşılık burjuva demokrasisi, ikiyüz yıllık evrim

1 Paulus, Galatalılar. 3.4

sürecinde eşit, gizli ve genel seçim hakkına ulaştı. O biçimsel düzlemde evrensel, gelgelelim katılımcı demokrasi değildir.

İlk kez çoğunlukların yeni demokrasisi, tarihsel ilkelerin ikisini de bir birine bağlayacaktır.

Tüm vatandaşlar, hiçbir ayrımcılık olmaksızın ve elektioniğin elverdiğince dolaysız bir biçimde, etkin ve bilinçli olarak büyük kamu kararlarına katılacaklardır. Avrupa'daki büyük Yunan atılımlarından iki bin yılı aşkın bir süre geçtikten sonra katılımcı dünya demokrasisinde evrim çemberi böylece kapanmış oluyor.

3 Akılcı-Etik-Estetik Özne

Bir toplumu dönüştürebilmenin olası üç yolu bulunur: a) insanın genetik koşullandırılması yoluyla; b) “yeni insan”ı yaratma amaçlı eğitsel bir yolla; c) eylemlerini belirleyen kurumların değiştirilmesi aracılığıyla. Madde “a” totaliter kapitalizmin bir rüyasıdır; tıpkı bugün de Birinci Dünya ülkelerinde yeni faşizmin düşünsel öncüleri tarafından zaten açık açık resmen ilan edilmesi gibi. Hatta bu stratejinin *bi-yo-teröristçe bir davranış olarak değil de, hayırlı bir taksimat gibi pazarlanmaya çalışıldığı* yerde bile, tıpkı Aldous Huxsley’in “Güzel Yeni Dünya” uyarısında olduğu gibi, bu anlayış, odak noktasında öznenin bilinçli kararının yattığı post-kapitalist demokrasiyle bağdaşmaz.

“b” şıkkı ise, dinci ve sözde dinci sistemler tarafından küresel boyutlarda kullanılır, laik ya da metafiziksel olarak korkunç sonuçlarıyla birlikte. Tanrı katında Seçilmişler ve Aydınlanmışlar, *inanç ve kutsallık sistemlerince yönetilen talibanlar*, ermişler, şarlatanlar ve siyasal memurlar aracılığıyla, halkın geri kalan kısmı için sürekli olarak yalnızca cehennemler yaratırlar. Bu yüzden yeni Tarihsel Proje, kurumların değişimi yönünde çaba harcar, hayalci (ütöpik) bir

bakış açısıyla değil, kurumların nesnel olanakları ve sınırları içinde kalarak.

Yeni dünya, yaratıcılarının ermiş ya da kahramanlar olmasını değil, sefalet ve ihtişamın bir arada olduğu çelişkiler içindeki insani durumun ölümlüleri olarak, etik (ahlak-sal) nedenlerle konumlarını değiştirmeye hazır olmalarını öngörür. Kuşkusuz yeni bir toplum için sürdürülen savaşın kazandırdığı deneyimler, kendi kahramanlarını, şehitlerini ve sancaklarını doğuracaktır; gelgelelim eylem sürecini bir davanın sonucunun belirlenmesi gibi bir önkoşula bağlamak aynı şey değildir.

Eşdeğerlilik-ilkesinin sonucu olarak, bencilliğin, mülkiyet hırsının ve sömürünün kurumsal anlamda sona ermesi, hiç kuşkusuz 'homo sapiens'in (üreten insan) düşünme ve eylem edimlerinde çok derin etkilere yol açacak ve kapsamlı bir uygulama sonucunda genel kavramlarda yeni bir insandan söz etmek mümkün olacaktır. Bu konuyla bağlantılı olarak Brechtçi iyimserliğin coşkusuna kapılmaksızın, burjuva kurumlarının dejenerasyonundan kurtulan öznenin (bireyin) gerçek bir demokrasi içinde akılcı (bilim), ahlaksal (etik) ve estetik (sanat) yeteneklerini tümüyle geliştirebileceği elbette öngörülebilir. Düşünsel ve bedensel emek (kafa ve kol emeği) ayrılığı aşıldığında, artık değerın güçsüzleştirici ve acımasız boyunduruğu kırıldığında, ten rengi, cinsiyet ya da gelir ayrımcılığı ortadan kaldırıldığında ve şehir ile köy arasındaki uçurumlar aşıldığında, insan, işte o zaman varlığının üç büyük kaynağında kendini gerçekleştirebilir: Emek, aşk ve bilgi.

4 Burjuva Kuramsallığı Katılımcı Kurumsallığa Karşı

Toplumun değişimi kaçınılmaz olarak kurumlarının değişkenliğiyle ilintilidir, çünkü toplum aslında, bir yandan diyalektik bir ilişki içinde standartlaşan ve örgütlenen, öte

yandan kurumlar yaratan ve onları biçimlendiren insanın karşılıklı eylemlerinin bir ürününden başka bir şey değildir. Toplum içinde bu nedenle insan eylemlerini iki temel türü vardır: Kurumsallığa uyan ve kurumsallığa karşıt. Olamayacak bir şey varsa, o da kurumlardan özgür eylem türüdür, çünkü kurumların dışında kalan bir eylem türüne, ister resmi, isterse gayri resmi kurumlarca olsun toplum izin vermez.

Bu şu anlama gelir, toplumsallık karşıtı bir davranışı ortadan kaldırmak için bunu yaratan ya da bunu hoşgören kurumların yerini daha iyilerine vermektir. Örneğin, insanın insan tarafından ekonomik sömürsünü kim engellemek istiyorsa, önce sömürüyü olanaksız kılan ekonomik kurumlar oluşturmalıdır, günümüzde olduğu gibi onları ödüllendiren kurumlar değil. Temel gelir ve faiz üzerinden varolmanın, parazitçe bir servet oluşturma önüne geçmek isteyen kişi, önce paranın ve toprağın meta olma karakterini ortadan kaldırıp onu kamu yararına bir yönetimle değiştirmek zordur. Toplumdaki suça eğilim oranını en aza indirmek isteyen kişi, her insana yaşar ölçüde maddi, kültürel ve nüfusun büyük çoğunluğunun dışarda bırakılmasını engelleyen sosyal bir varoluşu mümkün kılan, ekonomik ve ailevi kurumlara sahip olmalıdır.

Değişim, bu aşamada ya adım adım “reform” olarak ya da sistem davranışı içinde nitel bir sıçrama ile, geleneksel tanımıyla “devrim” olarak uygulanır. Reformcular ile devrimciler arasındaki ayrılık, ilki varolan kurumları değişiklikleri içinde korumaya çalışırken, ikincisi o kurumları yenileriyle değiştirmeyi öngörür. Uygulama içinde bir sistemin aşamalı ve sıçramalı değişimi arasındaki ilişkiyi, doğallıkla akışkan ya da diyalektik bir biçimde ve sıklıkta olan “devrimci” –yani durum değiştiren- öğeyi saptayabilmek oldukça zordur.

Örneğin su, 100 dereceye dek ısıtıldığında, sistemin ni-

tel sıçraması (sıvının gaza dönüşmesi) 99 ile 100 derece arasında gerçekleşir. İşte bunu siyasal bir tanımla söylesek, St. Petersburg'daki Kışlık Saraya giriştir, yani burjuva-çarıcı rejimden sovyetlere doğru bir sıçramadır bu. Böyleyken, 99'dan 100 dereceye nitel devrimci sıçrama, daha önceki, diyelim ki, 59'dan 60 dereceye, ya da 70'den 71 dereceye ısıtmalar olmaksızın mümkün olabilir miydi? Gerçekliğin dönüşüm sürecinde hangi adım değişim yönündeki "gerçek devrimci" adımdır?

Askeri savaş alanında olduğu gibi, ekonomik uygulamada da (opportunity costs) devrimci eylem, tek tek her adımın, gerçekleştirilmeden önce anlam ve ağırlığını, olası seçeneklerini belirlemeye çalışmalıdır. Hızlı davranıp mekanik reform-devrim-kararlarının tuzağına düşmekten korunmalıdır. O kararlar, bir yandan politikanın çizgisel olmayan davranışını gözardı ederken öte yandan da olası taktik ve stratejik ittifakların sınırlarını yanlış belirleyebilirler. Yakın çağımızın tüm büyük devrimleri, İngiliz, Amerikan ve Fransız devrimleri ekonomik bir kökene dayanıyordu. Yaradılış tarihleri (genesis) artık-üretime sahip olma savaşında yatıyordu, bir bölümü egemen iktidar seçkinlerinin fraksiyonları arasında, bir bölümü de egemen sınıflar ve onların altındaki sınıflar arasında geçen. Demek ki, devrimci uygulama kayıtsız koşulsuz gerçekliğin dönüşüm adımlarını sürecin diyalektiği uyarınca anlama yetisinde olmak zorundadır; yani reformcu bir önlemede devrimci birikimi (potansiyeli), ekonomik çatışma stratejisinde siyasal ya da askeri çatışmaya sıçrama birikimini, devrimci kurumsallaştırmada reformculuğa, bürokrasiciliğe ve geri dönüşe (involution) yönelik birikimi.

Devrimci bir politika, örneğin şiddetin oranı ölçüsünde, toplumsal güçler tarafından kullanılan silahlı ya da silahsız bir savaş yürütmek değil, devrimi kurumsallaştırma yoluyla gerçekleştirmeye yönelik çalışmadır. Bir politika ya da

tarihsel proje, varolan toplumun merkezi kurumlarını nitel anlamda tarihsel açıdan olası başka kurumlar ile değiştirmeyi hedeflediğinde devrimcidir ancak. Politika, yeni bir kurumlaşma talebinde (savında) bulunursa, ya da nesnel anlamda mümkün olmayan, tersine öznel bir noksanı dile getiren bir talep için savaşırsa, ütöpik olur. Bu anlamda Marcuse'nin o ünlü "gerçekçi olun, olanaksız isteyin" cümlesi, ne devrimci ne de etik anlamda temellendirilemez, aynı biçimde anarşist eylemin bazı teoremlerinde de olduğu gibi. Eylemin odaklandığı hedef (intensiyonalite) bir içkinlik içeriyorsa, yani burjuva toplumunun statükosunun temel kurumsal yapılarının korunmasına yönelik ise, o zaman reformizme daha yakın olunur.

Bugün devrimci olmanın en önemli beş temel buyruğu vardır: Birinci ve belirleyici olanı, Yeni Tarihsel Projede nesnel anlamda olası bir kapitalizm sonrası kurumlaşma aşamasını bilimsel olarak temellendirmek. Geç burjuva toplumu dört merkezi kuruma dayandığı için, yani ulusal para yapma sanatına (krematisk), plutokratik biçimsel demokrasie, burjuva sınıf devletine ve aptallığa programlı tüketici vatandaşlara. 21.yüzyılın her devrimci programı, varolan burjuva sınıfının yerine geçecek olan sözkonusu toplumsal ve resmi kurumları inandırıcı bir biçimde açıklayabilmek zorundadır. Bu, genel anlamda eşdeğerli-ekonomi, çoğunluğun onayına ve aynı zamanda görüş ayrılıkları temeline dayalı katılımcı demokrasi, sınıf devlet olmama, aynı biçimde eleştirel-akılcı, etik-estetik öznedir.

Burjuva sonrası toplumun davranışları standardize ve uygulamayı organize eden merkezi kurumları yine kendi merkezi işlevini daha yakından ayrıntılı olarak gösteren alt-kurumlara ya da alt-sistemlere bağlanırlar. Karşılaştırmalı bir tablo üzerinde (sinopsis) burjuva ve post-kapitalist uygarlıklar arasındaki ayrımlar, şematik bir biçimde gösterilmektedir. (Bakınız s. 134)

Günümüzde devrimci tarihsel öznenin, yeni toplumun nitel olarak farklı kurumlaşmasını ayırımsayabilme yeteneğinin yanısıra, ikincil olarak sahip olmak zorunda olduğu şey, bu bilgiyi didaktik ve pedagojik açıdan uygun bir biçimde geniş kitlelere aktarabilme kapasitesidir. Onlarla konuşarak (diyalog içinde) düzeltmeler yapabilmeli ve üçüncü olarak da, onları bu içerik üzerinden örgütleyebilmelidir.

Devrimcinin ya da devrimci politikanın dördüncü buyruğu ise bugün, bir geçiş dönemi programı tasarlayabilmekle ilintilidir. Bu, sürdürülen savaşın stratejik olarak nihai hedeflerini (burjuva toplumu sonrası kurumsallaşma) politik taktiklerin adım adım uygulanmasını öngören bir programdır ki günümüzdeki kapitalist sefalet içinde sistemi aşan, kapsayıcı bir düşünme ve eylemi tetikler.

En son buyruk ise, varolanın dönüştürülmesinde kullanılacak uygulama yöntemleri ile ilintilidir. Bu, şiddete ilişkin durumları da kapsayan, ancak yasallık sınırları açıkça tanımlanmış olan maddesel etik açısından yönlendirilmelidir, öyle ki iktidarın kötüye kullanımı, gerçi a priori (önsel) olarak gözardı edilmemekle birlikte –hiçbir siyasal sistemde rastlanmadığı gibi– savaşın rajonuyla bağdaşmaz bir şey olarak görülür, dolaysız bir netlik içinde ve böylelikle de yaptırıma açık olur.

Bu ölçütler çerçevesinde düzenlenen toplumsal uygulama (pratik), dönüşüm sürecinin tam ortasında yer alan, post-kapitalist çoğulcu demokrasiye geçişin ahlaksal örneğini oluşturmak, örgütsel başarısını sağlamak için zorunlu olan kadroyu ve yenilikçilerini (avantgarde) de çıkaracaktır.

Burjuva demokrasisinin
kurumlaşması
(küresel kapitalist toplum)
1. Ulusal pazar krematistiği
1.1 Planlı krematistik yatırımcı/
kapitalist azınlık tarafından

Katılımcı demokrasinin kurumlaş-
ması
(küresel post-kapitalist toplum)
1. Eşdeğerli-ekonomi
1.1 Mikro ve makro ekonomi
Demokratik planlı

belirlenir

1.2 Tek yanlı fiyatlar, iktidar tarafından belirlenir

1.3 Eşitsiz takas, sömürü, yabancılaşma

2. Biçimsel demokrasi

2.1 Biçime göre demokrasi: demokrasinin olası ilk aşaması, siyasal alanla sınırlı

2.2 Plutokrasi (büyük sermaye tahakkümü)

2.3 Genel iradeyi temsil etmiyor, yalnızca vekalet ediyor

3. Sınıf devlet

3.1 Sınıfsal işlev (ekonominin seçkin azınlığının ortak çıkarlarını uygulayan organ) kimliğini belirliyor

3.2 Genel çıkarları sınıfsal işlevi nedeniyle gözetemiyor.

4. Eleştirel-etik-estetik özne
Bu kurumsal alan için işlevsiz; bu nedenle liberal-mülkiyet ve yabancılaşmış özne ile yer değiştirir

1.2 Nesnel değer, sarfedilen zamana göre belirlenir

1.3 Eşdeğerli takas

2. Katılımcı demokrasi

2.1 Maddi demokrasi
Demokrasinin en üst aşaması: Merkezi toplumsal ilişkileri kapsar: Ekonomi, politika, kültür ve askeri örgütlenme
2.2 Doğrudan demokrasi, aşkın sorunlarda Elektronik genel danışma kullanımı

2.3 Biçimsel demokrasinin geri kazanımı, toplumsal ve katılımcı demokrasinin elde edilişi

3. Sınıf devlet değil

3.1 Sınıfsal işlevin yitimi, onunla birlikte devletin temsilci kimliği

3.2 Devlet, genel çıkarların yasal yönetimine dönüşüyor

4. Eleştirel-etik-estetik özne
Bu kurumsal alan içinde vatandaşlar, insani varoluşun üç gelişme boyutu içinde bir özne olarak kendilerini gerçekleştirirler

4. YENİ SOSYALİZME GEÇİŞ DÖNEMİ

1 Küresel Egemenlik Sistemi

İnsanlık, birkaç on bin banker, sanayici, politikacı, general, profesyonel propagandacıdan oluşan, gezegenimizin yeraltı kaynaklarını ve emeğimizin meyvelerini toplayan suç işleyen bir azınlığın ellerine düşmüştür. Onlar, enerji, teknoloji, bilim, gıda maddeleri, eğitim ve sağlığın tüm avantajlarını tekellerine almışlar ve çoğunluğu ise sefalet ve güvensizlik içinde sürünmeye bırakmışlardır.

Bu yüzden insanlığın bu dışarıda bırakılmış sektörlerinde, insan varlığının üç büyük gelişim potansiyeli serpilip gelişemez. Eleştirel-akılcı düşünme, estetik (sanatsal) yetenekler ve etik (ahlaksal) erdemler. Bütünsellik içinde insan türünün özgünlüğünü dile getiren bu olguların körelmesi, türün çoğunluğunun sahip olduğu en temel insan haklarının sürekli ve derinliğine ihlali anlamına gelir.

Onurlu bir yaşam hakkını ve gelişimi insanoğluna yeniden kazandırabilmek için, bu hakları küresel toplum yeniden geri almalı ve kendine mal etmelidir. Bunu sağlayabilmek için hizmetimizde olan tek araç, kapitalizm sonrası uygarlığın Yeni Tarihsele Projesi olan Evrensel Katılımcı Demokrasidir (Universale Partizipative Demokratie-UPD).

Bir önceki bölümde, sınıfsız toplumun vatandaşlarının yaşayacağı toplumsal çevreyi biçimlendiren temel kurumları belirtmiştik. Bununla kapitalizme karşı dönüşüm savaşımızın stratejik ufukları tanımlanmış oluyor. Yapılması gereken şey, günümüzün gerçekliğinden yeni bir topluma doğru çıkmaz sokaklara, ya da yanlış yollara sapmadan götürme işlevi üstlenen geçiş programının bazı karakteristiklerinin yansımalarını ortaya koymak. Bunu yapabilmek için toplumsal yeniden üretimin bazı temel gerçeklerini bir kez daha anımsamak gerekiyor.

Her insan ve her insan topluluğu, varlığını sürdürebilmek için dört nesnel zorunluluğu yerine getirmelidir:

1. Biyolojik olarak yemek gereksinimi; bundan sosyal ilişkileri ile birlikte teknolojiler ve kurumlar doğar. Bu nedenle ekonomi, toplumsal ilişki olarak anlaşılmalıdır, onun aracılığıyla insan ve doğa, insanın maddi gereksinimlerini karşılayabilmek için meta ve hizmet sektörüne dönüşmüştür.

2. Topluluk içinde yaşayabilmek ve eylemde bulunabilmek için başkalarıyla anlaşabilme zorunluluğu. Bundan tüm toplumsal ilişkileri ve kurumlarıyla, tüm vatandaşların ortak dilleri, değerleri, gelenekleri vs. üzerinden topluma uyum sağladıkları bir kültür ortaya çıkıyor.

3. Toplum adına karar alma ve kararları uygulama zorunluluğu. Bundan iktidar ilişkileri ve kurumlarıyla temeli devlet olan politika ortaya çıkıyor; Marks'ın deyimiyle:

“Toplumun resmi anlatımı”

4. Zorunlu olarak, dış saldırılardan ve başkalarının çıkarına dayalı zorlamalarından korunma. Bundan askeri ilişkiler ve kurumlar oluştu.

Kişilerin ve toplumların yaşam kalitesi, bir yandan onların teknolojik olarak gelişim düzeylerine, öte yandan da insan olmanın bu temel ilişki ve kurumlarını nasıl örgütlediklerine bağlıdır. Eğer söz konusu kararlar ve örgütlenmeler

tüm vatandaşların gerçek demokratik katılımı ile uygulanırsa, toplumun tüm üyeleri için yararlı olacaktır. Buna karşılık toplumun temel yeniden üretim ilişkileri ve kurumlarının örgütlenmesi, zengin ve güçlü olanlardan oluşan bir azınlığın elinde olursa, bu azınlık iktidar avantajını kendi çıkarları ve kazançları doğrultusunda özensizce kullanacaktır.

Bugün temsili demokrasinin küresel toplumunda egemen olan gerçek durum, insanlığın %80'inin yaşamını yok denecek kadar az ya da hiç olmayan bir yaşam kalitesi içinde sürdürmeye mahkum olduğunu, bu arada insanlığın %20'sinin, çoğunluğu Birinci Dünya'da yaşayan, gezegenin toplumsal üretim zenginliğinin %83'ünü ve dahası hammadde tüketiminin büyük çoğunluğunu kendi ellerinde topladıklarını ve kişi başına düşen ortalama yıllık gelirlerinin 25-30 bin dolar dolaylarında olduğunu nedenini çok iyi açıklıyor.

Türün bu şaşılası durumu, ister istemez akla şöyle bir soru getiriyor: On bin banker, sanayici, tüccar kapitalistlerden ve onların profesyonel politikacılarından, generallerinden, propagandacılarından oluşan küresel azınlık, nasıl oluyor da 5,5 milyar insandan oluşan çoğunluğu böylesi acımasız bir biçimde refahtan, işten, kültürden ve güncel teknolojiden uzak tutmayı başarabiliyor? Ya da başka türlü soracak olursak: İnsanlığın böylesi devasa bir çoğunluğu, bu küçük küresel oligarşinin zorbalığına neden katlanıyor? Bu sorunun karşılığı merkezi bir anlam taşır: Çünkü burjuva zorbalığının bu somut reddedilişi, yani post-kapitalist toplumun programı, yalnızca sistemin doğasının ve insanın kendi stratejik hedeflerinin bilinmesiyle tasarlanabilir.

Yanıtı şudur: Seçkin azınlık, egemenlik, sömürü ve yabancılaştırmanın uluslararası sistemini kurmuştur; bu da dört karakteristik özellik gösterir: 1. Birincisi, dikey ve demokrasi karşıtıdır, yani kumanda yapıları yukarıdan aşağıya doğru işlemektedir; 2. İnsan varlığının dört temel ilişkisini

içine alır, yani tüm yaşamsal olguları; 3. Atlantik burjuvazisinin iki küresel iktidar merkezinden çıkışla (ABD ve AB – Avrupa Birliği) Latin Amerika'nın, Afrika'nın ve Asya'nın en ücra köyleri ve yoksul mahalleleri bile bağımlı bir uyum ilişkisine tabi tutuldu: Diğer bir deyişle, bu mülki bir zorbalıktır, çünkü dayatılan bu anlayışın dışında mekan-sal bir varoluş olanağı kalmamıştır; 4. *Fraktal geometride kendine benzerlik ya da sabit ıskala* olarak tanımlanan bir özelliğe sahiptir, bu da dünyaya yayılmış öğelerinin tümüyle ayrı türden oluşlarına (heterojenliğine) karşın oldukça pürüzsüz işleminin nedenini açıklar. Kapitalist dünya sistemi, tüm büyük *düzenlerinde (ıskalalar)* cemaatlardan semtlere, bölgeye ve ulustan tüm dünya sistemine dek kendi benzeri temel öğelere sahiptir –bir ölçüde bilinçli planlanmış, bir ölçüde sistemin mantığından (kendi örgütlenmesinden) doğan -. Bu öğeler ona, 6,5 milyar insanın dört tür toplumsal ilişki altında ve ulusların, kültürlerin, dillerin, kimliklerin ve teknolojik gelişme düzeylerinin olağanüstü çeşitliliğine karşın tüm gezegende gerçekleştirilen sayısız etkinliğin ve müdahalenin kabul edilebilir bir birlik, etkililik, müdahale edebilme ve vergilendirebilme yetkisi dahilinde olmasını sağlar. Sistemi, değişik biçimlerde karmaşa ve düzensizlikten koruyan kendi benzeri temel öğeler, burjuva uygarlığının daha önce de değindiğimiz dört ana kurumudur:

1. Ulusal krematistik (kazançbilim)
2. Plutokratik biçimsel-demokrasi
3. Sınıf devlet
4. Yabancılaşmış *mülki-liberal* tüketici birey

Sistemin belirttiğimiz bu dört kurumu dokunulmazdır ve onları nitel anlamda değiştirmeye yönelik her çaba dünya rejiminin baskısıyla karşılaşır. Onlar, burjuva dünya düzeninin sac ayaklarıdır, çünkü o dünya düzeni olağanüstü

çokluk, çeşitlilik ve renkteki müdahaleleriyle bir tekdüzelik yaratır, bununla da istikrarını gündelik yeniden üretimini olanaklı kılar. Tüm gezegenimiz kapsamında burjuvazi için çeşitlilik içinde birörneklik üreten, bu neredeyse büyü- lü ittifakın (agregatlar) elinden hiçbir şey kurtulamaz; daha somut bir dille, Hindistan'daki cilalı taş devri (neolitik)-ta- rım üretimi ile Wall-Street'teki high-tech (yüksek teknolo- ji) kapitalizmini, Guatemala'daki kalıcı ekonomi (subsis- tenz) ile İsviçre'deki kara-para aklamayı dünya çapında birbiriyle ilintisi olan, egemen plutokrasinin ekonomik zenginliğini ve gücünü yaratan, sömürü egemenlik ve ya- bancılaşma sisteminde bir araya getirir.

Tıpkı fizikteki, tüm kütlelerin çevresinde döndüğü bir ağırlık merkezi gibi, bu dört kurumun da işleyişi ve sürekliliği, tüm olayların çevresinde konumlandığı, sermayenin tarihsel projesinin çekim merkezini oluşturur. Dünyayı kapsayan bu sistemin grafiksel anlatımı şöyle olurdu:

Burjuva Demokrasisinin Küresel Egemenlik, Sömürü ve Yabancılaştırma Sistemi

Büyük sermayenin tarihsel projesi

1. Ulusal Krematistik
2. Sınıf devlet
3. Biçimsel demokrasi
4. Yabancılaşmış özne

Küresel Seçkinler

Bölgesel Seçkinler

Ulusal Seçkinler

Kırsal Seçkinler

Belde Seçkinleri

Köy Seçkinleri

Dışarıda Kalanlar

2 Küresel Eşitlik Sistemi

Burjuva toplumunu reformize etmek (iyileştirmek), onun daha önce geliştirdiğimiz dört çekirdek durumunu, sınıfsal niteliğini zedelemeyen değiştirmek anlamına gelir. Burjuva toplumunu nitel olarak dönüştürmek, yani devirmek, onun merkezi kurumlarının yerine gerçek demokrasi-nin kurumlarını yerleştirmek anlamına gelir.

Bu dönüşümü etkileyecek olan geçiş programı, iki öğeden oluşur: a) günümüzdeki kapitalist gerçeklik, b:) katılımcı demokrasinin kurumsallaşması. Bu program da ayrıca aşağıda sayacağımız öğeleri de hesaba katmak zorundadır:

1. Burjuva sınıfının sömürüsü, belirleyiciliği ve yabancılaştırması ile soysuzlaştırılmış her dört toplumsal yeniden üretim ilişkisine yönelik dönüştürücü seçenekler (alternatifler) sunmak
2. Bu seçenekler (ya da “karşı ilişkiler”), katılımcı demokrasinin temel kurumları ile bir uyumu dile getirmeli ve program dahilindeki somut bütüne de uyması sağlanmalıdır
3. Geçiş programının ortak tanımlanması ve hareketin inşası, aşağıdan yukarıya doğru sürdürülmelidir
4. Programın ve hareketin (kurulan ağların) boyutu, bir mahlleden küresel boyuta dek uzanmalıdır, yani program aynı zaman içinde yerel, ulusal ve dünya çapında olmalıdır
5. Mücadelenin yöntemleri ve etik değerleri tanımlanmak zorundadır, aynı biçimde dönüşümün değişik adımları sırasında öngörülebilene ya da gerekli olan zaman etmeni de tanımlanmalıdır
6. Burada söz konusu olan bir devrimin aşamalar halindeki menşevik bir şemasını –önce demokratik sonra sosyalist- oluşturmak değil, tersine önce uygulanan “a” ve “b” etmenlerinin bir uyumunu sağlama önerisidir
7. Aynı şekilde söz konusu olan şey, ulusal burjuva sınıfı mitini ya da kurtuluşun daha önceden belirlenmiş bir öznesinin aranması değil, tersine, kurtuluşun öznelinin, birçok

sınıftan, birçok etnik kökenden, birçok kültürden ve aynı zamanda insan cinslerinin ikisinde de gelecek oluşudur. 8. Sisteme –kendi benzerlerine- karşı dünya çapında sürdürülen savaşların birliği dört temel öge tarafından sağlanır: eşdeğerli ekonomi, demokratik devlet, çoğunluk demokrasisi ve bilinçli özne; yani burjuva zorbalığının somut karşılığı ile. Geçiş programının grafik olarak sunumu aşağıdaki gibidir:

Küresel Eşitlik Sistemi

21.Yüzyıl Sosyalizminin Tarihsel Projesi

Küresel Seçkinler
Bölgesel Seçkinler
Ulusal Seçkinler
Kırsal Seçkinler
Belde Seçkinleri
Köy Seçkinleri

Eşdeğerli-Ekonomi
Demokratik Devlet
Doğrudan Demokrasi
Bilinçli Özne
Dışarıda Kalanlar

3 Değişimin Özneleri

Yeni Tarihsel Proje'nin gerçekleştirilme sorunu, bazı bakımlardan Martin Luther'in varolan durumu değiştirme ya da Katolik Kilisesinin sistemi içinde nitel bir sıçrama gerçekleştirme denemesi ile karşılaştırılarak uygulanabilir: Totaliter, rüşvetçi ve yabancılaşma üzerinde varlığını sürdüren bir dünya düzeni nasıl değiştirilebilir?

Görünen o ki, bu sorunun karşılığı, sermayenin “redde-

dilmesi” üzerine kurulu bir strateji içinde bulunamaz. Reddetme taktiklerinin, kendine özgü müdahalelerin (örneğin bir işletmenin, tüketiciler tarafından boykot edilmesi) bir parçası olarak bir anlamı olabilir, bununla birlikte ortaya küresel bir dönüşüm stratejisi koymaz. Aynı şekilde geleneksel anlamda silahlı bir devrim için de koşulların oluşmadığı görülür, öncelikli olarak içinde küresel zenginliğin ve küresel iktidarın yoğunlaştığı sistemin odak noktalarında. Yeni bir Enternasyonalin oluşturulması düşüncesi, somut sosyo-politik küresel sorunlara ilişkin bir yanıt olmaksızın daha çok örgütsel-soyut bir dilek olarak kalır. Çünkü içerikler olmadığı sürece, hiçbir biçim (örgütlenme) yaratılamaz. Biçimsel ilke, varlığının nedeninin karşılıklı dönüşümlü etkileşimi (diyalektik) olan ve ona yaşam veren maddesellik olmadan varolamaz. Bununla birlikte, (elektronik) iletişimin yerel, bölgesel ve küresel ağları ortak çalışmaya başlayıp değişimi kurmadan önce, ilk olarak yeterli somutlukta bir program içeriği, yani bir dizi stratejik, kurumsal, dönüşüm sağlayıcı hedef tasarımı hizmete hazırlanmalıdır.

Peki, buna göre kuram, değişimin maddesel gücüne nasıl dönüşebilir? Yanıtı Marks vermiş: Kitleleri kavradığı anda. Bu bilgi, küresel savaşımın günümüzdeki anını belirler. Toplumsal değişimin ve tutuculuğun geleneksel araçları, *kelam ile kılıç arasında sözkonusu o an vardır ve çoğu kez kurama yakındır.*

Demokratikleştirici güçler, 1789 öncesindeki Fransa sürecinin bir evresinde benzer bir durakta bulunuyorlardı, siyaset ve ekonominin seçkinleri, demokratikleşme ve daha adil bir düzenin yaratılmasına karşı durduklarında, üstelik yeni bir topluma geçişin nesnel koşulları da yeterince oluşmuş olduğu halde. Çünkü kapitalist dünya devletinin parçaları tarafından bile, örneğin Birleşmiş Milletler Gelişme Programları’nda (UNDP), bilimsel bilgi, teknoloji ve

sermaye düzeyinin, dünyayı bir kuşaktan daha kısa bir sürede açlıktan kurtarabileceği kabul ediliyor, böyle olduğu halde nedir eksik olan sorusuna, kurumun teşhisi şu oluyor: “Siyasal irade”. Tıpkı 1789’da olduğu gibi.

İşte bu, kapitalist toplumdan insancı topluma geçmek arzusundaki gerçek demokratikleşmenin yeni öznesinin aşmakla yükümlü olduğu büyük bir engeldir. Tarihsel projesi içinde o özne, dünya nüfusunun çoğunluğunu oluşturduğu gerçeğiyle ve programın kendisi bakımından da iki katı bir meşruluk kazanmıştır. Bu eşitlikçi/özgürleştirici özne, neo-liberal kapitalizmin kurbanlarının ve onların savaşını kendininki olarak gören herkesin dayanışmacı birliğinden çıkar.

Sanayideki işçi sınıfı, söz konusu kurbanların bu topluluğunda önemli bir rol oynamayı sürdürür, ancak çok farklı nedenlerden ötürü, 19. ve 20. yüzyılda kendisine biçilen hegemonyacı pozisyonuna geri dönemez. Nicel anlamda bir indirgenmeye tabi tutulması, hizmet sektörüyle karşılaştırıldığında ulusal gelirin üretimine katkısının göreceliliği, fiziksel anlamda işyerinin uğradığı değişim, tarihsel bir bakışla onu Birinci Dünya’nın zenginlik adalarında orta sınıfın altında bir yere konumlandıran nispeten yüksek yaşam standardına sahip oluşu ve bu etmenlerin sonucu olarak oluşan bilinç, tüm bunlar onu köktenci bir değişim etmeni olmaktan çıkarıp, statükonun tutucu bir ögesi haline dönüştürmüştür.

Engels, bu durumu henüz 1882 yılında İngiltere üzerine Kautsky’ye yazdığı mektupta şu sözlerle dile getirmişti: “Bana İngiliz işçilerin sömürge politikası üzerine ne düşündüklerini soruyorsunuz. Politika üzerine ne düşünüyorlarsa, aynısını düşünüyorlar: Burjuvazi neyi düşünüyorsa onu. Zaten burada bir işçi partisi yok, var olanlar yalnızca tutucular, liberal-köktenciler, işçiler de İngiltere’nin sömürgeci tekelciliği ve dünya pazarıyla hovardalık yaparak zaman

öldürüyorlar.” (*Kapital Üzerine Mektuplar*, Dietz 1954, s. 273)

Kurbanlar topluluğu çok kültürlü, çok etnik kökenli, sınıfları kapsayıcı, iki cinsli ve küresel bir yapıya sahip olmasının yanında ekonomiyi, politikayı, kültürü, sistemi ve küresel toplumun fiziksel zorbalığını temelden demokratikleştirmenin zorunluluğuna inanan herkesi kucaklar.

Tarihte hep olduğu gibi, savaş tecrübeleri ve projelerinin kuramsal niteliği üzerinden ilerici, yeni bir Tarihsel Proje-nin öncüleri (avantgarde) oluşuyor. Asla kendini payelendirmeden, toplumsal sistemdeki yapısal konumundan kaynaklanan bir inanca saplanmadan ve aynı zamanda yazgısı ne Tanrının misyonu (kilise), ne tarihle (parti), ne cinsiyetle, ne etnik kökenle, ne toprakla vs. çizili ne de fizik ötesiyle tanımlı bir özne olmadan. Süreç, öncü olduklarında tıpkı Aristokrasi (soylular sınıfı), küçük burjuvazi ve Avrupa işçi sınıfında olduğu gibi büyük toplumsal sınıflarda böyle gerçekleşti ve küresel toplumun kuruluş yasaları da aynı biçimde etkisini sürdürüyor.

Gerçekten de değişimin öznelerinin organik oluşumu, uygulama içinde daha başka bir biçimde tamamlanamaz. Küresel toplumun potansiyel demokratikleşme ısrarındaki özneler, genel olarak –sıkıntılı sosyal sektörler, *indigenalar*, kadınlar, eleştirel aydınlar, ilerici hristiyanlar, bağımsız Yeni Ulusal Düzen (YUD) yanlıları, etnik azınlıklar, vs. - meşruluğu kendi özgürleştirici pratiğinden kaynaklanmayan, sosyo-politik bir topluluğun ya da toplumsal bir kurumun önderliğinin kendilerine dayatılmasını kabullenemeyenlerdir.

Bu, dünyayı içine alan, tür-tarihsel olarak özgürleştirici özne, seçkin-gerici egemen öznenin karşısına geçer. Egemen özne, dört temel güç düzenlemesinden ya da yapılanmasından oluşur: 1. Uluslararası sermaye ve onun ekonomik uygulamasına aracı olan dünya pazarından; 2. Uluslararası

sermayeye bağımlı bir biçimde ortaklık içinde olan ulusal sermayeden; 3. Büyük sermayenin politik ve askeri düzlemde gerçekleştirilmesinin bir aracı olarak ulusal devletten 4. Dünya devletinden (IWO, WHO, NATO vs.) Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi bölgesel devletlerden.

Yeni Tarihsel Projenin (YTP) hayata geçirilmesi, birçok büyük aşamayı içerecektir. Bunlardan ikisi esaslı bir biçimde diğerlerinden ayrılır: Final ya da son aşama; bu aşamada demokrasiyi engelleyen, sömürü, egemenlik ve yabancılaştırma gibi üç yapı mekanizması aşılmış olur, pazar-krematistikin, sınıf devletin ve dışlayıcı kültürün olmadığı bir toplum içinde. Bu stratejik ufuktan çıkışla bir önceki aşama için sürdürülen ve şu an da bizim de yaşadığımız savaşımın biçimleri, hedefleri ve içerikleri belirmeye başlar. Burada söz konusu olan şey, aynı tarihsel sosyalizmde olduğu gibi, küresel burjuva toplumu artığı ögeler ile yeni postburjuva dünya toplumun ögelerinin yanyana oldukları ara dönemdir ki, bu da Birinci Dünya devletleri ile yeni sömürge devletler arasındaki gelişkinlik düzeylerinin teknolojik, eğitimsel, ekonomik, politik, kültürel, askersel vs. anlamda uyum içinde olmalarına olağanüstü katkı sağlayacaktır.

Bu aşama zorunludur, çünkü kapitalizmin son iki yüzyıl süresince ortaya çıkardığı bu sektörlerdeki temele dek işlemiş çelişkiler, dünya toplumunda barışçı ve demokratik bir birlikte yaşamaya izin vermeyecektir. Bu aşamanın işlevselliği, tüm öznel ve nesnel etmenlerin bilinçli olarak artırılan derecesel dinamiğinden oluşur ve o etmenler sömürücü, baskıcı, yabancılaştırıcı tüm mekanizmaları ve geçmişin tüm sınıflı toplumları için karakteristik olan davranış biçimlerini aşabilirler.

Günümüzdeki bu geçiş aşaması, siyasal olarak 90'lı yıllardaki eleştirel düşüncenin yeniden doğmasıyla başladı ve şu sıralarda da postburjuva toplumunun bir programının oluşturulma süreciyle nitelenmektedir. Bu aşamadaki de-

mokratikleşme savaşımının dinamiği, üç etmen (değişken) arasındaki ilişki tarafından belirlenir: 1. Sınıfsal yapılar ve bilinç düzeyleri; 2. YTP'nin stratejik hedefleri, 3. Çağın sosyo-politik baş aktörleri arasındaki güç dengesi.

Amaçlanan şey, çoğunluğun bilinçlendirilmesinin öyle bir düzeye ulaştırılmasıdır ki, dünya ölçeğindeki güçler dengesi demokratik güçlerin yararına doğru kaysın, dolayısıyla küresel toplumun gelişme mantığını oldukça etkileyecek olan, kapitalist sistemin ve onun seçkinlerinin artan ölçülerde etkisizleştirilmesi sağlansın.

Postkapitalist topluma yönelik değişim programı, var olan iktidar ilişkileri ve gündelik savaşimleri ile birlikte YTP'nin stratejik hedeflerini öyle bir biçimde aktarmalıdır ki, ikili bir etki sağlansın. Nihai hedefler, yani yeni kurumsallaşma olgusu, doğrudan, aynı zamanda güncel mücadeleler ve taleplerle sisteme karşı öyle bir biçimde ortaya konmalı ki, gelecek için soyut ve laf ebeliği kalıntısı olma yazgısına düşmesinler. Çelişkinin gündelik gerçekliği ve ona karşılık değişim için, stratejik ve taktik öğelerin diyalektik bir kullanımı sürecin reformizme saplanıp kalmamasını sağlar. Gelecek, böylelikle günümüze yönelik bir güce dönüşür ve günümüz de geleceğe doğru bilinçli atılmış bir adıma; Gerçekçilik ve geleceğin toplumu el birliğiyle, uygulamanın özgürlükçü/eşitlikçi programını yaratır.

Bu bağlam içinde Yeni Tarihsele Proje (YTP) nin demokratikleştirici önemi olan ve sermaye ile şimdiki çatışma aşamasında da hep anlam taşıyan öğeleri kendini belli ediyor. Ekonominin demokratikleştirilmesi ile ilişkili olarak örneğin, üretim, dağılım ve tüm toplumsal üretimin devlet eliyle yeniden dağılımına ilişkin önemli makro-ekonomik kararlarda çoğunluğun denetimi için savaşım vermek zorunludur. Yatırım yapmak ise, her kapitalist ekonomi sisteminin stratejik bir değişkesidir (variable), yalnızca onu yerine getiren siyasal-sosyal iktidar ile bağlantısı açısından

değil, yaşam standardı ve çoğunluğun toplumsal güvencesinin sağlanması açısından da. Bundan dolayı öncelikli ele alınacak temel ve yan yatırımların bölgeleri, gayri safi milli hasıladan o bölgelerin payına düşen toplam, yatırım kotası, referandum ile karara bağlanmalıdır. Bu, ulusal ekonominin hem özel, hem de devlet sektörü için de geçerlidir.

Aynı şey, her yıl kamuya açık tartışmalardan sonra halkoyu ile onaylanması gereken devlet bütçesi için de geçerlidir. Benzer bir mantık, eyaletler ve komünler (belediye) için de kullanılabilir, zaten çoktan beri yüzden fazla Brezilya topluluğunda (cemaat) ve Brezilya İşçi Partisi (PT) tarafından yönetilen büyük şehirlerde böyle yapılagelmektedir. Katılımcı demokrasinin bu denemeleri için *müdahaleci teknoloji* pek bir sorun yaratmıyor artık. Bu internet yolu ile çözüldü. Bilgisayarı ya da internet bağlantısı olmayan vatandaşlar, okul, devlet dairesi, yönetim daireleri gibi resmi binalarda “ortak kullanım” a açık olarak konulmuş olanları kullanıyorlar. Daha 1998 yılında Brezilya’daki başbakanlık seçimlerinde bu “elektronik sandık” sistemi başarıyla kullanıldı ve bu arada birçok başka devletler de bu yöntemi kullanma yoluna gitmeye başladılar.

Vatandaşların ve kurumların her geçen gün artan elektronik bağlantıları, örneğin ekonomideki “spreadsheet-model” adı verilen program, devasa bir dahi-bilgisayarı andıran bir altyapı yaratmakta ve bu da, ekonomik, politik, kültürel, askersel türde önemli tüm bilgileri, karar süreçlerini örgütleyip bir merkezde topluyor, böylelikle de vatandaşlara her alanda, topluluktan bölge devletine ve dahası dünya devletine dek ulaşip, karara bağlanacak her sürecin bir öznesi olma olanağını sunuyor. Resmi ve toplumsal konuların böylesi kamuya açık bir türde düzenlenişi, bazı süreçleri yavaşlatabilir, hatta içinden çıkılmaz hale dönüştürebilir, tıpkı Avrupa Anayasası üzerine yapılan referandumda (2005) olduğu gibi.

Elbette bu her demokratik örgütlenmenin askeri yapılanma ile karşılaştırıldığında ödediği bedeldir. Örneğin Hollanda'da halkın büyük çoğunluğu karşı olmasına rağmen milletvekillerinin %80'inin anayasa için verdikleri oy "evet"di. Referandumdaki bu gerileme, Fransa'da olduğu gibi, büyük sermaye Avrupa'sının anayasasının reddine dek götürdü. Benzer bir olay Uruguay'da yaşandı. Su ünitelerinin özelleştirilmesine yönelik bir referandum yapıldı ve halk karşı oy kullandı. Hiç kuşkusuz, İngiltere, İtalya ve İspanya'da planlanmış olan Irak savaşına katılım konusunda bir halkoylaması yapılsaydı, katılımı engellerdi. Bu örneklerin de açıkça gösterdiği gibi, kültür endüstrisi yoluyla insan bilincinin koşullandırılmasına ve sürekli olarak uygulanan "*perception managements*" e (algılama yönetimi) karşı halkın davranışı kesin bir biçimde programlanamıyor ve böylelikle seçkin azınlığın çıkarlarının uygulanması garanti edilemiyor. Burjuva öznenin ideolojik deformasyonu gittikçe artıyor, gelgelelim bu mutlak değil. Bu nedenle burjuva özne gerçek karar mercilerinin dışında tutulmalıdır. Bilinçli öznelliğini geri alması, onun gerçek karar alma gücünü yeniden elde etme çabasından ayrı tutulamaz ve bunun için gerekli kurumlar yalnızca burjuva toplumu olmayan bir toplumda inşa edilebilir.

Tarım, sanayi, ticaret ve finans ekonomi içindeki –bugün seçkin azınlık ve devletlerin egemen plutokratik iktidarına maddi destek sağlayan- toplumsal zenginliklerin bir merkezde toplanmasının (dekonsentrasyon) önüne geçilmesi, ekonomik büyümeyi düzeltmenin yanı sıra sosyal adaleti sağlamak ve suç işleme oranını düşürmek için de yeni demokrasi hedefinde izlenmesi nesnel zorunluluk içeren bir yoldur. Aynı şey Üçüncü Dünya ülkelerinin dış borçlarından muaf tutulmaları konusunda da geçerlidir; *Terms of Trade* (ticaret çağı) uyarınca, egemen ülkelerin "kollayıcılık"larının son bulması ve Üçüncü Dünya ülkele-

rinin sömürgecilikle eşi benzeri görülmemiş ölçüde talan edilmesinden doğan zararların karşılanması. Söz konusu bu son nokta açısından Almanya'daki Yahudi katliamının (Holocaust) kurbanlarının maddi rehabilitasyonu ilkesi, aynı şekilde köleciliğin, zorla çalıştırmanın vs. kurbanları için de kullanılmalıdır; ister Arno Peters tarafından önerilmiş olan bu ilke yoluyla, ister UNO'nun atayacağı, uygun verilerin hesaplamasını yapıp tazminatın niteliklerini saptayacak bir kurul aracılığıyla.

Yeni sömürgeci güçlerin silahlı kolu olarak NATO'nun feshedilmesi, feodal güvenlik konseyi UNO'nun (Birleşmiş Milletler Örgütü) lağvedilmesi, gerçekte dünya hükümeti olan bu örgüt, ne burjuva güçler ayrımını (anayasal/ yasa- ma, yargı, yürütme'yi içeren) kabul ediyor, ne demokratik meşruluğa sahiptir ve üstüne üstlük, kendini Den Haag'daki Uluslararası Mahkeme'nin *yargı hakkı hizmetine tabi kı- lıyor*; işte bu yüzden UNO-Genel Kurulu'nun, uluslararası toplumu ilgilendiren tüm yasa çıkarma ve düzenlemelerde demokratik oya tabi tutulması, başlangıçta *oranlamalı* ve daha sonra da biçimsel ilke uyarınca: bir oy, bir devlet; şu anda %83'ünün dünya nüfusunun %20'sinin elinde toplandığı dünya gelirinin paylaşımı; kültürün ve içinde işçilerin, memurların, işsizlerin, sanatçıların, kadınların, etnik toplulukların, öğrencilerin vb. gibi toplumun en önemli sektörlerinin kendi kanalları ve radyo istasyonlarının olacağı kitle iletişim araçlarının demokratikleştirilmesi; Üçüncü Dünya ülkelerinin bilim insanları ve sanatçıları için küresel bir burs fonunun kurulması, bu yapısal olarak kasıtlı uygulanan Birinci Dünya'ya yönelik "brain drain" (beyin göçü) olgusuna karşı bir etki yaratma amacını güder; Üçüncü Dünya'nın sahip olduğu, ancak sömürgecilerin yasadışı yollarla edindikleri kültürel hazinelerinin yasal sahiplerine teslimi; kadınların ev işlerinin uygun olarak ücretlendirilmesi; toplumun tüm üyeleri için, çalışacak durumda olma-

yanları da dahil ederek insana yaraşır temel bir gelirin sağlanması; savaşın başlangıcı ve sonu üzerine karar vermeye yönelik olarak bir referandumun anayasal yükümlülüğe bağlanması, günümüzde de sürekli olarak seçkin azınlığın kendilerine mal ettiği bir yönetici hakkı bu; merkezîyetçi, etnik azınlıkları baskı altında tutan devletin federalizasyonu yoluyla yeniden düzenlenmesi, şiddet yoluyla birlikte yaşamaya zorlanan halkların özerkliğine saygı duyulması; etnik, cinsiyetçi, (kadınlar, etnik azınlıklar vs.) yaşa dayalı ya da tarihsel anlamda ayrımcılığın hem kamusal (meclis, hükümet vs.) hem de özel yaşam alanlarında (girişimlerde) yeterince temsil edilemeyen kesimlerin etkin olarak desteklenmesi. Tüm bunlar Yeni Tarihsel Proje'nin içerdikleri ve hedefledikleridir; diğerlerinin yanı sıra bu sayılanlar, hemen bugün dünya sermayesine karşı sürdürülen savaşın ulusal, bölgesel, küresel programlarının ilk aşamasına uyarlanabilir, uyarlanmalıdır ve bununla dünya tarihi açısından yeni öznenin meşru çizgileri ortaya konulmuş olur.

Mekansal boyutları açısından da açıkça görüldüğü gibi, projenin eylem alanı günümüzün küresel toplumunun küresel, bölgesel ve ulusal boyutlarına organik olarak uyum sağlamak zorundadır. Günümüzde çoğunluk için derinliğine bir dönüşüm içeren hiçbir proje bölgesel ve dünya ölçeğinde bir projenin parçası olarak tasarlanıp uygulanmazsa eğer başarılı olamaz. Haftalık çalışmanın 35 saatla sınırlandırılmasını hedefleyen eylemin Almanya ve Fransa'da başarıyla sona erdirilmesi de gösteriyor ki, ulusal ekonomilerin dünya pazarına bağılılıkları çok büyük boyutlardadır ve ilericî-kapitalist bir projenin (çalışma saatlerinin kısaltılması) hayatta kalması, ulusal çerçevede orta vadede olanaksızdır. Tabii ki aynı olgu, çok daha büyük boyutlarda kapitalist olmayan uygarlık programı için de geçerlidir.

Bu anlamda son derece uzun süren bir kuramsal tartışma olan, tek ülkede sosyalizmin kurulma olasılığı konusu, son

on yılın tarihsel gelişimiyle birlikte gereksizleşmiştir. Kapitalizm de aynı şekilde tıpkı kanser hastalığı gibi sisteme özgü bir sorundur, yerel değil. Bu nedenle o yalnızca yine kendi açısından sistematik olan bir savunma ve aşma stratejisiyle bozguna uğratılabilir ancak. İşte bundan dolayı, küresel dünya-değiştirici-öznenin demokratikleştirici uygulaması, savaşlar çoğunlukla yerel ve ulusal düzlemlerde gerçekleşiyor da olsalar ancak savaşı küresel-bölgesel-ulusal bakış açısına uyum sağlayarak sürdürdüğünde, sistemi aşmaya yönelik gereken gücü toplayabilir. Bu sistemin parolası şudur: *Think global, act local* (küresel düşün, yerel uygula) diyalektik olarak tersi de geçerlidir: *Think local, act global* (yerel düşün, küresel uygula).

Postkapitalizme doğru bu suretle geliştirilebilecek olan bölgesel-ulusal geçiş programları, temelinde yatan nesnel gerçeklikler ve öznel koşullar nedeniyle oldukça zıtlıklar içerdiğinden doğal olarak değişik özelliklere sahiptir. Avrupa programı, yeni sosyalizm için gerekli tüm nesnel koşullar olduğundan dolaysız olarak katılımcı demokrasiye geçişle işe koyulabilir. Bu, Latin Amerika'da neoliberalizmin yol açtığı, sosyalizm için öngörülen nesnel ve öznel koşulların tahribatı çok büyük boyutlara varması nedeniyle, yalnızca dolaylı olarak oluşabilir.

Sosyalizme geçişin ilk ara aşaması, Venezüella Başkanı Hugo Chavez'in uğraşını verdiği gibi, dönüşüm programının stratejik ufku olarak bölgesel Latin Amerika iktidar-bloğunun yaratılmasında gizlidir. Afrika'da ise durum çok uç noktalardadır; çünkü orada katılımcı demokrasi için gerekli koşullar henüz oluşmamıştır ve öncelikli olarak işlerlik kazanan ulusal devletlerin, toplumsal birleştiriciliğin, laik ve metafizik yapıların birbirinden ayrılmasının, ulusal kimliklerin ve birleştirici ekonomik alt sistemlerin oluşturulması zorunludur.

Önceden değindiğimiz olgu ise, genellikle devrimci özne-

ler içinde hesaba katılmayan 'zaman' etmeni ile ilintilidir. Coğunluğun artık sürdürülemez durumlarda maruz kaldığı acılar, hızlı bir değişim isteğini doğuruyor, elbette bu nesnel evrimin olgunlaşması sorununu ortadan kaldırmıyor. Örneğin sırf bu yüzden Çin, Küba ve Venezüela'da uygun iletişim donanımı sağlanamadığı sürece eşdeğerli ekonomi inşa edilemez. Yumurtadan yeni çıkmış bir kuş, kendisine yaklaşan kediye gördüğü ve kaçması gerekli olduğu için değil, önce nesnel gelişme düzeyi buna elverdiği zaman uçabilir.

Dünya toplumunun tek tek öğelerinin yoğunlaştırılmış zamansal-mekansal-devinimsel bağlamının da açıkça gösterdiği gibi, küresel köyde sosyalizme dönüşümler, uygulanabilir olmak için, belirli yakınlıktaki zaman aralıkları içinde tamamlanmak zorundadır. Buna uygun tarihsel gelişim süreçlerinin bir çözümlemesi yapıldığında –protestantizmin, kapitalizmin ya da sosyalizmin- toplumsal sistemlerdeki nitel değişimlerin, büyük bir sistemin bir alt birimi içinde hayata geçtiği sonucuna varılıyor: Protestan reformasyonu katolik dünya kilisesi içinde; 1789 Fransız Devrimi, bölgesel yarı feodal bir sistemin (Orta Avrupa) bir ulus devletinde; 1917 Rus Devrimi, küresel kapitalist bir sistemin ulus devleti içinde ve 1979 Sandinista Devrimi (Nikaragua), batı yarı kürenin yeni sömürgeci bölgesel iktidar sistemi içinde.

Bu anlamda Yeni Tarihsel Proje'nin durumu, sosyalist devrimle benzerlikler içerdiği gibi Fransız Devrimine de benzer. Birincisi Fransız Devrimi, bir Avrupa ülkesinde zafer kazandı, feodal devletlerin müdahalelerinin kurbanı oldu, onları yenmeyi başardı, 1830'lardan sonra yeniden feodalleşme tehlikesini atlattı ve dünya mantığının bir parçasına dönüştü. Sovyet Devrimi de benzer değişken durumlardan geçti. 1917 zaferini silahlı müdahale ve kapitalist abluka izledi. 1925 yılında askeri karşı devrim yenilgiye uğratıldıktan ve otuzlu yıllarda abluka kırıldıktan sonra

sosyalist sistem, doksanlı yıllarda yıkılmadan önce insanlığın yarısına yayılmış durumdaydı.

Başka türlü söylersek, yeni sistem genel olarak egemen sistemin bir sektörü içinde kuruluyor ve daha sonra adım adım yayılmaya başlıyor, alt sistemden ya da yeni düzenden (*heterodoksi*) sisteme ya da ana düzene (normal) dönüşüyor: Yeni *ortodoksiye*. Umulan odur ki, günümüzün küresel kapitalizminden katılımcı küresel demokrasiye geçiş de benzer gelişim mantığını izleyecektir.

Tıpkı Fransız ve Rus Devrimleri gibi yeni sistem ve onun toplumsal özneleri de iki büyük rakibe karşı başarılı olmak zorundadır: a) yeni demokratik sisteme büyük bir olasılıkla peşinen düşman olan bir çevreye b) henüz yeni eşdeğerli-ekonomiye geçecek ölçüde yeterince gelişmemiş ulusal ya da bölgesel ekonominin sektörleri ve henüz kapitalist olan dünya pazarıyla kurulan ilişkiler içinde büyümek ve sözünü geçirmek.

Geçiş döneminin ekonomisi bu nedenle karma bir karaktere sahip olacaktır. Yeni ulusal ya da bölgesel ekonominin ileri etmenlerinin hareket merkezi, dünya pazarı ve geri kalmış sektörler hâlâ fiyat-maliyet ile hareket ederken, parasal maliyet-fiyatlardan nesnel değerlere (çalışma süresi /emek) geçmek olacaktır.

İki ekonomi tipinin de geçici birlikteliklerini şu iki etmenin varlığı olası kılıyor: a) Para birimleri olarak (fiyat-maliyet) hesaplama temeli, pazar ekonomilerinde, otuzlu yıllarda Taylorizmin başlangıcından güncel Toyotizmde üretim sürelerinin matematiksel açıklamalarının modern yöntemlerine dek gerçekte zaman birimleri temelinde hesaplama yapılır; b) Stahmer tarafından gösterilen, pazar ve eşdeğerlilik sistemi arasındaki takası olası kılan üçlü ölçüm ıskalasının değiştirilebilirliği (konvertibilite). Eşdeğerli ekonominin aşamalı olarak gelişmesi ile birlikte nesnel değerlerin denetimi altında bulunan bölgelerdeki genişleme eği-

limi krematistikin (kazançbilim) ağırlığını varlığı son buluncaya dek azaltacaktır.

Geçiş sürecinde özne oluşturma sorununa ilişkin son bir yaklaşım da günümüzde televizyonun bilinç oluşturma olgusunu olanaksızlaştırdığı yönündedir. Bu sav yanlıştır. Feodalizmin “televizyonu” Katolik Kilisesi idi ve o okuma yazma bilmez halkın sistematik olarak tevekkülünü ve görüş aşılama işini güvence altına alıyordu. Gelgelelim, uyguladığı psikolojik ve resmi terör (engizisyon) aracılığıyla sağladığı demir disiplinli denetime karşın dünyevi ve eleştirel aklın yeniden doğuşunu engelleyemedi, bu yeniden doğuş ideolojinin zincirlerini kırdı ve yeni toplum biçiminin yolunu açmış oldu.

4. Emek-Değer

Ürünlerin nesnel değerini belirleme zorunluluğu, tıpkı klasik ekonominin öngördüğü gibi sosyalizmin ‘*conditio sine qua non*’u olmazsa olmazdır ve onun temel talepleri: a) sosyal adalet, b) gerçek katılımcı demokrasidir. Krematistikte (kazançbilim) bir malın değeri genellikle fiyat belirlemeye katılan ekonomik temsilcilerin gücü üzerinden belirlenir. Bu gücü elinde bulunduran kişi, ister politik ya da ekonomik, ister kültürel ya da askersel olsun, daha zayıf olanları malların, hizmetlerin ve işgücünün fiyatlarını indirmeye zorlar. Burjuva ekonomisi bu temel gerçeği üçlü bir görüş aracılığıyla gizemli kılar: 1. “Arz ve talep yasası”, 2. Marjinal maliyetler kuramı (uç maliyetler), 3. Öznel değer kuramı. Böyleyken, burjuva ekonomisinin tartışmasız biçimde temel bir gerçeğidir ki, fiyatlar (kârlar) ve onların belirlenim mekanizmaları, burjuva toplumunun hiçbir makamı tarafından denetlenemez olan iktidarının dolaysız bir işlevini sergilerler. Burjuva örgütlenmesinin düşey, demokrasi ve toplumsallık karşıtı yapısal görünümü, kendini

politikadan, kùltürden, askeri örgütlenmeden ekonomiye dek uygarlığının tüm merkezi kurumlarında yineler.

Daha adaletli, toplumcu bir ekonominin kurulması, denk (eşdeğerli) emek sarfının takası aracılığıyla şöyle gerçekleşir: a) nesnel değerlerin belirlenmesiyle, b) denk (eşdeğer) değerlerin takasının gerçekleştirilmesiyle. Birincisi yöntembilim açısından bilimsel bir sorundur, ikincisi ise bir iktidar sorunudur. Birincisi ileri matematik, iletişimbilim ve bilgisayar kapasitesi ile çözülebilir; ikincisi ise katılımcı demokrasi ile.

Burjuva ekonomisi tarafından kullanılan fiyat ve değer kavramlarının öznel niteliğinden farklı olarak bir üründe ya da hizmette dolaylı ya da dolaysız çalışma süresi (soyut emek), nesnel bir büyüklük (miktar, hacim, boy, ebat) olarak değer kavramı oluşur. Nesnel büyüklük, belirlenimi kişiye bağılı olmayan anlamına gelir; yani uyruk, cins, etnik köken, eğitim durumu, dinsel inanç vs.den bağımsız olarak uygulanabilen demektir. Öncelikli olarak değer bu nesnel niteliği, ona daha adaletli bir ekonominin temeli olma iznini bağışlar; çünkü metaların ve hizmetlerin değişimi (takası) ancak denk büyüklükteki değerlere dayanabilir, ürün ya da hizmetlerin sahip olduğu somut biçim ve maddi oluşumundan bağımsız olarak.

Nesnel büyüklük olarak değer durumu, –yani herhangi belirli bir öznenen bağımsız anlamında- onu yalnızca öznelerarası olan bir değerden farklı kılar, örneğin bir banknotun saymaca değeri. Değer anlatımının bu nesnelliği onun dayandığı zaman temelinden oluşur. Zaman kavramına kısa bir dönüş yapmak bunu daha açıklığa kavuşturacaktır.

İlk bakışta zaman, öznelerarası bir ölçü birimi olarak görünür, yani toplumsal olarak kararlaştırılmış bir büyüklük, tıpkı bir banknotun üzerinde bulunan adlandırma gibi. Bu, insana, sosyal özne olarak insanın bir zamanlar kendi ölçü birimlerini tanımladığı duygusunu veriyor, örneğin

günü 24 saat ya da bir dakikayı 60 saniye olarak saptamak ve bu tanımların yararı anlaşılınca tüm yeryuvarlağına yayılmış oldukları gibi. Böylelikle öznelarası bir niteliğe dönüştüler, yani teker teker her öznenin değer anlayışı ve bakış açısından bağımsız olarak. Banknot gibi parasal bir ölçü biriminin gerçekteki durumu üzerine anlatacaklarımız buraya kadardır.

Soyut emek üzerine yapılan değer tanımlanmasında kavramın bilgi-kuramsal konumu, zamanın doğa içinde belirli devinim kurallarının anlatımı olması nedeniyle, öznelarası düzlemden nesnel düzleme doğru kayar. Bir günün 24 saat oluşu, yerkürenin kendi eksenini çevresinde tam bir dönüş yapmasıyla ilintilidir, ya da bir yılın 365 gün oluşu, dünyanın güneş çevresinde dönüşüyle (365 gün 6 saat). Bu şu anlama gelir: Zaman, belirli ölçü birimlerinin yardımıyla (günler, saatler vs.) – öznel ya da ulusal değişkenlikler gösterebilen, tıpkı santimetre, uzunluk ölçüsü inç ya da ısı ölçme birimleri olarak derece, Fahrenheit ve Kelvin gibi bir uzaklık ve bir hız arasındaki nesnel ilişkiyi dile getirir, yani matematiksel bir bölme işlemidir.¹ Uzaklıklar (mesafeler), evrenin nesnel boyutlarıdır, aynı şekilde ışık gibi fiziksel olguların devinimleri (hızları) de. Yalnızca sistem, ölçüm için öznelarası bir nitelik taşır, çünkü o, bir insan toplumu tarafından karara bağlanan yararlı (pragmatik) uzlaşımlardan oluşur; örneğin termometrede, sismografta ve Paris’de saklanan, kuzey kutbundan Ekvator’a olan uzaklığın on milyonuncu parçasını gösteren özgün metrenin hacim ölçüsünde olduğu gibi. İşte tam burada değer zaman üzerinden nesnel ölçümü ile burjuva ekonomisinin öznel-keyfi ölçümü arasındaki nitel farklılık yatıyor: *İktidar*.

1 Aynı şekilde zaman kavramının, mekan ve hız arasındaki ilişkiyi anlatması gibi, hız da mekan ve zaman arasındaki ilişkiyi ve mekansal uzaklık da zamanla hız arasındaki ilişkiyi anlatır.

Bu düşünce de gösteriyor ki, nitel zaman birimi olarak tanımlanan emek-değer, bilimsel mantık açısından fiyat olgusuna oranla daha üstündür, çünkü emek-değer, fiyata oranla nesnel gerçeklik ölçülerine daha büyük bir yakınlık içerir ve bundan dolayı da önemli bir yöntembilimsel-kuramsal ilerleme sergiler. Kavramlar ile insan kaynaklı yorumların ölçüm kategorileri ve gerçekliğin kendisi arasında sürekli olarak, *asimtotik (sunuşmaz)* bir ilişki içinde, bundan iki yüzyıl önce ekonomi politik tarafından belirlenmiş olan değer kavramı, o zaman olduğu gibi bugün de sosyal adaletçi ekonomiler için elimizde olan en başarılı ölçüm sistemi olma özelliğine sahiptir. Ulaşılan teknik gelişmişlik düzeyi, tarihsel olarak iki seçeneğe indirgenmiş olan değer ya da *iktidar-fiyatının*, buna ek olarak olası nesnel göstergeler (indikatör) olma yönünde kendilerini geliştirmelerine yol açtı. Artık günümüzde içinde bilimsel bilgi ve iletişimin yer almadığı hiçbir ürün ya da hizmet üretilmediği için, daha da ötesi, bilgiler 'bits' ve 'bytes' üzerinden nitel olarak ölçülebilir olduklarından, aynı şekilde toplumsal üretimin bu genellikle vazgeçilmez kaynakları pekala bir ölçü aygıtı ve ekonomik hesaplama birimi olarak hizmet görebilirler.

Zaman girdisinin (değer) ya da bilgi girdisinin (bytes) yanında hiç kuşkusuz her ürünü ilgilendiren enerji kotası da nesnelleştirici bir ölçüm birimi olarak kullanılabilirdi. Zaman girdisi, değişken hesaplama birimlerinden yana ya da onlara karşı tüm yararçı ve kuramsal veriler ölçüp biçildiğinde, güncelliğinden hiçbir şey yitirmeden geleceğin doğrudan demokrasisinin eşdeğerli-ekonomisi için en verimli hesaplama zeminini oluşturur.

Ölümünden kısa bir süre önce Arno Peters, hatırı sayılır bir biçimde değer kalkülünün anlaşılmasındaki öğretsel (didaktik) sorunu geliştirdi. Başlangıçta Wassily Leontieff tarafından geliştirilmiş olan ve karmaşık boyutlu, dönü-

şümlü bağımlılık ve zıtlık ilişkilerini nitel anlamda hesaplama olanağı sunan girdi-çıktı-matrisi (Input-Output-Matrizen) nin yanısıra, bir işletmenin üretiminin diğerine bir yatırım girdisi olarak kullanımı, bilim insanlarının 2002 yılının Ocak ayında bir matris (matrix) geliştirmelerine yol açtı; öyle ki bu matris, herhangi bir ürünün değerinin hesaplanabilme olanağını yarattı. Peters'in, kendisinin de "Peters-Gülü"¹ olarak adlandırdığı bu örnek (paradigma), ürünün toplam değerini oluşturan, eşdeğerli-ekonominin değer hesaplamaları için üretime katkısı zorunlu etmenleri net ve anlaşılır kılar.

Peters'in matrisi (Peters-Gülü), nesnel değer hesaplanmasına ilişkin kuramsal sorunun ortaya konulmasında, Wassily Leontieff'in olağanüstü yenilikleri gibi sonuçta benzer matematiksel bir biçime götürüyor olsa da, Rus matematikçinin girdi-çıktı-tablolarından (IOT), belirgin ölçüde daha öğretsel (didaktik) bir biçimdedir.

Bu öğretsel ve deneme-yanıltmalı etki, şunlarla sağlanır:

1. Ürünün en son değerini saptayan kayıtların (değişikliklerin) örgütlenmesi, ürün ve hizmetlerin hatırı sayılır oranda olması için girdilerin sayısının neredeyse sonsuz çoklukta olması, bir çember-model içinde anlaşılabilirliği daha da kolaylaştırır. Bu bilgiden önemli yöntemsel çıkarımlar yapılır.

1 Uzun tartışmalardan ve deneylerden sonra Arno Peters, dünya sorunsalını Peters-Gülü ile grafik olarak gösterme düşüncesine kapılmış ve beni sabahın 7.00'sinde Meksiko şehrinde telefonla aradı ve dedi ki: "Bay Dieterich, bugün uzun zamandan beri ilk kez "Evreka!" (Buldum!) yazdım günlüğüme." Ne yazık ki çok erken bir ölümle aramızdan ayrıldı ve varlığından çok sonraları Göttingen'den puk-çalışanı Stefan Rehfus aracılığıyla haberdar olduğumuz İskoç Okulu ile sürdürmek istediği ortak çalışmayı sona erdiremedi.

Hiç kuşkusuz Cockshott/Cottrell, Carsten Stahmer ve Latin Amerikalı yazarlar ile doğrudan ve yoğun bir çalışma içine girebilseydi kuramını çok hızlı bir biçimde geliştirebilirdi. Kuram Almanya'da da bu nedenle pek fazla geliştirilemedi, çünkü Arno Peters'in Bremer Üniversitesi tarafından sunulması beklenen kurumsal destekleniş gerçekleşemedi.

2. Matris, kolay anlaşılır bir biçimde tüm üretim etmenlerinin ikiye indirgenmesini sağlar, klasik ekonomi ve onun emeğin canlı ya da *cisimleşmiş* biçimiyle yalnızca değer yaratması, dolayısıyla değer aktarabilmesi talebi ile uyum içinde olarak.

3. Peters-Gülü, tek tek her üretim etmeninin zaman olarak belirlenebildiği kesinlik derecesinin emeğin canlı ya da *cisimleşmiş emek* olup olmadığına bağlı olduğunu ortaya koyar. Modern ekonominin tüm üretim süreçleri “zaman” vektörüne dayandığı için, canlı emeğin zamanları (değerleri) –matrisin üst yarısında gösterilen- neredeyse %100’e yaklaşan bir kesinlik derecesiyle hesaplanabilir.

Katkı payı bakımından yeni ürüne dahil olan cisimleşmiş emek (makineler, aletler, mekanlar vs.) olgusunun değer hesaplaması, biraz daha karmaşıktır ve tahmin yöntemlerini gerekli kılar; zamanımızda kullanılan değer eksiltme tablolarının (amortisman) hesaplama temeline benzer olan bu yöntemler, yeterince kabul edilebilir isabette değerler ortaya çıkarmaktadır.

4. Yeni Tarihsel Proje’nin ilk aşamasında (bugün), ölçüm süreci, işleme ve nesnel değer araştırılması ve ardından kusursuz ölçümlerin bir eşgüdümünün sağlanması, keyfi olmayan değerlendirmelerin gerekliliğini ortaya koyuyor.

Bu sorun, yine de ilk bakışta görüldüğünden daha az bir öneme sahiptir ve bunun üç nedeni vardır: a) Süreklilik içeren metallerde canlı emeğin t^0 aşamasında olan kesin değeri t^1 aşamasındaki cisimleşmiş emeğin kesin değerine dönüşür, bunun ardından da “tahmini değerler” alanı dereceli olarak hesaplamalarda aza indirgenmeye başlar; b) burjuva ekonomisinin demokrasi karşıtı, güce dayalı yollarla ve sıklıkla keyfi saptanan fiyatlarıyla karşılaştırıldığında, geçiş dönemindeki eşdeğerli-ekonominin bir kısmı kesin bir kısmı tahmin yürüterek saptadığı değer, daha adil, daha de-

mokratik ve daha ahlaklı bir ekonomiye doğru nitel bir sıçramanın yaklaşmakta olduğunu sergiler; c) genellikle ampirik bir olgunun nesnel parametresinin (sayısal değer) matematiksel hesaplamasında tahmini değer kullanımı yararlı bir karardır. Zorunlu *konfidans* aralığı, güvenlik derecesi ve resmi istatistiklerdeki hata riskleri, uygulamalı değerlendirmenin genel bilgiye dahil olarak düşünülmüş bir işlevidir. Bir narkoz maddesinin üretiminde örneğin, varsayalım ki, öksürük şurubu üretimi ile karşılaştırılacak olursak çok yüksek boyutlu bir istatistik güvenlik derecesi zorunludur.

5. Soyut olarak değer olgusu, tümevarım ya da tümdengelim yöntemleriyle de hesaplanabilir. Böyleyken büyük olasılıkla en son ürünün kesin değerini çıkarmak için her kaydın göreceli değerini toplayıp sıralayan tümevarım, tümdengelimden daha az işlevseldir. Örneğin bir ürünün ya da hizmetin günlük, aylık, yıllık üretim değerinin hesaplanmasında parça başına ortalama değerlerde ürünün *disagregatları* gözlemlenir.

6. Peters-Gülü ve Stahmer, Cottrell ve Cockshott'un ona uygun çalışmalarıyla birlikte post-kapitalist toplum kuramı içindeki yapısal ve kurumsal eksiklik kapanıyor; çünkü bununla birlikte yeni ekonominin kurumsallaşması üç alt-kurum ya da alt-sistem yoluyla tanımlanmayı sürdürebilir: 1. Burjuvazinin biçimsel demokrasisi tarafından olumsuzlanan, ekonomi alanındaki halk egemenliğinin yeniden kurulup gerçekleşmesini sağlayan demokratik mikro ve makro planlama; 2. Çağdaş matematik ve iletişimbilim aracılığıyla ürün ve hizmetlerin nesnel değerlerinin hesaplanması; 3. Meta ve hizmetlerin, eşdeğerlik ilkesiyle uyum içinde adaleli değişimi (takas).

5 Karmaşık Emek

Nesnel değer, eşdeğer ve temel demokratik planlamanın

ekonomik-siyasal biçimlenme ilkeleri hiç kuşkuya yer bırakmayacak biçimde geleceğin daha adil bir ekonomisinin temel eksenleridir. Bunlar, Arno Peters tarafından bölümler halinde klasik biçimi içinde dile getirildiler, yani katılımcı demokrasinin sınıfsız toplumunda varolmaları gerektiği gibi. Gelgelelim bütün emarelerin de gösterdiği gibi, kapitalizmden yeni uygarlığa doğru geçiş sürecinde kapitalizm karşıtı güçler, bir kez daha başarısızlığa uğramak istemiyorlarsa eğer, sözü edilen bu ilkelerin oluşum özelliklerini gerçekçi olarak tüm dünyayı kapsayan büyük emperyalist bloklar ve onların oligarşileriyle sistem çatışmalarını öngören koşullar altında hesaba katmakla yükümlüdürler.

Bir sistemin sona erdiriliş biçimi, kendisinden önceki, mekan ve zamana tabi olan kuralların nesnel gelişim sürecine bağlıdır. Elbette zaman, kuvantum evrenin dışında, hep aynı hızla hep aynı yönde, geçmişten geleceğe doğru aktığından, karşı karşıya kaldığımız bu zaman-mekan koşullarını bir “sıçrama” ile geçememekte, tersine o koşullar birer planlama değeri olarak, uygun tarihsel projelere katılmak zorundadır, tıpkı Lenin’in örneğin Yeni Ekonomi Politik’le ya da tarım programının kabulü ile gösterdiği gibi. Kapitalist olmayan ekonominin biraz önce değindiğimiz üç oluşum ilkesi için geçerli olan şey, kuramsal işleminin ve katılımcı demokrasiye geçiş aşamalarındaki uygulamaya yönelik işlerliğinin esnekliğidir, yani varacağı son biçim olan sınıfsız toplum karşısında, maddeci-diyalektik olarak uygulanabilir olmak zorunda oluşudur.

Örneğin bu basit ve karmaşık emeğin ödüllendirme uygulaması için de geçerlidir.

Arno Peters tarafından öne sürülen katı eşdeğerlik ya da basit ve karmaşık emeğin ücretlendirilmesinde mutlak eşitlik ilkesi, geçiş sürecinin karma ekonomisinde gerçekçi bir anlamda sürdürülemez, çünkü kapitalizmde insan karakterinin durumu –belki de insanbilimsel (antropolojik) doğası-

pek hesaba katılmaz, tıpkı güç peşinde koşma ve güç istismarı, kıskançlık, rüşvet eğilimleri, kendini sevmeye, otorite ve tüketim düşkünlüğü ve maddi çekiciliklerin anlamı gibi. İşte bütün bunlar, bireysel ve toplumsal emek üreticiliği üzerinde olumlu ya da olumsuz etkileri olan etmenlerdir, bu nedenle de sosyalist dönem için ekonomik etmen olarak büyük önem taşırlar. Bu açıdan Sovyetler Birliği ve Demokratik Almanya Cumhuriyeti DDR'den edinilen deneyimler ayrı bir öneme sahiptirler; o deneyimler, romantik düşünmeyi ya da nesnel zıtlıklar içindeki ilişkilerde tarihsel olarak açıklanabilir adalet talebinin uygulanan ekonomi politikası belirlemesini engelleyebilirler.

Bu sorunsalın en önemli ama aynı zamanda en karmaşık yanlarından biri, bir işgücünün üreticiliği ile onun maddi olarak ücretlendirilmesi arasındaki ilişkidir; yani şu sorudur: Daha yüksek bir bireysel üretkenlik düzeyine sahip olan "A" çalışanı, "B" çalışanı karşısında, sarfettikleri mesai saatleri aynı olduğu halde, "A" çalışanı ne zaman daha yüksek bir ikramiye alabilir?

Bu sorunu çözmek için, yüksek üretkenlik durumunda daha iyi ücreti onaylayan, dolayısıyla reddeden en azından iki tip durum ya da değişke ayımsanmak zorundadır. Çalışanların genellikle değişken olan verimlilik düzeyleri, birçok öznel ve nesnel koşula bağlıdır; bunlardan bazıları, gelişkin teknik donanım ve iş örgütlenmesi, daha iyi profesyonel eğitim, daha iyi yaşam kapasiteleri, başarıya bağlı ücret, disiplin ve kişisel çalışma girişkenliği ve üreticinin dolaysız istençleri gibi olgulardır.

Eğer çalışan "A"nın yüksek üreticiliği kendi kişisel kazanımı ise, yani eğilimi, profesyonel eğitimi, biçimsel öğrenimi, titizlik, disiplin, istenç vs. yüksek üreticiliğinin kaynağı ise, aldığı bir günlük ücretin taban değeri üzerinden ek bir ikramiye almalı mıdır? Sekiz saat çalışmışsa ve toplumsal değerler yaratmışsa eğer, ona örneğin dokuz sa-

atlık ücret ödenmeli mi? Sonra hangi çalışan topluluktan bu ekstra bonusu kesmek gerekirdi, çünkü toplumun tümü açısından üretim ve hizmetlerin yalnızca sınırlı bir miktarı dağıtılmak üzere hazır bulunmakta ise eğer?

Buna karşılık, “A”nın yüksek üreticiliği, kendisi ve kişisel kazancı ile örtüşmeyen değişkeler sonucunda gerçekleşiyorsa –örneğin, fiziksel olarak daha işlek bir yaşta olmak, daha iyi bir üretim tekniğine sahip olmak, etnik (Kafkasyalı genetik görüntüsü) ya da coğrafi olarak ayrıcalıklı bir topluluğa (Birinci Dünya Ekonomisi) ya da ayrıcalık bir cinsiyete (cinsel öncelik) ait olmak- o zaman bunlar, taban ücretten daha elverişli bir ücretlendirmeyi hak etmesini haklı göstermez mi? Şayet bu yapılırsa, örneğin yaşlıca bir kişi, daha düşük düzeyli üreticiliğinden dolayı, hiç suçu olmadığı ve üstelik bu koşulların kaldırılması kendi etki alanının dışında kaldığı halde cezalandırılmış olurdu.

Adil ücretlendirme sorununa ek olarak aynı zamanda, aşırı derecede zor ya da sağlık için tehlike oluşturan çalışma koşulları da hesaba katılmak zorundadır. Şeker kamışı plantajında çalışan bir işçi, bir temizlik işçisi ya da bir madenci, klimalı bir büroda kolay fiziksel işler yapan birine göre bazı ek ikramiyeler –daha fazla tatil, daha iyi yemek, tehlike zammı vs.- almalıdır. Peters’in öne sürdüğü sav, bu tip ücretlerin hesaplamasının –nesnel değerinin ötesinde- zorunlu olarak öznel olacağı, kuşkusuz doğrudur; çünkü bir mühendisin iki katını ürettiği ve bir mekanikerden 1,8 ya da 2,2 kat daha fazla kazanması gerektiğini gösteren bir tanımlama (modus/usul) yoktur. Taban değerinin bu çarpanı kaçınılmaz olarak öznel ve böyle olduğu için de rüşvet ve adaletsizlik için de olası bir tehlike oluşturur. Elbette üreticilerin ve kamusal denetim organlarının buna uygun olarak demokratik denetimi ile geçiş toplumunun bu sorunu, az gelişmiş ile yüksek tekniğe sahip toplumlar arasındaki gelir farklılıklarından kaynaklanan ve emperyalizmin resmi başvuru prog-

ramlarıyla sistemli bir biçimde güçlendirilen “brain drain”den (beyin göçü) kaynaklanan sorunlara göre belirli bir ayrıcalık taşır. Beyin göçü olgusu, kapitalist olmayan yolu seçen tüm toplumsal projelere karşı, tıpkı tarihsel olarak DDR ve Küba’da olduğu gibi yaşandı.

Bireysel adalet olgusunun yanısıra, doğal olarak ücret farklılıkları, işgücünün dağılımında (allokation) bütünsel ekonomi içinde merkezi önemde bir işleve sahiptir. Her modern toplumun seçkinleri, değişkenlik içeren uyarıcıların (stimuli) eşgüdümünü hizmetinde toplar; pazar ekonomisine baskı uygulama (örneğin işsizlik) ve çalışma yasası kaynaklı zorlamalar (işsizlik yardımının koşulları, sosyal yardım vs.), ister sanayileşmenin, ister teknik gelişmenin ya da sosyal devletin yıkılmasının bir sonucu olsun, tüm bunlar çalışan nüfusu sermaye birikiminin buyruklarının kölesi olmaya indirger.

Gerçekte yaşanan (reel) sosyalizmde işçi denetiminin en önemli kolu olan, yaşamı çökerten işten çıkarma olgusu uygulamadan kaldırıldığı için, başvuru yöntem olarak geriye yalnızca yönetimle ilgili bazı önlemler ya da ücret indirimi kalmıştı. Stalinciliğe veda edilmesiyle birlikte zorlama yönetsel önlemler (zorla çalıştırma) de büyük ölçüde düşmüştü, öyle ki, Marks’ça konulan, a) biricik geçim kaynağı olarak iş, b) tüm işlere eşit muamele gibi iki ilke yalnızca değişimli bir biçimde gerçekleştirilebiliyordu; basit ve karmaşık emek için maaş farklılıklarıyla.

Bundan dolayı kapitalist *homo economicus* olgusundan, geleceğin demokrasisinin etik insanına bir geçiş yapmaksızın varmaya çalışmak pek gerçekçi sayılmaz. Marks ve Engels’de bu sorun, basit ve karmaşık emek kavramları içinde ele alındı ve daha sonra reel sosyalizm uygulamalarında kanımızca büyük ölçüde çözüldü.

İkinci değişimlilik, orta ölçekli üreticilik kavramı ile ilintilidir. Krematistik (kazançbilim/para yapma sanatı)

içinde, üreticiliği ulusal ya da uluslararası ortalamanın altına düşen ekonomik öznenin eğilimi, ortadan kaldırılma yönündedir, öncelikli olarak bunalım dönemlerinde. Bu şu anlama gelir: Krematistikde üretim maliyetleri, ilkesel olarak ulaşılmış olan üreticilik oranı açısından küresel ekonominin her zamanında ve her açısında gerçekçi bir çizgi sergilerler, aynı zamanda para kurlarındaki ilişkilerin, müttefik ülkelerin para yardımlarının, koşullandırılmış istatistiklerin bir sonucu olan pratik hesaplama sorunları hiç azımsanmıyor olsa da.

Demokratik planlı ekonomi için benzer bir standart gereklidir –orta ölçekli verimlilik- bu, her ekonomik birimin etkililik düzeyini, kıt olan kaynakları israf etmemek için öncelikli olarak bir girişimin etkililik düzeyini belirli bir nesnellik içinde değerlendirilmesine olanak verir. Söz konusu bu ortalama verimlilik (üretkenlik), demokratik bir bilirimle, eşdeğerli-ekonominin temel ilkelerinden biri olarak Marks'ın kapitalist ekonominin değer yasası olarak adlandırdığı olgunun yerine geçebilirdi.

6 Bir Ekonomi Ne Zaman Sosyalist Olur?

1 Sosyalizmin Taktik ve Stratejik Tanımlaması

Uygulamadaki zorunluluklar, komünizmin stratejik olarak ulaşılacak en son hedef oluşu kapsamında, sosyalist insanın aşamaları önündeki yükümlülükleri belirlemek, zaman zaman sosyalist devlet yöneticilerini kapitalist olmayan gelişimde varılan konuma yönelik olarak yarıcı (pragmatik) çözümler almaya zorladı. Bu devirli (periodik) sap-tamalar, mantıksal anlamda salt taktik tanımlamalardı ve sosyalizmin kuruluş çalışmalarına katılan tüm aktörlerin, yani parti, yığınlar ve devletin düzenli olarak değişen ilişkilere uyum sağlaması için bir zorunluluk oluşturuyordu. Sovyetler Birliğini bir tarım ülkesi olma konumundan bir

sanayi ülkesine dönüştürme uğraşı, örneğin 1920 Aralığında Lenin'i 8. Rus Sovyetleri Kongresi üyelerine Rusya'nın Elektriklendirilmesi Resmi Kurulunun bir plan taslağını (GOELRO) sunmaya itmiştir. Üzerinde 200'den fazla bilim insanı ve teknisyenin çalıştığı ve iki yıl sonra da uygulanmasına geçilen bu proje, Lenin tarafından şu tarihsel sözlerle dile getirilmiştir: "Komünizm, Sovyet iktidarı ve tüm ülkenin elektrikleştirilmesidir." Ocak 1923'de Sovyet gerçekliğinin durum betimlemesi ve sosyalist inşanın çekim noktası değişti: "Şu an gelinen noktada haklı olarak diyebiliriz ki" diye yazıyor Lenin, "bizim için kooperatiflerin gelişmesi (...) sosyalizmin gelişmesi ile özdeşir."¹ Bundan kırk yıl geçtikten sonra Kuruşçef, karikatürize edilmiş bir biçimde Sovyet sosyalizminin üstünlüğünü ve onun öngörülebilir komünizme geçiş idealini, ABD karşısında Sovyetlerdeki daha yüksek olan et tüketimi ölçütüyle açıklıyordu, tabiri caiz ise, "Gulaş-Komünizmi"* ile.

Mao'nun "ileriye büyük sıçrama"sı da Çin devriminde benzer bir rol oynadı. 1958 yılında başladı ve Çin Halk Cumhuriyeti, 15 yıl içinde öylesi bir gelişkinlik düzeyine ulaştı ki, İngiltere'nin kişi başına düşen ağır sanayi üretimini bile geçti. "Üç Kızıl Bayrak" adı verilen program, yani çağdaş ve geleneksel üretim yöntemlerinin aynı anda kullanımı aracılığıyla sanayi ve tarımın anında gelişiminin sağlanması, yerel, merkezileşmemiş küçük sanayi kolları üzerinden basit kullanım metalleriyle kırsal kesimin gereksinimlerinin karşılanması, "üretim savaşları", örneğin çelik üretiminde yoğunlaştırılmış emek odaklı gelişme politikası, emeğin askerselleştirilmesi ve geleneksel aile sisteminin zayıflatılmasıyla zorunlu olarak tarımsal üretim kooperatif-

1 V. I. Lenin, "Kooperatifler Üzerine", Editorial Progreso, Moskova 1984, s. 34

* Gulaş: Almanya ve bazı Avrupa ülkelerinde çok sevilen, domuz kıymasından yapılan bir çeşit çorba.

lerinin, toplulukların ve fabrikaların büyük halk komünlerinde toplanması, işte bütün bunlar Çin devriminin komünizme doğru yapacağı sıçramayı hazırlaması gereken önlemlerdi.

Gelgelelim ileriye doğru büyük sıçrama, toplumsal olarak komünizmin bir ön aşamasıyla son bulmadı, tersine sistemin derinliklerine doğru uzanan daha sonra kültür devrimi üzerinden en sonunda zamanı Deng Siyao Ping'in reformizmiyle belirlenen, yani sonu Çin'in kaçınılmaz olarak 21.yüzyılın kapitalizmine saplanması olacak olan pazar ekonomisince güdümlenen bir modernleşme yolunun yerleştirilmesiyle yapısal bir bunalımla sonuçlandı.

Mao'nun sosyalizmi nesnel olarak uygun olmayan koşullar içinde istenççi (volontarist) bir nitel sıçrama aracılığıyla, acımasız bir demokrasi-dışılık içinde ümitsizce ilerletme uğraşının akla yakın açıklaması yalnızca, devrimci dönüşümün dinamik gücünün sosyalizm öncesi gerçekliğin bir duraksama anında yenileceğini gören büyük bir diyalektik düşünürünün aczi ile yapılabilir. Aynı şekilde Lenin'de de Mao'nun başlıca politik hedefi olan, partinin dolayısıyla sovyetler iktidarının tepeden aşağıya denetimi altında köylü yığınlarının bağımlı uyumunun sağlanması amacı güdülür.

Devrimci diktatörlük ve halkın çoğunluğunun buna tabi oluşu, yığınların evrimsel anlamda ve kararlara katılımcı olarak uyum sağlamasının yerini aldı, çünkü gerçek demokrasi biçimleri ve kurumlarının gelişmesinin yarattığı sonuçlar öldürücü derecede uzun zaman dilimlerine yayılıyordu; partide, devlette ve yığınlarda.

Venezüella'daki Bolivarcı devrim, 21. yüzyılın sosyalizmi kavramını Latin Amerikan dönüşüm dinamiklerinin merkezine yerleştirme çabası güden kendi deneyim sürecinde benzer bir uygulama baskısı altına girdi. Yüksek ulema sınıfı gibi çoğunluğun azımsanamayacak bir kısmı olan

generallerin büyük çoğunluğu tekelci medya araçları ve orta sınıfların önemli bir kesiti gibi komünizm karşıtı güçlerce uygulanan baskı, Hugo Chavez'i "sosyalizm"i öncelikli olarak hristiyan ya da Bolivarcı sosyalizm olarak tanımlamaya götürdü. Burada sözkonusu olan şey, yeni baştan bir taktik tanımlamadır, şu anda daha köktenci bir tanımlamayı kaldıramayan güç dengelerine verilmiş bir ödün yani. Taktik tanımlama, çünkü Simon Bolivar'ın uygarlık modeli yüzyılın dönüşündeki Avrupa burjuvazisinininki ile eşdeşti, ilerici etik ve metafizik olgusunun ötesine gidemeyen İsa'nın tarihsel projesiydi.

Sosyalizmin büyük ustalarının taktik tanımlamaları ve onların günümüzdeki kaba Marksçılarca diyalektik dışı yazılara dönüşmesi, bugün ağırlıklı olarak bu akımlarda sıkça rastlandığı gibi, Marks ve Engels'in post-kapitalist uygarlığın özüne ilişkin yaptıkları saptamaların pek fazla dikkate alınmayışı, bir ekonominin sosyalist niteliği ile ilgili tartışmaların çoğunlukla ipe sapa gelmez olmasına yol açıyor ve kapitalizm karşıtı uygulamaya çok az katkı sağlıyor.

Kapitalizm karşıtı bir dünya bilincinin ve bir dünya öznesinin oluşması, kapitalist ve sosyalist üretim ilişkileri arasındaki nitel farklılıkların bilgisi edinilmeden olası değildir. Yalnızca sosyalist ekonominin stratejik tanımlamasının merkezi öğeleri açıklık kazanırsa eğer, ekonomik gerçekliğin yanlış anlaşılan yorumları, örneğin keynesçi pazar ekonomisi, "sosyalist pazar ekonomisi", fiyat-maliyet mekanizmaları üzerine müdahalede bulunan merkezi-yönetimli-ekonomi anlayışındaki sistemlerle ya da hristiyan etik anlayışından esinlenen pazar ekonomilerinin sosyalizmle karıştırılmasının önüne geçilebilir.

Sosyalist ekonomi ve toplumun burjuva olmayan sınıfsal niteliği, ancak aşağıdaki üç ölçütü yerine getirebilirse rayına oturur ve süreklilik kazanarak sağlanabilir: 1. Halkın makroekonomik açıdan değişkenlik içeren etmenle-

re yönelik gerçekçi ekonomik karar alabilmesi, 2. Ulusal ekonominin değer (zaman girdisi) ve değer dengi değişim (eşdeğerlik) üzerine müdahalesi, 3. İşletme ve topluluk düzleminde, yani mikroekonomik süreçlerde gittikçe artan özerklik.

2 Çoğunluğun Makroekonomik Süreçlerde Gerçek Demokratik Etkileri

Ekonomik demokrasi, vatandaşların çoğunluğunun kendi yaşam kalitelerini hatırı sayılır bir biçimde etkileyen ekonomik sayısal değerler üzerinde gerçek anlamda etki sahibi olmalarını şart koşar. Bu sayısal değerlere diğerlerinin yanısıra devlet bütçesi, sektörel ve ulusal yatırım kotaları, vergi kotaları, ya da enerji ve su gibi stratejik ekonomi alanlarında kamu-hukuksal mülkiyet biçimleri ve aynı şekilde önem taşıyan uluslararası sözleşmeler, serbest ticaret anlaşmaları, bölgesel devletlerle varılan kararlar (örneğin Avrupa Birliği), Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi ekonomi ve finans kurumları karar verir.

Değindiğimiz bu demokratik denetimlerin hayata geçirilmesi ve somut biçimi, gerçekçi anlamda aşamalar halinde, yerel ve ulusal verilerle uyum içinde uygulanmalıdır. Devlet bütçesi, belki de en kolay biçimde demokratik bir tartışma ve karar alma süreci içine katılabilecek bir sayısal değerdir. Bu işleyiş oldukça basittir. Değişken bütçe girişimleri birkaç ay boyunca önemli bileşenleri içinde resmi ya da özel medya kanallarında (televizyon, radyo vs.) tartışmaya açılır ve elektronik bir halkoyu ile kararlaştırılır. Bütçe paraları, halk tarafından oluşturulan toplumun bütüncül zenginliğini gösterdiği için, uygun ya da uygunsuz dağıtılıp dağıtılmadığı, tüm vatandaşlar için dolaylı (emeklilik maaşının yüksekliği) ya da dolaysız (faiz oranları, iş-

sizlik) sonuçlar taşınması bakımından bu denetimin meşruluğu hiç kuşku götürmez. Aynı şey, halk tarafından denetimi her demokratik üretim biçimi için bağlayıcı olan diğer sayısal değerler için de geçerlidir.

Brezilya İşçi Partisi (PT), birçok yıldan beri belediyelerde, belediye yönetimine sunarak bu sözkonusu “katılımcı bütçe”yi uygulamaktadır. Model isabetli, gelgelelim yetersiz, çünkü burjuva devletin yönetimini elinde tutan politik sınıfın ekonomik gücü belediye düzleminde değil genel bütçe düzleminde. Anayasal güçler dağılımında, ulusal yürütme yetkisini kendine ayıran soylular ile parlamenter denetimin tekelinin yürütme giderleri üzerine karar hakkını elinde tutan burjuvazi arasındaki tarihsel örnek çok açıktır. Burjuvazi barut için ayrılan bütçeyi onaylamazsa, kralın topları tüfekleri neylesin?

3 Ekonominin Önemli Sektörleri Değer Üzerinden Yönetilmelidir

Sosyalist ekonomi politiğin ikinci ölçütü, pazar ekonomisi sisteminin mantığını kırma zorunluluğu ile ilintilidir; ürünlerde kendini gösteren emek payı, doğal olarak demokratik biçimde konan üretim ve tüketim hedefleriyle birlikte adım adım fiyat-kâr mekanizmasının yerine denk olanın aynı değerle değiştirildiği değer hesabı geçmelidir. Ekonomik mantığın aşamalı ve öngörülen bir biçimde bir diğerinin yerini alması, pazar ekonomisi ile eşdeğerli ekonomi arasında bir birlikteliğin yaşandığı uzun bir dönemi şart koşar. Buna bağlı olarak da “fiyat” ve “değer” gibi değişken ekonomik hesaplama birimlerinin karşılaştırılabilir (ortak ölçülür) olma olasılığını da; hem ulusal hem de uluslararası düzeyde. Bu sorun, burjuva ve Marks kökenli değer kuramlarının doğrudan bir tartışmasına yol açar.

Burjuva yazarlar için fiyatların ötesinde nesnel değerle-

rin varlığı geçerlilik taşımaz. Fiyatlar, azalan kaynakların eşgüdümünün (allokation) keyfi sayısal değerleri değil, *kompetitif* (rekabetçi) üretim maliyetlerinin tüm ekonomiyi kapsayan sonuçlarıdır, “humankapital”i (insani sermaye), arz ve talebi (sunu ve istem) olduğu gibi, öznel öncelikleri de katarak. Ekonomi politığın içerdiği anlamda nesnel değerler olmadığından dolayı, pazar ekonomisinde ekonomik adaletin biricik nesnel etmeni olarak yalnızca fiyat bir görev üstlenilebilir, çünkü o a) bireysel olarak ekonomik öznenler tarafından belirlenemez, b) iki ekonomik öznenin gönüllü alış veriş kararının bir sonucudur.

Serbest kararlaştırılan fiyatlar sonuçta tüm taraflar için adil ve avantajlıdır; ayrıca ona uygulanacak her türlü devlet müdahalesi bu gerçekliği yalnızca kötüye doğru değiştirebilir.

Marks, ekonomi politikte kullanım değeri, değer ve değişim değeri kavramlarını geliştirdi.

Kullanım değeri, bir ürünün bir gereksinimi doyurabilme yetisidir; değer, nicel birimlere indirgenmiş bir zamandır, örneğin yirmi dakika, bir saat, iki gün vs. gibi bir kullanım değerinin üretimi için gerekli olan süredir ve değişim değeri ise “değerin zorunlu anlatım biçimi ya da görüntü biçimidir”, tıpkı kendisini somut değişim sırasında bildirdiği gibi. Bir ürünün nesnel değeri, buna göre üretilmesi için toplumda zorunlu olarak görülen ortalama emektir (çalışma süresi); iki malın adil bir değişimi, aynı büyüklükteki iki emeğin değişimidir, aynı fiyat büyüklüklerinin değil.

İşte bir ekonomik hesaplama birimi olan “fiyat” ile bir diğer ekonomik hesaplama birimi olan “değer” arasındaki bu nitel farklılık, ekonomide kafaları karıştıran, fiyatların pazar ekonomisi içinde değerleri oranında salındığı kanısıyla yani tabiri caizse fiyatların değerlerdeki sarsıntının merkez üssünü ortaya koydukları düşüncesi ile karartıldı. Fiyatlar, değer tersine bugün değerle ilgisi az olan öznel büyüklüklerdir.

Bunun üç nedeni vardır: 1. Fiyatlar, farklı ekonomik bölgeler arasındaki kur oranlarına tabi olan parayla ilgili anlatımlardır. Örneğin Volkswagen firmasında çalışan bir işçinin on dakikalık emeğinin parasal fiyatı, diyelim ki, beş dolardır, onun Meksikalı arkadaşının ki ise 50 sent. Teknik ve iş örgütlenmesi genellikle benzer olduğu için, benzer ölçüde bir çalışma süresi sarfedilir (zaman girdisi), bu da on dakikadır ve parasal büyüklükle on katlık bir farktır söz konusu olan. 2. Artan teknoloji, sendikaların canına okunması ve günümüz ekonomisindeki küreselleşme canlı emeğin sürekli olarak gerilemesine yol açmaktadır. 3. Fiyatlar, çoğunlukla iki ekonomik özne arasındaki bağlaşımın bir sonucudur. Daha büyük ekonomik, politik, kültürel ve askersel güce sahip olan özne, fiyatları belirler. Bu ilk hammadde alımından, yarı tamamlanmış ürünlerin fiyat belirlemesinden çalışanların maaşlarına dek, ulaşım giderleri ve büyük tüccarlara satış fiyatlarına dek uzanır. Pazar ekonomisinde fiyat, banka soygununda tabanca gibidir. Bankada silahlı elinde tutan, parasal zenginliği alır; pazar ekonomisinde fiyatları belirleyen, toplumsal artık-ürün ile gücüne güç katar. Fiyatlar, krematistikte (kazançbilim) toplumsal zenginliğin yasallaştırılmış kamulaştırılmasından başka bir şey değildir. Bu, gerçekte ekonominin seçkinlerinin en belirgin olan zenginleşme mekanizmasıdır ve böyleleri olarak Adolf Hitler'in demokrasi ile ilgisi ne düzeyde ise, onların da adalet ve uzlaşa ile ilgileri o düzeydedir.

Eşdeğerli ekonomi, pazar ekonomisi ile ilk birliktelik aşamasında demek ki geçmişin krematistik ekonomisi ile geleceğin sosyalist ortaklaşmacı ekonomisi arasında değişimi olanaklı kılan bir ortak-ölçek-kalkülü edinmek zorundadır. Aslında bu, tüm ekonomi türleri üretim ölçeği olarak "zaman"a dayandığından, sorun yaratmaz. Yalnızca krematistikin öznel fiyat zorbalığı değer ekonomisinin sarsıntı sınırlarını keşfetme sevdasına kapılma hatasına götürmeme-

lidir. Bu ne zorunlu ne de anlamlıdır zaten, çünkü söz konusu olan nitel anlamda iki değişik üretim biçimidir; değişik dönemlere ait olan ve bunun sonucu olarak da, tıpkı Marks'ın önceden öğrettiği gibi, aralarındaki en can alıcı farkın da artık-emek olgusunun dağılımı (*appropriation*) biçiminde kendi gösterdiği: Krematistikte zorla kabul ettirilmiş fiyat üzerinden ve seçkinler yararına oluşu, buna karşılık eşdeğerli ekonomide ise değer üzerinden ölçülen emekle kazanç ve onun tüm vatandaşlarca herkes yararına demokratik kullanımdır.

4 Çalışanların Mikroekonomik Anayasal Kararları

Sosyalist ekonominin üçüncü ölçütü olan işletme düzleminde gerçek demokratik karar alma olgusu bizi, ekonomi tarihinin en çok tartışılan olgularından birine götürüyor: Marks tarafından artı değer oranı olarak tanımlanan artı-değer (m) ve değişken sermaye (v) arasındaki ilişkiye. Artı-değerden Marks'ın anladığı şey, değer kategorilerinde (zaman) tanımlanan artı emek ve değişken sermaye, genel anlamıyla çalışanın yaşamını sürdürebilmesi için ödenmesi gerekendir (ücret), yani zorunlu emektir. Artı-değer ile değişken sermaye arasındaki oranlama, artı-emek ile zorunlu-emek arasındaki oranlamayla aynıdır, yalnızca “nesneleştirilmiş, diğeri de akıcı-emek biçimini” almıştır ‘Marks’ın dile getirdiği biçimiyle “Artı-değer-oranı bundan dolayı kapital tarafından emek-gücünün ya da kapitalistler tarafından işçinin sömürülmesinin en kesin tanımlamasıdır”¹. Birincisinin temelinde yatan artı-emek oranı (zorlu emeğe göre kazanca yönelik emek), buna göre, yönetimi dolaysız olarak üreticilerin elinde bulunmayan, gerçek demokratik

1 Karl Marks, Friedrich Engels, Marks Engels Werke, Dietz Verlag, Berlin, 1979, 23. cilt, s.232

olmayan her ekonomik toplumsal oluşumda emek-gücünün ekonominin seçkinleri tarafından sömürölme oranının en kesin anlatımıdır.

Marks ve Engels'in birlikte ortaya çıkardıkları bu toplumsal ilişki, Komünist Manifesto'nun o ünlü "sınıfların tarihi her zaman sınıf mücadelelerinin tarihi olmuştur" cümlesinin odağını oluşturur. Bu, sınıflı toplumlarla sınıflı olmayan toplumlar arasındaki ayrılık çizgisini de tanımladığı gibi onun yerli yerine oturtulması da sosyalist bir toplumda – bütüncül siyasal-toplumsal ya da kolektif-öznel düzlemde- o ekonominin "sosyalist" olup olmadığının kararını verir.

İşte tam da bundan dolayı sosyalist ekonominin kurtuluş sorunsalı ağırlıklı olarak üretim araçlarının mülkiyet biçimlerinde değil –merkezi devlet yönetimi ya da refah yönelimli önlemler- tersine üreticilerin dolaysız olarak emeklerinin sömürölme oranları üzerinde, yani artı-emek-oranı üzerinde demokratik özerklik sahibi olmalarıdır. Bu, sosyalizmdeki bilimsel emek örgütlenmesi ile kapitalist Taylorculuk arasındaki en can alıcı farklılıktır. Ekonomilerin her ikisi de buyrukla yükselen bir üretkenlik ile sürdürölür, doğal olarak eşdeğerli-ekonomide çalışanın kendisi bir özne olarak artı-emek-oranı üzerinde karar hakkına sahiptir, buna karşılık kapitalizmde büyük girişimcilerin koyduğu sömürü yasalarının bir nesnesinden başka bir şey değildir.

Doğrudan üreticilerin sömürölme oranları, gerçek demokratik ekonomilerde yalnızca kendileri tarafından belirlenebilir. Sistemin nesnel koşullarıyla uyum içinde. Hiçbir şekilde bir mülkiyet biçimi ha demeyle kendi öznel çıkarlarının güvenliğini garantileyemez. Roma'nın köleci ekonomisinde doğrudan üreticilerin (köleler) karşısına artı-emeği tanımlayan bir güç olarak Latifundistler ve Mayardomolar (derebeyleri, ağalar) çıkartıldı, daha sonra feodalizmde dünyevi ve dini büyük araziler üzerinde aynı şeyler yaşandı ve

buna ek olarak Paraguay'daki yezidi misyonlarında da; erken kapitalizmde bunlar küçük mülk sahipleriydi, mülkiyet, işletme ve yönetim makamlarını yürütüyorlardı; gelişkin kapitalizmde üç rol, işlevsel olarak birbirlerinden ayrılmaya başlıyor ve gerçekte varolan sosyalizmde ise, çalışanların karşısına dış güç olarak işletme ve parti yöneticileri çıkıyorlar. Onların da planlama ve üretim rakamları tıpkı kapitalist işletme menejerlerinde olduğu gibi pek az değiştirilebiliyor.

Tüm toplumsal ekonomik oluşumların günümüze dek süren üretim uygulamaları, çoğunlukları, yapıları bakımından yukarıdan aşağı örgütlenmesiyle askeri kurumlardan pek ayrılık göstermeyen yabancılaştırıcı çalışma koşullarına zorladı. Burda yaklaşan kapitalist işgal karşısında silahlı işçi milislerinin ve sendikal örgütlü yığınların neden işe karışmadıklarının açıklayıcı, önemli bir olgusu saklı olmalı; örneğin DDR ve Sovyetler Birliği'nde. Sözü geçen o işçiler neden o kurumları savunsunlar? Gerçi tanımları uyarınca halk mülkiyetine aittiler ancak işçilerin günlük deneyimlerine göre ise yabancı ve uzaktaydılar, tıpkı kendilerini sömüren kapitalist bir fabrika gibi.

Tüm sınıflı toplumların ortak özelliği olan “emeğin askerileştirilmesi” olgusu, ancak üretici güçlerin yüksek bir gelişkinlik düzeyine ulaşmaları –bugün ulaşılmış olan- ile kırılabilir ve aynı şekilde eşdeğerli bir ekonomide, işletmelerde çalışan nüfusun bilinç ve demokratik uygulamasıyla.

5 Lenin'de Üretkenlik ve Ekonomik Demokrasi

Kuramsal bir sorun olarak, Marks ve Engels, üretkenlik, emeğin sömürü oranı ve doğrudan üreticilerin özerkliği konularını araştırırken Lenin, yarı feodal bir ülkede, kapitalist üretimin alt yapısına sahip olmayan, genel eğitim düzeyi düşük, aynı zamanda oligarşik-emperyalist saldırganlığa maruz kalmış, kapitalist-olmayan bir geçiş toplumunu ör-

gütlemek gibi devasa bir görevle karşı karşıya bulunuyordu. Bu koşullar altında kaçınılmaz olan şey, sosyalist gelişme, demokrasi, aynı zamanda devrim iktidarının siyasal ve askersel düzlemde savunulması için emek üretkenliğini yükseltmek, Leninci uygulamanın iki odak noktasını oluşturuyordu. Bu nedenle Lenin, 1918 yılında “Kapitalist toplumdan sosyalist topluma geçişin asıl özünde yatan, politik ödevlerin ekonomik ödevler karşısında ikincil konumda yer almalarıdır” diye yazıyordu. Bu ödevler, “iki temel şık” altında toplanabilir: “1. Üretimin hesaplanması ve denetlenmesi ve ürünün dağılımı (...) 2. Emek üretkenliğinin yükseltilmesi”.¹

Yılın sonunda, tarımın kalkındırılmasına ve küçük burjuva tekil ekonomisinden ortaklaşmacı toprak işletmeciliğine geçiş üzerine tüm Rusya çapında bir kongrede, yapısal olmasından dolayı olumlu sonuçları olan, emek üretkenliğine yönelik kararlar alındı: “Emek üretkenliği son aşamada en önemli olgudur, yeni toplumsal düzenin zaferi için kesin belirleyici olandır.

Kapitalizm, feodalizm altında hiç tanınmazken bile bir emek üretkenliği yarattı. Kapitalizm, nihai olarak yenilgiye uğratılabilir, sosyalizm, ancak yeni ve daha yüksek bir emek üretkenlik sağladığı zaman kapitalizmi gerçekten nihai yenilgiye uğratabilir.” Bu, belirli sayıda birkaç sektörel başarının ötesine asla geçemedi, partide, devlette ve kitle örgütlenmelerindeki gerçek demokrasinin de yokoluşuyla birlikte Sovyetler Birliği’nin çöküşünde (implosion) ikinci belirleyici etmen oldu.

“İlerlemiş uluslar” ile karşılaştırıldığında zaten “Rus insanı kötü bir işçi olduğu” için üretkenliğin artırılması yalnızca büyük sanayinin maddi temelini sağlamlaştırması

1 V. I. Lenin, Bilimsel Emek Örgütlenmesi Üzerine, Dietz Verlag, Berlin 1971. s. 22

ile gerçekleştirilecektir ve elbette halkın kültürel düzeyinin yükseltilmesi ile. “Çalışmayı öğrenmek” kutsal bir ödevdir, bu doğrultuda “Kapitalizmin bu yönde son sözü”, Frederick Winslow Taylor tarafından geliştirilen emeğin bilimsel örgütlenmesi (The Principles of Scientific Management, 1911) çalışması yararlı olabilir. Taylor sistemi içinde bir araya gelenler, “Kapitalizmin tüm atılımları gibi, burjuva sömürüsünü ustalıkla acımasızlığı ve bir dizi değerli bilimsel başarılar (...) Taylor sisteminin olumsuz yanı, kapitalist kölecilik koşullarında kullanılmış olması ve işçilerden ücretleri aynı kalmak koşuluyla iki üç kat daha fazla emek çıkartmaktı (...) “Olumlu olan, “bilimde devasa bir atılım gerçekleşmesinin yolunu açtı (...) Sosyalizmin gerçekleştirilebilir oluşu (bundan dolayı), kapitalizmin en yeni atılımlarıyla Sovyet yönetim aygıtı ve Sovyet iktidarı arasında bir bağlantı kurulmasında göstereceğimiz başarılarla bağlıdır.”⁴

Taylorizmin olumsuz yanı, Sovyet Cumhuriyetleri’nin “Çalışma sürelerinde yaptığımız bir kısaltma ile, üretimdeki yeni yöntemleri kullanarak ve çalışanların emekleri hiçbir zarara uğratılmadan daha insancıl üretim ilişkileri ile dengelendiği. Emekçiler gerekli olan bir bilinçle olguya yaklaşırlarsa eğer, işte o zaman onlar tarafından doğru uygulanan Taylor sistemi, tüm çalışanlar için zorunlu çalışma süresini daha fazla ve daha büyük ölçülerde kısaltabilmenin en güvenli aracı olacaktır; oldukça kısa bir süre zarfında bu görevi yerine getirebilmemizin, kısaca şöyle dile getirebileceğimiz: Günde altı saat bedensel çalışma, yetişkin her vatandaş için ve dört saat devlet yönetimi için çalışma (...)”⁵

Tıpkı Hegel’deki aklın hilesi gibi, Taylorizm de “-buluşçusunun hiç haberi olmaksızın üstelik onun iradesine de

karşı olarak- işçi sınıfının tüm toplumsal üretimi kendi ellerine almasının, tüm toplumsal emeği doğru paylaşılacak ve kurala bağlayacak kendi işçi komisyonlarını devreye sokma sırasının geleceği anların hazırlığını yapıyor. Büyük üretim, makineler, demiryolları, telefon, tüm bunlar örgütlenmiş işçilerin çalışma sürelerini (emeklerini) dört aşama daha aza indirmek için binlerce olanak sunuyor ve bunu yaparken de bugün olduğundan dört kat daha büyük bir refah sağlamayı. İşçi komisyonları ve işçi birliklerinin yardımlarıyla, toplumsal emeğin akıllı selim bir dağılımının bu ilkelerini kullanıma sokacaklardır, sermaye boyunduruğundaki köleliklerinden kurtulur kurtulmaz.”⁶

Lenin’in kurduğu, emek üretkenliği ile makroekonomik ve mikroekonomik sayısal değerlerin doğrudan üreticilerce “işçi komisyonları” ve “işçi birlikleri” aracılığıyla belirlenmesi arasındaki “sosyalist” bağ kurulup, alanı genişletilerek siyasal düzleme de taşındı. Kendisine yöneltilen, burjuva parlamentosu ile sovyetlerin demokratik ve sosyalist karakteri arasındaki görece farklılığın ne olduğu sorusuna verdiği karşılık, “herkesin yönetime katılımıdır” biçiminde olmuştur.

Lenin tarafından öngörülen ekonomik ve siyasal demokrasinin organik ilişkisi, gerçek bir sosyalizm kurulmadan var olamayacağı görüşü Stalinizm döneminde sözcüğün gerçek anlamıyla çöküntüye uğratıldı. Parti içinde kamu yaşamında demokrasinin canına okunması yansımalarını ekonomideki üretenlerin demokrasisini “emekçilerin” yabancılaştırılmış yarı militarist örgütlenmelerinin vekaletine dönüşmesi biçiminde gösterdi ve böylelikle Taylorizmin o kurnaz kafasından geriye yalnızca o korkunç suratu kaldı. Ekonomik büyüme oranlarına ve yüksek tüketim rakamla-

⁵ Aynı yerde, s. 24

⁶ Aynı yerde, s. 12. İtalikler bana ait.

rına indirgenerek, tarihsel proje olarak sosyalizm ruhsal aşkını ve üstünlüğünü yitirmeye yüz tuttu ve sermayenin kaba pozitivist ekonomik alternatifine indirgendi. Böyle olması, sonra bilince de yansıdı, o bilincin sosyalist kimliği, 1917'de Çarın kışlık sarayına girmeyi olanaklı kılan fırtınanın yalnızca gölgesine dönmüştü artık.

Burjuva silahlarının yetmediği yerde, pazar ekonomisi kazandı.

SORU VE YANITLARLA 21.yy. SOSYALİZMİ

Ekonomi, Sömürü ve Sosyal Sınıflar

1) Karl Marx, insanlık tarihini neden sosyal sınıfların çatışması olarak tanımlar?

Marx ve Engels, Komünist Manifesto'da (1847) son 3 bin yıllık insanlık tarihini şöyle tanımlar: "Günümüze kadar bütün toplumların tarihi sınıflararası mücadelenin tarihidir. Özgür bireyler ve köleler, aristokratlar ve plebler, senyörler ve hizmetçiler, ustalar ve memurlar tek bir cümle ile açıklayacak olursak, ezenler ve ezilenler daima karşı karşıya gelmiş, bazen gizli ve bazen doğrudan ve açık bir şekilde durmak bilmeden sürmüş bu savaşlar, tüm toplumu değiştiren devrim ile ya da savaşan toplumların çöküşüyle son bulmuşlar.

Tarihin önceki dönemlerinde toplumun farklı sınıflarla ve kesin çizgilerle birbirinden ayrıldığını gözlemleriz ve bu sosyal sınıflandırmalar basamak basamaktı. Eski Roma'da aristokrat soylular, plebler, köleler diye karşımıza çıkıyordu. Ortaçağ'da ise feodal derebeyler, köleler (vasallar), ustalar, memurlar, hizmetçiler gibi özgün sınıfsal katmanların günümüzde de varolduğunu görüyoruz.

Modern burjuva sınıfı, feodal toplumun çöküşüyle ortaya çıkmıştır ama sınıf farkını ortadan kaldıramamıştır. Sa-

dece eski sınıflar, eski baskı rejimleri ve eski savaş teknikleri yerini yenilerine bırakmıştır. Çağımız burjuva çağı, hiç şüphesiz sınıflararası farklılığı sadece basitleştirmiştir. Bütün toplumlar her zaman bölünmeye devam ederek iki kutuplu düşman yaratmıştır, yani doğrudan karşı karşıya olan iki faklı sınıf: Burjuva ve proleterya.

Evet insanlığın tarihini anlatan bu tanım doğru bir tanımdır, sömürünün varlığı, savaşlar, ulusların birbirini öldürmesi ve toplumsal (sosyal) sınıflanmalar bunun delilidir ve hemen ardından şu soruyu gerektirir:

2) Neden sınıflararası savaş var? Neden sorunlarını demokratik yollarla ve birbiriyle konuşarak, bir anlaşmaya vararak çözmüyorlar?

Sorunun karşılığı şudur: Toplumsal sınıflar örneğin işçiler, çiftçiler, meslek sahipleri, küçük ve büyük ölçekli işyerleri, hepsi sosyal zenginlik için savaşır, toplumun oluşturduğu ekonomideki artı-değer için savaşır. Üzücü olan ise bu savaşın ne yazık ki av peşindeki köpek sürüsünün mücadelesine benzemesidir, herkesin yeterli payı alamadığı bu savaşta güçlü olanlar avı paylaşırken, geriye kalanlar dışlanır.

İnsan topluluğundaki güçlü olan “köpekler” yani en güçlüler, seçkin azınlıktır. Onlar kendi aralarında artı-değeri paylaşırken geri kalan guruba da en küçük parçayı bırakırlar. Tüm bu olanlara grev, protesto, gösteri ile ayaklanıldığında da seçkin azınlık devleti kullanıp onların üzerinde baskı kurarak yıldırmaya çalışır. Bunun için polis ve silahlı kuvvetleri de kullanabilirler diyor Marx ve Engels toplumsal sınıflar arasındaki mücadeleyi tanımlarken.

3) Sınıflararası mücadele artı-değer kavgasına dönüşüyorsa, o zaman ekonomideki artı-değer denen şey nedir ve hangi ekonomik koşullarda oluşur?

“Artı-ürün” ya da “artı-değer”i açıklayabilmek için ilk önce ekonominin ne olduğunun tanımlanması gerekir, çün-

kü ekonomik etkinlik, “artı-ürünü” oluşturur. Ekonomi yararlı işler için ya da insanlara yararlı hizmetler yapabilmek için doğayı dönüştürebilmektir. Bu çalışma, araç-gereç desteği ve makinelerle gerçekleştirilir. Bu dönüşüm, adaptasyon ve doğanın paylaşım sürecinin yasal düzenlenmesine “mülk”iyet denir. Mülkiyet, tarihte 3 türden oluşur: a) herkese ait sosyal mülk b) bazılarına ait özel mülk c) devlete ait mülk.

Artı-üretim, bazen bir iş süreci sonunda beslenme, sağlık, barınma, eğitim gibi temel ihtiyaçlar giderildikten sonra üreticilerin elinde kalan olarak da hesaplanabilir. Bu ekonomi/üretim fazlasını hesaplayabilmek için tüm gider ve gerekli olan malzemeler asal üretimden çıkarılır geriye kalan artı-üretimdir.

Gelişmiş bir ekonominin bir iş günü iki kısımdan meydana gelir; birincisi insanların gücünü ve bir iş günü boyunca harcanan maddeleri artırmak, yeniden üretim için gerekli ürünü oluşturmaktır ve ikincisi de artı-ürün üretmek içindir. İhtiyaç olunan bir malı üretmek için harcanan zaman emek (zorunlu emek) olarak tanımlanır ve artı-ürün için kullanılan çalışma süresine de mesai (artık-emek) denir.

4) *Bütün insanlık tarihi, gerek duyulan üretim ve artı-ürün etrafında mı kuruludur?*

Evet, gerçek budur. Nasıl ki dünya güneşin etrafında döniyorsa, toplumun dinamikleri de bu ilişkinin etrafında döniyor. Son 5-7 bin yıllık insanlığın sosyalleşme evresinin sırrı, taa ilk atalarımızın Çin’de ve Orta Doğu’da bulunduğu günden beri ihtiyaç olunan emek ve artı-emek ilişkisinden kaynaklanır. Marx ve Engels “artı-değer-oranı” ilişkisine çok önem verdiklerini söylüyordu çünkü bir toplumda çalışanın sömürülme oranı derecesi ayrıcalıklı bir sınıf tarafından ya da gücü elinde tutan seçkin zümre tarafından denetleniyordu.

5) *Daha önce bu terimi hiç duymadığım için şimdi kafam*

karişti: Zaten Marks'ın kendisi, bu artı-değer oranının tüm kapitalist sistemin çarkını işlettiğini söylemiyor muydu?

Evet doğru, söylemişti. Bu iki formül arasında hiç fark yoktur. Marks bunu gün ışığına çıkardı. Eğer olaya bir iş süreci açısından bakarsanız daha iyi anlırsınız: İhtiyaç olunan çalışma saati, ayakta durabilmeniz yani geçiminizi ve ihtiyaçlarınızı sağlayabilmeniz için (iş sürecinde kullandığınız malzemeler de dahil) gerek duyulan en az çalışma süresine, zorunlu emek denir. Bu zorunlu emeğin üzerindeki çalışmaya ise artı-emek denir. Örneğin mısır ektiğiniz bir tarlanız olduğunu varsayalım. Hergün bu tarlada çalışırsanız deneyiminizden günde ne kadar çalışmanın gerekli olduğunu bilirsiniz. Örneğin geçinmek için her parselde günde dört saat kadar çalıştığınızı varsayalım. Bu dört saatlik günlük emek, sizin ayakta kalmanız için yeterlidir; örneğin her altı ayda 200 kg mısır alırsınız.

Daha iyi bir yaşam sürdürebilmek, bir araba, bir ev, birikim yapmak için daha fazla çalışmanız gereklidir; örneğin hergün üç saat daha fazladan çalışmanız gerekir. Fazla me-saiden kazandığınız üretim fazlası kazancınızı (artı-ürünü 100 kg mısır olarak varsayalım) satıp evinizi güzelleştirebilirsiniz. 7 saatlik iş gününüz iki bölümden oluşur; ihtiyacınızı gidermek için dört saat çalışma ve üç saat de fazladan çalışma ile belirli ihtiyaç dışı ürün için çalışırsınız. Bu durumda ihtiyaç olunan mısır 200 kg iken, ihtiyaç fazlası ürün 100 kg'dır.

Şimdi de bu iş sürecini kapitalden (paradan) yararlanma ya da kapitalin (paranın) oluşum sürecini Marks'ın dediği şekilde çözümleyelim. Kapitalist sistemde, şirket daha fazla para kazanmak, zenginleşmek için ortaya bir para koyar. Daha fazla para kazanmak için parayı kullanıp, parayı dönüştürür. Şirket bu parayla çalışanları işe alır. Makinalar, binalar, bir ürün, hizmet oluşturacak ana malzemeyi alır, ya da kiralar. Malı satar ve ana paradan kâr eder. Şunu anla-

mamızda yarar var: Tüm zenginler kapitalist değildir. Kapitalist, iki öğeden meydana gelir: a) parayı zenginleşmek için kullanır b) bunun için insanları işe alır. Aynı zamanda, bütün üretilen hizmet de mal değildir. Bir işin ya da hizmetin mal olabilmesi için, satılmak için üretilmesi şarttır ve bu alım satım işi bağımsız bir şekilde tamamen alıcı ve satıcının kendi isteği doğrultusunda yapılır.

Şirketi işleten ana para iki öğeden oluşur: Sürekli duran sabit para, dönüştürülen ana para. Durağan para; makinalar, binalar..vs almada harcanır. Bu para değerini mal üretim sürecinde oluşturur, burjuva muhasebesinde buna “develüasyon” denir. Örneğin bir kamyonu ele alalım, 10 yıllık kullanım süresi olsun. Bu kamyon her yıl değerinden yüzde on kaybeder. Aslında kaybetmez, sadece değerini taşımacılıkla işe dönüştürür. Dönüştürülen hareketli para ile işveren iş gücünü kiralar. Bu iş gücü ya da hareketli para kendi değeri için gerekli iş süresince ve de fazla çalışma süresinde daha fazla değer kazanır. Bu değer fazlası şirkete kalır. Mal satıldığı zaman, bu artı-değer kâra dönüşür. Kâr oranı, değişken para ve sabit para arasındaki ilişkiye kâr değerlendirmesi denir.

$$(m/v + c.)$$

Özetleyecek olursak kapitalist toplumda artı-değer oranı (değişken para üzerinden artı-ürün) özel bir sömürü ölçü birimi olarak bilinir, kapitalizm ve kapitalizm öncesi bütün toplumlarda artı-emek olarak da bilinir.. Artı-emek-oranı, insanlık tarihinde iş gücünü nicel koşullarla ölçmeye yarar, bu yüzden uluslararası bir ölçüttür. Bu nedenle herhangi bir toplumdaki sosyoekonomik dengesizlikleri katsayı ile ölçmek için son derece uygundur.

Artı-değer-oranı, diğer yandan sınırlarını belirleyecek olursak, elde edilen tüm kâr ile ödenen tüm ücret arasındaki ilişkiyi açıklamaya yarar. Bir şirkete ya da ulusal ekono-

miye, modern pazar ekonomisine (krematistik) uygulanabilecek bir araçtır.

ENTEGRASYON (Uyum)

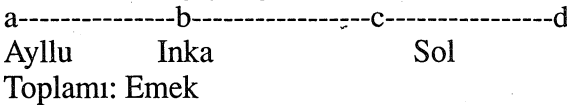
İş Günü

Gerekli iş	Artı-emek
Gerekli ürün	Artı-ürün
Değişken para (Marks)	Artı-değer

6) *Bu biraz karmaşık: 1492 yılında Avrupalıların işgalinden önceki yerli halkın emek yönetim biçimini ölçerek buna örnek olarak verebilir miyiz?*

Evet. Eğer sınıflı bir toplumu ele alacak olursak, hesaplamayı şaşırmadan yapabiliriz. İnka uygarlığından, Tahuantinsuyu'yu örnek verebiliriz. Belirli bir üretim dönemi içerisinde, çalışma saatlerinin toplamı, örneğin bir yıl gibi bir sürede Tahuantinsuyu'lar toprağı üçe bölüyorlardı: Ayllu'ların toprağı (bir komünün adıdır), Incalar'ın toprağı ve Güneş'in toprağı. Eğer bu, iş yılı boyunca iş süresinin tarlalara göre eşit zamana bölündüğünü düşünürsek, bir tarım yılında 240 günün gerekli olduğunu düşünürsek, tekstil ve ormancılıkla geçineneleri saymazsak, gerçekten iş süresince devlet topraklarında beslenen üretici çiftçi yılda 80 gün Ayllu topraklarından ekip biçme hakkından yararlanması için çiftçiye, 80 gün Inkalara ve 80 gün de rahipler sınıfına Güneş'in toprakları devredilirdi.

Grafik olarak şöyle gösterebiliriz:

İş için gerekli emek diğer bir değişle üreticinin üretim için gerekli emeği a-b arasındaki çizgidir. Artı-emek, diğer

bir deyişle, artı-ürün için gerekli emek b-c ve c-d çizgisi arasındaki süredir. Gerekli artı-emek ise şöyledir,

$$b-c + c-d = 80+80$$

$$a-b \quad 80$$

Gördüğünüz gibi eğer doğru hesaplanırsa artı-emek tasarrımı yüzde ikiyüz artar; bu da oldukça yüksek bir kota/miktarı temsil eder. İnkâ uygarlığı yönetimi içindeki çiftçi sadece iş süresinin üçüncü bölümünde kendisi için çalıştığını, diğer iki-üçüncü bölümde ise toprak ve mal sahibi için çalıştığını yönetici sınıfa veriyordu, kendisi için çalıştığı her günün iki günü ise ödenmiyordu. Buna rağmen eğer doğru bir hesaplama yapılırsa Ayıllardaki mesayi çıkarımının farklı şekli yönetim oranını artırdığı görülür, gün boyunca tarladan beslenen devlet -yönetici sınıf oranı azalmıştı, çünkü zorunlu ürünü çalışana veriliyordu.

7) *Şu noktayı anlayamadım. “Üretim fazlasının neden olduğu insanın insanı sömürmesi ve sınıflar ya da toplumlararası ekonomik, politik, kültürel, askeri savaşlar” derken neyi kastediyor sunuz?*

Artı-değeri önceden açıklamıştım, bu çok önemli bir konu olduğu için başka bir örnekle açıklayayım. Toplumda sınıflar arası ayırımın olmadığı 6000 yıl öncesi toplumda bir balıkçıyı ele alalım. Hayatını sürdürebilmek için günde 3 saat balık tuttuğunu varsayalım, ve bir saat de teknesi ve ağıının...vs bakımıyla uğraştığını düşünelim. O zaman bir şey üretmek için gerekli çalışma süresi 4 saattir. Günün geriye kalan saatlerinde ise o balıkçı iki etkinlikte bulunabilir:

a) Birkaç saat daha çalışıp, ekonomik anlamda daha fazla kazanıp haralayabilir, başka bir ürünle değiş tokuş yapabilir/ dönüştürebilir.

b) Daha fazla dinlenip ailesiyle zaman geçirebilir...vs.

Balıkçı üretim araçlarının sahibi olduğu için ya da demokratik bir ekonomik ortam olduğu için a şikkını mı b şikkını mı uygulayacağına kendisi karar verir. Ama üretim

araçlarının kendisinin olmadığı bir toplumda yaşıyorsa ya da seçkin bir zümre için daha fazla üretmesi gerekiyorsa a ve b şıkları üzerinde seçim yapma hakkını kaybeder. Toplum ekonomiyi yönetenler için de fazladan üretmek ve ürettiğini onlara vermek zorunda kalır öyle ki kendilerine yalnızca yaşamlarını idame ettirecek kadarı kalır. Üretim vergisini vermeyi ya da fazla üretimden vermeyi reddedince ekonomik gücü elinde tutan ve ilk üretici balıkçılar arasında bir çatışma çıkar. Devlet her zaman devlet ve yönetici sınıf olduğu için, silah kullanır, mahkemeler, bütün baskı yöntemleri ve bu yöntemleri uygulayarak artı-ürünü elinde tutmayı başarır. Bu yüzden Marks ve ondan önce birçok insan için tarih; eşitsizlik, haksızlık, zenginliğin tekelci despotluğuna karşı, üretim fazlası, güç, onur ve daha kaliteli bir yaşam için sınıfsal ve toplumsal katmanlar arasında sürdürülen bir savaştır.

8) *Tarihte ve 21. yy Sosyalizminde Artı-ürünün sahipleri*

Artı-ürün

Köleci toplumu

Asya tipi üretim

Feodalizm

Kapitalizm

Tarihsel sosyalizm

21. yy sosyalizmi

Roma Seçkinleri

İnka Seçkinleri

Avrupa Seçkinleri

Burjuva Seçkinleri

Tek parti/Politik sınıflar

Kim?

9) *21. yy Sosyalizmi'nde sömürü ya da ekonomik seçkinler olacak mı?*

Ne seçkin bir sınıf, ne de ekonomik sömürü olacak. Seçkin sınıf, her ne olursa olsun çoğunlukla birlikte yaşar, başka türlü sü katılımcı demokraside olamaz. Yeni sosyalizmde adil bir toplum oluşturmak için daha çok risk göze alan, dürüst, yetenekli ve ilerici bir güç olacak. Sömürü de neredeyse hiç olmayacak. Çünkü sömürü, bir kişinin başka birine ait bir işe bağımlı olarak, parazit gibi yaşamasıdır. Yeni sosyalizmde bir ürünün değeri onun üretilmesi için gerekli

süreyle ölçülür. Adalet, üretim araçları zamanla değişse bile aynı önemini korur. Çalışanın mutluluğu, sosyal zenginlik türünde herşeyi yaratma katkısı ile ilintilidir; örneğin cinsiyet, yaş, eğitim... gibi şeylerden bağımsız olarak. Bu eşitlik ilkesi geçiş döneminin ilk evresinde yavaş yavaş benimsenir, bu gelişmenin ardından belirli bir süre sonra ekonomik ve sosyal olarak doğallıkla herkesçe benimsenir. Bu demektir ki, örneğin bir banka müdürü 40 saat çalışıyorsa, 40 saat çalışan bankadaki temizlik işçisiyle aynı sosyal haklara sahiptir. Bu bir eşitlik ilkesidir. Eğer banka müdürü 40 saat çalışıp temizlikçiden daha fazla gelir kazanırsa, yine sosyalizmde sömürü varolacaktır; örneğin çalıştığı saat karşılığında 400 saat sosyal haklar verilirse. Bu durumda onun gibi 40 saat çalışmış insanların ürettikleri azaltılarak, daha az verim alınacaktır. Bu da yeni insanların sırtında parazit olmama pahasına yaşayacakları anlamına gelir..

10) 21. yy Sosyalizmde artı-ürün oluşur mu?

Bu, vatandaşların vereceği karara bağlıdır. Gerçek katılımcı bir demokrasi olacağı için, insanlar, kendi çalışma saatlerinde kendi söz haklarına sahiptirler. Eğer ihtiyaç olduğu kadar çalışmak istiyorlarsa mesela 4 saat çalışıp günün geri kalan kısmında dinlenilecektir. Eğer hayat standardını artırmak istiyorsa ve fazla mesai yapmak istiyorlarsa örneğin fazla üretmek için 2 ya da dört saat, mesai yapabileceklerdir.

21. yy sosyalizmi ve daha önceki bütün düzenler arasındaki farklı niteliği görebiliriz. Tarihteki bütün sınıflarda çoğunluk, fazla ekonomik üretim yapmaya seçkin bir sınıf tarafından zorunlu bırakılmıştır. Sosyalizm gerçek demokrasidir. Çalışanlar kendi çalışma saatlerine ve oluşturacakları ürüne kendileri karar verirler. Bu iki şekilde mümkündür: 1) Fazla üretim mesai ücretleri oranı belirlenerek oluşturulur. 2) Fazla üretim, yatırım (ücret vergisi) aracılığıyla bölüşülür. Bu yüzden iki yöntem ya da ekonomik karar de-

mokratik bir şekilde oluşturulur. a) Çalışma saatlerini uzatmak, verimliliği somutlaştıracak fazla üretimi belirleyecek b) Tüketilen artı-ürün öğeleri (ihtiyaç dahilindeki ürünlerle birlikte) ya dönüştürülür ya da biriktirilir.

Öyleyse bu önemli kararı kim alır? Bunun yanıtı; artı-emek ve yatırım normlarının oranlanması üç unsur göz önüne alınmalı öğeleri: Şirkete çalışanların ilgisi, ki bu kişisel bir ilgidir; devlet tarafından temsil edilenlerin ve bir şirket etrafında yaşayan vatandaşların ilgisi örneğin belediyeler. Küçük şirketlerde, küçük bir döşemeci örneğin (işçinin gereklerini yerine getiren) belediyenin hayat standardını (düzeyini) etkilemez ve belediyenin bu iki mekanizmanın kararına katılımı en azdır. Büyük şirketlerde buna karşın belediyenin katılımı küçümsenemez. Aynı şekilde devletin bazı hizmetleri bir merkezden idare edilemez. Örneğin ulusal güvenlik, her belediye kendi güvenliği için ne kadar tank tüfek ihtiyacı var konumuna getirilemez. Ulusun (makro sistemin), belediyenin ve ailenin, şirketlerin (mikro sistemin) arasında rasyonel bir denge olmalıdır.

Bu nedenle karar süreci hep üçlüdür ve bu yol kişisel bencil bir davranışı engeller genel tutumu gözardı ederek artı-ürünü üzerine alır, bu yol devletin merkeziyetçi bürokrasisini ortadan kaldırır ve bu artı-değeri vatandaşların denetimi olmaksızın kullanmayı engeller.

11) Eğer kapitalist pazar ekonomisinin nasıl işlediğini anlamak istiyorsak hangi öğeleri gözönünde tutmalıyız?

İlk aşamada kapitalist ekonomik sistemin ana temelleri, en önemli öğeleri nedir: Basitleştirirsek üç şey sayabiliriz:

1) Şirket kuran ya da yöneten kişinin amacı kazançtır (kâr); topluma hizmet amacıyla değil, zengin olmak için yapar. Toplum üyelerini (polis) tatmin etmek için üreten bir ekonomiye, ekonominin politik etiği diyebiliriz. Ekonomi sadece bazılarını zengin edip sadece kazanç elde etmek için varsa bu ahlakdışı, etik olmayan bir ekonomidir. Bu tip

bir ekonomi kapitalist pazar ekonomisinde görülür ve buna para ekonomisi denir (para yapma sanatı/krematistik).

2) İkinci önemli öge, artı-emek ya da artı-değerin kimin olacağını belirleyen yasal mülkiyet düzenlemesidir. Tarihte mülkiyet üç şekilde varolagelmıştır: a) komün b) devlete ait c) özel. Mülkiyet, Marks'ın dediği gibi üretim, kazanç, takas ilişkisinin odak noktasıdır. Carta Magna ya da anayasa politikada neyse ekonomide de mülkiyet odur: Katılımcı olan herkes, vatandaşlar ve devlet için yönetim ve yasalarını belirler. Mülkiyet, Carta Magnaya göre (ekonomik) üretim araçları sahiplerine çalıştırdıkları insanların oluşturduğu artı-değeri sahiplenme hakkı tanır. Buna rağmen bu hak günlük sömürüyü yönetmeye hizmet etmez. Eğer bir kişi bir otelin sahibiyse örneğin çalışanları işe alma hakkına sahiptir ve oluşan artı-değer ona kalır. Ama bir otel sahibi olmak bir odadan ne kadar para alacağına, işçi bulmak için ne kadar maaş ödeyeceğine, müşteri çekmek için ne tür reklamcılık arayışına gireceğini söylemez. Demek istediğim, mülk sahibi, üretim araçları sahibi olmak ne şirketin üretim giderlerini en düşük fiyata nereden mal edeceğine ne de en iyi ürünü nerede satabileceği bilgisini verir. Mülk sahipliğini diğerlerini sömürme hakkına dönüştürmek için kapitalist olan kişi, her zaman artı-ürünü yöneten bir mekanizma ve piyasa fiyatına gerek duyar.

3. Bundan dolayı para ekonomisinin üçüncü ögesi ise fiyattır. Kapitalizmin işlevsel olanı en temel ilkesi üretim araçlarını elinde tutma hakkı, toplumun zenginliğini sömürüye dönüştürür. Mülkiyet üretim araçları üzerindeki haklarını üretkenliğe dönüştürerek koyduğu fiyat aracılığıyla kapitalin seçkin bir kesimin elinde toplamasını sağlar.

Para yönetimi ekonomisi bir sonraki sömürü (yönetim) halkasını oluşturur: Kazanç, şirketlerin ekonomik tetikleyicisidir, sömürünün ilk ögesi olan “fiyat” hakkına sahip olarak üretilen artı-değer kendine kalır.

ENTEGRASYON

Pazar ekonomisi (para yönetimi) üç ögeye dayalı olarak çalışır:

Kazanç -	Üretim araçları -	Fiyat
?	Ekonominin Carta Magnası	Yönetici harekete geçirici unsur

12) Mülkiyet/Pazar Fiyatlandırılmasının İşlevleri ve Sonuçları

- 1) Değerlendirme sistemi olarak fiyatlandırma
- 2) Bilgi sistemi olarak fiyatlandırma
- 3) Kapitalin eşit olmayan birikimi
- 4) Seçkin zümre siyasette demokrasiyi denetimi altında tutar

13) Pazar ekonomisi fiyatlarını belirleme koşulları

Fiyatlandırmanın gerekli önemini anlamak için ona daha geniş bir açıdan bakmak gerekir. İki ürünü değiş tokuş yapmaya karar veren iki kişinin, her ürünün değerini bilmeye gereksinimleri vardır. Bu birinin diğerine ne kadar ürün vereceğine karar vermesi için gereklidir. Örneğin bir balık ya da bir kavanoz reçel karşılığında ne kadar domates verilecek?

Bütün ekonomiler bu yüzden ürün ve hizmetlerin değerlendirme sistemine gerek duyarlar, başka bir deyişle, her hizmet ve işin değerini ölçüp biçecek bir sistem. İlkel ekonomiden şu an küreselleşmiş olan günümüze kadar, hem ulusal hem de uluslararası çalışma sistemi uç noktada farklılıklar gösterir. Örneğin bir uçak, beş farklı kıtadan 10 kez gelen 100 bin kullanıcıları vardır. Ürünlerin değerini ölçmek için herhangi bir ürün veya hizmetin herhangi ticari üretim ögesi kullanılabilir çünkü bu bölüşülen yatırım ya da öge iki ürünün rekabetine yardımcı olur, değerini artırır ve daha fazla tüketilebilir yapar. Demek istediğim aynı ölçekle ölçülürler.

Bir ürünün oluşturulması için gerekli zamanı ölçmek için insanlar değiş tokuştan beri değerlendirmeyi kullanmış- tır. Bir emek oluşturmanın ekonomi politikasına “değer” denir. Değer, bir ürünü oluşturabilmek için gerekli dakika ve saatlerin toplamıdır. Basitleştirerek şu örneği verebiliriz. Örneğin İsa döneminde yaşayan bir ayakkabıcı 10 saat ça- lışıyordu. Bu iş süresindeki 10 saat yani 600 dakikalık bir değer üretir. Örneğin bir iş süresinde 10 çift ayakkabı üre- tildiğini varsayalım. Bir çift ayakkabının birim değeri 600 dakikaya eşit olup üretilen ürün sayısına bölünür, 10 çift ayakkabı, 60 dakkika. Modern teknolojiye 21. yy ölçü biri- mi başka araçlar kullanılarak da değerlendirilebilir, örneğin tüm ürün ve hizmetlerin barındırdığı enerji ya da bilgi (bi- rimi)ni ölçmek için. Hiç şüphesiz çeşitli nedenlerden dola- yı “değer”in para piyasası ekonomisi dışında ortak ekono- mide değerlendirme için en iyi ölçüt olduğunu düşünürüz. Yakın gelecekte, insanların ekonomiye katkısı en aza ine- cek, çünkü makineler onun yerini alacak o zaman enerji ve bilgi farklı ölçüm sistemleriyle ölçülecektir.

Para, pazar ekonomisi sisteminde değer ölçüm birimi oluşturmasının yanında, piyasanın “fiyatı” vatandaşların ekonomik kararlar almasını etkiler, örneğin nerede çalışılır, nerede alışveriş yapılır, satılır, hangi bankaya yatırım yapılır ya da hangisinden kredi alınır...vs. Bu neden böyledir? Çün- kü hizmet ve ihtiyaçların ölçütü fiyattır. Bu durumda maaş işin fiyatı (ölçütü); faiz paranın fiyatı, kira bölümün, ya da borsa hareketi saygıdeğer bir şirketin küçük bir hissesinin fi- yat (değeri)dir. Tüm vatandaşlar piyasanın ucuz olan yerin- den alırlar daha fazla ödeyip daha az faiz alırlar, bir kısmı ki- rası daha ekonomik olanı tercih eder. Fiyat, teoride vatanda- şın önüne serili ekonomik seçenekler üzerine bilgi edinmesi- ni kendi kararını verme olanağını sağlar. Fiyat ürünün kalite- yle birlikte zamanında ve müşteriye servisin düzeyini ayar- lar. Bu, para piyasasının en önemli etmenidir.

Fiyat, ürünün kalite ve sunumun en küçük ölçütü aynı zamanda üç büyük ekonominin alt sistemin uyum mekanizmasıdır: Üretim, dağıtım, tüketim. Bu bakımdan siber-netik ya da geribeslenimli kesin bir bilgi sistemidir ve daha önemli çeşitli etmenlerin üretimdeki adaptasyonunu sağlar. Örneğin tüketimde değişim, teknolojik buluşlar iklimsel değişim ve savaşlar... sayılabilir. Bunun gibi belirtilen durumlarda pazar ekonomisi fiyatı belirleyerek görevini etkili bir şekilde yerine getirir.

14) Modern pazar ne zaman etkili olur?

Modern Pazar dört koşula bağlı olarak çalışırsa sürekli işlevsellik kazanır. 1) Mal ve hizmete ulaşmaya yetecek (sağlayıcı) güce sahipse. Bu durum birçok 3. Dünya ülkelerinde geçerli değildir çünkü a) Birinci Dünya Ülkeleri dünya gelirinin yüzde doksanını harcarlar. b) Latin Amerika, milli gelir (zenginlik)in dağılımı yeryüzünde en adaletsiz olan bölgesidir. Toplumun çok az kısmı müthiş zenginken geri kalana hiçbir şey düşmez. Birçok ülkede halk için sağlık, sosyal güvence, çalışma hakkı gibi koşullar yerine getirilemez. 2) Fiyat büyük şirketlerin ya da devletin isteğine göre tek yanlı belirlenmeyip arz talep ilişkisinden bağımsız belirlenirse. 3) Piyasada fiyat, kalite, servis ve diğer konularda birbirleriyle rekabet eden şirketler olursa. Piyasa tekeldi olursa yani tek bir şirket piyasaya hükmedip, geribeslenim bir bilgi sistemi olmaktan çıkar. 4) Sistemin saygının olmasını güvence altına alan adaletli hukuk devleti yoksa, çürüme ve haksız rekabetle, sosyal mülk sisteminin eksiklikleriyle savaşan bir devlet olmazsa..

Bu dört koşul piyasadaki bilgi etkileşimini sağlamak için gereklidir.

Modern pazar ekonomisi dört ilkenin ışığında işlerse ancak ekonomi yönetiminde yeterli olur. Eğer bunu gerçekleştiremezse, birçok 3. Dünya ülkesinde gördüğümüz gibi piyasada bir çöküş yaşanır. Halk sağlığı, eğitim, emeklilik...vs.

çoğunluk için artık erişilmez hale gelir, çünkü çoğunluğu bu hizmetlere ulaşacak güçleri (ödeme gücü) yoktur.

15) Pazarın etkileri ve orman kanunu

Bilgi alışverişi ve verilen kararların ve modern pazar ekonomisindeki etkisinin büyüklüğü bu dört etmen gerçekleştirilirse görülebilir. ABD ekonomisi buna örnek gösterilebilir. Devasa bir ülke olmasına karşın milyonlarca karar ve ekonomik bilginin eşgüdümünü sağlamalıdır ki 9.6 milyon kilometre büyüklüğündeki toprak parçasında 24 saat vatandaşları çalışıp, harcayıp, yeniden üretip, iletişim kurma, finanse edebilsin.

Hemen hemen konusunda 5 ve 18 yaşlarında 55 milyon öğrenci ister özel, ister halk ya da servis taşıtlarıyla yeteri benzin sağlanarak, zamanında okula varmalı ve ev zamanında geri dönmelidir. Okullarda belirli saatlerde çalışmak için yeterli sayıda doçent, idari kadro, kütüphane.. vs olmalıdır. Kışın ısınmak için enerji, yazın havalandırma. Bugün okullarda internetli bilgisayar var, öğrenciler elektronik ileti gönderip sık sık cep telefonu kullanırlar. Öğrencilerin çoğu kahvaltısını okulda yapmak zorundadır, bu sistematik bir şekilde sürekli gerçekleşir. Okul saati bitince bazıları sinemaya gider, bazıları kafeye, taksiye biner ya da bir cd alır, akşam yemeği ihtiyacını giderir, (buna tüm gerekli ihtiyaç ve hizmetleri sayabiliriz.) Genel anlamda bu devasa ülkede herşeyi her an bulabilirler. Bugün hâlâ karmaşık olan şey ise iş gücünü organize etmektir. A.B.D’de yaklaşık 145 milyon insanın işi vardır onların ekonomiye katkıları (milyonlarca) etkinlik olur. Bu olağan dışı iş görme sistemi, karmaşa yaşamının terine, şaşırtıcı bir verimlilikle işler.

Modern Pazar Ekonomisinin Etkililiği

Pazar ekonomisinin bilgiyi aktarım kapasitesiyle ekonomik kararların belirli bir hızla alınmasını kolaylaştırdığı in-

kar edilemez. Varolan sistemin öyle kaba bir etkisi vardır ki bu orman kanunlarını hatırlatır. Orman kanunlarına uymak istemeyen hayvan ölür ve tıpkı bilim adamı Charles Darwin'in dediği gibi "yalnızca uyum sağlayabilenler" hayatta kalabilir. "Kapitalist toplum, insanlığın gelişiminde ilkel çağ (yabanıl/yağmacı) aşamasındadır". (T. Veblen) Bu ilke, ekonominin seçkin zümresince tüm toplum üzerinde uygulanmaya çalışılır. Bu sistemlerin kabalıklarını insancillaştırmaya çalışan herkes iftiraya ve sistemin çeşitli güçlerinin saldırısına uğrar. Gelgelelim post-kapitalist dönem sonrası bir toplum için bu baskıcı yasa kabul edilemez, çünkü insanlar insanca yaşama hakkına sahiptir, hayvanca değil; dayanışma içinde, sosyo-ekonomik güvencede, özerk ve yaşama sevinci ile. Vatandaşların çoğunun büyük mutluluğu (J. Bentham) insan olmanın doğal hakkıdır ve tüm yönetimler de buna uymak zorundadır.

21. yy Sosyalizmine Geçiş Süreci

16) Sosyalist ekonomi bilgi ve demokratik kararlar sorunudur.

Bu para piyasasını (krematistik) sosyalist bir ekonomiye dönüştürmek için, planlama ekibi pazarın bilgi işlevini yerine getiren ve şirketin kâr mekanizmalarının yerine başkasını koymalıdır. Ama, hangi insan ekibi ve hangi bilgisayar teknolojisi bu ekonomik sistemin aynı yeterlilikte eşgüdümünü sağlayabilir ve daha katılımcı bir demokrasiyi gerçekleştirebilir. Eğer işin birinci kısmı karışıkça (plan) Albert Einstein'ın dediği gibi şirketlerin tekelci yönetimini vatandaşların ekonomik konularda demokratik yöntemi ile değiştirmek "aşırı derecede zorsa" sosyalist geçiş dönemini daha da karmaşık hale gelir.

Mesela bir okul şöförleri kooperatifi şöförleri yeni bir özgürlük kazanımı için çalışma saatlerini değiştirmeye ka-

rar verseler, sabah 6'da değil de 8.30'da çalışmaya başlasalar, birçok öğrenci zamanında okulunda olamaz. Ya da bir inşaat işi için alüminyuma ihtiyaç olsun ve alüminyum işçilerinin çalışma saatleri çok uzun diye örneğin haftada 30 saate düşürseler, inşaat malzemeleri endüstrisinde açık oluşur. Bu iki örnekte de şirket işçilerinin belirli ihtiyaçlarının daha büyük birliklerle örneğin belediye, bölge ve ülke çapında uyum içinde olmaları gerektiğini gösteriyor ki sistem kaosa sürüklenmesin. Demek istediğim modern bir ekonomiyi özellikle küreselliğe uyum sağlamış bir ekonomiyi düzenlemek zordur; vatandaşların demokratik katılımıyla olacağı için bunu 21. yy sosyalizmi ile desteklemek için daha da karmaşıklıklar içerir.

Bilgi akışı (enformasyon) sorunu sosyalist ekonomik demokrasiyi karmaşıklaştırır.

Sosyalist ekonomi, işlevselliğinin yanında kapitalist ekonomiye oranla daha demokratik olmak zorundadır.

Bu demokratik sosyalist ekonomi 3 aşamadan oluşur:

1) Makro: Ulusal

2) Orta: Yerel Belediye (Komün Konseyleri)

3) Mikro: Şirket (Yatırım normu, artı-emek normu)

17) Pazar Ekonomisindeki adaletsizlikleri düzeltme girişimlerinin tarihçesi

İnsanlık tarih boyunca sosyo-ekonomik koşullarda oluşan adaletsizliğe, ki bunlar arasında eğitim, artık-değer dağılımı, özel mülkiyetin kamulaştırılması ve iş demokrasisine birçok kez çareler aramıştır. Ne yazık ki adalet oluşturma çabaları boşa çıkmıştır. Bazen yeni bir uygarlık oluşturmak için çabalanmış, fakat bunlar yeterli olmamıştır. Bir pazar içerisinde yeni bir toplum oluşturulamaz, bu serbest piyasa ekonomisinin dışındaki durumlar için de geçerlidir; örneğin Küba.

Piyasadaki adaletsizlikleri iyileştirme çabaları tarihi

1) Eğitim
Hristiyanlar
Müslümanlar
Museviler
Yeni (dünya) insanı
Politik liberalizm
(başarısız oldu ve adil bir toplum oluşturulamadı)

2) Devletin yeniden şekillendirilmesi
Sosyal demokrasi
Refah Devleti
(Sadece insanlığın %20'si için mümkündür. Birinci dünya ülkeleri, dünyanın tüm zenginliklerine göz dikmişlerdir.)

3) Toplumsallaştırma ve Eğitim
Tarihsel sosyalizm
Üretim araçlarının adaletli dağılımı
(Başarısız oldu ve amacına ulaşmadı)

4) İşçi Demokrasisi
Tarihsel sosyalizm
Şirket ölçeğinde aşırı kısıtlamalar

18) Neden bu dört girişimin işlemediğini biraz açıklayabilir misiniz?

Adaletsizlik sorununa öznel açıdan bakılırsa, ilk tarihsel girişim, insanın bencil davranışına karşı gerçekleşti. Bu deneyimler son beş bin yıldır daha önce çeşitli biçimlerde bahsedildiği gibi fiyaskoyla sonuçlanmış ve sürekli olarak bir dönem başarısız kalacaktır çünkü antropolojik açıdan bakarsak, bu idealist ve bilim dışı bir düşüncedir. Bu düşünceyle belirtilmek istenen, eğer insanoğlu eğitimle etik ve genel bir davranışın (common behaviour) ne olduğunu belirlerse daha

uyumlu hareket edecektir. Bu homo novous (yeni insan) düşüncesi homo sapiens'in içinde barındırdığı temeldeki hayvanı bilmez. Bu İncil'de bir günahkarın Meryem ile tanıştıktan sonra bir Aziz olan Saulus/Paulus öyküsü gibidir.

Bir keresinde F. Castro bu düşüncüyü şu şekilde ortaya koymuştur. "İnsan bencil doğar, çünkü doğal içgüdüleri böyledir... etik olanı eğitimle kazanır" Buna karşın şu soruyu sorarız: Hangi aşamada ve koşullarda etik edininiz? Görünen şu ki ampirizm daha çok homo novous'un büyük çoğunluğunun sadece geçiş döneminde ya da olağan dışı durumlarda belirlediğini gösterir; örneğin devrim döneminde, devrimci bir istek olduğunda. Bu uzun süren dönemlerde ya da normal bir dönemde bilinçli, daha duygusal ya da risk göze alan kişiler üzerinde ilerletici etkisi vardır, bu kişiler de olsa olsa toplumun yüzde 10/15'ini oluşturur. Bu azınlıkla tarihi değiştirmek mümkün olmaz çünkü tarihi çoğunlukla yazar. Bu yüzden 21 yy. Sosyalizmi, Saint Augustin'in Homines Novi Katolik (teolojisindeki) neoplatonik fantaziye dönüşen sihirli köken fikrine dayanamaz; insanlığın bilimsel bakış açısına dayanmalıdır. Hayvan ve insan, yazılım ve donanım, bileşkesinde diyalektik bakış açısını yitirmemek için homo sapiens'den sözetmeye son vermek daha iyi ve dürüst olacaktır. Onu, tıpkı yakın zamanda Meksikalı bir karikatürist'in çizdiği gibi mono sapiens olarak tekrar kutsamalıyız belki.

Sosyalizmin tarihinde verimli toprakları elde edip toplumsallaştırmak sosyalist ekonomiyi yürütemedi çünkü değerlendirme piyasasının fiyat enformasyonunun bir elde toplanması sorunu çözmez. Özel mülkiyet, doğru dürüst pazar fiyatı belirlemeden toplumsallaştırılamaz ya da halka açılmaz.. Sovyetler birliğinde (SSCB), (RDA) ve eski sosyalist ülkelerde pazar fiyatı devlet kontrolü altındaydı, ekonomik deyimi ile "idari fiyat"dı, fiyatlar devlete bağlı bir makam tarafından belirleniyordu ve arz/talep ilişkisine bağlı değildi.

Bu fiyatlar, arz/talep durumunu çok az gerçeklikle yansıtır, yetersiz teknolojik bilgi ağı, merkeze bağlı biçimlenmiş güç, emperyalist saldırı ve az gelişmişlik tarihsel sosyalizmin ekonomisinin temel sorunlarıydı. Bu çok önemli sorunun sosyalist çözümü, değer konumuna göre “fiyatların toplum-sallaştırılması” olmuştur. Buna karşın 20 yy. insanoğlunun nesnel gelişim koşullarındaki yetersiz üretim ve bilgilenme, sosyalist hükümetlerin bu çözümü uygulamasını engelledi ve bugün, ilerde de açıklayacağımız gibi, mülkiyet biçiminin henüz ikinci konumundadır.

İşçi demokrasisinin, ister ortaklık, şirket ortaklığı ya da kooperatif biçimlerinde olsun, Yugoslavya, Almanya Demokratik Cumhuriyeti ve Sovyetler Birliği’nde olduğu gibi olsun sosyalizmin tarihinde denenen yazgısı ne yazık ki değişemedi. Şirkete ortaklık ya da ekonomik özgür irade konusu toplumda sınıflaşma olmadan önce de vardı, çünkü bu, tüm özgürlüklerin temelidir. Bu yüzden geçmişteki işçi hareketlerinden en çok oluşturulması beklenen ve sık tartışılan konu hep bu olmuştur. Modern Pazar ekonomisinde bunu gerçekleştirmek birçok somut nedenden dolayı çok zordur.

Bir şirket, büyük bir sistemin ya da organizmanın içinde bir alt sistem ya da küçük bir organizmadır, örneğin denizdeki gemi gibi. Gemiye denize göre yönlendirirsiniz tersine değil. Kaptanın denetimini demokratikleştirip yerine bir mürettebat kurulu koymanız geminin denize göre yönlendirilmesini değiştirmez, gemi batmamak için içinde bulunduğu bu koşula göre yönlendirilir. Bu anlamda gemiyi demokratikleştirmek sadece mürettebatın çalışma koşullarını düzenleyebilir ama denizdeki hareket kanunlarını değiştirmez.

Bu nedenle, işçilerin bir şirketle ortaklığı günümüz ekonomik koşulları bakımından zordur. Örneğin Venezuelalı bir şirket örneğinde olduğu gibi, Guayanalı Venezuela Kooperatifi (CVG) Meksika’ya genellikle alüminyum ihraç eder. Ama son dönemlerde Çin, Meksika’ya CVG’nin fiya-

tından yüzde otuz daha düşük fiyata alüminyum ihraç etmeye başladı. Eğer Venezuela, Meksika pazarında kalmak istiyorsa kendi fiyat/maliyet yapılandırmasını Çin ihracatçılarına göre ayarlamalıdır. Bu, dışardan gelen zorunluluk nedeniyle, şirket yönetim şekli öncelik kazanır, genellikle sonra ortaklık ya da şirket ortaklığı ilkeleri gelir. CVG, eğer pazardaki yerini korumak istiyorsa fiyatlarda, pazar kalitesi ve mal yetiştirmede rekabet içinde olmalıdır.

Buna benzer bir diğer şeyse kalitedeki uluslararası standartlardır, bu standartların üzerinde hiçbir ortaklığın etkisi olmaz. Venezeula'nın en önemli ekonomik sektörleri PdVSA ya da CVG gibi tüm dünya ihracat yapım birlikleri, Avrupa standartları (ISO) Amerika Standartları (FAO) gibi dünyada geçerli standartlara uymak zorundadır. Örneğin CVG'ye bağlı ormancılık şirketi, Proforca şirketin yönetim kurulu yöneticilerini bir toplantıda ekonomik bir sistem olan ISO 9001:2000'e uymaya çağırır ve "oybirliği içinde bu standartlara uyulması gerektiği üzerinde fikir birliğine vardılar."

Son iki sorunsu, tüm örgütlenmelerin işlevsel olarak yönetim ve rekabet konularında karar verecek bir odağa ihtiyaçları olduğudur. Bu şu demektir, yönetici kimse her zaman bir hegemonyanın ya da şirkette gücü elinde tutan grupların etkisi altında kalacaktır, hem yönetim, hem orta sınıf, hem de işçiler de olmak üzere. Bu da (bu bağlamda) bir şirkette yatay anlamda demokrasi sınırlıdır; bir karar merkezinin açık ve yeterli bir komuta yetkisi gerekliliği vardır. Bu sorunla bazı politik örgütlerin öncü kollarında da karşılaşmıştır. Örneğin Bolşevik Partisi'nde. Lenin, ünlü Nisan Tezleri'nde Merkez Komitesi'nin Rus Devrimi üzerine yalnız düşüncelerine karşı çıkmış, daha sonra 1917 Kasımı'nda silahlı bir ayaklanma gerçekleştirmek zorunda kalmıştır. Daha sonra Brest Litovsk antlaşması adıyla barış imzalamayı denemiştir (ad infinitum). Özetle bütün örgütlenmelerin, merkezi, değişen koşullara, ani reaksiyonlara

izin veren bir karar mekanizmasına gereksinimleri vardır ve bu da örgüt içi demokrasiyi sınırlar.

Son olarak işçi demokrasisi ve sendikalist yönetim sorunlarını da gözönüne almak gerekiyor. İşçiler ya da çalışanlar artık ağır beden gücü gerektiren işlerden çok, bilgi işçisine dönüştüler örneğin bir şirketin müdürünü ele alalım, onda er ya da geç bulunduğu konumun politik etkileri de zamanla kendisini gösterecektir. Büyük bir olasılıkla işçi haklarını tartışıp iyi niyet girişimlerinde bulunur bir süre, ama gerçek olan şu ki, onlar üst kademeye geçmişlerdir ve bir de alt kademede olanlar vardır ve kısa zamanda bu güç ve yaşam koşullarındaki nitel sıçramalardan (ilerleme) etkilendiklerini hayretle göreceklerdir. Sosyalist ülkelerin deneyimleri ve kapitalistlerinki çok açıktır ve bu nokta da birleşirler zaten.

Resmi anlamda refaha yönelik olarak, milli gelir dağılımı, sosyal demokraside ya da Keynescilikte olsun geleceğe yönelik daha başka bir geçiş politikası gereklidir, ama önceki üçü, sosyalizmi getiremez. Aynı zamanda nesnel birçok sınırlamaları da vardır. Bildiğimiz gibi Birinci Dünya Ülkeleri, Üçüncü Dünya Ükelerini sömürerek ayakta durmaktadırlar ve insanlığın zenginlik kaynaklarına uyguladıkları sömürünün neredeyse tüm dünya zenginliğin yüzde doksanına ulaştığını görüyoruz. Doğal kaynakların (su, enerji, beslenme) sınırlı olması yüzünden bu tür bir politikayla refah, sadece insanlığın yüzde 20'si için geçerlidir. Sonuç olarak ulusal ve uluslararası seçkin zümreye bunu göstermeye istekli ve gücü yeten bir devlet gereklidir. Metropolitan Devletler (1. Dünya Ülkeleri) ise 3. Dünya Ülkeleri'nin dış borçlarını silip zenginleşmek için kullandıkları kambiyo koşullarındaki eşitsizliklerden vazgeçmelidir. Söz ettiğimiz bu iki şey de ekonominin seçkin zümre ve 1. Dünya Ülkelerinin çoğunluğunca kabul edilmeyeceği için hangi politik parti bunları uy-

gulamaya koyarsa hükümet olma ya da hükümette kalma çabaları hep oy kaybettirecektir ona.

19) *Albert Einstein'in aklının takıldığı noktalar*

1949 da yazdığı denemesi “Neden Sosyalizm?”de ünlü fizikçi A. Einstein, sosyalizme nasıl varılacağı sorununu tartışmış ve sonuçta şunu önermiştir: “O büyük yanlışlıkları aşmanın tek bir yolu olduğu kanısına vardım. Sosyalist ekonominin yerleşmesi sosyal amaca yönelik bir eğitim sisteminin planlı bir şekilde kullanılması ile mümkündür. Planlı bir ekonomi, toplumun ihtiyaçlarına göre ayarlanan, emeği tüm çalışma kapasitesine göre dağıtıp her insana, kadına, çocuğa gıda ve beslenme güvencesi verecektir. Bireylerin eğitimi ve onların doğal yeteneklerinin geliştirilmesi ve diğer insanlara karşı sorumluluk duygusunun gelişmesine yarayacak ve bu da toplumumuzda mevki, güç ve sürekli kazanma başarısının yerini alacaktır.

Buna karşın şunu unutmamak gerekir ki, planlı bir ekonomi henüz sosyalizm değildir. Planlı bir ekonomi, işi bireyi tamamen köleleştiren bir birlikteliğe dönüştürebilir. Sosyalizmin gerçekleşmesi ancak oldukça güç olan sosyo politik sorunların çözümüyle mümkündür: bürokrasinin her şey üzerinde kurduğu egemenliğini ve bencilliğini engelleyerek politik ve ekonomik gücü büyük ölçekte merkezileştirmek nasıl mümkün olacaktır? Bireysel haklar nasıl korunacak ve bürokrasinin gücü karşısında demokratik denge nasıl sağlanacaktır?” (New York 1949)

20) *21. yy Sosyalizmin Çözüm Önerileri: Eşdeğerlilik ve Sibernetik*

Günümüzde, yeni sosyalizm deneyinin koşulları, geçiş döneminin oldukça zor “sosyal politik sorunlarını” çözümlayici temel kurumları ortaya koyarak ve her şeye egemen olan planlayıcı bir bürokrasinin yerleşmesini engelleyerek Einstein’ın sorularını yanıtlayabiliriz. Yeni bir uygarlığın oluşturulması sürecinde hep yeni sorunlar ve çözümlerle

karşılaşılabacaktır, öyle ki kendi isteğimizle daha alçak gönüllü olmayı başarmalıyız. Buna karşın bilgi aşamasında yanıtı doğrulayabiliriz, para piyasasında değerin yeniden değerlendirilmesi, eşdeğerli ekonominin yaratacağı değişim, üretim, dağıtım ve tüketimin sibernetik ilişkisini, makro koordinasyonu sorununu ve sosyalist sosyal-ekonomik-adalet sorunlarını geçiş sürecinin ilk aşamasında doğru yönde çözüme kavuşturacaktır.

Bu yüzden 21 yy. toplumsal ekonomisine yönelik olarak 6 yeni kurum ya da alt sistem kurmamız gerekiyor. Sadece altı tane çünkü mülkiyet (üretim araçları) sorunu, eşitlik ve “sömürü” kavramı Arno Peters’ın tanımıyla çözümleniyor: özel mülkiyetin üretim ve zenginleşmek için başkalarının sırtından geçinme olgusundan vazgeçmesi gereklidir. Artık-üretimden yasal olmayan bir şekilde (uygunsuzca) çalmayı bırakıp, toplumsal mülkiyet uygulamasına dönüşmesi, yasal biçimde ve özerk kullanılması gerekmektedir. Toplumsallaştırma hakkının zorunluluğu tarihsel sosyalizmi zora sokmuştur, çünkü sömürü ablukası, üretim araçlarının ahlaksızca kullanılması sosyalist ekonomiyi engeller hale gelmiştir.

21. yy. Sosyalizminin sosyal adalet, özgürlük için kurumsal çözüm önerisi şu biçimdedir:

Değer+ Eşdeğerlilik+ Sibernetik

Katılımcı Demokrasi +Eğitim + Yeniden Bölüşüm

21) *Değer: Sosyal ekonominin temel bileşeni*

Sosyalist ekonomi için gerekli üç öğeyi daha derinlemesine açıklamalıyız. “Değer” kavramıyla başlayalım isterse-niz, yani bir ürün ya da hizmetin belirlenmesi ve değerinin hesaplanması. Bir malın/ürün ya da hizmetin değerinin üretim için gerekli zamana dayalı olarak hesaplanması, adaletli bir ekonominin ön koşuludur, adaletli olmak için her şeyden önce adaletin ne olduğunu bilmek gerekir.

Değer hesaplanması sanılanın tersine uzun bir süreç değildir. Fiyat hesaplamasından daha karmaşık da değildir.

Gerçekte hesaplama sistemi daha basit bir işlemdir. Neden mi? Bir örnek verelim. Bu kitabın fiyatı, en son belirli ihtiyaçların ödenmesinden sonra ortaya çıkar, bir ağacın kesilmesi, kağıt fabrikasına taşınması, fabrikadaki elektrik ihtiyacı, basım için gerekli mürekkep, makine gideri... Bu ihtiyaçlarının herbirinin ekonomide fiyatın belirlenmesine katkısı olur.

Buna karşın fiyat belirlenmesi daha karmaşıktır, çünkü daha fazla bileşenden oluşur. Üretim zincirinde her durak, satmaya çalışılan malın (ihtiyaç/eşya) giderini hesaplar ve üstüne kazanmak ister kâr payı konar. Tutar ve kazanç her satıcıya pazarda son satış fiyatının belirlenmesine yardımcı olur. Üretim zincirinde, bu işlev her halkada yinelenir. Bir satıcı için fiyat dediğimiz şey alıcı için tutardır. Pazardaki belirli bütün fiyatlar, sonuç olarak, dört ana madde üzerinden hesaplanır, zaman, arz/talep etmeni, piyasanın yapısı ve ekonomik, politik, kültürel, askeri güç. Üretimin her aşamasında bu etmenlerin bütünü bir para birliği demektir, pazar fiyatı. Değerin hesaplanması ise tersine, daha basittir: zamanla hesaplanır ve parasal çarpılması ve üretimin her aşamasının kârının öznel yanı hesaba katılmaz. Bu sebeple zaman ile ihtiyaç ve maliyet ile hizmet öznel, fiyat ise nesneldir, bu nedenle burjuva ekonomi bilminde “değerin öznel kuramı”ndan söz edilir .

22) Eşdeğerlik: Ekonomik Adaletin Güvencesi

Eşdeğerlik ilkesi, değer miktarının (üretim süresi) değişimi ile aynı şeydir- tıpkı Arno Peters’in formüle ettiği gibi, ekonomik adaleti güvence altına alır. Buna karşın kurulan dolaysız orantı, örneğin sosyal zenginliğe katkıda bulunan çalışma saati ile biriken zenginlik ve hizmetin ücret olarak kabulü, sadece sosyalizmin ileri aşamasında mümkündür. Geçiş dönemi başlangıcında kapitalist dünyanın gerçeklerine bazı ilkeler oluşturarak, sağlamlaştırıp ve geliştirerek adapte edilmelidir. Bu, o kadar kolay değildir,

ve formal eğitim gereken işin basit bir işle karşılaştırılmasına benzetir. Tarihsel sosyalist ülkelerde bu sorunu, karmaşık işi yapana basit işi yapandan biraz daha fazla ödeyerek çözümlemişlerdi. Örneğin teknisyene 1000 dolar mühendise 1300 dolar civarında vererek. Böyle bir çözüm 21. yy sosyalizminin ilk aşamasında da geçerli olacaktır.

Bu konuyu bağlamaya çalışırsak, entelektüel ya da beyaz yakalı çalışanlar sınıfının ön yargılarına karşın, zıtlık içeren düşünceleri kanıtlarıyla çürütmemiz gerek. Tarih boyunca beyaz yakalılara, şamanlara, rahiplere, mühendislere, müdürlere, el işi yapmayı organize edenlere fiziksel iş yapanlardan daha fazla maaş ödenmiştir. Son zamanlarda bir Venezuelalı yüksek kademedeki memur mühendis şunu sormuştur, nasıl olur da bir beyin cerahından 40 saat çalışan bir çöpçüyle aynı parayı almasını isteyebiliriz? Bu mümkündür, sadece mümkün olmakla kalmayıp mantıklıdır da, sadece profesyonel formasyon değil, tehlike, sorumluluk, işin zorluğu ve topluma yararlılığı da hesaba katılmalıdır.

Örneğin Caracas'da 50 tane beyin cerrahı olduğunu ve bunların buluşlarıyla her yıl bir düzine insanın hayatını kurtardığını düşünelim. Fakat Caracas'daki çöpçüler, tehlikeli maddeler ve asıl zor olan toksit atık ya da şehirde salgın hastalığa sebep veren mikrop dolu (virüs) çöple hergün uğraşırken her yıl kim bilir, kaç insanın hayatını kurtarırlar. Ya da başka bir örnek verecek olursak: Neden bir öğretim görevlisi, tüm gününü ve hayatını tehlike altında ve bir delikte çok zor bir işte kazanan bir maden işçisinden daha fazla kazansın? Ya da işi hastalara bağlı bir terapistten?

İlkelerde son aşamasına dek esneklik, çok basit bir nedenden dolayı uluslararası ticaret alanında gösterilmelidir, çünkü fiyatlarındaki değişim, adaletsizlik ve ani dalgalanmalar yaşatabilir, ancak ne Venezuela devleti hükümeti ne de etkilenen şirket bu değişken para koşullarını değiştirebilir.

Bilişim tekniğinin bize sunduğu olanaklardan yararlan-

manın yanında sormamız gereken can alıcı bir soru vardır: Yeni sosyalist ekonomide fiyatın işlevini üretim, dağıtım ve tüketimin eşgüdümünü sağlayan bireylerin ekonomik kararlarını nasıl daha örgütleyici, kapsayıcı ve kolaylaştırıcı bir hale getirebiliriz?

23) *Sosyalist ekonomide sibernetik/ bilişim sorununa çözüm*

Tarihsel sosyalist ekonomideki birincil sorun üretim, dağıtım ve tüketim arasındaki dengeyi çözmedeki yetersizliktir bu da makro ekonomik anlamda ciddi sorunlara yol açmıştır. Bu sorun, sermaye, tüketim malı ve iş gücünün karşılığını ödemede de sektörü değişik derecede zorluklara uğratmıştır.

En karmaşık sektör ise, çözümleri en az tatmin edici olan tüketim malları pazarında oluşmuştur, çünkü arz ve talep arasında çok uzun ve değişken bir ilişki vardır. Bugünün bilişim teknolojisi (enformatik) ve planlama en gelişmiş teknolojinin sağladığı avantajlarının birlikteliği, toptan satış ve perakende satış ve ürünü üreten fabrika arasındaki dolaysız bir ilişkinin kurulmasına olanak verir. En basit bir örnekle, bir pantolonu Almanya'dan satın almak bize bu işlevi daha açık gösterir.

Aradığım pantolonun bedeni satıcıda bulunmadığında getirtmek için fabrikadan istedi. Ben de isteyemeyeciğimi-zi söyledim. Söylediğime şaşırdı- neden olamasındı-. Bir ürün sattığımızda, ürün üzerindeki etiket bir okuyucudan geçiyor ve bu bilgi kasaya işleniyor ve aynı zamanda internet üzerinden fabrikada görülebiliyor. Fabrika hemen yeni-sini üretiyor ve ertesi gün satılıyor ve kendi toptancısı için (warehouse) yeniden üretiyor. Üretim ve tüketim arz ve talep arasında etkili bir iletişim kuruluyor bu da rakipsiz bir sistemin kurulmasını sağlıyor. Bu sistem sayesinde, pratik bir şekilde saniye saniye şirketin stoklarını doğru bir şekilde bilebiliyoruz ve arz talebi takip edebiliyoruz. Eğer sosyalist ekonomide bu sistem (teknoloji) uygulanırsa, di-

ğer konular da gözden geçirilebilir biçimde hesaplanırsa, örneğin RFI (radyo frekanslı tanımlama) satıcı ve alıcı arasında dolaysız bir bağlantı kurulabilir, ondan önce satıcı ve dağıtıcı ve fabrika arasında gerçek zamanda (aynı anda) ekonomik sayısal değerlerin çeşitlemeleri yayılır. Satıcı ve üretici arasındaki dolaysız ilişkiyi ekonomik planlamada doğru bir şekilde sağlamak zor olmasa gerek; hem de sahip olunan kaynaklar, değerler, internetle gönderilen bilgi aynı zamanda belediyede düzenleme yapan otoritelere ve işleme katılan devlet merciine dek gider. Bazen bu denetleme olumsuz bir (geribeslenme) etkisi de yaratabilir, sistemde dengeyi sağlamak için bu gerekli görülmüşse kullanılabilir.

Bu mekanizma vatandaşların taleplerini karşılama amaçlı olarak uygun bir üretim için kullanılabilir. Örneğin üç çeşit pantolon (sunulduğunu/arz) düşünelim. A, B, C belirli bir zaman süreci içerisinde (gün, hafta) elektronik olarak “A”nın 20 kez “B”nin yalnızca üç kez “C”nin ise bir kez satıldığı kaydedilir, o zaman üretici kimse çeşitli kaynakları “C”den “A”ya, ve “B”nin bir kısmı ve “A” yeniden düzenlenecektir. Bu karara bir fabrikada varılırken sadece planlamanın en üst otoritesi iç kaynakların yeniden düzenlenmesi hakkında bilgi verir, ama ondan izin alınmaz. Bu, merkezi yönetim yöntemi ile, üretim sürecindeki bürokrasi engellenmiş olur. Teknoloji sayesinde arz/talep ve varolan stokların pratik bir şekilde her saniyesini kaydederek makro genel planlamanın merkezi idaresinin eşgüdümü sayesinde tarihsel sosyalist devletlerin gözlemlenen eşitsizlikleri de engellenebilecektir. Diğer bir uygulanacak mekanizma önerisi ise İşkoç okulunun bulduğu “market cleaning prices”dır.

24) 21 yy. Sosyalizmini Venezuela’da gerçekleştirecek koşullar var mı?

Evet şu anda var. Sadece birkaçından bahsedeyim. 2006’da nüfusun üçte ikisi başkana oy verirdi, onun 21 yy. Sosyalizmi’nin planlarını uygulayacağını açıkça bilerek.

Bu zorunlu bir gereksinimdir ve atılan güven oyu vatandaşlar açısından başkanın politik bayrağıdır. Palemento ise tamamen başkanın destekleyicisidir. Sistemde eğitim, sağlık ve ekonomik dengeler... PIB'nin üç senede yüzde onluk büyümesi – yoksullukla savaşmak, halkın bilinçlenmesi gözden kaçırılmayacak önemli noktalardır. Ulusal toplumsal zenginliğin yönetime çoğunluğun katılmasını sağlayan komünal konseylerin oluşturulması olağanüstü bir başarıdır. 5 yıl içinde halk arasında siyasal tartışma ortamının sağlandığı bir kültür oluşturulabileceği de akla gelmezdi. Ekonomik politik açıdan Latin Amerika Entegrasyonu engellenemez ve son 200 yılda Monroe'nun doktrinini yoketme ihtimali de bir gerçektir. İlk kez silahlı kuvvetler ve ulusal ekonomideki birçok kilit sektör şu an güvenilir devletin ya da kooperatiflerin elindedir ve bunlar: Devletin kendisi, Merkez Bankası, PdVSA, CVG, CANTV, Mercal ve yüzbinden fazla kooperatif vardır.

25) 2007'de Venezuela Sosyalizmi'nin ekonomik olarak izlediği yol

Venezuela'da sosyalist ekonomiye doğru atılan ilk politik- ekonomik adım, sanıldığı gibi özel mülkiyetin toplumsallaştırılması değildir çünkü bu siberetik (güdumbilim) sorunu çözmez, aksine değer hesaplamasında piyasa fiyatlandırılması sisteminin değiştirilmesidir ve de eşdeğerlilik olgusunun yer almasıdır. İlk adımlar ne mükemmel ne de övünülecek kadar kusursuzdu: Bu sadece sosyalizmin ve değerlerinin yerleşmesi için kapitalizmin fiyat muhasebesinin yanında sıradan bir muhasebe dönemi idi. Bu demektir ki bir şirketin enerjisi iç ve dış işlemlerinin hepsi zamanında kayıt altına alınır. Bütün üretim faktörleri zamana bağlıdır; fiyat belirleyen değerler, şirketin normal müdahalesini aksatmadan hesaplanarak çabucak ortaya çıkarılabilir.

Bu müdahaleyi gerçekleştirmenin başka bir yöntemi de (Monetary Equivalent of Labour Time: İş gücüne eşit

para karşılığı) Bu yöntem, İskoç okulunun önerisidir. MELT, bir sayıdır yani 1 saatlik bir çalışmanın karşılığında düşen değerdir ve para biçiminde açıklanır; örneğin bir saat 1000 Bolivares'dir (Venezuela para birimi). MELT bunu İç Üretim Net'ini (PIW) bölerek elde eder, bu bir yıllık ulusal nüfusun toplamının oluşturduğu değer karşısında çalışan nüfusunun oluşturduğu net değerdir.

Örneğin 2006'daki Venezuela'nın PIN'i (Gayri safi milli hasıla neti) 183 milyar dolar diyelim, ekonomik olarak aktif (PEA) nüfusunun 13,3 milyonudur ve işsizlik oranı yüzde ondur bu da 1.3 milyon işsiz yapar. Çalışanların iş gücü o zaman 12 milyon insandır; PIN, her işçi için 15,250 dolardır; haftalık 40 saatlik ve yılda 48 haftadan, bir insanın yılda çalıştığı saat sayısı 1920'dir. MELT (equivalent of Labour Time), Venezuela'da 2006'da bir saatlik çalışmadan ortalama değeri dolar hesaplamasında $\$15,250 / 1920 = \$ 8,23$ sahip olduğu bir toplumun MELT hesaplanabilir bir değerdir, o zaman, bir piyasanın çalışma saatine basit bir matematiksel hesaplama ile ulaşılabilir. Örneğin 400 dolar tutan bir ürün 48.2 saatlik bir iş gücü değerine sahiptir. Paul Cockshott ve Allin Cottrell'e göre, bu yöntemle yapılan bir hesaplama hatası %10 civarındadır. Daha iyi yapamaz çünkü pazar fiyatı ve değer arasında daha yüksek (kabul edilen) istatistik bir ilişki vardır .

Bir özel şirkette açıktan açığa oluşan çekişme ve zıtlaşmaları engellemek için devletin şirketinde ilk önce sosyalizmin gerekli muhasebesi oluşturulur, tercihen, teknik olarak yüksek bir şirket, örneğin Alcasa ya da Venalum, öncelikle her birinin sayısal değerleri hesaplandıktan sonra, devletin diğer şirketlerine de bu yöntem yayılmaya başlar, örneğin bir elektrik dağıtım şirketine. Alüminyum'un birimsel değeri bilindikten sonra (ara bir tonun) ve elektriğin (megavolt) ve bir de her bir ünitenin fiyatı bilinince, gelecekteki piyasa fiyatı (intercambio) kuru, zamanla değer ku-

ru yerini eşdeğerlilik ilkesinin geniş bir alanda kullanılmasına bırakır. Aynı zamanda “değer” sistemini iki kez adapte etmiş olan devlet işletmeleri ve kooperatifler (toplumsal mülkiyet) bir “kur” kullanmayı başlatabilir. Sonuç olarak, çift yönlü sosyalist ekonomi ve Venezuela piyasa ekonomisi gerçekleşmeye başlar.

Bu yöntemle Venezuela’da para piyasasının göbeğinde sosyalit üretim ve dağıtım başlar. Ülkenin en önemli üretim araçları devletin elindedir, bir kısmı da 127.000 kooperatifin, yeni postkapitalist ekonomi bütün ülkeye egemen olana kadar büyür ve özel mülkiyete dokunmaya gerek duymaz ve sözü edilen biçimde, güvenle toplumsallaştırılır.

Sosyalist ekonominin yerleşme işlevi için şirketin bütün hareketlerinin (fiyat/para) değer (zaman), ölçü (ton/litre) girdi çıktısını programlayacak yazılım uzmanları ekibine gereksinim duyulur. Bir şirket bir ürünün değer ifadesinin ölçümünü hesaplayarak, kurulu ekonomik ilişkileri istismar etmeden, piyasa ekonomisi kapsamında verimliliği, üretimi ve piyasayı kaybetmeden ticaret yapabilir. Lenin’e göre, bir şirket içinde çift yönlü bir güç yer alır: Sosyalist mantığın yanında kapitalizm.

Bu dengeyi kurmayı başardıktan sonra farklı iki ekonomik mantığı genellemenin sırası gelmiştir, ürünün “değer” ve “fiyatını” bir yere koyunca yani nesnel, öznel, sosyalist ve burjuva değerlerini. Bu iki türlü üretim ilişkisi, Venezuela ekonomisinde açıkça yer alır şeffaftır ve denetlemek, araştırmak ve ekonomik-politik piyasa boyutuna katılmak vatandaşların kendi seçimlerine bağlıdır.

“Değer” ve “fiyat” saptandıktan sonra, sosyalist şirket piyasası ürünü iki tane ölçütle satışa sunar. Örneğin bir litre sütün kutusu, şu iki öğeyi göz önüne serer: Fiyatı 2000 Bolivares; değeri 10 dakika. Değişik ürünler alan satıcı, değer ve fiyat arasındaki ilişkinin değiştiğini (çeşitlendiğini) anlayacaktır. Örneğin, 10 dakika süren bir işin ürünü 2000 Boliva-

res olarak ifade edilir ve başka bir üründe 10,000 Boliva-res'dir. İki tanımın da kaçınılmaz olarak taşıdığı bilişsel (kognitif) uyumsuzluk, yansımaları bulur ve aynı zamanda sosyalist ekonomi ve kapitalizmin temel dayanaklarını netleştiren sosyal bir tartışma yaratır. Bu demektir ki bir ürünün değerini açıklayan nesnel ve transparan ölçüt, sosyalizmde zaman iken ve aynı zamanda diktacı ve sömürgeci kapitalizmde fiyattır: sosyalist ekonominin ve kapitalizmin çift yönlü mantığı şirketten vatandaşların günlük hayatına dek uzanır. Pazarın üretim dünyasından dağıtım dünyasına dek vatandaş sosyalist ekonominin sorunsallarına katacak bundan daha pedagojik ve yönlendirici bir sistem olamaz.

İlk sosyalist şirketlerin deneyimi üzerinden ilerleyince, buna işçi ve vatandaşların demokratik katılım ölçütlerini de eklersek, eşitlik (compensation) ekonomisi ilkesiyle yönetilen şirketlerin sayısını aşamalı olarak artırabiliriz. Küba ve Bolivya ile ilişkiler sayesinde, bu uluslararası ticaret sistemini de ulusal bölgesel ekonomiyi yöneten öge oluşuncaya kadar yayabiliriz. Bu ekonomi politika, deneyimlerini çoğaltarak 21. yy sosyalizminin temelini Büyük Vatan olgusuna dayandırabiliriz.

26) Fakat Sosyalizm sadece bir ülkede gerçekleştirilemez. Öyleyse 21. yy sosyalist üretim tarzını dünyaya nasıl tanıtabiliriz?

Evet tümüyle haklısınız. Ekonomik olarak kendi kendine yetme hayali bugünlerde geçmişten daha ütopye gibi geliyor. Hiçbir ekonomi dünya pazarının talep ettiği belirli ham maddeyi ithal etmeden varolamaz. Örneğin üç değişik ülkeden örnek verelim: Çin, Japonya ve Küba; bu ülkelerin hiçbirisi sistematik olarak ve dev boyutlarda enerji (petrol) ve ham madde ithal etmeden varolamazlar. Aynı durum gıda alanında birçok ülke için de geçerlidir. Venezuela yaklaşık olarak gıda ihtiyacının %70'ini ve Küba % 84'ünü dışardan alır. (Ekonomi ve Planlama Bakanlığı, Magalys

Calvo, Şubat 2007). Bu ithal ürünlere ödeme yapmanın tek yolu ise ürün ve hizmet ihraç etmektir, öyle ki bir başına ayakta durmak isteyen hiçbir ekonomi kendini dünya ekonomisinden yalıtamaz. Günümüz ekonomisi biriken sermayenin büyük bir kısmını – örneğin Almanya, %30'unu dünya pazarı sayesinde gerçekleştirir.

Bunun yanı sıra sosyalist ve kapitalist üretim biçiminin çift yönlü genişletilmesiyle uluslararası ticaret sayesinde dünya düzeyine çıkartabiliriz. Üretim etmeni zamana ve eşdeğerlik ilkesine dayalı olan büyük etkideki düzenlemesinden beri iki olgudan oluşacaktır: a) Kapitalistler (ekonominin aktif efendileri) ve işçiler arasında b) Kafa emeği ve kol emeği arasında c) 3. ve 1. Dünya ülkeleri arasında. Birinci Dünya Ülkeleri yeni bir değerlendirmeye izin veremeyeceklerdir. Buna karşın, her zaman Küba, Vietnam ve Çin Sosyalist ülkeler olarak kabul görüp Bolivya, Nikaragua ve Ekvator ise ALBA birliğine giriyorlar ve Venezuela 21. yy Sosyalizmini geliştirmeye çalışıyor, postkapitalist ekonominin ilkelerinin değerini Venezuela'dan başlayarak uluslararası üretim alanlarına dek genişletebiliriz; bu da dünya ölçeğinde çift yönlülük kurmamızı sağlar.

27) *Son bir açıklama: Bilişim ve Güdumbilim (informatik/sibernetik)in fiyat üzerindeki etkisini tam olarak anlayamadım.*

Bilimsel işlev şu demektir: Eğer Sucre'de 2006'da yapılan (BRPP)'nin Bölgesel Bloğun Popüler Gücü'nün organize ettiği Büyük Vatan'ın Liberalleşmesi için Halkın ve İlerici Devletlerin ilk toplantısına katılmak isteseydiniz, Sucre (Bolivya)'ye uçuşun hangi gün, saat ve fiyatta olduğunu öğrenmek için bir seyahat acentasına giderdiniz. Aynı zamanda otel fiyatları, gıda gibi, değişik bilgilere de ihtiyacınız olurdu. Bu bilgiler olmadan istediğinizi gerçekleştiremezsiniz. Aynı şey ekonomide de geçerlidir iyi bir iş istiyorsanız daha fazla maaş ödeyen bir şirket ararsınız. Eğer

okumak istiyorsanız ve yoksulsanız, ya ücretsiz ya da burs veren bir üniversitenin hangisi olduğunu bilmeniz gerekir. Ekonomide ise “fiyat” yapmak istediğiniz iş için bir temel oluşturur.

Güdümbilim bilginin bu sorunuyla bağlantılıdır. Bahsettiğimiz senaryolar çeşitlendirilebilir. Örneğin: Yürürken her adım farklıdır, çünkü yol değişkendir, hava derecesi, havadaki basınç da sürekli değişmektedir; her yolun kavşağı farklı ve tehlikelidir; bazen hastasınızdır ve vücudun bağışıklık sistemi düşüktür; bazen çok çalışıp sağlığınıza tehlikeye atarsınız; eğer bir araba kullanıyorsanız durmadan frene ya da gaza basmak zorundasınız, yoldaki diğer araç, insan ve engellerden uzaklaşmak ya da yaklaşmak zorundasınızdır. Tüm biyolojik sistem, teknik ve sosyal belirli sınırlar dahilinde ya da sayısal değerlere göre işler, tehlikeye girdiğinizde varolan bu sınır zorlanır. Bir arabanın motoru fazla ısınırsa bozulur. Eğer bir insan çok yüksek bir yerden atarsa ölür. Ya da yetersiz günlük beslenme ve yetersiz sıvı tüketimi de insanın ölümüne yol açar.

Bir sistemi bilebilmek için, örneğin bir insan, bir makina, bir şirket ya da bir politik parti, bir devlet ya da bir devrim olsun, onun kendine uygun sınırlar içinde varolduğunu gücünü ve denetleme sınırlarını da bazı uyarıcılar kas/reflex/çerçevesi aracılığıyla sağladığını bilmelisiniz. Örneğin bir insanda su eksikliği olursa, sinir sistemi hücrelerin suya ihtiyacı olduğu sinyalini verir. Bunu sinyaller ve kimyasal bir dille yapar, örneğin dilimiz kurur ya da konuşarak susadığımızı belirtiriz. Beyin “suya ihtiyacı olduğunu” ilan eder; “susuzluk” vücudun daha iyi işlemesi için gerekli olan sıvı ihtiyacının altında olduğunun bir belirtisidir. Açlık vücudun işlevlerini yerine getirmesi için gerekli kaloriye ihtiyacı olduğu zaman hissedilir. Vücudun ateşlenmesi vücutta bir enfeksiyon olduğu belirtisini verir. Sistemin bu

olağan göstergelerinin yönlendirilmesini olası kılan işleve geribeslenim denir.

Güdümbilimde geribeslenim, olumlu ve olumsuz diye ikiye ayrılır. Olumlu geri beslenim, sapma/ yönlendirme arttığı zaman görülür çünkü bu er ya da geç sistemin çökmesine sebep olur. Eğer bir hayvanın beslenme alanı iyi ve rahatsa hayvanlar kolaylıkla çoğalırlar ta ki o bölge barınlamayacak duruma gelene kadar. Nüfusun artması sonucu çevre bozulur. Bu bağlamdaki “olumlu” iyi anlamda kullanılmamıştır sadece yöndeğiştirme (sapma), zorunda kalma anlamındadır.

Olumsuz geri beslenme ise, sistemin karar mekanizmasının, örneğin insanın beyni devletin hükümeti, sistemin iyi işlemesi için belirli sınırlara geri dönmek için karar alırlar. Parametre sapmalarının doğruya yönelmesi için ya da sistemin doğru işlemesi ya da eski akışına dönebilmesi için düzeltmeler yaparlar. Bu sebeple güdümbilimsel süreç iki aşamadan oluşur. Sistemin “normal” ya da sağlıklı işleyebilmesi için sistem sapmalarını saptar ve bu sapmaları düzeltir. Bu yönelimleri düzenleyici sistemi yönlendiren, doğal, sosyal ve teknolojik işlevi denetleyen bilime “güdümbilim” denir.

Modern ekonomide güdümbilimin işlevselliği kaçınılmazdır. “Pazar ekonomisinde ise bu işlev, fiyat aracılığıyla gerçekleştirilir. Arzdan çok talep varsa fiyatlar çok yükselir, ve kapitalistler bu pazarı fiyatları yükselterek yönlendirirler ki daha fazla kazanabilsinler. Talep artınca fiyatları düşürürler...vs. Bu pazar ekonomisinin güdümbilimsel modelidir. Venezuela döviz piyasasında da bunu inceleyebilirsiniz. Venezuela hükümeti her daim döviz piyasasını denetim altında tutar, örneğin dolara bir fiyat belirler ve kara borsa oluşturur. Fiyatlar arz talep ilişkisine bağlıdır. Bu “karaborsa fiyatları” arz talep unsurunun Venezuela’da işlevsel mi uygun mu olduğunu hükme sağlar. Doların fiyatının (değeri) artması ya da azaltılması milli ekonomiye göre

ayarlanır. Bu bilgi verici ve güdümbilimsel işlev, idari fiyatlandırmayı (administrative price) ciddi bir arz/ talep dengesizliği yüzünden orta vadede gerçekleştiremez.

Aynı şekilde enflasyon oranı, vatandaşların emrinde olan ürün ve hizmet birliğinin ve toplam satın alma kapasitesini kazanca göre ayarlama ilişkisinde hükümeti bilgilediren bir çeşit alıcı görevindedir. Ne zaman ki yıllık enflasyon % 6'nın üzerine çıkarsa, ekonomik dengelerin tehlike de olduğu düşünülür çünkü para değer kaybetmeye başlar. Fiyatlar çok düşerse (deflacion), bunun da tehlikeli olduğu düşünülür çünkü durgunluk dönemine girilebilir. Özetleyecek olursak güdümbilim, sistemin sağlıklı bir devrim yaşaması için kaçınılmaz bir bilimdir; ve bu bilgi doğru bir şekilde doğru zamanda kullanılmalıdır.

28) *Son olarak bilim olmadan sosyalizmi kurabilir miyiz?*

Hayır, bu mümkün değildir, çünkü bilim her zaman gereklidir, özellikle de çok önemli kararlar alınırken ya da çok karmaşık ve zor planları çözmek gerekliyse. Örneğin Merida'dan Caracas'a gideceksiniz, atla da gidebilirsiniz ve atın saatte 10 kilometre koşması gerekir. Bunun için bilime ihtiyaç yoktur. Ama saatte 100 km gidecek bir araca ihtiyacınız varsa bunu yapmak için bilime ihtiyacınız olur. Son olarak saatte 1000 km hızla gidecekseniz bir uçağa ihtiyacınız olacaktır onun için de bilime ihtiyaç vardır.

29) *O zaman 21. yy sosyalizmini sadece bilim insanları mı inşa edebilir?*

Hayır, hepsine gereksinimimiz var. İnsanoğlu dünyanın farklı sistematik yorumlarına göre hareket eder, örneğin hislerine, estetiğe (sanat, müzik, dekorasyon, zanaat) büyü, hayal, şiir, bilim, gelenek, etik, din, genel ahlak...vs. ve dünyayı bütün farklı yorumlamalar ve ona göre kendimizi ayarlamamız, biyolojik ve kültürel mirasımızın ayrılmaz bir parçasıdır. Daima bazı sistemler vardır, örneğin sağduyu ya da günlük düşünceler bilimle karşılaştırıldığında biri-

birine çok benzer. Bir insan bilimsel olsun ya da olmasın her defasında karşıdan karşıya geçer, arabaya biner, ve bunları otomatik olarak yapar, üç boyutta hesaplama bilimsizce yapar (boşluk, zaman, hareket). Geçmek istediğimiz sokağın hesaplanması, ne kadar hızlı geçebileceğimiz, arabayla uzaklığı, gelen arabanın hızı. Bu tip basit hesaplamalarla karşıdan karşıya geçip geçemeyeceğimize karar veririz. Bu hesaplama gerçek uzaklığa, hız ve arabanın varış zamanı bir tahmindir. Genelde bunları bilmek hareket etmek için yeterlidir. Buna rağmen bazen hesapta yanılırız ve bir insanın zamanı ve mekanı yalnız yorumlama ya da hareketi tam hesaplayamaması yüzünden düşebilir. Eğer biri güvencede olmak istiyorsa bilimsel bir hesaplama yapmalı tam olarak araba uzaklığını ve hızını ve de ne kadar uzaktayken ne ölçüde gidilebileceğini ölçebilmelidir.

Bu sağduyu ve bilim arasındaki farktır. Birşeyi doğru ve net olarak bilmek istiyorsanız hislerinizi kullanmak ya da spekülâtif tahmin yerine onu yöntemler ve bilimle ölçmeniz gerekir. Bu sorunun çözümü, bilimsel düşüncenin temelini öğrenip bu etkileyici aracı, gerçek anlamda kişisel hayatımızda ya da toplumsal önemdeki olayları çözmek için kullanmak gerekir.

Kimse korkmasın çünkü hepimiz bir ölçüde aydınız, çünkü hepimizin zekası ve bir şeyleri sonuçlandıracak birikimimiz var. Bir üniversitenin 30 yıllık bilimsel yöntembilim profesörü olarak toplumun bu çeşit bilimsel yargılamayı öğrenmesi iyi bir profesörle beş ayı alır. Albert Einstein olmak için olağan dışı bir düşünme kapasitesi ile doğmak gerekir. Bu büyük düşünürün fizik alanında yaptığı gibi, neden-sonuç ilişkisini belirli bir bilimsel dikkatle incelemek için, büyük çoğunluğun sahip olduğu zeka kapasitesi yeterlidir. Eksik olan iki koşul vardır: Hükümetlerin bilimsel eğitimi sağlama isteği ve akılcı- eleştirel düşünce standardını herkese öğretebilecek kapasitede iyi öğretmenler.

30) Kitabın başında, dünyaya yönelik bilimsel bakış açısını açıklarken, madde, enerji ve hareketten söz etmişsiniz. Bunu başka bir biçimde de açıklayabilir misiniz?

Evet, bir Alman fizikçi arkadaşım Eski Sieker, bana bir yorumunu verdi, bu bilgi biraz daha farklı ve daha kullanışlı olabilir. Basitçe şöyle anlatıyor.

1- Dünyada madde vardır; örneğin, taşlar, araba, ışık ya da biyolojik sistem (bitki, hayvan, insanoğlu gibi) düşsel (ideal) ürünler ve maddenin psikolojisi vardır; örneğin rüyalar, keder, sayılar, şiir, kavramlar, düşünceler...vs Bu düşsel ürünleri insanın psikolojisi üretir, bilimin en rasyonelinden en az rasyoneline kadar; örneğin doğa üstü korku, hayaletler, şeytan, büyücülük, melekler ve tanrılar gibi.

2- Maddenin önemli bir niteliği ise insan ürünlerinin psikolojik yanından uzakta varolmalarıdır. Bu barizdir çünkü evren neredeyse 15 bin milyon yıldır var, insanoğlu ise neredeyse 45 bin yıldır var. Madde ise bu sebepten, psikolojik ve insan hayalinden çok uzakta ve çok daha önceleri vardı.

3- Psikolojik ürünlerin diğer bir temel niteliği ise maddenin varlığına bağımlılığındırlar. Maddenin desteği ve yaşatmasıyla vardır; örneğin beyin ve insanın sinir sisteminde bilinç ve duygular yoktur. Bu yüzden öldükten sonra başka insanlarla konuşamayız. Bu, maddenin desteğini artık eksik oluşundandır.

4- Madde yüksek bir şekilde düzenlendiğinde, beyin sistemi gibi düşsel ya da psikolojik ürünler üretebilir. Tersine, örneğin düş ürünü maddeyi ya da enerjiyi dönüştüremez. Örneğin beynin yoğunlaştırılması ile maddesel objeleri oynatamayız (telequinesis).

5- Modern fizikte madde fiziği ve radyasyon fiziği farklıdır. Madde fiziği (atom) saniyede 0 metreden en az 300.000 kilometre ışık hızını hesaplar. Radyasyon fiziği ise nasıl ışık hızına erişildiğini (ışığın hareketi). Işık frenledi-

ğinde maddeye dönüşür. Madde ise saniyede 300.000 kilometreye eriştiğinde radyasyona dönüşür.

6- Madde dünyası durmadan devinim halindedir bu nedenle durmadan değişir. Tüm değişimlerin bir nedeni vardır ve tüm nedenler bir etki oluştururlar. Dünyada hiçbir etki yoktur ki nedeni olmasın ve hiçbir neden yoktur ki etkisi olmasın. Neden daima etkiden, yani sonuçtan önce gelir, zamanda öncelik onundur. Buna neden-sonuç ilkesi denir.

7- Sürekli olarak ideal dünya madde dünyasından destek alır, hepsi evrenin maddelerinin koşullarını değiştirir ve insanın hayatı da kendi ideal dünyasınca değişir. Genelde idealin değişimi, insanın ideolojik ürünlerinin, örneğin inanç, önyargı, istek... vs. maddesel dünyanın değişimine kıyasla daha yavaştır.

8- Bu temel kavramları bir araya getirip bilimsel bir bakış açısıyla dünyaya etik bir kural yani bir ahlaki zorunluluk sunmalıdır. Bir devrimci, pratik ve etik gereksiniminden dolayı, gerçeği hep neden-sonuç ilişkisi içinde çözümlemelidir. Çünkü yalnızca bu yolla uygun olan ölçütlere ulaşılabilir ve başarıyla katılımcı demokrasiye geçilebilir.

